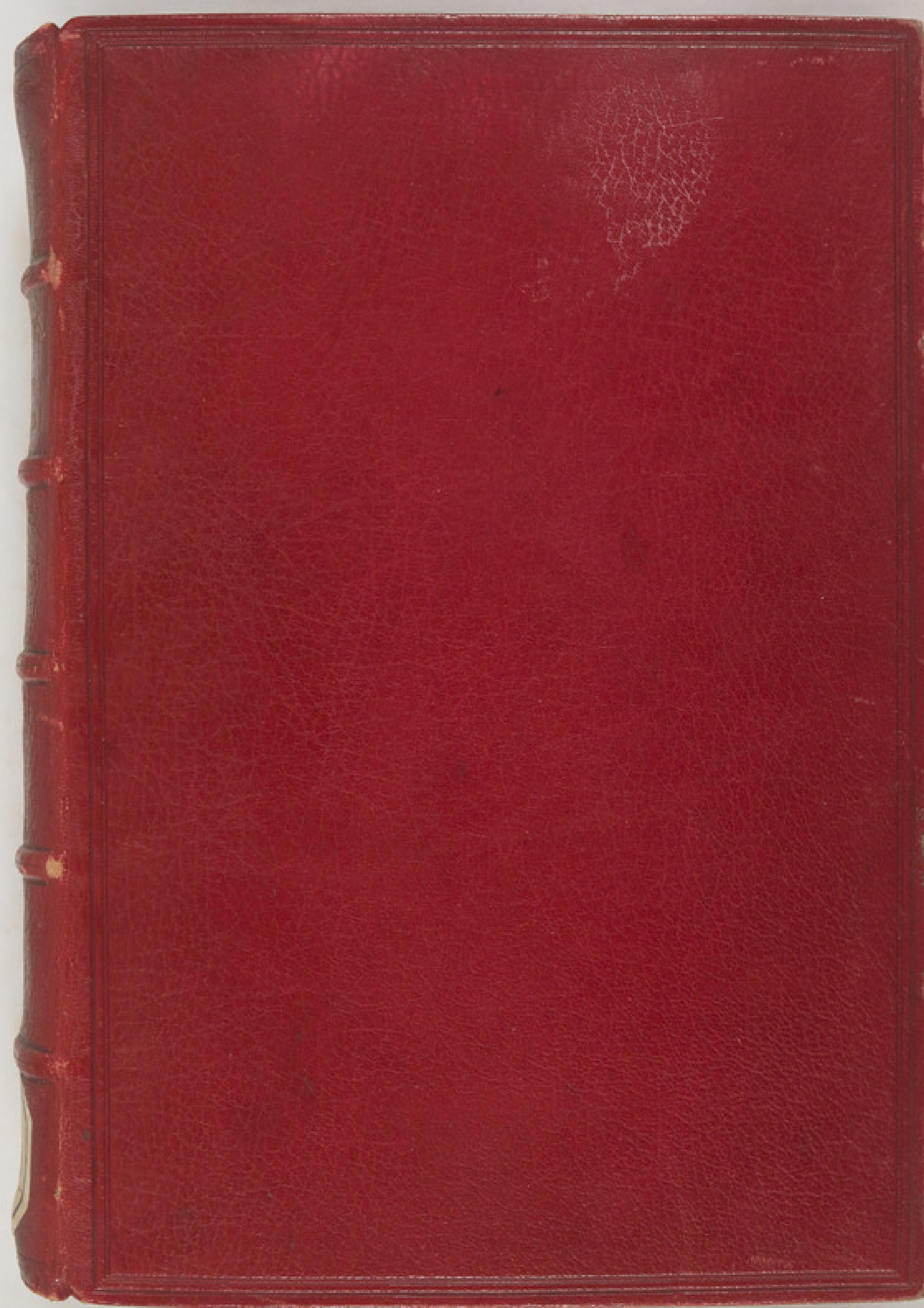
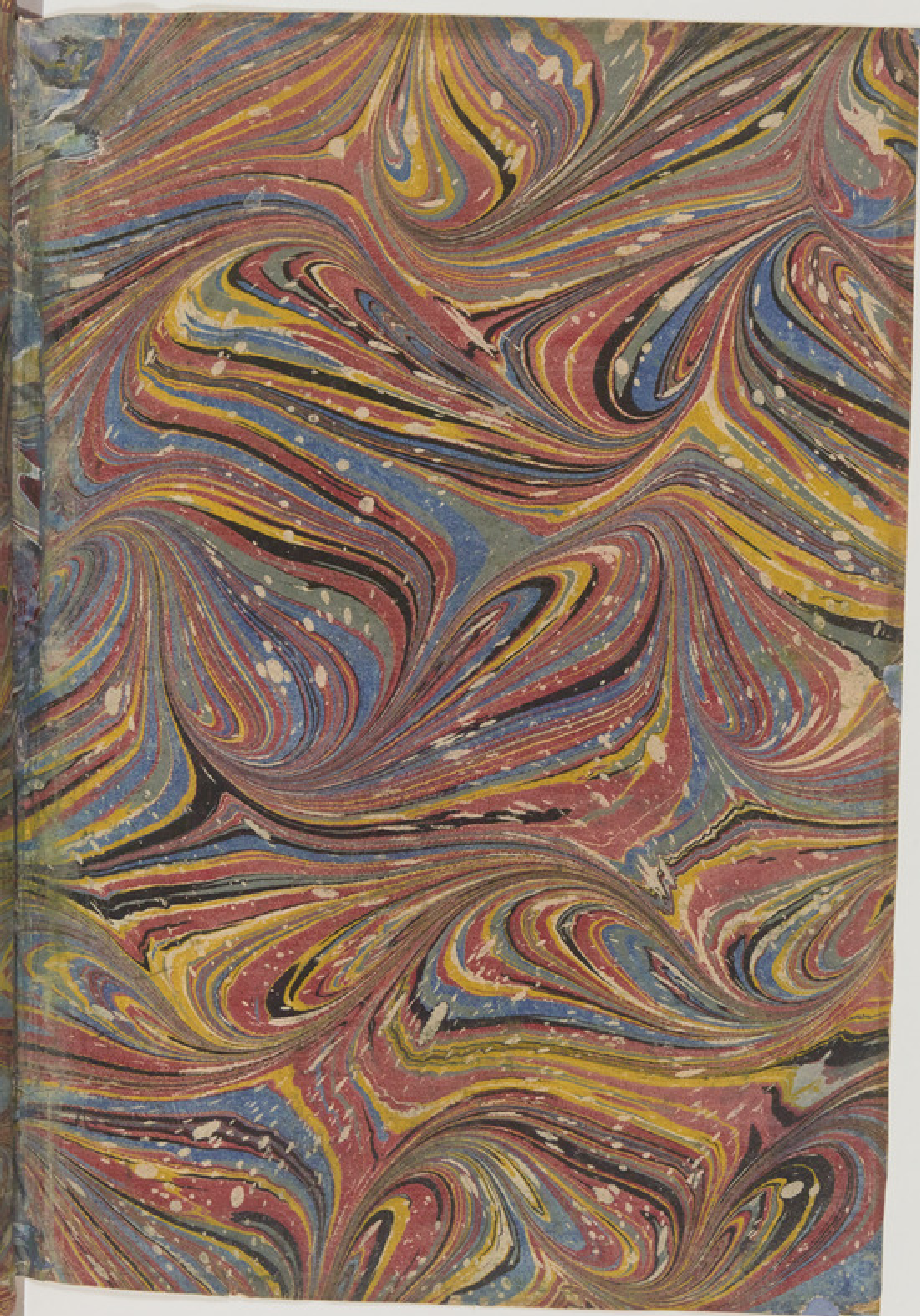
INCIPIT LIBER PRIMUS

INTER OMNES DIUINAS
auctoritates quae scis litteris con
tinentur euangelium merito excel
lit. Quod enim lex et prophetae
futurum praenuntiauerunt hoc
redditum atque conpletum in euangelio
demonstratur. Cuius primi praedi
catores apostoli fuerunt qui dnm
ipsum et saluatorem nostrum ihm
xpm etiam praesentem in carne ui
derunt. Cuius non solum ea quae
ex ore eius audita uel ab illo sub oculis suis
operata dicta meminerant uerum etiam
quae priusquam illi per discipulatum adhaese
rant in eius natiuitate uel infantia uel pue
ritia diuinitus gesta et digna memoria siue
ab ipso siue a parentibus eius siue a quibus
libet aliis certissimis indiciis et fidelissi
mis testimoniis requirere et cognoscere
potuerunt in posito sibi euangelizandi mu
nere generi humano adnuntiare curarunt.
Quorum quidam hoc est matthaeus

·libri IIII·

INCPT CONCORDIA EUANGELISTARŪ· LIB PRIMUS

S. Augustini Libri 4 de consensu
Evangelistarum. 793

INCIPIT LIBER PRIMUS

INTER OMNES DIUINAS
AUCTORITATES QUAE SANCTIS LITTERIS CON
TINENTUR EUANGELIUM MERITO EXCEL
LIT. QUOD ENIM LEX ET PROPHETAE
FUTURUM PRAENUNTIAUERUNT HOC
REDDITUM ATQUE CONPLETUM IN EUANGELIO
DEMONSTRATUR. CUIUS PRIMI PRAEDI
CATORES APOSTOLI FUERUNT QUI DOMINUM
IPSUM ET SALUATOREM NOSTRUM IESUM
CHRISTUM ETIAM PRAESENTEM IN CARNE UI
DERUNT. CUIUS NON SOLUM EA QUAE
EX ORE EIUS AUDITA UEL AB ILLO SUB OCULIS SUIS
OPERATA DICTA MEMINERANT UERUM ETIAM
QUAE PRIUSQUAM ILLI PER DISCIPULATUM ADHAESE
RANT IN EIUS NATIUITATE UEL INFANTIA UEL PUE
RITIA DIUINITUS GESTA ET DIGNA MEMORIA SIUE
AB IPSO SIUE A PARENTIBUS EIUS SIUE A QUIBUS
LIBET ALIIS CERTISSIMIS INDICIIS ET FIDELISSI
MIS TESTIMONIIS REQUIRERE ET COGNUSCERE
POTUERUNT INPOSITO SIBI EUANGELIZANDI MU
NERE GENERI HUMANO ADNUNTIARE CURARUNT.
QUORUM QUIDAM HOC EST MATTHEUS

et iohannes etiam scripta de illo quae
scribenda uisa sunt libris singulis edide
runt, Ac ne putaretur quod attinet ad
percipiendum et praedicandum euangelium
interesse aliquid utrum illi adnuntient
qui eundem dominum hic in carne apparentem
discipulatu famulante secuti sunt
An hi qui ex illis fideliter comperta cre
diderunt diuina prouidentia procura
tum est per spiritum sanctum Ut quibusdam
etiam ex illis qui primos apostolos
sequebantur non solum adnuntiandi
uerum scribendi euangelium tribuere
tur auctoritas, Hi sunt marcus et
lucas, Ceteri autem homines qui de
domino uel de apostolorum actibus aliqua
scribere conati uel ausi sunt, Non ta
les suis temporibus exstiterunt ut eis
fidem haberet ecclesia atque in auctorita
tem canonicam sanctorum librorum eorum
scripta reciperet. Nec solum quia illi
non tales erant quibus narrantibus cre
di oporteret sed etiam quia scriptis suis
quaedam fallaciter indiderunt quae ca
tholica atque apostolica regula fidei

et sancta doctrina condecorati. Isti igitur
quattuor euangelistae uniuerso terra
rum orbe notissimi et ob hoc fortas
se quattuor quoniam quattuor sunt par
tes orbis terrae. Per cuius uniuersita
tem xpi ecclesiam dilatari ipso sui numeri
sacramento quodammodo declararunt
hoc ordine scripsisse perhibentur. Pri
mus matheus deinde marcus tertio lu
cas ultimo iohannes. Unde alius eis fuit
ordo cognoscendi atque praedicandi alius
autem scribendi. Ad cognuscendum quippe
atque praedicandum primi utique fuerunt
qui secuti dnm in carne praesentem di
centem audierunt facientem que uide
runt atque ex eius ore ad euangelizandum
missi sunt. Sed in conscribendo euan
gelio quod diuinitus ordinatum esse cre
dendum est ex numero eorum quos
ante passionem dns elegit primum atque
ultimum locum duo tenuerunt. Pri
mum mattheus ultimum iohannes
ut reliqui duo qui ex illo numero non
erant sed tamen xpm in illis loquen
tem secuti erant tamquam filii

plectendi, ac per hoc in loco medio constitutum
utroque ab eis latere munirentur. Horum sane
quattuor solus mattheus hebreo scripsisse
perhibetur eloquio, ceteri greco. Et quamuis
singuli suum quendam narrandi ordinem tenuisse
uideantur, non tamen unusquisque eorum uelut al
terius praecedentis ignarus uoluisse scribere
repperitur, uel ignorata praetermisisse quae
scripsisse alius inuenitur. Sed sicut unicuique in
spiratum est non superfluam cooperationem sui
laboris adiunxit. Nam mattheus suscepisse intelle
gitur incarnationem domini secundum stirpem regiam,
Et pleraque secundum hominum praesentem uitam fac
ta et dicta eius. Marcus eum subsequutus tamquam
pedisequus et breuiator eius uidetur. Cum solo quip
pe iohanne nihil dixit. Solus ipse perpauca. Cum
solo luca pauciora. Cum mattheo uero plurima
et multa paene totidem atque ipsis uerbis siue
cum solo, siue cum ceteris consonante. Lucas
autem circa sacerdotalem domini stirpem atque
personam magis occupatus apparet. Nam et
ad ipsum dauid non regium stemma secutus as
cendit, sed per eos qui reges non fuerunt exit
ad nathan filium dauid qui nec ipse rex fuit.
Non sicut mattheus qui per salomonem regem

descendens ceteros etiam reges ex ordi
ne persecutus est. Seruans in eis de quo
postea loquemur mysticum numerum.
Dominus enim ihs xps unus uerus rex et unus ue
rus sacerdos illud ad regendos nos illud ad
expiandos. has duas personas apud patres
singillatim commendatas suam figuram gessisse
declarauit siue titulo illo qui cruci eius super
fixus erat rex iudaeorum. unde arcano instinc
tu pilatus respondit quod scripsi scripsi.
Praedictum quippe erat in psalmis ne corrum
pas tituli inscriptionem siue quod ad personam
sacerdotis attinet in eo quod nos offerre ad
que accipere docuit, unde per prophetiam de
se praemisit dicentem tu es sacerdos in ae
ternum secundum ordinem melchisedech. mul
tisque aliis documentis diuinarum scrip
turarum rex et sacerdos xps apparet. Hinc
et ipse dauid cuius non frustra crebrius filius
dictus est quam filius abrahae et quem com
muniter tenuerunt mattheus et lucas ille
a quo per salomonem discenderet iste ad quem
per nathan ascenderet, quamquam aperte
rex fuit figurauit tamen et sacerdotis per
sonam quando panes propositionis mandu
cauit

quos non licebat manducare nisi solis sa
cerdotibus. Huc accedit quod solus etiam
lucas mariā cōmemorat ab angelo mani
festatam cognatā fuisse elisabeth quae
uxor erat zachariae sacerdotis de quo idem
scripsit quod erā de filiabus aaron hoc est de
tribu sacerdotū habebat uxorē. Cū ergo
mattheus circa regis lucas circa sacerdotis
personā gereret intentionē utique humani
tatē xpi maxime cōmendarunt. Secundū
hominē quippe xps et rex et sacerdos effec
tus est cui dedit ds sedē dauid patris sui et reg
ni eius non esset finis et esset ad interpellandū
pro nobis mediator dei et hominū homo xps ihs.
Non autem habuit tāquā breuiatorē coniunc
tum lucas sicut marcū mattheus, et hoc for
te non sine aliquo sacramento quia regum
est non esse sine comitū obsequio. Unde
ille qui regiā personā xpi narrandā susce
rat habuit sibi tamquam comitē adiunctum
qui sua uestigia quodā modo sequeretur.
Sacerdos autē quō in sca scorū solus intra
bat propterea lucas cuius circa sacerdo
tium xpi erat intentio non habuit tāquā so
ciū subsequentē qui suā narrationē quodam

modo breviaret. Tres tamen isti evangelis
tae in his rebus maxime diversati sunt
quas Christus per humanam carnem temporaliter
gessit. Porro autem Iohannes ipsam maxime
divinitatem domini qua patri est aequalis intendit
eamque praecipue suo evangelio quantum
inter homines sufficere credidit commen
dare curavit. Itaque longe a tribus istis superius
fertur ita ut hos videas quodammodo in terra
cum Christo homine conversari, illum autem trans
cendisse nebulam qua tegitur omnis terra
et pervenisse ad liquidum caelum unde acie
mentis acutissima atque firmissima videret
in principio verbum deum apud deum per quem
facta sunt omnia et ipsum agnosceret carnem
factum ut habitaret in nobis quod acceperit
carnem non quod fuerit mutatus in carnem.
Nisi enim carnis adsumptio servata incommu
tabili divinitate facta esset non diceretur
ego et pater unum sumus. Neque enim pater
et caro unum sunt. Et hoc de se ipso domini testi
monium solus idem Iohannes commemoravit:
Et qui me videt videt et patrem meum. Et ego in
patre et pater in me. Et ut sint unum sicut et
nos unum sumus. Et quaecumque pater facit haec

eadem et filius facit similiter. Et si qua
alia sunt quae xpi diuinitatem in qua ae
qualis est patri recte intellegentibus
intiment paene solus iohannes in euan
gelio suo posuit tamquam de pectore
ipsius dni super quod discumbere in eius
conuiuio solitus erat secretum diuini
tatis uberius et quodammodo familiarius
biberit. Proinde cum duae uirtutis pro
positae sint animae humanae una ac
tiua altera contemplatiua illa qua
itur ista quo peruenitur illa qua labo
ratur ut cor mundetur ad uidendum
dm. ista qua uacatur et uidetur ds. illa
est in praeceptis exercendae uitae
huius temporalis ista in doctrina uitae
illius sempiternae. Ac per hoc illa ope
ratur ista requiescit quia illa est in pur
gatione peccatorum ista in lumine pur
gatorum. ac per hoc in hac uita mortali
illa est in opere bonae conuersationis.
Ista uero magis in fide et apud perpau
cos per speculum in aenigmate et ex
parte in aliqua uisione incommutabilis
ueritatis. Hae duae uirtutes in duabus

uxoribus iacob figuratae intelleguntur,
de quibus aduersus faustum manichaeum
pro modulo meo quantum illi operi suffice
re uidebatur disserui. lia quippe interprae
tatur laborans, rachel autem uisum prin
cipium, ex quo intellegi datur si diligen
ter aduertas, tres euangelistas tem
poralia facta domini et dicta quae ad infor
mandos mores uitae praesentis maxi
me ualerent copiosius persecutos cir
ca illam actiuam fuisse uersatos, iohan
nem uero facta domini multo pauciora nar
rantem, dicta uero eius ea praesertim
quae trinitatis unitatem et uitae aeter
nae felicitatem insinuarent diligentius
et uberius conscribentem in uirtute con
templatiua commendanda suam intentionem
praedicationemque tenuisse. unde mihi
uidentur qui ex apocalypsi illa quattuor
animalia ad intellegendos quattuor euan
gelistas interpraetati sunt, probabilius
aliquid attendisse illi qui leonem in mattheo,
hominem in marco, uitulum in luca, aquilam
in iohanne intellexerunt, quam illi qui ho
minem mattheo, aquilam marco, leonem iohanni

tribuerunt, de principiis enim librorum
quandam coniecturam capere uoluerunt
non de tota intentione euangelistarum
quae magis fuerat perscrutanda, multo
enim congruentius ille qui regiam christi per
sonam maxime commendauit, per leonem
significatus accipitur, unde et in apo
calypsi cum ipsa tribu regia leo comme mo
ratus est, ubi dictum est uicit leo de tribu
iuda. secundum mattheum enim et magi
narrantur uenisse ab oriente ad regem
quaerendum et adorandum qui eis per
stellam apparuit. et ipse rex herodes regem
formidat infantem, atque ut eum possit oc
cidere tot paruulos necat, quod autem
per uitulum lucas significatus sit prop
ter maximam uictimam sacerdotis neutri
dubitauerunt, ibi enim a sacerdote zacharia
incipit sermo narrantis ibi cognatio
mariae et elisabeth commemoratur, ibi
sacramenta primi sacerdotii in infan
te christo impleta narrantur et quaecumque
alia possunt diligenter aduerti quibus ap
pareat lucas intentionem circa personam
sacerdotis habuisse, marcus ergo qui

neque stirpem regiam neque sacerdotalem
uel cognationem uel consecrationem
narrare uoluit et tamen in eis uersa
tus ostenditur quae homo xps operatus
est tantum hominis figura in illis quattuor
animalibus significatus uidetur, haec
autem animalia tria siue leo siue ho
mo siue uitulus in terra gradiuntur,
Unde isti tres euangelistae in his maxi
me occupati sunt quae xps in carne opera
tus est et quae praecepta mortalis uitae
exercendae carnem portantibus tradidit.
At uero iohannes super nubila infirmita
tis humanae uelut aquila uolat ad lucem
incommutabilis ueritatis acutissimis atque
firmissimis oculis cordis intuetur. has
domini sanctas quadrigas quibus per orbem uec
tus subicit populos leni suo iugo et sarci
nae leui quidam uel impia uanitate uel
imperita temeritate calumniis appetunt
ut eis ueracis narrationis derogent fidem
per quos xpiana religio disseminata per
mundum tanta fertilitate prouenit ut
homines infideles iam inter se ipsos calum
nias suas mussitare uix audeant conpressi

fide gentium et deuotione populorum,
uerum tamen quia non nullos adhuc ca
lumniosis disputationibus suis uel retar
dant a fide ne credant uel iam credentes
quantum potuerint agitando perturbant
Nonnulli autem fratres salua fide nosse desi
derant quid talibus respondeant quaestio
nibus uel ad profectum scientiae suae
uel ad illorum uaniloquia repellenda in
spirante adque adiuuante domino deo nostro quod
utinam ipsorum saluti prosit hoc opere de
monstrare suscepimus errorem uel teme
ritatem eorum qui contra euangelii quat
tuor libros quos euangelistae quattuor
singulos conscripserunt Satis arcutas
criminationes se proferre arbitrantur,
quod ut fiat quod non sibi aduersentur
Idem scriptores quattuor ostendendum est,
hoc enim solent quasi palmare suae ua
nitatis obicere quod ipsi euangelistae
inter se ipsos dissentiant, Sed illud prius
discutiendum est quod solet nonnullos mo
uere cur ipse dominus nihil scripserit ut aliis
de illo scribentibus necesse sit credere,
Hoc enim dicunt illi uel maxime pagani

quidam ipsum iesum christum nec culpare aut blas
phemare non audent et ei tribuunt ex
cellentissimam sapientiam sed tamen
tamquam homini discipulos uero eius
dicunt magistro suo amplius tribuisse
quam erat ut eum filium dei dicerent et uerbum
dei per quod facta sunt omnia et ipsum
ac deum patrem unum esse ac si qua similia sunt
in apostolicis litteris quibus eum cum patre
unum deum colendum esse didicimus honoran
dum enim tamquam sapientissimum uirum putant
colendum autem tamquam deum negant cum er
go quaerunt quare ipse non scripserit
uidentur parati fuisse hoc de illo credere
quod de se ipse scripsisset non quod alii de
illo pro suo arbitrio praedicassent a quibus
quaero cur de quibusdam nobilissimis philo
sophis suis hoc crediderint quod de illis eorum
discipuli scriptum memoriae reliquerunt
cum de se ipsi nihil scripsissent nam pytha
goras quo in illa contemplatiua uirtute
nihil habuit graecia clarius non tantum
de se sed nec de ulla re aliquid scripsisse
perhibetur socrates autem quem rursus
in actiua qua mores informantur omnibus

praeualerunt facta testimonio quoque
dei sui apollinis omnium sapientissimum
pronuntiatum esse nonnullas aesopi
fabulas pauculis uersibus persecutus
est uerba et numeros suos adhibens
rebus alterius usque adeo nihil scribere
uoluit ut hoc se coactum imperio sui
daemonis fecisse dixerit sicut nobi
lissimus discipulus eius plato comme
morat in quo tamen opere maluit
alienas quam suas exornare sententias.
Quid igitur causae est cur de istis hoc cre
dant quod de illis discipuli eorum litteris
commendarunt et de christo nolint credere
quod eius de illo discipuli conscripserunt
Praesertim cum de eo ceteros homines
sapientia superatos esse fateantur
quamuis eum fateri deum nolint an uero illi
quos isto multo inferiores fuisse non
dubitant ueraces de se discipulos fa
cere potuerunt et iste non potuit quod
si absurdissime dicitur credant de
illo quem sapientem fatentur non quod ipsi
uolunt sed quod apud eos legunt qui
ea quae scripserint ab illo sapiente

didicerunt, deinde dicant unde saltim
quod sapientissimus fuerit nosse vel
audire potuerunt, si fama dissem̃ne̜ nan-
te certior ne de illo nuntiata fama est
quam discipulis eius quibuscum praedi-
cantibus ipsa per totum mundum fama
flagravit. postremo famam praefe-
rant et famae de illo credant quae ma-
ior est. ea quippe fama quae de catholi-
ca ecclesia quam stupent toto orbe
diffusam mirabili claritate dispertitur.
tenuis istorum rumores inconparabili-
ter vincit. Ea porro fama tam magna
tam celebres tricam tenendo iste trepe-
dasse et repedas contradictiunculas insi-
nuando. iam plus metuentes audiri
quam volentes credi filium dei unigenitum
eidem praedicat xpm per quem facta sunt
omnia. si ergo famae legunt teste cur non
hanc legunt quae tanta claritate prae-
fulget. Si scripturam cur non evangelicam
quae tanta auctoritate praepollet. nos
certe de diis eorum credimus quae habet
et scriptura eorum antiquior et fama cele-
brior; quae si adoranda sunt cur ea rident

in theatris. Si autem ridenda sunt plus
ridendum est cum adorantur in templis.
Restat ut ipse uel inertes testes esse de Christo qui
sibi auferunt meritum sciendi quid loquan
tur loquendo quod nesciunt, aut si aliquos
eum scripsisse asserant prodant eos no
bis, profecto enim utilissimi et saluber
rimi sunt quos ut ipsi fatentur uir sapien
tissimus scripsit. Si autem timent eos pro
ferre utique mali sunt. Porro si mali sunt
non eos sapientissimus scripsit. Sapien
tissimum autem Christum fatentur; non ergo
Christus tale aliquid scripsit. Iam uero isti desi
piunt ut in illis libris quos eum scripsisse ex
istimant dicant contineri eas artes
quibus eum putant illa fecisse miracula
quorum fama ubique percrebruit, quo de existi
mando seipsos produnt quid diligant et
quid affectent, quandoquidem Christum prop
terea sapientissimum putant fuisse quia
nescio qua illicita nouerat, quae non
solum disciplina christiana sed etiam ipsa
terrenae rei publicae administratio iure
condemnat. Et certe qui tales Christi libros
legisse adfirmant cur ipsi nulla talia

faciunt qualia illum de libris talibus fecisse
mirantur. Quid quod etiam divino iudicio sic er
rant quidam eorum qui talia Christum scripsisse
vel credunt vel credi volunt ut eosdem
libros ad Petrum et Paulum dicant tamquam
epistolari titulo praenotatos et fieri po
test ut sive inimici nominis Christi sive qui
eius modi execrabilibus artibus de tam
glorioso nomine pondus auctoritatis
dare se posse putaverunt talia sub Christi
et apostolorum nomine scripserint, In qua
fallacissima audacia sic excaecati sunt
ut etiam a pueris qui adhuc pueriliter in
gradu lectorum christianas litteras nost eunt
merito rideantur, Cum enim vellent talia
aliquid infingere Christum scripsisse ad disci
pulos suos cogitaverunt ad quos potissi
mum scribere potuisse facile crederetur.
Tamquam ad illos qui ei familiarius adhaesis
sent quibus illud quasi secretum digne
committeretur et occurrit eis Petrus
et Paulus, Credo quod pluribus locis simul
eos cum illo pictos viderent quia merita Pe
tri et Pauli etiam propter eundem passio
nis diem celebrius sollemniter Roma

commendat. Sic omnino errare merue
runt qui christum et apostolos eius non in
sanctis codicibus sed in pictis parietibus quae
sierunt, nec mirum si a pingentibus fin
gentes decepti sunt. Toto enim tempore
quo christus in carne mortali cum suis discipu
lis uixit nondum erat paulus discipulus
eius quem post passionem suam post resur
rectionem post ascensionem post missum
de caelis spiritum sanctum post multorum iudaeorum
conuersionem et mirabilem fidem post
lapidationem stephani diaconi et martyris
Cum adhuc saulus appellaretur et eos qui
in christum crediderant grauiter perseque
retur de caelo uocauit et suum discipulum
atque apostolum fecit, quomodo igitur po
tuit libros quos antequam moreretur
eum scripsisse putare uolunt, Ad discipu
los tamquam familiarissimos petrum
et paulum scribere. Cum paulus nondum
fuerit discipulus eius. Illud quoque atten
dant qui magicis artibus tanta potuisse
et nomen suum ad populos in se conuer
tendos arte ipsa consecrasse delirant:
Utrum potuerit magicis artibus tantos

prophetias divino spiritu antequam in terra
nasceretur implere. Qui de illo talia fu
tura praelocuti sunt qualia iam prae
terita in evangelio legimus et in qualia
in orbe terrarum praesentia nunc vide
mus. Neque enim si magicis artibus fecit ut
coleretur et mortuus magus erat ante
quam natus. Cui prophetando venturo
gens una deputata est cuius reipublicae
tota administratio prophetia esset illius
regis venturi et civitatis caelestis ex
omnibus gentibus condituri. Proinde illius
hebreae gentis ad prophetandum Christum
sicut dixi deputatae nullus alius deus erat
nisi deus unus deus verus qui fecit caelum et ter
ram et omnia quae in eis sunt. Quo offenso
saepe suis hostibus subdebantur nunc
etiam pro gravissimo scelere occisi Christi
et ipsa hierusolyma quod erat regni eorum
caput penitus eradicati et romano im
perio subiugati sunt. Solebant autem
romani deos gentium quas subiugabant
colendos propitiare et eorum sacra susci
pere, hoc de deo gentis hebreae cum eam vel
oppugnaverunt vel vicerunt facere

NOLUERUNT. CREDO QUOD UIDEBANT SI EIUS
DI SACRA RECIPERENT QUI SE SOLUM DELE
TIS ETIAM SIMULACHRIS COLI IUBERET DI
MITTENDA ESSE OMNIA QUAE PRIUS COLEN
DA SUSCEPERANT. QUORUM RELIGIONIBUS IM
PERIUM SUUM CREUISSE ARBITRABANTUR
IN QUO EOS PLURIMUM FALLACIA DAEMONUM
DECIPIEBAT. NAM UTIQUE INTELLEGERE DEBEBANT
OCCULTA DI UERI UOLUNTATE PAENES QUEM
RERUM SUMMA POTESTAS EST SIBI DATUM ET AUC
TUM REGNUM NON ILLORUM DEORUM FAUORE QUI
SI ALIQUID IN HAC RE POTESTATIS HABUISSENT
SUOS POTIUS ~~POTIUS~~ PROTEXISSENT NE A RO
MANIS SUPERARENTUR AUT IPSOS EIS RO
MANOS EDOMITOS SUBIUGASSENT. NEQUE ENIM
POSSUNT DICERE PIETATEM AC MORES SUOS
A DIIS GENTIUM QUAS UICERUNT DILECTOS
ET ELECTOS. NUMQUAM HOC DICENT SI PRIMOR
DIA SUA RECOLANT. FACINOROSORUM ASYLUM
ET ROMULI FRATRICIDIUM. NEQUE ENIM QUAN
DO ASYLUM CONSTITUERUNT REMUS ET RO
MULUS UT QUISQUIS CUIUSLIBET SCELERIS
REUS EO CONFUGISSET INULTUM HABERET
COMMISSUM. PRAECEPTA PAENITENTIAE
DEDERUNT AD SANANDAS ANIMAS MISERORUM

ac non potius collectam gementium manum
contra suas civitates quarum leges time
bant mercede inpunitatis armarunt.
Aut quando Romulus fratrem qui nihil in
eum mali perpetraverat occidit iustitiam
vindicandi ac non principatum dominan
di cogitavit. Itane istos mores dilexerunt
dii hostes suarum civitatum favendo hos
tibus earum qui potius nec illas deseren
do praesserunt. Nec ad istos transeun
do eos aliquid adiuverunt quia non habent
in potestate regnum dare et auferre. Sed
deus unus et verus hoc agit occulto iudi
cio non continuo beatos facturus quibus
terrenum regnum dederit nec continuo
miseros quibus ademerit. Sed beatos
vel miseros propter aliud et aliunde fa
ciens temporalia regna atque terrena
quibus voluerit et quamdiu voluerit se
cundum praedestinatum ordinem sae
culorum vel sinendo vel donando distri
buit. Unde nec illud possunt dicere cur
ergo deus Hebraeorum quem summum et verum
dominum dicitis non solum eis non subiugavit
sed nec ipsos Hebraeos ne a Romanis sub

ticarentur adiuuit. Praecesserunt enī̃
manifesta peccata eorum propter quae
illis hoc uenturū prophetae tanto ante
praedixerunt et maxime quia impio furo
re xp̄m occiderunt. In quo peccato aliorū
occultorū peccatorū meritis excaeca
ti sunt. Et quod illius passio esset gentib·
profuturae eadē prophetica contestatio
ne praedictū est. Nec cinaliare magis cela
runt illius gentis regnū et templū et sacer
dotium et sacrificiū et unctionē illā mys
ticā quod chrisma graece dicitur unde xp̄i
nomen elucet et propter quam reges
suos xp̄s ipsa gens appellabat. Non fuis
se nisi praenunciando xp̄o deputatā quā
quod occisi xp̄i resurrectio postea quam
coepit credentibus gentibus praedicari
illa omnia cessauerunt nescientibus ro
manis per quorū uictoriā nescientibus
iudaeis per quorū subiugationē factum
est ut illa cessarent. Rem sane mirabilē
non aduerterunt pauci pagani qui reman
serunt dm̄ hebraeorum offensū a uictis
nec receptū a uictoribus. Nunc praedica
ri et coli ab omnibus gentibus ipse est enī̃

ds israhel. de quo tanto ante prophetia
plebem di sic adlocutus est et qui eruit
te ds israh universae terrae vocabitur.
hoc factum est per nomen xpi venientis ad
homines ex semine ipsius isrhl. qui nepos
fuit abrahae a quo gens coepit hebraeorum.
Nam et ipsi isrhl dictum est in semine tuo be
nedicentur omnes tribus terrae. hinc
ostenditur ds isrl ds unus qui fecit caelum
et terram et res humanas iuste ac miseri
corditer curat ita ut nec praecludat mi
sericordiam iustitia nec inpediat mise
ricordia iustitiam quod non ipse sit victus
in hebraeo populo suo quia regnum sacer
dotiumque eius romanis expugnandum dele
tumque permisit quandoquidem per xpi eu
angelium verum regis et sacerdotis quod illo
regno et sacerdotio futurum praefigura
vit. Nunc ipse ds isrl ubique delet idola genti
um quae utique ne delerentur recipere sa
cra eius romani noluerunt sicut recepe
runt deorum aliarum gentium quas vice
runt. ita et regnum sacerdotiumque profe
ticae gentis abstulit quia iam qui per eam
promittebatur advenerat et romanum

Imperium a quo illa gens uicta est per xpm
regem suo nomini subiugauit atque ad euer
tenda idola propter quorum honorem sa
cra eius recepta non erant xpianae fidei
robore ac deuotione conuertit. puto quia
haec de se futura ut per tot prophetas et per
cuiusdam etiam gentis regnum ac sacerdotium
praenuntiarentur non magicis artibus
fecit xps antequam esset in hominibus natus.
nam et illius iam deleti regni populus ubique
dispersus mirabili dei prouidentia quamuis
sine illa unctione regis sacerdotisque re
manserit in quo chrismate xpi nomen ap
paret tenet tamen reliquias quasdam ob
seruationum suarum romana sacra de illa
de idolorum cultu nec uictus ac subiugatus
accepit ut libros profeticos ad testimonium
gerat xpianae de inimicorum codicibus profer
tur ueritatis prophetati xpi; quid ergo ad
huc miseri xpm male laudando se ipsos
indicant si aliqua magica sub eius nomine
scripta sunt cum uehementer his artibus xpi
doctrina inimica sit. Hinc potius intelle
gant quantum sit illud nomen quo ad dno etiam
illi qui contra eius praecepta uiuunt suas ne

uarias artes honorare conantur. Sic enī
diuersis hominum erroribus multi etiā
uarias hereses aduersus ueritatē sub eius
nomine condederunt. Ita sentiunt etiā ini
mici xpi ad suadendum quod proferunt con
tra doctrinā xpi nullū sibi esse pondus aucto
ritatis si non habeat nomen xpi. Quid q̄ isti
uani xpi laudatores et xpianae religionis
obliqui obtrectatores propterea non audent
blasphemare xpm quia quidā phylosophi eorū
sicut in libris suis porphyrius siculus pro
didit consoluerunt deos suos quid de xpo
responderent. Illi autē oraculis suis xpm
laudare conpulsi sunt nec mirum cū etiā in
euangelio legamus et daemones fuisse con
fessos. Scriptū est autē in prophetis nris
quō dii gentium daemonia. Ac per hoc isti
nec contra deorū suorū responsa conen
tur continenti blasphemias a xpo et eas
in discipulos eius effundunt. Mihi autē
uidetur quod illi dii gentium quos phylosophi
paganorum consulere potuerunt etiā
si de discipulis xpi interrogarentur ipsos
quoq· laudare cogerentur. Uerūtamen
isti ista disputant quod haec euersio

templorum et damnatio sacrificiorum
et confractio simulacrorum non per doc
trinā xpianā sed per discipulorum eius
quos aliud quā ab illo didicerunt docuis
se contendunt. ita uolentes xpianā fidē
xpm honorantes laudantesq· conuelle
re quia utiq· per discipulos xpi et facta et
dicta xpi adnuntiata sunt quibus constat
relegio xpiana adhuc istis iam paucissi
mis nec iam oppugnantibus. Sed tamen
adhuc mussitantibus inimica. sed nolunt
credere xpm talia docuisse, prophetas
legant qui non solū superstitionē idolo
rum euerti praeceperunt; uerum etiā
xpianis temporibus hanc euersionem
futurā praedixerunt, qui si fefellerunt
cur tanta manifestatione conplentur. siue
rum dixerunt cur tantae diuinitati resis
titur. uerūtamen diligentius ab istis
quaerendum est quemnam putent esse
dm̄ isrl̄. cur eū colendū non receperunt
sicut aliarum gentium deos quas romanū
subegit imperiū. praesertim cū eorum
sententia sit omnes deos colendos esse
sapienti. cur ergo a numero ceterorū

iste reiectus est? Si plurimum valet
cur ab eis solus non colitur? Si parum
aut nihil valet, cur contritis eorum simul
acris ab omnibus gentibus solus paene
iam colitur? Numquam huius quaestionis
vinculo exire poterunt, qui cum maiores
et minores deos colant quos deos putant,
hunc deum non colunt qui praevalet omnibus.
Si enim magnae virtutis est, cur ~~[illegible]~~ ma
tus est inprobandus? Si parvae nullius
virtutis est, cur tantum potuit inproba
tus? Si bonus est, cur a ceteris bonis solus
separatur? Si malus est, cur a tot bonis unus
non superatur? Si verax est, cur eius prae
cepta respuuntur? Si mendax est, cur eius
praedicta conplentur? Postremo quod
volunt de illo sentiant. Numquid Romani
etiam malos deos colendos, colendos non
putant, qui Pallori et Febri fana fecerunt,
qui et agathos daemonas invitandos et ca
cos daemonas placandos monent? Quod
libet ergo de illo existiment, cur eum solum
sibi nec advocandum nec propitiandum
esse dixerunt? Quis est deus iste vel tam ignotus
ut in tam multis diis solus adhuc non inve
niatur

uel etiam notus uerum etiam multis hominibus
iam solus colatur. Nihil ergo restat unde di
cant cur huius dei sacra recipere noluerint
nisi quia solum se coli uoluerit. Illos autem
deos gentium quos isti etiam colebant coli pro
hibuerit. Sed hoc ipsum magis ab eis requi
rendum est quem nam uel qualem putent esse
istum deum qui noluerit coli deos alios quibus
isti templa et simulachra euertenda quam
illorum ad eius sacra non recipienda. Certe
sententia illius eorum phylosophi proditur
quem sapientissimum omnium hominum etiam
oraculo fuisse firmarunt. Socratis sen
sententia est unumquemque deum sic coli opor
tere quomodo se ipse colendum esse praece
perit. Proinde istis summa necessitas facta
est non colendi deum hebreorum quia si alio
modo eum colere uellent quam se colendum
ipse dixisset non utique illum colerent sed quod
ipsi finxissent. Si autem illo modo uellent
quo ipse diceret alios sibi colendos non
esse cernebant quos ille coli prohibebat.
hac per hoc respuerunt unius ueridici cul
tum ne multos falsos offenderent magis
arbitrantes sibi obfuturam fuisse iratorum

iracundiam quam illius benevolentiam pro
futuram. Sed fuerit ista vana necessitas
et ridenda timiditas; nunc quaerimus quid
de isto deo sentiant homines quibus pla
cet omnes deos colendos esse; si enim
iste colendus non est quomodo coluntur
omnes cum iste non colitur. Si autem
colendus est non omnes colendi sunt
quia nisi solus colatur iste non colitur.
An forte dicturi sunt istum non esse deum
cum illos deos dicant qui sicut nos credi
mus nihil possunt nisi quod illius iudicio
permittuntur, non ut alicui prosint
sed ut nec laedere valeant nisi eos quos
fiat laedendos esse ille iudicat qui omnia
potest. Sicut autem ipsi coguntur fateri minora
certe quam ille praedixerunt. Si enim dii sunt
quorum vates consulti ab hominibus
ut non dicam fefellerunt proxima tamen
privatis negotiis responderunt quomo
do non est deus cuius vates non solum ea quae
ad tempus consulebantur congrue res
ponderunt verum etiam unde non con
sulebantur de universo genere huma
no atque omnibus gentibus et tanto ante

praedixerunt quae nunc et legimus et
uidemus; Si deum dicunt quoniam impleta
sibylla fata cecinit romanorum quomo
do non est deus qui ad romanos et omnes na
tiones in se unum deum per xpi euangelium
creaturas et omnia patrum suorum simu
lacra euersuras sicut praenuntiauit
exhibuit. postremo si illos deos dicunt
qui numquam ausi sunt per uates suos
contra istum deum aliquid dicere quomo
do non est deus qui per uates suos istorum
simulacra non solum euerti iussit
uerum etiam in omnibus gentibus euersu
ri praedixit ab eis: Qui illis desertis
se unum colere iuberentur et iussi fa
mularentur aut legant si possunt
uel aliquam sibyllarum uel quemlibet
aliorum uatum suorum praedixisse hoc
futurum ut deus hebraeorum deus israel ab o
nibus gentibus coleretur et quo deum cultio
res aliorum deorum recte antea respu
issent futuras etiam litteras propheta
rum eius in auctoritate ista sublime ut
his obtemperans etiam imperium ro
manorum iuberet delere simulacra ma

nuisse omnibus praeceptis optempo
raretur legant ista si possunt ex aliquib.
libris uatum suorum quomodo enim dicere quod ea
quae in illorum libris leguntur per nos ab hoc
est xpiana religione testimonium dicunt
quod a sctis angelis et ab ipsis prophetis
audire potuerunt sicut praesentiem in car
ne xpi mentiam daemoniaco actas sunt confi
teri sed haec commentio quae cum proferimus
a nostris ficta esse contendunt ipsi omni
no ipsi urgendi sunt ut proferant uatib
deorum suorum contra dm hebraeorum ali
quid profetatum sicut nos tot et tanta
de libris prophetarum nostrorum contra
deos eorum et iussa obseruamus et prae
dicta recitamus et facta monstramus
quae illi iam pauper pauci qui remanserunt
malunt dolore completa quam illum dm agnosce
re qui potuit praenuntiare complenda cum
in suis diis falsis quae sunt uera daemonia
nihil aliud pro magno appetant quam cum ali
quid eorum responsis sibi futurum esse didi
cerint quae cum facta sint cur non potius mi
seri intellegunt illum esse dm uerum quem
sic uident a suorum deorum societate seiunctum

ut quem dm̄ fateri coguntur qui omnes
deos colendos esse profitentur cū ceteris
colere non sinantur. Cū ergo simul
coli non possunt, cur non ille eligitur
qui istos coli uetat, relictis istis qui illum
coli non uetant? Aut si uetant, legatur.
Quid enim magis populis eorū in templis eorū
debuit recitare? Ubi nihil eorū quā tale per
sonuit, ē utique prohibitio tam multorū
contra unum quam unius contra tā mul
tos notior potentior esse deberet. Nā si
huius dei cultus est impius, inutiles sunt dii
qui homines ab impietate non prohibent.
Si uero pius est huius cultus quo in illo prae
cipitur ne isti colantur, impius est cultus
illorū. Si autē ē tam deficienter istū coli
prohibent ut plus audire timeant quam
prohibere audeant, hoc ipso quis non sa
piat, quis non sentiat illum esse potius ele
gendū qui istos coli tā publice prohibet,
qui eorū simulacra euerti iussit, praedi
xit, euertit, quam istos quos ut ille non co
latur iussisse nescimus, praedixisse non
legimus, ualuisse aliquid non uidemus.
Rogo respondeant quis est dš iste qui omnis

ds gentium sic persequitur quia omnia eorū
sacra si eprodit sic extinguit. Quid interro
gem homines qui euanuerunt cogitando
quis iste sit. Alii dicunt saturnus est, credo
propter sabbati scificationē quia istū diē
saturno tribuerunt. Uarro autē ipsorum
quo doctiorē apud se neminē inueniunt dm̄
iudaeorum iouē putauit nihil interesse
censens quo nomine nuncupetur dū eadē
res intellegatur. Credo illius sūmitate deter
ritus. Nam quia nihil superius solent cole
re romani quam iouem quod capitolium
eorū satis aperte quietestatur eūque regē
omnium deorū arbitrantur, cū animaduer
teret iudaeos sūmū dm̄ colere nihil aliud
potuit suspicari quam iouem. sed siue qui
iouem dm̄ iudaeorū putant dicant quando
saturnus prohibere ausus est coli alterum
dm̄ nec ipsū iouē qui eū regno expulisse
perhibetur patrem filius quis tamquam po
tentior et uictior placuit cultoribus suis
saturnū uictū expulsūq; non colant, sed
neq; istū coli iouis prohibuit et quē uincere potuit
dm̄ tamen esse permisit. Ista inquiunt
fabulae sunt aut interpraetandae a sapien
tibus

aut ridendae. nos autem iovem colimus de
quo ait maro iovis omnia plena, id est omnia
vivificantem spiritum, merito ergo et varro iovem
opinatus est coli a iudaeis quia dicit per pro
phetam caelum et terram ego impleo, quid illud
quod idem poeta dicit aetherem quomodo acci
piunt sic enim ait, cum pater omnipotens
fecundis imbribus aether coniugis in gre
mium laetae discendit, aetherem quippe non
spiritum sed corpus esse dicunt sublime quo
caelum super aerem disten ditur, an poe
tae conceditur, nunc secundum platoni
cos ut non corpus sed spiritus, nunc secundum
stoicos loqui ut corpus sit deus, quid ergo
in capitolio colunt si spiritum si denique ipsum
caelum corporeum quid illic facit scutum illud
iovis quod appellant aegida nempe origo
nominis huius ista redditur quia iovem
a matre occultatum capra nutriunt,
an et hoc poetae mentiuntur, numquid et
capitolia romanorum opera sunt poetarum
quid sibi autem vult ista non poetica sed pla
ne mimica varietas deos secundum phylo
sophos in libris quaerere secundum poetas
in templis adorare, Sed numquid etiam

ille euhemerus poeta fuit qui et ipsum
iouem et saturnum patrē eius et plutonē
atque neptunum fratres eius planis
sime homines fuisse prodit ut eorum
cultores gratias magis poetis agere debe
ant quia non ad eos dehonestandos sed
potius ad exornandos multa finxerunt.
quamuis et ipsum euhemerum ab ennio
poeta in latinā linguā esse conuersū
cicero cōmemoret. Nā quid et ipse cice
ro poeta fuit qui eū cū quo in tusculanis
disputati tam quā secretorum admonet
dicens, si uero scrutari uetera et ex eis q.
scriptores graeciae prodiderunt eruere
coner ipsi illi maiorum gentiū dii hinc a no
bis profecti in caelum repperientur quae
re quorum demonstrentur sepulcra in
gratia reminiscere quō es initiatus quae
traduntur. Tum deniq. quā hoc late pateat
intelleges. hic certe istorū deos homi
nes fuisse satis confitetur in caelum
autem peruenisse beneuole suspicatur,
quāquam et hunc honorē opinionis ab ho
minibus eis esse dilatum non dubitauit
publice dicere cū de romulo loqueretur

qui hanc urbem inquit condidit romulum
ad deos immortales benivolentia fama
q; sustulimus, quid igitur mirum est si
hoc fecerunt antiquiores homines de
ioue et saturno et ceteris quod romani
de romulo quod deniq; iam recentioribus
temporib; etiam de caesare facere uolu
erunt quibus et uirgilius adulationem
carminis addidit dicens ecce ei proces
sit caesaris astrum. Uideant ergo ne for
te historica ueritas sepulchra falsorum
deorum ostendat in terra, uanitas autem
poetica stellas eorum non figat sed fingat
in caelo, neq; enim reuera stella illa iouis
est aut illa saturni, sed post eorum mor
tem sideribus ab initio mundi conditis
haec nomina inposuerunt homines
qui illos mortuos quasi deos haberi
uoluerunt, de quibus quid tantum
mali castitas aut quid tantum boni uo
luptas commeruit ut inter astra
quae cum sole et luna circumeunt uenus
habeat stellam et minerua non habeat
sed fuerit et cicero academicus in
certior quam poetae qui sepulcra

deorum commemorare ausus est litteris
que mandare, quamuis hoc non ex opinio
ne propria praesumpserit sed ex ipsorum
sacrum traditione commemorauerit
Numquid et uarro uel tamquam poeta fingit
uel tamquam academicus dubie ponit quod
dicit talium deorum sacra ex cuiusque eorum
uita uel morte qua inter homines uixe
runt uel obierunt esse composita, Numquid
et leon ille sacerdos aegyptius poeta
uel academicus fuit qui macedoni alexan
dro diuersam quidem a graecorum opinione
istorum deorum originem ueruntamen ita
prodit ut eos homines fuisse declarat
Sed quid ad nos dicant si iouem non homi
nem mortuum colere nec homine mortuo
capitolium dedicasse sed spiritui uiuifican
ti omnia quo mundus impletur, et scutum
eius in honore nutricis eius factum de
pelle caprina interpraetentur ut uo
lunt quid dicunt de saturno quem satur
no colunt, nonne ille est qui primus ab
olympo uenit arma iouis fugiens et regnis
exsul ademptis qui genus indocile et
dispersum montibus altis composuit leges

q. dedit latiumque uocari maluit his quod
latuisset tutis in horis, nonne ipsum eius
simulacrum quod cooperto capite fingi
tur quasi latentem indicat, nonne ipse
italis ostendit agriculturam quod falce
demonstrat? non inquiunt, nam uideris
si fuit ille homo et rex quidam de quo ista
narrantur. Nos tamen saturnum inter
praetamur uniuersum tempus quod gre
cum etiam uocabulum eius ostendit; uoca
tur enim cronos quod adspiratione addita
etiam temporis nomen est, unde et latine
saturnus appellatur quasi saturetur
annis. quid iam cum istis agendum sit nescio,
qui conantes in melius interpraetari no
mina et simulacra deorum suorum faten
tur maiorem deum suum et patrem ceterorum
tempus esse. quid enim aliud indicant
quam omnes deos temporales esse quo
rum patrem ipsum tempus constituunt? eru
buerunt hinc philosophi eorum re
centiores platonici qui iam christianis tem
poribus fuerunt et saturnum aliter
interpraetari conati sunt dicentes
appellatum cronon uelut a satietate.

INTELLECTUS EO QUOD GRAECE SATIETAS CO
ROS, INTELLECTUS AUTEM SIUE MENS NUS
DICITUR, CUI UIDETUR SUFFRAGARI ET LA
TINUM NOMEN QUASI EX PRIMA LATINA PARTE
ET GRAECA POSTERIORE COMPOSITUM, UT
DICERETUR SATURNUS TAMQUAM SATUR ESSET
NUS; UIDERUNT QUAM ESSET ABSURDUM SI FILIUS
TEMPORIS IUPPITER HABERETUR, QUEM DEUM
AETERNUM UEL PUTABANT UEL PUTARI UO
LEBANT. AT UERO SECUNDUM ISTAM NOUELLAM
INTERPRAETATIONEM, QUAM UETERES EORUM
SI HABUISSENT MIRUM SI CICERONEM UARRO NE
QUE LATUISSET, SATURNI FILIUM IOUEM DICUNT,
TAMQUAM AB ILLA SUMMA MENTE PROFLU
ENTEM SPIRITUM, QUAM UOLUNT ESSE UELUT ANI
MAM MUNDI HUIUS OMNIA TERRENA ET CAELES
TIA CORPORA IMPLENTEM. UNDE ET ILLUD MARONIS
EST, QUOD PAULO ANTE COMMEMORAUI, IOUIS
OMNIA PLENA. NUMQUID NON SI POSSENT
ISTI SICUT IPSAM INTERPRAETATIONEM ITA ETIAM
SUPERSTITIONEM HOMINUM COMMUTARENT,
ET AUT NULLA SIMULACRA AUT CERTE SATUR
NO POTIUS QUAM IOUI CAPITOLIA CONSTITUE
RENT, NEQUE ENIM ULLAM ANIMAM RATIONALEM SAPI
ENTEM FIERI DISPUTANT NISI PARTICIPATIONE

summae illius cōmutabilis que sapien
tiae non solum cuiusquam hominis
animam sed ipsius etiā mundi quam
dicunt iouem. Nos uero esse quandam
summā dī sapientiā cuius partione fit
sapiens quaecūq· anima fit uere sapiens
non tantū concedimus uerū etiā maxi
me predicamus. Utrū autē uniuersa
ista corporalis moles quae mundus
appellatur habeat quandam animam
uel quasi animā suā id est rationalem
uitā qua ita regatur sicut unū quodq·
animal, magna atq· abdita quaestio est.
Nec adfirmari debet ista opinio nisi cōper
ta quod uera sit. Nec refelli nisi cōperta
quod falsa sit. quid autē hoc ad hominē
etiā si semper eū lateat. Quandoquidē
nulla anima fit sapiens uel beata ex alia
quacūq· anima sed ex illa sola summa atq·
incōmutabili dī sapientia. Romani tamen
qui non saturno sed ioue capitoliū con
diderunt uel aliae nationes quae iouē
praecipue supra ceteros deos colen
dū esse putauerant. Non hoc quod isti
senserunt qui secundū istā suā nouam

opinionem et summas arcessiuerunt quicquam
in his rebus potestatis habuissent Saturno
potius dedicarent et mathematicos uel
genethliacos maxime deterrerent qui Sa
turnum quem sapientium effectorem isti
dicerent malefico decreto inter alia sidera
constituerent quae opinio tantum contra
illos in animis humanis praeualuit ut nec
nominare illum uelint senem potius quam
Saturnum appellant tam timida supersti
tione ut iam Carthaginienses paene uici
cuius nomen mutauerint uicum senis cre
brius quam uicum Saturni appellantes notum
est ergo quid colere conuincantur et quid
colorare conentur adoratores simulacro
rum. Verum et ab istis nouitiis Saturni in
terpraetatoribus requirendum est quid
de deo sentiant Hebraeorum et ipsis enim
placuit omnes deos cum gentibus colere
cum quos superbos puderet pro peccatorum
remissione humiliari sub Christo quid ergo
sentiant de deo Israhel quem si non colunt
non omnes deos colunt si autem colunt
non colunt sic ut se coli iussit qui et alios
colunt quos coli ille prohibuit per eos gentium

uates ista prohibuit per quos haec ipsa
quae nunc a christianis eorum simulacra
patiuntur futura praedixit. siue enim
angeli ad illos profetas missi sint qui eis
deum omnium creatorem unum uerum deum cui
uniuersa subiecta sunt et per sensibilium
rerum congruam speciem figuratum osten
derent et quemadmodum sae coli praecipe
rent indicarent, siue aliquorum in eis men
tes per spiritum sanctum ita sublimatae sint ut eo
uisu ea uiderent quo et ipsi angeli uident,
constat tamen eos illi deo seruisse qui alios
deos prohibuit, seruisse autem fide pieta
tis in regno et sacerdotio rei publicae suae
et christo uenturo utrumque regem ac sacerdotem
significantibus sacris. Porro autem
discentium quos isti deum colere uolunt in illum
qui cum eis coli non permittit colere nolunt,
dicant quid causae est ut nullus eorum
inueniatur qui alterum coli prohibeat
cum eos in diuersis officiis muneribus
que constituant et rebus ad quemque
proprie pertinentibus praesides uelint.
si enim iuppiter non prohibet saturnum
coli quia non est ille homo qui illum hominem

patrē de regno expulit sed aut caeli
corpus aut sps implens caelum et ter
ram et ideo non potest prohibere coli
mentem supernā ex qua dicitur ema
nasse, si ea ratione nec saturnus iouem
coli prohibet quia non ab eo rebellante
superatus est sicut ille ioue nescio quo
cuius arma fugiens uenit in italiā, sed
fauet prima mens animae a se genitae
qualitē uulcanus prohiberet coli martē
uxoris adulterū hercules iunonē non est
persecutricē suā, quae ista inter eos
est tā foeda consensio ut nec diana
uirgo casta coli prohibeat non dicā
uenerē sed priapū, nā si unus homo
et uenator et agricola esse uoluerit
seruus erit amborū quib; tamen uel
uicina templa fabricare erubescit;
sed interpretentur dianā uirtutē
quā uolunt interpretentur et pria
pū fecunditatis deū, ita sane ut in fe
tandis feminis pudeat iunonē talem
habere adiutorem, dicant quod placet
interpretentur quod sapiunt dum ta
men omnia eorum argumenta pertur
bet

deus israhel, qui cum illos omnes coli prohi
buerit etiam nullum deorum coli prohibitus
sit eorumque simulacris et sacris euersio
nem praeceperit praedixerit et fecerit,
sic eis ostenderit illos falsos atque fallaces,
et se esse uerum ac ueracem deum, Istos autem
iam paucos deorum multorum falsorumque
cultores quis non miretur nolle obtempe
rare illi de quo cum ab eis queritur quis
nam deus sit, quodlibet opinando respondent
deum tamen esse negare non audent.
Quia si negent, operibus eius et praedictis
atque completis facillime conuincuntur.
Neque enim ea dico, quae liberum sibi putant
esse non credere, quia ipse in principio
fecit caelum et terram et omnia que in eis
sunt. Neque illa nimis antiqua, quod
enoch transtulit, quod impios diluuio
deleuit, quod noe iustum domumque eius
per lignum inde liberauit, ab abraham
in hominibus facta eius exordior, huic enim
facta est per angelicum oraculum ma
nifesta promissio, quam nunc uidemus
impleri, huic quippe dictum est, In semine
tuo benedicentur omnes gentes.

ex cuius semine populus israhel, unde uir
go maria quae peperit christum in quo bene
dici omnes gentes audeant iam nega
re si possunt. haec promissio facta
est etiam ad isaac filium abrahae et ad
iacob nepotem abrahae qui etiam israhel ap
pellatus est, ex quo uniuersus ille po
pulus et propagatus et nominatus est
ut huius populi deus appellaretur deus israhel,
non quod ipse non sit deus omnium gentium
siue nescientium siue etiam scientium sed
quia in isto populo uoluit manifestius
apparare uirtutem promissorum suorum.
Ille enim populus primo in aegypto multi
plicatus et de illa seruitute per moysen
in multis signis portentisque liberatus
debellatis plurimis gentibus terram etiam
repromissionis accepit in qua regnauit
per reges suos de tribu iudae exortos, qui
iudas unus fuit ex duodecim filiis israhel
nepotis abrahae atque inde iudaei cogno
minati, multa ipso deo adiuuante fecerunt
multa pro peccatis suis ipso flagellante
perpessi sunt donec ueniret semen cui
promissum est in quo benedicerentur

omnes gentes et patrũ suorum simul
acra sponte confringerent, neq. enĩ
temporibus xpianis sed tanto ante
praedictũ est quod per xpianos imple
tur, ipsi iudaei qui remanserunt inimi
ci nominis xpi de quorũ etiã futura per
fidia in illis propheticis litteris tacitũ
non est ipsi habent et legunt prophetã
dicentem, dne ds meus et refugiũ meũ
in die malorũ ad te gentes uenient ab
extremo terrae et dicent, uere men
dacia coluerunt patres nostri simulacra
et non est in illis utilitas, Ecce nunc fit
ecce nunc gentes ab extremo terrae
ueniunt ad xpm ista dicentes et simulacr
frangentes, et hoc enĩ magnũ est quod
ds praestitit ecclesiae suae ubiq. diffu
sae ut gens iudaea merito debellata et
dispersa per terras ne a nobis haec cõ
posita putarentur codices propheta
rũ nostrorũ ubiq. portaret et inimica
fidei nostrae testis fieret ueritatis
nostrae. Quomodo ergo discipuli xpi
docuerunt quod a xpo non didicerunt
sicut isti stulti desipiendo iactitant ut deorũ

gentium et simulacrorum superstitio de
leretur. Numquid enim illas prophetias quae
nunc leguntur in codicibus inimicorum
Christi possunt dici finxisse discipuli Christi?
Quis enim haec egit nisi deus Israhel?
Ipsi enim populo dictum est per divinas
voces factas ad Moysen: Audi Israhel,
dominus deus tuus deus unus est. Non facies tibi
idolum neque cuiusquam similitudinem neque
in caelo sursum neque in terra deorsum;
etiam et ut haec everterent ubi potestatem
acciperent sic praecipitur: Non adora
bis deos illorum sed neque servies eis; non
facies secundum opera ipsorum, sed deponen
do depones et confringendo confringes
simulacra eorum. Quis autem dicat Christum atque
Christianos non pertinere ad Israhel, cum Israhel
nepos fuerit Abrahae, cui primo, dein
de Isaac filio eius, et deinde ipsi Israhel
nepoti eius dictum est quod commemoravi:
In semine tuo benedicentur omnes gen
tes. Quod fieri iam videmus in Christo, cum inde
exorta sit illa virgo de qua propheta
populi Israhel et dei Israhel cecinit dicens: Ec
ce virgo concipiet et pariet filium et

uocabunt nomen eius emmanuhel; in
terpraetatur autem emmanuhel nobis
cum deus. deus ergo israhel, qui prohibuit alios
deos coli, qui prohibuit idola fabricari,
qui praecepit euerti, qui per prophetam
praedixit gentes ab extremo terrae
dicturas: uere mendacia coluerunt
patres nostri simulacra in quibus non
est utilitas, ipse per christi nomen et christia
norum fidem istarum omnium superstitio
num euersionem iussit promisit exhi
buit. frustra ergo miseri quia blas
phemare christum etiam a diis suis hoc est
daemonibus nomen christi metuentibus
prohibiti sunt, uolunt ab eo doctrinam
istam facere alienam qua christiani contra
idola disputant et easque omnes falsas re
ligiones ubi potuerint eradicant, de deo
israhel respondeant quem docere ista et
iubere non tantum christianorum sed iudaeo
rum libri testantur, de ipso consulant
deos suos qui christum blasphemari prohi
buerunt, de deo israhel. si audent aliqua con
tumeliosa respondeant, sed quos con
sulant aut ubi iam consulant libros

suorum legant si deum israhel iovem putant sicut
varro scripsit, interim ut secundum eorum
opinionem loquar cur ergo iovi non cre
dant idola esse delenda si saturnum pu
tant cur eum non colunt aut cur non
sic colunt quemadmodum se coli per
eos vates praecepit per quos ea quae pre
dixit implevit cur ei non credunt simul
acra evertenda esse et alios deos co
lendos non esse si nec iovis nec satur
nus est, quia si unus eorum esset con
tra sacra iovis et saturni eorum tanta
non diceret. Quis ergo est qui propter
deos alios solus ab istis non colitur
et eversis diis aliis tam evidenter ef
ficit ut solus colatur humiliata omni
superba altitudine quae se adversus xpm
erexerat pro idolis persequens inter
ficiensque xpianos nunc certe quaerit
ubi se abscondant cum sacrificare vo
lunt vel ubi deos ipsos suos retrudant
ne a xpianis inveniantur atque frangan
tur, unde hoc nisi a tanto rege legum atque
regum per quos deus israhel suam exeruit po
testate iam subditos xpi nomine sicut

longe ante promisit dicens per pro
phetam. et adorabunt eum omnes re
ges terrae. omnes gentes seruient
illi. nempe iam completur quod per pro
phetam ideni idem canitur. quod remis
surus esset impiam plebem suam. non qui
dem totam. quia multi etiam ex israhelitis credi
derunt in christum. nam inde erant et apos
toli eius. et humiliaturus omnem super
bum adque iniuriosum. ut ipse solus exalta
retur idest solus altus et potens homi
nibus manifestaretur. donec proiceren
tur a credentibus idola et a non credentibus
absconderentur. cum eius timore terra
confringitur. idest terreni homines ti
more franguntur. timendo legem uel ip
sius uel eorum qui credentes in eum genti
busque regnantes talia sacrilegia prohi
berent; haec enim quae et facilius in
tellegerentur breuiter praelocutus
sum. propheta sic dicit. et nunc tu domus
iacob uenite et ambulemus in lucem domini.
remisit enim plebem suam domum israhel.
quoniam repleta est sicut ab initio regio eorum
augoriis. sicut alienigenarum et filii

multi alienigenae nati sunt illis, repleta
est enim regio eorum argento et auro
nec erat numerus thesaurorum illorum,
et repleta est terra equis nec erat nume
rus curruum illorum; et repleta est terra
abominationib: operum manuum ipsorū
et adoraverunt quae fecerunt digiti eo
rum et inclinavit se homo et humiliavit
se vir et non remittam illis, et nunc in
trate in petris et abscondite vos in terra
a facie timoris dni et a maiestate virtutis
eius cum surrexerit confringere terrā,
oculi enim dni excelsi homo enī humilis,
et humiliabitur altitudo hominū et ex
altabitur dns solus in illa die, dies enim
dni sabaoth in omnē iniuriosū et super
bū et super omnē altū et humiliabitur
qui humiliabuntur et super omnē cae
drum libani excelsorū et elatorum
et super omnē arborē libani basan et
super omnē montē et super omnē collē
altū et super omnē navē maris et super
omne spectaculū navium decoris et hu
miliabitur et cadet contumelia hominū
et exaltabitur dns solus in illa die et idolapeni
B,

fabricata omnia abscondent in spelun
cis et in scissuris petrarum et in cavernis
terrae a facie timoris domini et a maiestate
virtutis eius cum surrexerit confringere ter
ram. Illa enim die proiciet homo abominatio
nes aureas et argenteas quae fecerunt
ut adorarent supervacua (ina) et noxia
ut introirent in foramina solidae petrae et in
scissuras petrarum a facie timoris domini et
a maiestate virtutis eius cum surrexerit
(ter) conterere terram. Quid dicunt de isto deo
sabaoth quod interpraetatur deus virtutum
vel exercituum quia illi serviunt virtutes
et exercitus angelorum quid dicunt de isto
deo israhel quia deus est illius populi de quo venit
semen in quo benedicerentur omnes gen
tes cur solus non colitur qui omnes deos
colendos esse contenduntur et non cre
dant qui alios deos falsos et ostendit et
evertit. Audivi quendam eorum dicere se
legisse apud nescio quem philosophum quod
ex eis quae iudaei in suis sacramentis
agerent intellexisset quem deum colerent
praepositum inquit istorum elementorum
quibus iste visibilis et corporeus mundus

EXTRUCTUS EST, CUM SCRIPTURIS SANCTIS PRO
PHETARUM EIUS APERTE OSTENDATUR ILLUM DEUM
COLENDUM PRAECEPTUM ESSE POPULO ISRAHEL QUI
FECIT CAELUM ET TERRAM ET A QUO EST OMNIS
UERA SAPIENTIA. SED QUID OPUS EST HINC DIU
TIUS DISPUTARE CUM AD ID QUOD AGO SUFFICIAT
QUOD ILLI QUALIBET PRAESUMPTIONE OPINANTUR
DE ILLO DEO QUEM DEUM ESSE NEGARE NON POSSUNT
SICUT PRAEPOSITUS EST ELEMENTORUM QUIBUS
MUNDUS ISTE CONSISTIT CUR NON IPSE POTIUS
COLITUR QUAM NEPTUNUS QUI SOLIUS MARIS
PRAEPOSITUS EST. QUAM DENIQUE SILUANUS
QUI SOLORUM AGRORUM ATQUE SILUARUM QUAM SOL
QUI SOLIUS DIEI UEL ETIAM UNIUERSI CAELESTIS
CALORIS LUNA QUI SOLIUS NOCTIS UEL ETIAM
HUMORIS POTESTATE PRAEFULGET QUAM IUNO
QUAE SOLUM AEREM TENERE PERHIBETUR. CERTE
ENIM ISTI PARTIUM PRAEPOSITI QUAECUMQUE SUNT
NECESSE EST UT SUB ILLO SINT QUI OMNIUM ELE
MENTORUM ET UNIUERSI HUIUS MOLIS PRAEPO
SITURAM GERIT. AT ISTE ILLOS OMNES COLI PRO
HIBET. CUR ERGO ISTI CONTRA PRAECEPTUM
MAIORIS ILLORUM NON SOLUM EOS COLERE UOLUNT
SED PROPTER ISTOS ILLUM NOLUNT. ADHUC NON
INUENIUNT QUID DE ISTO DEO ISRAHEL CONSTANTER

liquidoque pronuntient; nec tamen inuenient
donec eum inueniant deum solum uerum a quo crea
ta sunt omnia. proinde quid est lucanus magnus
eorum in carmine declarator credo et ipse diu
quaerens siue per suas cogitationes siue
per suorum libros quis esset iudaeorum deus
et quia non pie quaerebat non inueniens
maluit tamen incertum deum quem non inueniebat
bat quam nullum deum dicere cuius iam magna do
cumenta sentiebat; ait enim et dedita sacris
incerti iudaea dei. et nondum deus iste sanctus ue
rus deus israhel nondum per christi nomen tanta
in omnibus gentibus fecerat quanta usque in ho
diernum diem post lucani tempora consecu
ta sunt; nunc uero quis tam durus non flec
tatur quis tam turpidus non ignescat cum
impletur quod scriptum est quia non est qui
se abscondat a calore eius quando clarissi
ma luce manifestantur quae in eodem psalmo
unde uersiculum istum commemoraui tanto
ante praedicta sunt; caeli enim nomine
apostoli christi significati sunt quod in eis deus
praesideret et euangelium adnuntiarent
iam ergo caeli enarrauerunt gloriam dei et
opera manuum eius adnuntiauit firmamentum;

dies diei eructuat uerbū et nox nocti ad
nuntiauit scientiā, id ē non sunt loquellae neq;
sermones quorū non audiantur uoces eorū,
id ē in omnē terrā exiit sonus eorū et in
fines orbis terrae uerba eorū, id ē in sole
hoc est in manifestatione posuit taberna
culū suū hoc est ecclesiā ipsius, qui ut
hoc faceret ipse sicut ibi sequitur tāquā
sponsus processit de thalamo suo, id est
coniugatū uerbū carni humanae proces
sit de utero uirginali, id ē exultauit ut gi
gans et cucurrit uiā, id ē a sūmo caelo facta
est egressio et recursus eius usq; ad sū
mū caeli, et ideo rectissime sequitur
uersus quē paulo ante cōmemoraui et
non est qui se abscondat a calore eius, et
adhuc isti fragiles contradictiunculas
garrientes eligunt isto igne sicut stipula
incinerarē uerint quā sicut aurū a sorde pur
gari quia et ideorū falsorū iam fallacia
monumenta frustrata sint et illius incerti
dī promissa certa et facta sint, desinant ergo
dicere mali laudatores xp̄i qui nolunt
esse xp̄iani quod xp̄s non docuerit deos
eorū deserere et simulacra confringi, deserunt

israhel de quo praedictum est quod deus uni
uersae terrae uocabitur et deus uniuer
sae terrae iam uocatur hoc per prophe
tas futurum praedixit hoc per christum congruo
tempore impleuit certe enim si iam deus israhel
deus uniuersae terrae uocatur necesse est
ut fiat quod iussit quando qui iussit inno
tuit quia uero per christum et in christo innotuit
ut ecclesia eius per orbem diffunderetur
et per ipsam deus israhel uniuersae terrae
uocaretur paulo superius apud eundem
propheta legant quod uolunt modo etiam
commemoretur neque enim tam longum est
ut oporteat praetermitti dicuntur enim
multa de praesentia et humilitate et pas
sione christi et corpore eius cui caput est id est
de ecclesia eius cum appellatur tamquam sterilis
quae non pariebat per multos enim annos
ecclesia quae futura erat in omnibus gentibus
in filiis suis hoc est in sanctis suis non appa
ruit nondum christus adnuntiatus per prophetas
et dicitur plures filios desertae futuros
quam eius quae habebat uirum cum uiri nomine
significata est lex uel rex quem accepit
primus populus israhel nec acceperant

gentes eo tempore lege quo propheta loque
batur neque rex christianorum apparuerat ad
huc ex quibus iam gentibus longe fertilior
et numerosior sanctorum multitudo provenit.
Haec ergo dicit Esaias incipiens ad humilita
tem Christi et se postea convertens ad alloquen
dam ecclesiam usque ad eum versum quem com
memoravimus ubi ait: Et qui eruit te ipse deus
Israhel universae terrae vocabitur. Ecce in
quit intellectum erit puer meus et exalta
bitur et honorificabitur vehementer.
Quemadmodum multi mirabuntur super te sic ta
men et inhonestum videbitur ab hominibus
species tua et honor tuus ab hominibus. Ita enim
mirabuntur gentes multae super eum et con
tinebunt reges os suum quoniam quibus non
est nuntiatum de illo videbunt et qui non au
dierunt intellegent. Domine quis credidit auditui
nostro et brachium domini cui revelatum est? An
nuntiavimus coram illo sicut puer ut radix in
terra sitienti. Non est species illi neque honor
et vidimus illum et non habuit speciem neque
decorem sed vultus eius abiectus et defor
mis positio eius ab omnibus hominibus. Homo in
plaga et qui scit ferre infirmitates

propter quod et auertit se facies eius inhonora
ta est nec magni aestimata est, hic infirmi
tatis nostras portat et pro nobis in dolori
bus est et nos existimauimus illum in dolo
rib. esse et in plaga et in poena ipse autem
uulneratus est propter peccata nostra
et infirmatus est propter iniquitates
nostras, eruditio pacis nostrae in eum
liuore eius sanati sumus, omnes ut oues
errauimus et dns tradidit illum pro pecca
tis nostris, et ipse quo male tractatus est
non aperuit os ut ouis ad immolandum
ductus est et ut agnus ante eum qui se ton
deret fuit sine uoce sic non aperuit os suum,
in humilitate sublatum est iudicium eius gene
rationem eius quis ennarrabit quoniam tolletur
de terra uita eius ab iniquitatib. populi mei
ductus ad mortem, dabo ergo malos prop
ter sepulturam eius et diuites propter
mortem eius ob hoc quod iniquitatem non fe
cerit nec dolum ore suo, dns uult purga
re illum de plaga si dederitis uos ob delicta
uestra animam uestram uidebitis semen
longissimae uitae, et uult dns auferre
animam eius ostendere illi lucem et figura

re per sensum iustificare iustum bene
servientem pluribus et peccata illorum ipse
sustenebit, propterea ipse hereditabit
cum plures et fortium partietur spolia, propter
quod tradita est ad mortem anima eius et in
ter iniquos aestimata est et ipse peccata
multorum sustinuit et propter iniquitates
eorum traditus est, delectare sterelis quae
non pares, exulta et clama quae non par
turis quoniam multi filii desertae magis quam
eius quae habet virum, dixit enim dominus dilata
locum tabernaculi tui et aulaeas tuas confige
non est quod parcas, porrige longius funi
culos et palos validos construae, et iam atque
etiam in dextram adque sinistram partem extende,
semen enim tuum hereditabit gentes et civita
tes quae desertae erant inhabitabis, Non
est quod metuas praevalebis enim nec erubes
cas quod detestabilis fueris, confusionem
enim in perpetuum obliviscaris et ignominiae
viduitatis tuae non eris memor quia ego
sum dominus qui facio te, dominus nomen ei et qui eruit
te ipse deus israhel universae terrae vocabitur,
Quid contra hanc evidentiam expressionemque
rerum et praedictarum et impletarum dici potest

fide xpi diuinitate discipulos eius putant
esse mentitos. Numquid de xpi passione du
bitabunt. Resurrexisse non solent credere
at illa omnia ab hominib; humana perpessū
etiā libenter credunt quia hominē tantum
modo credi uolunt. Ille ergo sicut ouis ad im
molandū ductus. Ille inter iniquos deputatus.
Ille uulneratus propter peccata nostra. Cuius
liuore sanati sumus, cuius facies iniuriata
est nec magnie stimatix palmis caesa et spu
tis inlita. Cuius deformis in cruce positio.
Ille ab iniquitatibus populi isrhl ductus ad mor
tē. Ille qui non habebat speciē neq; decorem.
quando colaphis percutiebatur. Quando
spinis coronabatur. Quando pendens inride
batur, Ille qui sicut agnus corā tondente
non habet uocē sic non aperuit os suū. Cū ei
diceretur ab insultantib; Prophetiza nobis
xpe, nempe iam exaltatus est. Iā honorifi
catus est uehementer, nempe iam mirantur
gentes multae super eū. Iam continuerunt
reges os suū quod aduersus xpianos leges
saeuissimas promulgabant, nempe quib;
non est nuntiatū de illo iam uident, et qui
non audierunt iam intellegunt, quō gentes

quibus non nuntiauerunt prophetae·
magis ipsi uident quam uera nuntiata sint
per prophetas, et qui non audierunt ipsū
esaiam loquentem etiā in litteris eius de quo
isaias sit locutus in tellegunt; Nā in ipsa
gente iudaeorū quis credidit auditui pro
phetarū aut brachiū dn̄i quod est ipse xp̄s
qui per eos adnuntiabatur cui reuelatum
est quando manibus suis scelerata in eō
admittebant quae futura praedixerant
prophetae quos habebant; nec ope iam
hereditate possidet multos et fortiū par
titur spolia cū ea quae diabolus et demo
nes possedebant per ecclesiarum suarū
fabricas et quos liberat necessariis usus
illis expulsis prodiinsque distribuit; quid
ergo ad haec dicunt praeuersi laudatores
xp̄i et xp̄ianorū obtrectatores; Nūquid
uisi ita per prophetas tanto ante praedica
rentur xp̄s magicis artibus fecit aut dis
cipuli eius ista finxerunt; Nūquid uidelec
tetur eclesia diffusa per gentes quondā
sterilis nunc in pluribus filiis quam illa sy
nagoga quae legē siue regē tāquā uirū
acceperat; Nūquid uisic dilatet locum

TABERNACULIS SUIS OMNES NATIONES ET LIN
GUAS OCCUPANS, UT LONGIUS QUAM ROMANI
IMPERII IURA TENDUNTUR USQ· IN PERSAS ET
INDOS ALIASQ· BARBA[...]RAS GENTES FUNICU
LOS PORRIGAT, UT IN P[...] DEXTRAM PER UEROS
XPIANOS ET IN SINISTRAM PER FICTOS XPIANOS
IN TAM MULTIS POPULIS NOMEN EIUS EXTEN
DATUR, UT SEMEN EIUS HEREDITET GENTES,
UT CIUITATES QUAE A UERO DI CULTU ET A UERA
RELEGIONE DESERTAE FUERANT IAM NUNC IN
HABITET, UT NON TIMUERIT HOMINUM MINAS
ET FURIAS, QUANDO IN SANGUINE MARTYRUM
TAMQUAM HONORE PURPUREO UESTIEBATUR,
UT PRAEUALERET TAM MULTIS TAMQ· UEHE
MENTIBUS ET POTENTIB· PERSECUTORIBUS
SUIS, UT NON ERUBESCERET QUOD DETESTABI
LIS FUERIT QUANDO MAGNUM ERAT CRIMEN
FIERI UEL ESSE XPIANUM, UT CONFUSIONEM
IN PERPETUUM OBLIUISCATUR, QUIA UBI HABUN
DAUERAT PECCATUM SUPERHABUNDAUIT
GRATIA, UT IGNOMINIAE UIDUAETATIS SUAE
MEMOR NON SIT, QUIA PAULULUM DERELIC
TA OBPROBRIIS SUBIECTA IAM EMINENTI
GLORIA REFLORESCIT. NAM QUID POSTREMO
AIT DNS QUI FECIT EAM ET A DOMINATU DIABO

et a domino cui terra tota ipse deus israhel univer
sae terrae iam vocetur, discipuli Christi fin
xerunt quod prophetae quorum libri nunc
in manibus inimicorum Christi habentur tam
longe antequam Christus filius hominis fieret
praedixerunt? hinc ergo intellegant
quod ne tardissimis quidem atque obtunsissi
mis obscurum dubiumve relinquitur, hinc
inquam intellegant Christi perversi lauda
tores et christianae religionis exsecra
tores etiam Christi discipulos contra deos eorum
ea didicisse atque docuisse quae doctrina
continet Christi, quia ad deus israhel, qui haec omnia
quae isti colere volunt abominanda atque
evertenda in libris prophetarum praecepis
se invenitur ipse deus universae terrae
sic tanto ante promisit per Christum et Christi
ecclesia iam vocatur. si enim Christum mira
dementia suspicantur deos eorum co
luisse ac per hos tanta potuisse,
numquid et deus israhel deos eorum coluit,
qui de super omnes gentes colendo et
de illis abominandis atque evertendis
per Christum quod promisit implevit? ubi
sunt dii eorum? ubi vaticinia fanaticorum

et diuinationes pythonũ ubi auguria
uel auspicia uel haruspicia · uel oracu
la daemonũ cur non profertur ex is
tius modi antiquis libris admonitũ ali
quid et praedictũ contra xpianã fidẽ
et contra prophetarũ nostrorum ex
pressa iã in omnib· gentib· tã perspicua
ueritatẽ. Offendimus inquiunt deos
nostros et deseruerunt nos · ideo ad
uersus nos xpiani praeualuerunt et
humanarum felicitas defensa ac demi
nuta dilabitur. hoc sibi certe per xpianos
fuisse euenturũ legant ex libris ua
tum suorum. sed legant ubi si non xps
quaeũ deorũ suorũ uolunt fuisse cul
torẽ saltim modo si israhel inprobatus et de
testatus sit quẽ constat istorũ euerso
rum. sed nunquã hoc proferent nisi
quomodo forte confinxerint. quod cũ
protulerint apparebit eo ipso certe quod
tanta ignota profertur quae unq· de
buit antequã hoc praedictũ est accidis
set in deorũ templis omniũ gentium re
citari ut praestruerentur et praemo
nerentur qui nunc nolent esse xpiani.

de inde quod de felicitatis rerum huma
narum deminutione per xpiana tempora
conqueruntur. Si libros phylosophorum
suorum legant et ea repraehendentium quae
nunc eis etiam recusantibus et inmurmoran
tibus subtrahuntur. Tum uero magnam
laudem reperient temporum xpianorum;
Quid enim eis minuitur felicitatis nisi
quod pessime luxoriose que abutebantur
in magnam creatoris iniuriam; Nisi for
te hic sunt tempora mala quia per omnes
paene ciuitates cadunt theatra caueae
turpitudinum et publicae professiones
flagitiorum cadunt et fora uel moenia in
quibus daemonia colebantur, unde enim ca
dunt nisi inopia rerum quarum lasciuo et
sacrilego usu constructa sunt; Non ne cy 5
cero eorum cum roscium quendam laudaret
histrionem ita peritum dixit ut solus es
set dignus qui in scaenam deberet intrare;
Ita uero bonum ut solus esset dignus qui eo
non deberet accedere; Quid aliud apertis
sime ostendens nisi illam scaenam esse tam
turpem ut tanto minus ibi esse homo debe
at quanto fuerit magis uir bonus, et ta

mendicorū tali dedecore placabantur
qualia uel ceteris bonis remouendū esse cen
sebant, est etiam hinc eius de ipsis cice
ronis aperta confessio ubi ait sibi florā
matrē ludorū celebritate placandam,
in quibus ludis tanta exhibere turpitu
do consueuit ut in eorū conparatione
ceteri honesti sint a quibus tamen etiā
ipsis agendis uiri boni prohibentur quae est
ista flora mater qualis dea est quā cele
briore et habens effusioribus laxia
conciliat et propitiatur turpitudo, quan
to iam honestius in scaenā roscius in
trabat quā cicero deam talē colebat,
Si deminuitare rerū copia quae in haec ce
lebranda funduntur dī genium uno offen
duntur apparet quales sint qui talibus
delectantur, si autem ipsi irati esse mi
nuunt ut illius irascantur quā placan
tur, quapropter aut philosophos suos
arguant qui talia in luxoriosis hominib
reprachenderunt aut deos suos fran
gant qui talia de suis cultoribus exige
runt, si tamen iam inueniunt uel quos
frangant uel quos abscondant,

xpianorum uero temporibus defectum rerum
secundarum quo in tot orb pia ac t noxia deflue
bant blasphemando imputare desistant
ne magis nos unde amplius xpi potestas
laudetur admoneant. multa hinc dicerem
nisi me iam librum istum concludere atque
ad propositam intentionem redire suscep
ti operis necessitas cogeret. Cum enim
euangelicas quaestiones ubi uidentur
quibusdam quattuor euangelistae non
inter se constare soluere adgrederer
ut potui expositis intentionibus singulo
rum primo mihi discutiendum occurrit
quod nonnulli quaerere solent cur ipse
xps nulla scripta protulerit. ita enim
uolunt eum ipsum credi nescio quid aliud
scripsisse quod diligunt nihil tale sensis
se contra deos suos sed eos potius
magico ritu coluisse et discipulos
eius non solum de illo errasse mentitos
dicendo illum deum per quem facta sunt om
nia cum aliud nihil quam homo fuerit
quamuis excellentissimae sapientiae
uerum etiam de diis eorum non hoc docuisse
quod ab illo didicissent. unde factum est

ut eos de deo israhel potius urgeremus
qui per ecclesiam christianorum ab omnibus
gentibus colitur et istorum sacrilegas
vanitates ubique iam evertit sicut per
prophetas suos tanto ante praedixit
et per christi nomen in quo benedici omnes
gentes promiserat atque quod dixit imple
vit, ex quo intellegere debent nec
christum aliud de diis eorum vel nosse vel
docere potuisse quam deus israhel per prophe
tas iussit atque praedixit per quos ipsum
christum et promisit et misit, in cuius no
mine secundum pollicitationem quam patribus
fecit cum benedicerentur omnes gentes
factum est ut et ipse deus israhel universae
terrae vocaretur, nec discipulos eius
a sui magistri doctrina devias secum
deos gentium coli prohibuerint, ne vel
insensatis simulacris supplicaremus
vel societatem cum daemonibus habere
mus vel creaturae potius quam creato
ri religionis obsequio serviremus.
Qua propter cum sit ipse christus sapientia dei
per quam creata sunt omnia, cumque nullae
mentes rationales sive angelorum

siue hominum nisi participatione ip
sius sapientes fiant cui per spm̄ scm̄
per quem caritas in cordibus nostris dif
funditur inhęrentes quę trinitas unus
ds̄ est consultū est diuina prouidentia
mortalib; quorum temporalis uita in
reb; orientibus et occidentibus occupa
ta tenebatur ut eadem ipsa dī sapientia
ad unitatē personę suae homine adsūp
to in quo temporaliter nasceretur ui
ueret moreretur resurgeret congrua
salutis nostrae dicendo et faciendo pa
tiendo et sustinendo fieret et ideo sursū
hominib; exemplū redeundi et eis qui
sursū sunt angelis exemplū manen
di; nisi enim et in anima rationalis natura
temporaliter aliquid oreretur id est
inciperet esse quod non erat Nūquam
ex uita pessima et stulta ad sapientē
atq; optimā perueniret; Ac per hoc
cū reb; aeternis contemplantium ueri
tas perfruatur reb; autē ortis fides
credentium debeatur purgatur homo
per rerum temporalium fidem ut ae
ternarū percipiatur ueritatē; Nā et quidā

eorum nobilissimus phylosophus
plato in eo libro quem timaeum uocant
sic ait. quantum ad id quod ortum est ae
ternitas ualet tantum ad fidem ueritas.
duo illa sursum sunt aeternitas et ueri
tas duo ista deorsum quod ortum est et
fides. ut ergo ab imis ad summa reuoce
mur atque id quod ortum est recipiat aeter
nitatem per fidem ueniendum est ad ue
ritatem, quia omnia quae in contrarium
pergunt per aliquid medium reducuntur,
Ab aeterna iustitia temporalis iniquitas
nos alienabat, opus ergo erat media ius
titia temporale q· medietas, tempora
lis esset de imis iusta de summis atque
ita se nec abrumpens a summis et con
temperans imis ima redderet summis.
ideo christus mediator dei et hominum dictus est
inter deum inmortalem et hominem morta
lem deus et homo reconcilians hominem
deo manens id quod erat factus quod non
erat. ipse est nobis fides in rebus ortis
qui est ueritas in aeternis. hoc magnum
et inennarrabile sacramentum hoc
regnum et sacerdotium antiquis per pro
phetiam

reuellabatur posteris eorum per euange
lium praedicatur, oportebat enim ut tali
quando in omnibus gentibus redderetur quod
diu per unam gentem promittebatur, proin
de qui prophetas ante descensionem suam
praemisit ipse et apostolos post ascen
sionem suam misit, omnibus autem discipulis
suis per hominem quem adsumpsit tamquam
membris sui corporis caput est. itaque
cum illi scribserunt quae ille ostendit et
dixit nequaquam dicendum est quod non
scribserit quandoquidem membra eius
id operata sunt quod dictante capite
cognouerunt, quidquid enim ille de suis
factis et dictis nos legere uoluit hoc
scribendum illis tamquam suis manibus
imperauit, hoc unitatis consortium et
in diuersis officiis concordium membro
rum sub uno capite ministerium quisquis
intellexerit non aliter accipiet quod
narrantibus discipulis christi in euange
lio legerit quam si ipsam manum domini quam
in proprio corpore gestabat scribente
conspexerit, quamobrem illud potius iam
uideamus qualia sint quae putant

euangelistas sibi scripsisse contraria
quod parum intellegentibus uidere po
test, his quaestionibus dissolutis
ex hoc quoque appareat illius capitis
membra non solum idem sentiendo uerum
etiam conuenientia scribendo in corpo
ris ipsius unitate germanam seruasse
concordiam [illegible]

AUR AUGUSTINI EPI DE CON CORDIA EUANGELISTARU

FINIT LIB PRIMUS INCP LIB SECUNDUS PRAECE DENTIBUS CAPITUL QUAESTIONUM

I Quare usq; ad ioseph generatoris xpi commemoratur cum de illius semine xps non sit natus sed de uirgine maria.

II Quomodo sit xps filius dauid cum ex ioseph filii dauid concubitu non sit natus.

III Quare alios progeneratores xpi mattheus enumerat alios lucas

IIII Quare quadraginta generationes excepto

ipso xpo inueniuntur
apud mattheum cum quat
tuordecim triplicet

V Quomodo matthei ordi
ni conueniatur ordo
lucae in his quae de con
cep
tione et de infantia uel
pueritia xpi alius prae
termittit alius com
memorat.

VI De ordine praedica
tionis iohannis bap
tistae inter om
nes quattuor.

VII De duob(us) herodib(us).

VIII Quomodo mattheus di
cat timuisse ioseph ire cum
infante xpo in hierusalē
propter archelaum et non
timuisse ire in galilaeam
ubi erat tetrarcha hero
des frater eius.

VIIII Quomodo dicat mattheus
ideo isse in galileam ioseph
cum infante xpo quia timu
it
archelaum pro suo patre reg
nantem in hierusalem cum
lucas dicat ideo isse in gali
lea quia ibi erat nazareth
ciuitas eorum.

X Quomodo lucas dicit ibant
parentes eius per omnes an
nos in hierusalem in die sollē
nem paschae cum illo puero
cum dicat mattheus quod
metu archelai metuerent
illuc ire ab aegypto redeun
tes.

XI Quomodo potuerint complet(is)
dieb(us) purgationis matris xpi
sicut lucas dicit ascendere
cum illo in templum ad per
agenda sollemnia si secund
mattheum iam herodi per
magos nuntiaretur eum na
tum pro quo cum eum quaere
ret tot occidit infantes.

XII De uerbis iohannis inter om
nes quattuor.

XIII De baptizato ihū.

XIIII De uerbis uocis quae facta est

de caelo super baptizatum.

XIIII Quomodo secundum iohannem euangelistam dicat iohannis baptista ego non noueram eum cum secundum alios inueniatur quod iam nouerat eum.

XV De temptatione ihu.

XVI De uocatione discipulorum piscantium

XVII De tempore secessionis in gallileam

XVIIII De illo sermone prolixo quem secundum mattheum habuit in monte

XX Quomodo dicat mattheus centorionem ad eum accessisse pro puero suo cum lucas dicat quod amicos ad eum miserit.

XXI De socru petri quo ordine narratum sit.

XXII De ordine rerum quas post hoc narrant utrumque nil inter se dissentiant mattheus marcus et lucas.

XXIII De illo qui ait dno sequar te quocumque ieris et ceteris quae iuxta sunt quo ordine narrentur a mattheo et lucam.

XXIIII De transfretatione eius ubi dormiuit in nauicula et de expulsis daemonibus quos permisit in porcos quomodo ea quae gesta aut dicta sunt conueniant inter mattheum marcum et lucam.

XXV De paralytico cui dixit demittuntur tibi peccata et tolle grabattum tuum maxime utrum lucas ubi hoc factum est conueniat inter mattheum et marcum quia mattheus dicit in ciuitate sua marcus autem capharnaum.

XXVI De uocatione quoque matthei utrum marco et lucae.

qui dicunt leuin alfei
idem matth. congruat
XXVII De conuiuio ubi ob
iectum est ei quod cum
peccatoribus mandu
caret et quod non ie
iunarent discipuli eius
quod uideatur aliter ali
os dicere a quibus obiec
tum sit eadem uerbis eorum
responsis quid inter
mattheum marcum et lu
cam conueniat.
XXVIII De filia archisyn. co
citetur citata et mulie
re quae tetigit fimbriam.
uestimenti eius · utrum
ordo quo dicta sunt ·
nihil cuiquam eorum
aduersetur a quibus dic
ta sunt et maxime de uer
bis archisynagogi quibus
rogauit dominum
XXVIIII De duobus caecis et
muto daemonio quae
solus matth. dicit.
XXX. Ubi inter barem mitter
tur inter discipulos suos
dans eis potestatem sani
tatum praestandarum
et eis multa mandauit
ordinans quemadmo
dum uiuerent ubi quae
rendum est quomodo
matth. mar. et luca con
gruat maxime de uirga
quae secundum matth. dicit
non ferendam secundum
mar. autem sola ferenda
et de habitu calciamento
rum atque uestium
XXXI Ubi iohannes baptista
misit ad illum de carcere dis
cipulos suos quod matthaeus et
lucas dicunt.
XXXII Ubi exprobat ciui
tatibus quod non ege
rent paenitentiam quod
et lucas dicit ubi quae
rendum est quemadmodum

illi matth(eo) p(ro) ordine
congruat

XXXIII Ubi uocat ad tollen
dum iugum et sarcinam
rursum quemadmodum
matth(eus) a luca non discrepet
in narrandi ordine·

XXXIIII Ubi discipuli spicas
uellentes manduca
uerunt quemadmo
dum inter se con
gruant matth(eus) marc(us)
et luc(as) in narrandi ordine·

XXXV De illo qui manum ari
dam habebat et sab
bato curatus est quem
admodum narratio
matth(ei) concordet cum
marc(o) et luc(a) uel rerum
ordine uel d(omi)ni et iu
daeorum uerbis con
siderandum utrum ab
isto cuius aridam manus
sanaturus erat dic(tum)
ut sibi tres euangel(istae).

ut in nullo sibi ad
uersentur p(ro) nar
rationis ordine·

XXXVI De muto et ceco
qui daemonium habebat
quomodo matth(eus) luc(as) e(t) q(ue)
consentiant·

XXXVII Ubi ei dicitur quod
in belzebul eicerit dae
monia quicquid ex ipsa
occasione locutus est
de blasphemia aduersus
sp(iritu)m s(an)c(tu)m et de duobus
arboribus utrum in nullo
matth(eus) a duobus aliis
maxime a luca dissentiat

XXXVIII Quid respondit pe
tentibus signum de iona
propheta et de nineuitis
et de regina austri et
de spiritu inmundo
qui cum exierit ab homi
ne redit et inuenit do
mu(m) mundatam quem
admodum matth(eus) luc(ae) con
gruat

XXXVIIII Ubi enim tacet nun-
tiata est mater et fra-
tres eius utrum a marco
et luca ordo ipse non dis-
crepet
X Quod ex navicula lo(cu)tur
bis locutus est de illo
cuius in seminando
aliud cecidit in via et ce-
tera et de illo cuius so-
per seminata sunt ziza-
nia et de grano sinapis
et de fermento et quod
in domo locutus est de
thesauro abscondito
in agro et de margari-
ta et de sagena missa
in mare et de proferen-
te de thesauro no-
va et vetera quomo-
do marco et lucae mattheus
consentiat vel in his quae
cum illo dixerit vel narra-
tionis ordine.
XI Quod venit in patriam suam
et mirabantur doc-
trinam cum genus eius
cognoscerent quomo-
do consentiat marco
et lucae mattheus maxi-
me in ipso narrandi or-
dine nihil alteri adversetur
XII quemadmodum inter se
conveniant mattheus
marcus et lucas de verbis
herodis cum audisset de
mirabilibus christi vel de ip-
so narrationis ordine
XIII De iohanne incluso
vel decollato quo ordine
ab his tribus narretur
ad miraculum de quinque
panibus quo ordine ab
omnibus et quemadmo-
dum conveniat in ipso de quinque
panibus miraculo quemad-
modum inter se omnes
quattuor conveniant
XIIII Quod ambulavit super
aquas quomodo quibus et

dixerunt inter se conue
niant et quomodo ab illo
loco decedantur ubi tur
bas de quinque panib. pauit

xlv Quomodo mattheus et marcus cum
iohanne non aduersentur
in eo quod ab eis trib. narra
tur quid postea quam
transfretarunt factum sit

xlvi De muliere chananea quae
dixit et canes edunt de
micis cadentib. de mensa
dominorum suorum quo
modo inter se mattheus
marcusque consentiant

xlvii Cum de septem panib. pa
uit turbas utrum inter se
mattheus marcusque conue
niant quod dicit mattheus
inde eum uenisse in fines
magedan quomodo con
gruat marco et in eo quod
petentib. signum respon
dit iteratum de iona

xlviii De fermento pharisaeorum
quomodo cum marco con
ueniat uel etiam ordine

xlviiii Cum interrogaret dis
cipulos quem illum dicerent
homines utrum nihil inter
se repugnent mattheus
marcus et lucas reb. atque ordine

L Ubi pronuntiauit discipulis
passionem suam quae sit in
ter mattheum marcum et
lucam conuenientia

LI Ubi subiungunt idem tres
quomodo praecepit dominus
ut post eum qui uoluerit
ueniat quam sit concordia

LII Quod dicitur trib. discipulis
in monte ostendit eum moy
si et helia quomodo inter
se congruant et in ipso or
dine et reb. et maxime
propter numerum dierum
quia mattheus et marcus di
cunt post sex dies factum
quod lucas post octo

LIII Ubi de aduentu heliae

loca ui si terient quae sit
conuenientia inter matth
et marcum
et illo quo obtulit filium
suum quem discipuli curare
non potuerunt quemadmo
dum inter se consentiant
etiam ordine narrationis

LV Ubi de passione sua et cum
eis dixit et contristati
sunt quod inter ipsos eodem
ordine commemorant

LVI Ubi de ore piscis solutum
tributum quod mattheus
solus dicit

LVII De puero paruulo quem
proposuit imitandum
de scandalis mundi de
membris corporis scan
dalizantibus de angelis
paruulorum qui uident
faciem patris de una oue
ex ouibus centum

LVIII De fratre corripiendo
in secreto de soluendis
ligandisque peccatis de
concordia duorum
et congregatione trium
de dimittendis peccatis
usque septuagies septies
De seruo cui dimissum est
multum debitum et ipse par
uum non dimisit conser
uo mattheum quemadmodum
ceteris non repugnet

LVIIII Quando interroga
tus est an liceret di
mittere uxorem quemad
modum inter se consen
tiant math et marcus
maxime de ipsis inter
rogationibus uel dni uel
iudeorum atque respon
sis in quibus uidentur
aliquantulum uariare.

LX De paruulis quibus ma
nus inposuit de diuite
cui dixit uende omnia
sua de uinea quo conduc
ti sunt operarii per horas

diuersas quemadmodum
matthaeus duobus aliis non re
pugnet.

lxi Ubi secreto duodecim
discipulis de passione
sua praedixit et mater
filiorum zebedaei cum filiis
suis petit ut unus eorum
ad dexteram eius et ad
sinistram sederet quo
modo non repugnet
matthaeus aliis duobus.

lxii De caecis hiericho in
luminatis quemadmodum
non aduersetur matthaeus
uel marco uel lucae.

lxiii De asina et pullo quomo
do matthaeus ceteris congruat
qui solus et pullum commemorat

lxiiii De expulsis templo uen
dentibus et ementibus quem
admodum tres isti non repug
nent iohanni qui hoc idem
longe alibi dicit

lxv De arefacta arbore fi
culnea et quae iuxta
narrata sunt quemadmo
dum non repugnet matthaeus cete
ris et maxime marco de
ordine narrationis

lxvi Cum dominum interrogaue
runt iudaei in qua potes
tate ista faceret quomo
do inter se consentiant
isti tres.

lxvii De duobus quibus impera
uit pater ut irent in uineam
et de uinea locata est
aliis agricolis quomodo
non aduersetur matthaeus illis
duobus cum quibus eundem or
dinem tenet et maxime in
hanc parabola quam
omnes tres dicunt de ui
nea locata propter res
ponsionem eorum quibus dice
batur ubi aliquantum
uidetur uariare

lxviii De nuptiis filii regis
ad quas turbae inuitantur

sunt quae Mattheus ordine tenuerit propter Lucam quidam alibi dixit.

LXVIIII De censu Caesari reddendo cuius habebat imaginem et de muliere quae septem fratribus nupserat quemadmodum tres sibi concordent.

LXX De illo cui commendata sunt duo praecepta dilectionis Dei et proximi quis ordo sit narrationum et Matthei et Marci ne a Luca discrepare videantur.

LXXI Quod Iudaei interrogentur de Christo cuius eis filius videatur utrum non repugnet Mattheus aliis duobus quia secundum istum dicitur quid vobis videtur de Christo cuius est filius cui responderunt David secundum illos autem quomodo dicunt scribae Christum filium esse David.

LXXII De Pharisaeis sedentibus super cathedram Moysi et dicentibus quae non faciunt ceterisque in eosdem Pharisaeos a Domino dictis utrum sermo Matthei congruat aliis duobus et maxime Lucae qui non hoc ordine sed alibi simile commemorat.

LXXIII Cum praedicunt autem templi eversionem quomodo aliis duobus narrandi ordine congruat.

LXXIIII De sermone quem habuit in monte Oliveti quaerentibus discipulis quando erit consummatio quemadmodum tres inter se congruant.

LXXV Quod commemorant Mattheus et Marcus ante biduum futurae paschae et postea

dicunt quod in bethania
fuit quomodo non repug
net iohanni qui cum ipsis
narrat hoc idem quod fac
tum est in bethania et di
cit ante sex dies paschae.
LXXVII De cena in bethania
ubi mulier unguento pre
tioso dominum perfudit quo
modo inter se congruant
matth marc et iohannis
et quomodo lucae non
aduersentur tale ali
quid alio tempore
commemoranti.
LXXVIII Ubi mittit discipu
los ut praeparent ei
manducare pascha
quomodo inter se
congruant matth
marcus et lucas.
Expl capit
Quoniam sermone
non breui et admo
dum necessario quem
libro uno complexi
sumus refutauimus
eorum uanitatem qui dis
cipulos xpi euangelium
conscribentes ideo con
temnendos putant,
quia ipsius xpi quem licet
non ut dm tamen uel
hominem sapientia lon
ge praeceteris excel
lentem honorandum esse
non dubitant, nulla
scripta proferuntur
a nobis et eum talia scrip
sisse uidere uolunt
qualia peruersi diligunt,
Non qualib. lectis eis recre
dentis a peruersitate corri
gi possunt, Nunc iam
uideamus ea quae inter se
congruant quattuor
euangelistae de xpo
scripserunt quemadmo
dum sibi atque inter se con
gruant ne quid ex hoc

in fide xpiana offendiculo patiantur qui curio
giores quam capaciores sunt, quod non uno tenore
perlectis sed quasi diligentius perscrutatis
euangelicis libris inconuenientia quaedam
et repugnantia se deprehendisse existiman
tes magis ea contentiose obiectanda quam pru
denter consideranda esse arbitrantur.

Mattheus euangelista sic orsus est, liber
generationis ihu xpi fili dauid fili abraham,
quo exordio suo satis ostendit generatio
nem xpi secundum carnem se suscepisse nar
randam secundum hanc enim xps filius
hominis est, quod etiam se ipse saepissime
appellat commendans nobis quid mise
ricorditer dignatus sit esse pro nobis,
Nam illa superna et aeterna generatio
secundum quam filius di unigenitus est
ante omnem creaturam quia per ipsum
omnia facta sunt ita ineffabilis est
ut de illa dictum a propheta intellegatur
generationem eius quis enarrabit, Exse
quitur ergo humanam generationem xpi
mattheus ab abraham generatores com
memorans quos perducit ad ioseph
uirum mariae de qua natus est ihs xps.

quare usque ad ioseph generationes xpi commemorat [illegible]

II. Neque enim fas erat ut eum ob hoc a coniu
gio mariae separandum putarit, quod non
ex eius concubitu sed virgo peperit xpm,
hoc enim exemplo magnifice insinuatur
fidelib. coniugatis etiam servata pari con
sensu continentia posse permanere
vocariq; coniugium, non permixto corpo
ris sexu sed custodito mentis affectu; prae
sertim quia nasci eis etiam filius potuit si
ne illo conplexu carnali, qui propter solos
gignendos filios adhibendus est, Neque enī
propterea non erat appellandus ioseph
pater xpi quia non eum concubendo genu
erat, quandoquidem recte pater esset etiā
eius quem non ex sua coniuge procreatum
alicunde adoptasset, putabatur quidē xps
etiam aliter filius ioseph, tamquam eius om
nino carne progenitus, sed ab eis hoc pu
tabatur quos mariae latebat virginitas,
Nam lucas ait, et ipse ihs erat incipiens
quasi annorum triginta ut putabatur fili
us ioseph, qui tamen lucas non eius paren
tem solā mariā sed ambos parentes eius ap
pellare minime dubitavit, ubi ait, puer au
tem crescebat et confortabatur, plenus

SAPIENTIA ET GRATIA DI ERAT IN ILLO, ET IBANT
PARENTES EIUS PER OMNES ANNOS IN HIERU
SALEM IN DIE SOLLEMNI PASCHE, SED NE QUIS
QUAERAT HIC PARENTES CONSANGUINEOS POTIUS
qua
MARIAE CUM IPSA MATRE EIUS INTELLEGENDOS
PUTET QUID AD ILLUD RESPONDEBIT QUOD
IPSE ITEM LUCAS SUPERIUS DIXIT, ET ERAT PATER
EIUS ET MATER MIRANTES SUPER HIS QUAE
DICEBANTUR DE ILLO, CUM IGITUR IPSE NARRET
NON EX CONCUBITU IOSEPH SED EX MARIA VIR
GINE NATUM XPM UNDE EUM PATREM EIUS APPELLAT
NISI QUIA ET VIRUM MARIAE RECTE INTEL
LEGIMUS SINE COMMIXTIONE CARNIS IPSA CO
PULATIONE CONIUGII ET OB HOC ETIAM XPI PATREM
MULTO CONIUNCTIUS QUI EX EIUS CONIUGE
NATUS ESSET QUAM SI ESSET ALIUNDE ADOPTA
TUS, UNDE MANIFESTUM EST ILLUD QUOD AIT
SICUT PUTABATUR FILIUS IOSEPH PROPTER ILLOS
DIXISSE QUI EUM EX IOSEPH SICUT ALII HOMINES
NASCUNTUR NATUM ARBITRABANTUR, AC PER
HOC ETIAM SI DEMONSTRARE ALIQUIS POSSET
MARIAM EX DAVID NULLAM CONSANGUINITATIS
ORIGINEM DUCERE SATIS ERAT SECUNDUM ISTAM
RATIONEM ACCIPERE XPM FILIUM DAVID QUA
RATIONE ETIAM IOSEPH PATER EIUS RECTE

appellatus est quanto magis quia cum eviden-
ter dicat apostolus paulus ex semine david
secundum carnem christum ipsam quoque mariam
de stirpe david aliquam consanguinitatem
duxisse dubitare utique non debemus cuius
feminae quoniam nec sacerdotale genus
tacetur insinuante luca quod cognata eius
esset elisabeth quam dicit de filiabus aaron
firmissime tenendum est carnem christi ex utroque
genere propagatam et regum scilicet et sacer-
dotum in quibus personis apud illum populum
hebraeorum etiam mistica unctio figurabatur
id est chrisma unde christi nomen elucet tanto
ante etiam istae evidentissima significatione
III praenuntiatum. Quos autem movet quod
alios progeneratores mattheus enume-
rat descendens a david usque ad ioseph alios
autem lucas ascendens a ioseph usque ad david
facile est ut advertant duos patres habere
potuisse ioseph unum a quo genitus alterum
a quo fuerit adoptatus. Antiqua est enim
consuetudo adoptandi etiam in illo populo dei
ut sibi filios facerent quos non ipsi genuissent.
Nam excepto quod filia pharaonis moysen ad-
optaverat illa quippe alienigena fuit ipse

quare alios progeneratores christi matheus enumeret alios lucas

iacob nepotes suos ex ioseph natos uerbis
manifestissimis adoptauit dicens, nunc ergo mai
filii tui duo qui facti sunt tibi priusquam ad te
uenirem mei sunt efrem et manasse tam
quam ruben et simeon erunt mihi; Natos autem
si genueris postea tibi erunt, unde etiam
factum est ut duodecim tribus essent israhel,
excepta tribu leui quae templo seruiebat cum
ea quippe tredecim fuerunt cum duodecim
fuissent filii iacob, unde intellegitur lucas
patrem ioseph non a quo genitus sed a quo fuerat
adoptatus suscepisse in euangelio suo cuius
progenitores sursum uersus commemoraret
donec exiret ad dauid, cum enim necesse sit utrumque
euangelistam uera narrare et mattheum scili
cet et luca ut unus eorum eius patris originem
tenuerit qui genuerat alter eius qui adopta
uerat ioseph quem probabilius intellegimus
adoptantis originem tenuisse quam eum qui no
luit ioseph genitum dicere ab illo cuius eum
filium esse narrabat, commodius enim filius eius
dictus est a quo fuerat adoptatus quam dicere
tur ab illo genitus cuius carne non erat
natus, mattheus autem dicens abraam ge
nuit isaac isaac genuit iacob atque ita

in hoc uerbo quod est genuit perseuerans
donec in ultimo diceret iacob autem genuit
ioseph satis expraessit ad eum se patrem per
duxisse ordine generantium a quo ioseph
non adoptatus sed genitus erat quamquam
etiam si lucas genitum diceret ioseph ab heli
nec sic nos hoc uerbum perturbare deberet
ut aliud crederemus quam ab uno euange
lista genitorem ab altero adoptantem patrem
fuisse commemoratum neque enim absurde
quisque dicitur non carne sed caritate ge
nuisse quem filium sibi adoptauerit aut uero etiam
nos quibus dedit deus potestatem filios eius fieri
de natura atque substantia sua nos genuit
sicut unicum filium sed utique dilectione adop
tauit quo uerbo apostolus saepe utitur non ob
aliud intellegitur nisi ad discernendum
unigenitum ante omnem creaturam per
quem facta sunt omnia qui solus de subs
tantia patris natus est secundum aequa
litatem diuinitatis hoc omnino quod pater
quem et missum dicit ad suscipiendam carnem
ex illo genere quo et nos secundum natu
ram nostram sumus ut illo participante
mortalitatem nostram per dilectionem

nos efficeret participes divinitatis suae
per adoptionem. Ita enim dicit, cum autem venit
plenitudo temporis misit deus filium suum
factum ex muliere factum sub lege ut
eos qui sub lege erant redimeret ut
adoptionem filiorum recipiamus; Et ta
men dicimur etiam nati ex deo, id est accep
ta potestate ut filii eius efficiamur qui
iam homines eramus; efficiamur autem
per gratiam non per naturam; Nam si per
naturam filii essemus numquam aliud fu
issemus. Cum enim dixisset Iohannis, de
dit eis potestatem filios dei fieri his qui cre
dunt in nomine eius, secutus ait qui non
ex sanguinibus neque ex voluntate carnis
neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt
Ita quos dixit accepta potestate factos
dei filios quod illa adoptio significat quam
Paulus commemorat eos deinde dixit natos
ex deo, atque ut apertius ostenderet qua
gratia factum sit et verbum inquit caro
factum est et habitavit in nobis, tamquam
diceret, quid mirum si filii dei facti sunt
cum carnes essent propter quos unicus caro
factus est cum verbum esset haec sane magna

distantia quia nos effecti filii dei muta
mur in melius. Ille autem filius dei cum filius
hominis factus esset non est mutatus
in deterius sed adsumpsit quod erat in
ferius. Dicit enim iacobus voluntarie genu
it nos verbo veritatis ut simus initium
aliquod creaturae eius. Nec sane licet in
eo quod ait genuit hoc nos fieri putare
mus quod ipse est. Ideo principatum
quendam in creatura nobis hac adoptio
ne concessum satis ostendit. Non ergo
alienum esset a veritate etiamsi lucas
ab illo esse ioseph genitum diceret a quo
fuerat adoptatus. etiam sic quippe genuit
eum non ut homo esset sed ut filius es
set sicut nos genuit deus ut filii eius essemus
quos fecerat ut homines essemus. Uni
cum autem genuit non solum ut filius es
set quod pater non est sed etiam ut deus esse
quod et pater est. Sed plane si hoc ver
bo etiam lucas uteretur omnimodo esset
ambiguum quis eorum adoptantem quis ex
propria carne gignentem patrem commemo
rasset quomodo et si neuter eorum
diceret genuit sed et iste eius filium

illius et ille illius diceret nihilominus es-
set ambiguum quis eorum illum de quo natus
quis illum a quo adoptatus erat commemo-
rasset nunc vero cum alter dicit iacob
genuit ioseph alter ioseph qui fuit filius heli
etiam ipsa verborum differentia quid sin-
guli suscepissent eleganter intimave-
runt sed hoc facile sane ut dixi posset
occurrere homini religioso qui quod-
libet aliud quaerendum potius iudicaret
quam evangelistam credere esse mentitum
facile inquam occurreret ut videret
quibus causis unus homo duos patres
habere potuerit hoc et illis calumniosis
occurreret nisi litigare quam considerare
III maluissent. Illud autem quod deinceps
insinuandum est re vera animadvertere et
videre posset lectorem attentissimum
et diligentissimum requirebat acute
quippe animadversum est matthaeum qui re-
giam in christo instituerat insinuare personam
excepto ipso christo quadraginta homines
in generationum serie nominasse nume-
rus autem iste illud tempus significat
quo in hoc saeculo et in hac terra regi

nos oportet a xpo secundum disciplinam
laboriosam quam flagellat ds ut scriptum
est flagellat omnem filium quem recepit de qua dicit apostolus
per tribulationem nos oportere intrare
in regnum di quam significat etiam illa virga
ferrea de qua in psalmo legitur reges
eos in virga ferrea cum superius dixisset
Ego autem constitutus sum rex ab eo super
Sion montem scm eius reguntur enim etiam
boni in virga ferrea de quibus dicitur
tempus est ut iudicium incipiat a domo dni
et si initium a nobis qualis finis erit eis qui
non credunt euangelio et si iustus vix sal
vus erit peccator et impius ubi parebunt
ad quos pertinet quod sequitur tamquam
vas figuli conteres eos reguntur enim
boni per hanc disciplinam mali comminuun
tur qui tamquam idem ipsi commemorantur
propter unam eamque eadem sacramenta
quae habent communia mali cum bonis
quia ergo numerus iste laboriosi huius
temporis sacramentum est quo sub
disciplina regis xpi adversus diabolum
dimicamus etiam illud declarat quod
quadraginta dierum ieiunium hoc est

humiliationē animae consacrauit·
et lex et prophetae per moysen et
helian qui quadragenis diebus ieiuna
uerunt et euangelium per ipsius dn̄i
ieiunium· quibus diebus quadraginta
etiam temptabatur a diabolo quid
aliud quā per omne huius saeculi tēpus
temptationē nostram in carne sua quā
de nostra mortalitate adsumere digna
tus est praefigurans, post resurrec
tionem quoq· non amplius quam dies qua
draginta cum discipulis in hac terra es
se uoluit, huic eorum uitae huic humana
conuersatione conmixtus et cum illis ali
menta mortalium quamuis iam non mori
turus accipiens ut per ipsos quadragin
ta dies significaret se occulta praesentia
quod promiserat impleturum· quando ait
ecce ego uobiscum sum usq· in consumma
tionē saeculi; Cur autem iste numerus
hanc temporalem uitam terrenamq·
significet illa interim causa de proximo
occurret quamuis sit alia fortasse se
cretior quod et tempora annorum qua
dripertitis uicib· currunt et mundus ip
se·

quattuor partib; terminatur quas ali
quando uentorum nomine scribtura cō
memorat ab oriente et occidente aquilo
ne et meridie; quadraginta autem qua
ter habent decem porro ipsa decem ab
uno usq; ad quattuor progrediente nu
mero consummantur; ad hunc igitur
mundum et ad istā terrenā mortalem
que uitam hominum ad nos regendos in
temptatione laborantes uiuentem re
gem xpm matheus suscipiens exor
sus est ab abraham et numerauit qua
draginta homines; ab ipsa enim gente
hebraeorum quae a ceteris gentib;
ut distingueretur ds de terra sua ac de
cognatione sua separauit abraham;
xps uenit in carne ut et hoc ad eum dis
tinctius prophetandum et praenun
tiandum maxime pertenere quod pro
mittebatur ex qua esset genie uentu
rus; cum enim quater denas genera
tiones trib; distinxisse et articulis di
cens ab abraham usq; ad dauid genera
tiones esse quattuor decim et a dauid
usq; ad transmigrationem babyloniae

q. vi.

alias quattuordecim id est quae ab illa
usque ad nativitatem Christi non tamen eas
duxit in summam ut diceret fiunt omnia qua
draginta duae unus quippe in illis proce
rum maioribus bis numeratur id est iecho
nias a quo facta est quaedam in extraneas
gentes deflexio quando in babyloniam
transmigratum est. Ubi autem ordo a recti
tudine flectitur atque ut eat in diversum
quasi angulum facit illud quod in angulo
est bis numeratur in fine scilicet prioris
ordinis et in capite ipsius deflexionis et
hoc ipsum iam praefigurabat Christum a circum
cisione ad praeputium tamquam ab hierusalem
ad babyloniam quodam modo migraturum
et hinc atque hinc utrisque in se credentibus
tamquam lapidem angularem futurum haec tunc
in figura praeparabat deus rebus in veritate
venturis. Nam et ipse iechonias ubi angu
lus iste praefiguratus est interpre
tatur praeparatio dei. Sic ergo iam non
quadraginta duae quod faciunt ter quat
tuordecim sed propter unum bis nume
ratum XLI generationes fiunt si
et ipsum Christum adnumeremus qui huic regendae

uitae nostrae tāquā numero quadra
ginario regaliter praesidet quē uel
ista mortalitate nobiscum participan
dā quia discendentem uoluit signifi
care mattheus / ideo et ipsas generatio
nes ab abraham usq· ad ioseph eiusque
ad ipsius xp̄i natiuitatem discendendo
commemorauit ab initio euangelii sui
Lucas autē non ab initio sed a baptismo
xp̄i generationis narrat nec discenden
do sed ascendendo tāquā sacerdotē
in expiendis peccatis magis adsignans
ubi eū uox de caelo declarauit ubi tes
timonium iohannes ipse perhibuit dicens
ecce qui tollit peccata mundi ascen
dendo autē transit et abraham et
peruenit ad dm̄ cui mundati et expia
ti reconciliamur merito et adoptio
nis originē ipse suscepit / quia per ad
optionē efficimur filii dī credendo
in filiū dī per carnalem uero genera
tionē filius dī potius propter nos filius
hominis factus est satis autē demon
strauit non se ideo dixisse ioseph filiū
heli quod de illo genitus sed quod ab

illo fuerit adoptatus; cum enim meminerit
adam filium dei qui fuit quia factus a deo sed
per gratiam quam postea peccando amisit
tamquam filius in paradyso constitutus est
quia propter ingenerationem carnalem mattheus significat
nostrorum susceptionem peccato
rum a domino christo, propter generationem autem
lucas significatur abolitionem nostrorum
peccatorum a domino christo, ideo eas ille des
cendens ennarrat iste ascendens; quod
enim dicit apostolus misit deus filium suum
in similitudine carnis peccati haec est
susceptio peccatorum; quod autem addit ut
de peccato damnaret peccatum
in carne; haec est expiatio peccatorum;
proinde mattheus ab ipso dauid per salomon
nem descendit in cuius matre ille pec
cauit lucas uero ad ipsum dauid per
nathan ascendit per quem prophetam
deus peccatum illius expiauit; ipse quoque
numerus quem lucas exsequitur
certissime prorsus abolitionem in
dicat peccatorum; quia enim in christo
qui nullum habuit non
est utique coniuncta iniquitas hominibus

R S

hominum quas in sua carne suscepit,
id est numerus penes Matthaeum ex-
cepto Christo est quadragenarius; quia
vero iustitiae suae patris [nos] expiatos
ab omni peccato purgatosque coniungit
ut fiat quod ait apostolus: qui autem
adhaeret domino unus spiritus est, ideo in eo
numero qui est penes Lucam et ipse Christus
a quo incipit enumeratio et deus ad quem
pervenitur connumerantur, et fit
numerus septuaginta septem, quo
significatur omnium prorsus remis-
sio et abolitio peccatorum, quam et ipse
dominus per huius numeri mysterium
evidenter expressit dicens remit-
tendum esse peccanti non solum septies
sed etiam septuagies septies. nec frus-
tra iste numerus ad peccatorum om-
nium pertinet mundationem si diligentius
inquiratur. denarius quippe tamquam
iustitiae numerus in decem praecep-
tis legis ostenditur. porro peccatum
est legis transgressio, et utique trans-
gressio denarii numeri congruenter
in undenario figuratur. unde et velari
cilicina

iubentur in tabernaculo undecim fieri.
Quis autem dubitet ad peccati significatio
nem cilicium pertinere? ac per hoc quia uni
uersum tempus septenario dierum nu
mero uoluitur, conuenienter undenario
septies multiplicato ad numerum septu
agensimum et septimum cuncta pecca
ta perueniunt; in quo numero etiam fit
plena remissio peccatorum expiante nos
carne sacerdotis nostri a quo nunc iste
numerus incipit et reconciliante nos d[e]o
ad quem nunc iste numerus peruenit
per sp[iritu]m s[an]c[tu]m qui columbae specie in hoc
baptismo ubi numerus iste commemo
V. ratur apparuit. POST enumeratas genera
tiones Mattheus ita sequitur: X[ps]ti autem
generatio sic erat; Cum esset desponsata
mater eius Maria Ioseph antequam conue
nirent inuenta est in utero habens de sp[irit]u
s[an]c[t]o. Hoc quemadmodum factum sit quod hic
praetermisit Lucas exposuit, post eo[m]me
moratum conceptum Iohannes ita nar
rans, In mense autem sexto missus est an
gelus Gabrihel a d[e]o in ciuitate Galileae
cui nomen Nazareth, ad uirginem desponsa
ta

quomodo [illegible]

uiro cui nomen erat ioseph de domo
dauid et nomen uirginis maria. et in
gressus angelus ad eam dixit. aue gratia
plena dns tecum benedicta tu inter mu
lieribus. quae cum audisset turbata est
in sermone eius et cogitabat qualis es
set ista salutatio. et ait angelus ei. ne ti
meas maria inuenisti enim gratiam apud
dm. ecce concipies in utero et paries
filium et uocabis nomen eius ihm. hic
erit magnus et filius altissimi uocabi
tur. et dabit illi dns ds sedem dauid patris
eius et regnabit in domo iacob in aeter
num et regni eius non erit finis. dixit
autem maria ad angelum. quomodo fiet
istud quoniam uirum non cognosco. et respon
dens angelus dixit ei. sps scs super
ueniet in te et uirtus altissimi obum
brabit tibi. ideoque et quod nascetur scm
uocabitur filius di. et ceteraque ad id quod
nunc agitur non pertinent. hoc ergo
mattheus commemorauit dicens de
maria inuenta est in utero habens de
spu sco. nec contrarium est quia lucas
exposuit id quod mattheus praeter

misit cū de spū sco mariā concepisse
uterq; testetur sicut non est contra
riū quia mattheus deinceps conect
it quod lucas praetermittit. Sequi
tur etenī et dicit mattheus. Ioseph au
tē uir eius cū esset iustus et nollet ex
traducere. uoluit occulte dimitte
re eā. Haec autem eo cogitante. ecce
angelus dñi in somnis apparuit ei dicens;
Ioseph fili dauid noli timere accipere
mariā coniugē tuā, quod enī in ea natū
est de spū sco est, pariet autē filium
et uocabis nomen eius ihm. ipse enim
saluum faciet populum suum a pec
catis eorum. Hoc autem totum fac
tum est ut impleretur quod dictum
est a dño per prophetā dicentem.
Ecce uirgo in utero habebit et pariet
filiū et uocabunt nomen eius emma
nuhel quod est interpraetatum no
biscū ds. Exsurgens autē ioseph a som
no fecit sicut praecepit ei angelus
dñi et accepit coniugē suā et non
cognoscebat eā donec peperit filiū
suum primogenitū et uocauit no
men

eius hierusalem. Cum ergo natus esset ihs in
bethleem iudaeae in diebus herodis regis
et cetera, de ciuitate bethleem matheus et
lucas consentiunt. Sed quomodo
et qua causa ad eam uenerint ioseph
et maria, lucas exponit, matheus
praetermittit. Contra de magis ab ori-
ente uenientibus lucas tacet, matheus
dicit, ita contexens: Ecce magi ab ori-
ente uenerunt hierusolymam dicen-
tes: Ubi est qui natus est rex iudaeorum?
uidimus enim stellam eius in oriente et
uenimus adorare eum. Audiens autem
herodes rex turbatus est, et cetera
usque ad eum locum ubi scribtum est de
ipsis magis quod responso accepto
in somnis ne redirent per herodem,
per aliam uiam regressi sunt in regionem
suam. Hoc totum lucas praetermisit,
sicut matheus non narrauit quod
lucas narrat in praesepi positum
dominum, et quod pastoribus eum natum
angelus nuntiauerit, et quod mul-
titudo militiae caeli facta est cum
angelo laudantium dominum, et quod uene
runt

pastores et uiderunt uerum esse
quod eis angelus nuntiauerat et quod
die circumcisionis suae nomen ac
ceperit et quae post impletos dies pur
gationis mariae idem lucas narrat
quod attullerint eum ad hierusalem
et de symeone uel anna quae dixerint
de illo in templo postea quam cognouerunt
eum impleti spiritu sancto omnia haec tacet
matheus. unde merito quaeritur quan
do facta sint siue quae matheus prae
termisit et lucas dicit siue quae lu
cas dicit et matheus praetermisit.
Quando quidem matheus regressos in
regionem suam magos qui uenerant abori
ente. Sequitur et narrat ioseph ab
angelo admonitum ut cum infante in
aegyptum fugeret ne ab herode neca
retur. deinde herodem illo non inuen
to a bimatu et infra pueros occidisse,
defuncto autem herode redisse ab ae
gypto et audito quod archelaus in
iudea regnaret pro herode patre suo
habitasse cum puero in galilaeae ciui
tate nazareth. quae omnia lucas

TACET, NEC IDEO CONTRARIUM UIDERI PO
TEST QUOD UEL HIC DICIT QUAE ILLE PRAE
TERMITTIT UEL ILLE COMMEMORAT
QUAE ISTE NON DICIT. SED QUAERITUR QUAN
DO FIERI POTUERINT QUAE CONTEXIT
MATTHEUS DE PROFECTIONE IN AEGYPTŪ
ATQ· INDE REGRESSIONE POST HERODIS
MORTEM ATQ· IAM IN CIUITATE NAZARETH
HABITARENT, QUO EOS LUCAS POSTEA
QUĀ PERFECERUNT IN TEMPLO CIRCA
PUERUM OMNIA SECUNDUM LEGEM DNI
REUERSOS ESSE COMMEMORAT, HIC PRO
INDE COGNUSCENDUM EST QUOD INCEPS
AD CETERA TALIA UALEAT, NE SIMILITER
MOUEANT ANIMUMQ· CONTURBENT, SIC
UNUMQUEMQ· EUANGELISTĀ CONTE
XERE NARRATIONĒ SUĀ, UT TAMQUAM
NIHIL PRAETERMITTENTIS SERIES DI
GESTAS UIDEATUR, TACITIS ENIM QUAE
NON UULT DICERE, SIC EA QUAE UULT
DICERE ILLIS QUAE DICEBAT ADIUNGIT
UT IPSA CONTINUO SEQUI UIDEANTUR,
SED CŪ ALTER EA DICIT QUAE ALTER TA
CUIT DILIGENTER ORDO CONSIDERATUS
INDICAT LOCŪ UBI EA POTUERIT A QUO

praetermissa sunt transilire uel ea
quae dicere intenderet ita superioribus
copularet tamquam ipsa nullis inter
positis sequerentur. ac per hoc in
tellegitur matheus ubi ait somnio
admonitos magos ne redirent per he
rodem et per aliam uiam regressos in regio
nem suam illi praetermisisse quae lu
cas narrauit gesta circa dominum in tem
plo et dicta a symeone et anna ubi
rursus lucas praetermittens pro
fectionem in aegyptum quam narrat mathaeus
tamquam continuam contexuit regressi
onem ad ciuitatem nazareth. Siquis
autem uel unam narrationem ex omnibus
quae de xpi natiuitate et infantia uel
pueritia in utriusque narratione
ab alterutro seu dicuntur seu prae
termittuntur ordinare sic potest.
Xpi autem generatio sic erat. Fuit in
diebus herodis regis iudae sacerdos qui
dam nomine zacharias de uice abia et
uxor illi de filiabus aaron et nomen eius
elisabeth. Erant autem iusti ambo ante
deum incedentes in omnibus mandatis

ET IUSTIFICATIONEBUS DN̄I SINE QUERE-
LA, ET NON ERAT ILLIS FILIUS EO QUOD ESSET
ELISABETH STERELIS ET AMBO PROCESSIS-
SENT IN DIEBUS SUIS, FACTUM EST AUTEM
CUM SACERDOTIO FUNGERETUR IN ORDINE
UICIS SUAE ANTE DM̄ SECUNDUM CONSUETUDI-
NEM SACERDOTII SORTE EXIIT UT INCENSUM
PONERET, INGRESSUS IN TEMPLUM DN̄I ET
OMNES MULTITUDO ERAT POPULI ORANS FO-
RIS HORA INCENSI. APPARUIT AUTEM ILLI AN-
GELUS DN̄I STANS A DEXTRIS ALTARIS INCENSI
ET ZACHARIAS TURBATUS EST UIDENS ET
TIMOR INRUIT SUPER EUM, AIT AUTEM AD ILLUM
ANGELUS, NE TIMEAS ZACHARIAS QUONIAM EX-
AUDITA EST DEPRAECATIO TUA ET UXOR
TUA ELISABETH PARIET TIBI FILIUM ET UOCA-
BIS NOMEN EIUS IOHANNEM, ET ERIT GAU-
DIUM TIBI ET EXULTATIO ET MULTI IN NATIUI-
TATE EIUS GAUDEBUNT. ERIT ENIM MAGNUS
CORAM DN̄O ET UINUM ET SICERAM NON BIBET
ET SPU SCO REPLEBITUR ADHUC EX UTERO
MATRIS SUAE ET MULTOS FILIORUM ISRL
CONUERTET AD DN̄M DM̄ IPSORUM, ET IPSE
PRAECEDET ANTE ILLUM IN SPU ET UIRTU-
TE HELIAE UT CONUERTAT CORDA PATRU

in filios et incredulos ad prudentiā
iustorum parare dño plebē perfectā.
et dixit zacharias ad angelum. unde
hoc sciam ego enim sū senex et uxor mea
processit in diebus suis. et respon
dens angelus dixit ei. ego sum gabrihel.
qui adsto ante dm̄ et missus sum loqui
ad te et tibi euangelizare. et ecce eris
tacens et non poteris loqui usq; in diē
quo haec fiant pro eo quod non credi
disti uerbis meis quae implebuntur
in tempore suo. Et erat plebs expectans
zachariā et mirabantur quod tar
daret ipse in templo. Egressus autē
non poterat loqui ad illos. Et cogno
uerunt quod uisionē uidisset in tē
plo et ipse erat innuens illis et per
mansit mutus. Et factū est ut imple
ti sunt dies officii eius abiit in domū
suā. post hos autem dies concepit
elisabeth uxor eius et occultabat
se mensibus quinq; dicens quia sic
mihi fecit dñs in dieb; quib; respexit
auferre obprobriū meū inter homi
nes. In mense autem sexto missus

est angelus gabrihel a dō in ciuitatē
galileae cui nomen erat nazareth ad
uirginē desponsatā uiro cui nomen
erat ioseph de domo dauid et nomen
uirginis maria. Et ingressus angelus
ad eam dixit. aue gratia plena dns tecū
benedicta tu inter mulieribus. quae
cū audisset turbata est in sermone
eius et cogitabat qualis esset ista salu
tatio. Et ait angelus ei. ne timeas maria
inuenisti enī gratiā apud dm. ecce con
cipies in utero et paries filium et uoca
bis nomen eius ihm. hic erit magnus.
et filius altissimi uocabitur et dabit
illi dns ds sedē dauid patris eius et reg
nabit in domo iacob in aeternū et reg
ni eius non erit finis. Dixit autē maria
ad angelum. quomodo fiet istud quo
uirū non cognosco. Et respondens
angelus dixit ei. sps scs superueniet
in te et uirtus altissimi obumbrabit
tibi. ideoq; et quod nascetur scm uo
cabitur filius dī. Et ecce elisabeth
cognata tua et ipsa concipiet filiū
in senectate sua. et hic mensis est

·Cvii·

SEXTUS ILLI QUAE UOCATUR STERELIS QUIA
NON ERIT INPOSSIBILE APUD DM̄ OMNE UER
BUM DIXIT AUTEM MARIA ECCE ANCILLA DNI
FIAT MIHI SECUNDUM UERBUM TUUM ET DIS
CESSIT AB ILLA ANGELUS EXSURGENS AUTĒ
MARIA IN DIEBUS ILLIS ABIIT IN MONTANA CUM
FESTINATIONE IN CIUITATEM IUDA ET INTRA
UIT IN DOMUM ZACCHARIAE ET SALUTAUIT
HELISABETH ET FACTUM EST UT AUDIUIT
SALUTATIONEM MARIAE HELISABETH EX
ULTAUIT INFANS IN UTERO EIUS ET REPLE
TA EST SPŪ SCŌ HELISABETH ET EXCLAMA
UIT UOCE MAGNA ET DIXIT BENEDICTA TU IN
TER MULIERES ET BENEDICTUS FRUCTUS UEN
TRIS TUI ET UNDE HOC MIHI UT UENIAT MATER
DNI MEI AD ME ECCE ENIM UT FACTA EST UOX
SALUTATIONIS TUAE IN AURIBUS MEIS EXULTA
UIT IN GAUDIO INFANS IN UTERO MEO ET BEA
TA QUAE CREDIDISTI QUONIAM PERFICIEN
TUR EA QUAE DICTA SUNT ~~TIBI~~ A DNO ET AIT MA
RIA MAGNIFICAT ANIMA MEA DNM ET EXUL
TAUIT SPS MEUS IN DŌ SALUTARI MEO QUIA
RESPEXIT HUMILITATEM ANCILLAE SUAE
ECCE ENIM EX HOC BEATAM ME DICENT OM
NES GENERATIONES QUIA FECIT MIHI MAG
NA

qui potens est et scm nomen eius et mi
sericordia eius in progenies et progenies
timentib eum, Fecit potentiam in bra
chio suo dispersit superbos mente cor
dis sui, deposuit potentes de sede et ex
altauit humiles, esurientes impleuit bo
nis et diuites dimisit inanes, Suscepit is
rahel puerum suum memorari miseri
cordiae suae, Sicut locutus est ad patres
nostros abraham et semini eius in scla;
Mansit autem maria cum ill(a) quasi men
sib trib et reuersa est in domum suam
et inuenta est in utero habens de spu sco,
Joseph autem uir eius cum esset iustus et
nollet eam traducere uoluit occulte
dimittere eam; haec autem eo cogitan
te ecce angelus dni in somnis apparuit
ei dicens; Joseph fili dauid noli timere ac
cipere mariā coniugem tuam, quod enī
in ea natum est de spu sco est, pariet au
tem filium et uocabis nomen eius ihm ip
se enim saluum faciet populum suum
a peccatis eorum; hoc autem totum fac
tum est ut adimpleretur quod dictum
est a dno per profetam dicentem; ecce

uirgo in utero habebit et pariet filium
et uocabunt nomen eius emmanuhel
quod est interpraetatum nobiscum deus.
Exsurgens autem ioseph a somno fecit
sicut praecepit ei angelus domini et acce
pit coniugem suam et non cognoscebat eam.
Elisabeth autem impletum est tempus
pariendi et peperit filium; et audierunt
uicini et cognati eius quia magnificauit
dominus misericordiam suam cum illa et congra
tulabantur ei. Et factum est in die octa
uo uenerunt circumcidere puerum
et uocabant eum nomine patris eius
zachariam. Et respondens mater eius
dixit, nequaquam sed uocabitur io
hannes. Et dixerunt ad illam, quia nemo
est in cognatione tua qui uocetur hoc
nomine. Innuebant autem patri eius
quem uellet uocari eum. Et postu
lans pugillarem scripsit dicens io
hannes est nomen eius, et mirati sunt
omnes. apertum est autem ilico
os eius et lingua eius et loquebatur
benedicens deum. Et factus est timor
super omnes uicinos eorum et super

OMNIA MONTANA IUDEAE DIUULGABAN
TUR OMNIA UERBA HAEC, ET POSUERUNT
OMNES QUI AUDIERANT IN CORDE SUO DI
CENTES, QUID PUTAS PUER ISTE ERIT ET
ENIM MANUS DNI ERAT CUM ILLO, ET ZACHA
RIAS PATER EIUS INPLETUS EST SPU SCO
ET PROPHETAUIT DICENS, BENEDIC
TUS DNS DS ISRAHEL QUIA UISITAUIT ET
FECIT REDEMPTIONEM PLEBI SUAE, ET
EREXIT CORNU SALUTIS NOBIS IN DOMO
DAUID PUERI SUI, SICUT LOCUTUS EST PER
OS SCORUM QUI A SAECULO SUNT PROPHE
TARUM EIUS, SALUTEM EX INIMICIS NOS
TRIS ET DE MANU OMNIUM QUI ODERUNT
NOS, AD FACIENDAM MISERICORDIAM CUM
PATRIBUS NOSTRIS ET MEMORARI TES
TAMENTI SUI SCI, IUSIURANDUM QUOD IU
RAUIT AD ABRAHAM PATREM NOSTRUM
DATURUM SE NOBIS UT SINE TIMORE DE
MANU INIMICORUM NOSTRORUM LIBERA
TI SERUIAMUS ILLI IN SCITATE ET IUS
TITIA CORAM IPSO OMNIBUS DIEBUS NOS
TRIS, ET TU PUER PROPHETA ALTISSIMI
UOCABERIS PRAEIBIS ENIM ANTE
FACIEM DNI PARARE UIAS EIUS AD

dandā scientiā salutis plebi eius in
remissionē peccatorum eorū per uis
cera misericordiae dī nostri in quibus
uisitauit nos oriens ex alto inlumina
re his qui in tenebris et in umbra mor
tis sedent ad dirigendos pedes nostros
in uiā pacis. Puer autem crescebat
et confortabatur spū et erat in deser
to usq· in diem ostensionis suae ad isrl.
Factū est autē in diebus illis exiit edic
tū a caesare augusto ut describeretur
uniuersus orbis. haec discribtio pri
ma facta est praeside syriae cyrino.
et ibant omnes ut profiterentur
singuli in suā ciuitatem. Ascendit
autē et ioseph a galilaea de ciuitate
nazareth in iudaeā ciuitatē dauid
quae uocatur bethleem eo quod es
set de domo et familia dauid ut pro
fiteretur cū maria desponsata sibi
uxore praegnante. Factū est autē
cū essent ibi impleti sunt dies ut
pareret et peperit filiū suū primo
genitum et pannis eum inuoluit
et reclinauit eū in praesepio quia

NON ERAT EIS LOCUS IN DIUERSORIO, ET PAS
TORES ERANT IN REGIONE EADEM UIGILAN
TES ET CUSTODIENTES UIGILIAS NOCTIS
SUPER GREGEM SUUM, ET ECCE ANGELUS
DÑI STETIT IUXTA ILLOS ET CLARITAS DĪ
CIRCUMFULSIT ILLOS ET TIMUERUNT TIMO
RE MAGNO, ET DIXIT ILLIS ANGELUS, NOLITE
TIMERE, ECCE ENIM EUANGELIZO UOBIS
GAUDIUM MAGNUM QUOD ERIT OMNI PO
PULO QUIA NATUS EST UOBIS HODIE SAL
UATOR QUI EST XP̄S DÑS IN CIUITATE DAUID,
ET HOC UOBIS SIGNUM, INUENIETIS INFAN
TEM PANNIS INUOLUTUM ET POSITUM IN
PRAESEPIO, ET SUBITO FACTA EST CUM ANGE
LO MULTITUDO MILITIAE CAELESTIS LAU
DANTIUM DEUM ET DICENTIUM, GLORIA IN
ALTISSIMIS DEO ET IN TERRA PAX IN HOMI
NIBUS BONAE UOLUNTATIS, ET FACTUM EST
UT DISCESSERUNT ANGELI AB EIS IN CAE
LUM PASTORES LOQUEBANTUR AD INUI
CEM, TRANSEAMUS USQ BETHLEEM
ET UIDEAMUS HOC UERBUM QUOD FAC
TUM EST QUOD DÑS OSTENDIT NOBIS,
ET UENERUNT FESTINANTES ET INUE
NERUNT MARIAM ET IOSEPH ET INFANTEM

positu̅ in praesepio. Uidentes autem cogno
uerunt de uerbo quod dictu̅ erat illis de puero
hoc. Et omnes qui audierunt mirati sunt et de
his quae dicta erant a pastorib. ad ipsos.
Maria autem conseruabat omnia uer
ba haec conferens in corde suo. Et reuer
si sunt pastores glorificantes et lau
dantes d̅m in omnib. quae audierant et
uiderant sicut dictum est ad illos. Et post
quam consummati sunt dies octo ut circu̅
cideretur puer uocatum est nomen
eius ih̅s quod uocatum est ab ange
lo prius quam in utero conciperetur.
Et ecce magi ab oriente uenerunt hieruso
limam dicentes. Ubi est qui natus est
rex iudaeoru̅ uidi mus enim st(e)llam
eius in oriente et uenimus adorare eu̅.
Audiens autem herodes rex turbatus
est et omnes hierusolyma cu̅ illo.
Et congregans omnes principes
sacerdotum et scribas populi sciscı
tabatur ab eis ubi xp̅s nasceretur.
At illi dixerunt ei in bethlee̅ iudeae.
Sic enim dictu̅ est per prophetam.
Et tu bethlem terra iuda nequaqua̅

minima es in principibus iuda, ex te
enim exiet dux qui reget populum meum
israhel. Tunc herodes clam uocatis ma
gis diligenter didicit ab eis tempus
stellae quae apparuit eis, et mittens
illos in bethleem dixit, Ite et interroga
te diligenter de puero et cum inueneri
tis renuntiate mihi ut et ego ueniens
adorem eum. Qui cum audissent regem
abierunt, et ecce stella quam uiderant
in oriente antecedebat eos usque
dum ueniens staret supra ubi
erat puer, uidentes autem stellam gaui
si sunt gaudio magno ualde et intran
tes domum inuenerunt puerum
cum maria matre eius et procidentes
adorauerunt eum, et apertis the
sauris suis obtulerunt ei munera
aurum thus et myrram, et responso
accepto in somnis ne redirent ad he
rodem per aliam uiam regressi sunt in re
gionem suam. Qui cum recessissent postea
quam impleti sunt dies purgationis
matris eius secundum legem moysi
tulerunt illum in hierusalem ut

SISTERENT EUM DNO SICUT SCRIPTUM EST
IN LEGE DNI QUIA OMNE MASCULINUM AD
APERIENS UULUAM SCM DNO UOCABITUR;
ET UT DARENT HOSTIAM SECUNDUM QUOD DIC
TUM EST IN LEGE DNI PAR TURTURUM AUT
DUOS PULLOS COLUMBARUM, ET ECCE HO
MO ERAT IN HIERUSALEM CUI NOMEN SYMEON,
ET HOMO ISTE IUSTUS ET TIMORATUS EX
PECTANS CONSOLATIONEM ISRAHEL, ET
SPS SCS ERAT IN EO, ET RESPONSUM ACCE
PERAT AB SPU SCO NON UISURUM SE MORTE
NISI PRIUS UIDERET XPM DNI, ET UENIT IN
SPU IN TEMPLUM, ET CUM INDUCERENT
PUERUM IHM PARENTES EIUS UT FACERENT
SECUNDUM CONSUETUDINEM LEGIS PRO EO
ET IPSE ACCEPIT EUM IN AMPLEXUS SUOS
ET BENEDIXIT DM ET DIXIT. NUNC DIMIT
TIS SERUUM TUUM DNE SECUNDUM UERBUM
TUUM IN PACE QUIA UIDERUNT OCULI MEI
SALUTARE TUUM QUOD PARASTI ANTE FA
CIEM OMNIUM POPULORUM, LUMEN AD REUE
LATIONEM GENTIUM ET GLORIAM PLEBIS TUAE
ISRAHEL; ET ERAT PATER EIUS ET MATER
MIRANTES SUPER HIS QUAE DICEBANTUR
DE ILLO. ET BENEDIXIT ILLOS SYMEON ET DIXIT

ad mariam matrē eius, Ecce positus est
hic in ruinā et resurrectionē multorū
in isrl̄ et in signū cui contradicetur,
Et tuam ipsius animā pertransiet gla-
dius ut reuelentur ex multis cordibus
cogitationes. Et erat anna prophetissa
filia fanuhel, de tribu aser, haec proces
serat in diebus multis et uixerat cum
uiro suo annis septē a uirginitate sua,
Et haec uidua usq; ad annos octoginta
quattuor quae non discedebat de tem
plo ieiuniis et obsecrationibus seruiēs
nocte ac die, et haec ipsa hora super
ueniens confitebatur dn̄o et loqueba
tur de illo omnibus qui expectabant
redemptionē hierusalem, et ut per
fecerunt omnia secundum legem dn̄i.
Ecce angelus dn̄i apparuit in somnis
ioseph dicens, surge et accipe puerū
et matrem eius et fuge in aegyptū
et esto ibi usque dum dicam tibi, futu
rū est enim ut herodes quaerat puerū
ad perdendum eū, qui consurgens
accepit puerum et matrē eius nocte
et recessit in aegyptū. Et erat ibi

usq· ad obitū herodis ut adimpleretur
quod dictum est a dn̄o per prophetam
dicentem· ex aegypto uocaui filium meum·
Tunc herodes uidens quō inlusus esset
a magis iratus est ualde et mittens occidit om
nes pueros qui erant in bethlem et in
omnibus finibus eius a bimatu et infra
secundum tempus quod exquisierat
a magis· Tunc adimpletum est quod dic
tum est per hieremiam prophetā dicen
tem· uox in rama audita est ploratus et
ululatus multus rachel plorans filios
suos et noluit consolari quia non sunt·
Defuncto autem herode ecce apparuit
angelus dn̄i in somnis ioseph in aegypto
dicens· surge et accipe puerum et ma
trem eius et uade in terram israhel·
Defuncti sunt enim qui quaerebant
animā pueri· qui surgens accepit puerū
et matrem eius et uenit in terram israhel·
Audiens autem quod archelaus regnaret
in iudaea pro herode patre suo timuit illuc
ire· et admonitus in somnis secessit in
partes galileae et ueniens habitauit
in ciuitate quae uocatur nazareth·

ut adimpleretur quod dictu est per pro
phetas quoniam nazareus uocabitur; Puer
autem crescebat et confortabatur ple
nus sapientia et gratia di erat in illo, et i
bant parentes eius per omnes annos
in hierusalem in die sollemni paschae;
Et cum factus esset annorum duodecim as
cendentib illis in hierusolimam secundu
consuetudinem diei festi consummatisq.
diebus cum redirent remansit puer R:
in hierusalem et non cognouerunt pa
rentes eius, existimantes autem illum
esse in comitatu uenerunt iter diei
et requirebant eum inter cognatos
et notos, et non inuenientes regressi
sunt in hierusalem requirentes eum.
Et factum est post triduum inuenerunt illum
in templo sedentem in medio doctorum
audientem illos et interrogantem illos.
Stupebant autem omnes qui eum audie
bant super prudentia et responsis eius;
et uidentes admirati sunt, et dixit ma
ter eius ad illum, fili quid fecisti nobis
sic ecce pater tuus et ego dolentes quae
rebamus te, et ait ad illos, quid est

quod me quaerebatis nesciebatis quia in
his quae patris mei sunt oportet me esse
et ipsi non intellexerunt verbum quod
locutus est ad illos et descendit cum eis et
venit nazareth et erat subditus illis
et mater eius conservabat omnia verba
haec in corde suo et ihs proficiebat sa
pientia aetate et gratia apud dm et homines
XVI Iam hinc de praedicatione iohannis nar
rari incipit quam omnes quattuor com
memorant; Nam et mattheus post illa
verba quae ultima generis posuit ubi comme
moravit ex propheta testimonium quod
nazoreus vocabitur Sequitur et ad
iungit, In diebus autem illis venit iohannes
baptista praedicans in deserto iudaeae
et cetera, et marcus qui nihil
de nativitate vel infantia vel
pueritia dni narravit hinc evan
gelii sumpsit initium id est a iohan
nis praedicatione, Sic enim exor
sus est, Initium evangelii ihu xpi filii
di sicut scriptum est in esaia prophe
ta, ecce mitto angelum meum ante
faciem tuam qui praeparabit viam
tuam

uox clamantis in deserto parate uiam
dni rectas facite semitas eius, fuit io
hannes in deserto baptizans et praedican
baptismum paenitentiae in remissione
peccatorum et cetera, et lucas post uer
ba ubi ait et ihs proficiebat sapientiae
aetate et gratia apud dm et homines
de iohannis praedicatione iam sequitur
dicens. Anno autem quinto decimo im
perii tiberii caesaris procurante pon
tio pilato iudaeam tetrarcha autem
galilaeae herode philippo autem fratre
eius tetrarcha ityreae et traconitidis
regionis et lisania abilinae tetrarcha
[illegible] sub principibus sacerdotum anna
[illegible] et caipha. factum est uerbum dni
super iohannem zachariae filium in de
serto et cetera, iohannes quoque
apostolus in euangelistis quattuor
eminentissimus postea quam dixit
de uerbo di qui est ipse filius ante
omnia saecula creaturae quia om
nia per ipsum facta sunt intulit con
tinuo de iohannis praedicatione
ac testimonio dicens, fuit homo

missus a deo cui nomen erat iohannes;
unde iam uidendum est de ipso iohanne
quattuor euangelistarum narratio
nes quemadmodum inter se non dis
cordent non ut hoc a nobis per omnia
requiratur aut exigatur quod modo
fecimus de primordiis nati ex maria
xpi quemadmodum inter se mattheus
lucasq. consentiunt ut ex utriusque
narratione una faceremus demons
trantes tardioribus quemlibet eorū
cōmemorando quod alter tacet
uel tacendo quod alter cōmemorat
non impedire intellectū ueracis nar
rationis alterius ut hoc exemplo sicut
a me factum est siue alio modo cōmo
dius fieri possēt uideat unusquisque
et in ceteris talibus locis fieri posse
quod hic factū esse perspexerit. iam
ergo ut dixi uideamus quattuor euan
gelistarum de baptista iohanne con
sensum, mattheus ita sequitur, in dieb.
autem illis uenit iohannes baptista
praedicans in deserto iudaeae, mar
cus non dixit in illis diebus quia nullā

seriem rerum ante praetermiserat in
quarū rerum diebus intellegeretur
dicere si diceret in illis diebus. Lucas
autem per potestates terrenas sig
natius ipsa tempora expraessit prae
dicationis uel baptismi iohannis dicens;
Anno autem quinto decimo imperii tibe
rii caesaris procurante pontio pilato
iudaeā tetrarcha autē galilaeae hero
de philippo autem fratre eius tetracha
ityrae et traconitidis regionis et lysa
nia abilinae tetracha sub principibus
sacerdotū anna et capha factū est
uerbum dñi super iohannē zachariae
filium in deserto; nec tamen intelle
gere debemus hos dies id est hoc tem
pus harum potestatum significasse
mattheum cū diceret in illis diebus
sed multo longioris temporis spatiū
uoluisse accipĕ quod ait in illis diebus;
mox enim ut narrauit reuersū de
aegypto xpm mortuo herode quod
utiq. tempore infantiae uel pueritiae
eius factum est ut possit constare
quod lucas de illo cum duodecim

annorum esset cum eum narrauit in tem
plo hierusalem cum ergo infantem uel pue
rum ex aegypto reuocatum commemoras
set matthaeus continuo intulit in diebus
autem illis uenit iohannes baptista non
utique tantum modo pueritiae illius dies in
sinuans sed omnes dies ab eius natiuita
te usque ad tempus quo praedicare ac bap
tizare coepit iohannes quo tempore xpi
aetas iuuenalis inuenitur quia coaeui
erant ipse et iohannes et triginta fere
annorum narratur fuisse cum ab illo
VII baptizatus esset. Sed plane de hero
de solet mouere nonnullos quod lucas
narrauit in diebus baptismi iohannis he
rodem fuisse tetrarchen galilaeae
quando etiam dns iuuenis baptizatus est
mattheus autem mortuo herode dicit
puerum ihesum ab aegypto remeasse quod
utrumque uerum esse non potest nisi duo
fuisse intellegantur herodes quod
cum fieri potuisse nemo nesciat qui cae
citate insaniunt qui procliuiores sunt
ad calumniando euangelicae ueri
tati quam paululum consideratiores

et duos homines eodem vocabulo
appellatos intellegant. Cuius rei ex
emplis plena sunt historia. Nam iste
posterior herodes prioris herodis
filius fuisse perhibetur, sicut arche
laus quem matheus in iudaeae regnum
patri mortuo successisse commemorat.
Sicut philippus quem fratrem tetrarchae
herodis et ipsum ituriae tetrarcham lu
cas insinuat. Rex enim fuit herodes ille
qui quaerebat animam pueri xpi; herodes
autem alius filius eius non rex sed te
trarcha dictus est, quod nomen graecum
a parte regni quarta indictum resonat.

VIII quomodo [illegible]

Nisi forte hinc rursus quispiam movea
tur, cum matheus dixerit ideo timuisse
ioseph cum puero redeunte ire in iudaeam
quia pro patre suo archelaus filius eius
ibi regnabat, quomodo potuit ire in gali
laeam ubi alius filius eius herodes tetrar
ches erat sicut lucas testatur; quasi
vero ipsa sint tempora quibus tunc
puero timebatur quae nunc lucas
commemoravit, quae usque adeo mutata
fuerant ut in ipsa iudaea non iam rex

esset archelaus sed pontius pilatus
qui non rex iudaeorum sed praeses erat
Cuius temporibus gentes sub tiberio
caesare filii maioris herodis non reg
num habebant sed tetrarchian, quod
utiq· nondum factum erat quando io
seph timens archelaum in iudea reg
nante se in galilea cum puero contulit
ubi et ciuitas eius erat nazareth;
VIII An forte et hoc mouet quomodo di
cat mattheus propterea cum puero ihu
parentes eius isse in galileam quia metu
archelai in iudeam ire noluerunt cum
propterea magis isse in galileam uidean
tur quia ciuitas eorum erat nazareth
galileae sicut lucas non tacuit. Sed in
tellegendum est ubi angelus in som
nis in aegypto dixit ad ioseph surge et
accipe puerum et matrem eius et uade
in terram israhel, sic intellectum esse
primo a ioseph ut putaret iussum se esse
pergere in iudeam, ipsa enim primitus
intellegi potuit terra israhel. Porro au
tem postea quam comperit illic reg
nare filium herodis archelaum noluit

quomodo dicat mattheus ideo isse in galileam ioseph cum infante xpo quia metu archelai post reg... in hierusalem cum lucas dicat ideo isse in galileam quia ibi erat nazareth ciuitas eorum

obiceres illi periculo, cum posset et
terra israhel ita sic intellegi ut et gali
lea illic deputaretur, quia et ipsam popu
lus israhel incolebat, quamquam et alio
modo solui possit haec quaestio, quia po
tuit uideri parentibus christi cum puero
de quo talia per angelica responsa cog
nouerant non esse habitandum nisi
in hierusalem, ubi erat templum domini
et propterea redeuntes ex aegypto
illuc eos ituros fuisse et illic habita
turos, nisi archilai praesentia terre
rentur, neque enim diuinitus iubebantur
ibi habitare, ut de archilao quod time
bant deberent contemnere.

At enim hoc aliquis dicit, quomodo ergo
sicut lucas narrat, ibant parentes
eius per omnes annos pueritiae christi in
hierusalem, si archilai timore illuc
prohibebantur accedere? hoc mihi
dissoluere non esset difficile, nec si
aliquis euangelistarum expressis
set quamdiu ibi regnaret archilaus;
fieri enim poterat ut per diem festum
inter tam ingentem turbam latenter

ascenderent mox reverterentur ubi ta
men aliis diebus habitare metuerent
ut nec sollemnitatem praetermissa essent
inreligiosi nec continua mansione cons
picui. Cum vero etiam de regno archelai iam
fuerit diuturnum omnes tacuerunt
sic quoque intellectus patet ut quod lu
cas dicit per omnes annos eos ascendere
solitos in hierusalem. Tunc accipiamus
factitatum cum iam non timeretur ar
chelaus, quod si archelai regnum aliquanto
diuturnius illa praeter evangelium pro
dit historia cui fides habenda videatur.
illud quod superius dixi sufficere quod
timebant parentes pueri habitationem
in hierusalem ut tamen propter dei timorem
festivitatem sollemnem non praetermit
terent in qua latere facillime possent;
Neque enim incredibile est captatis tempo
ribus oportunis vel dierum vel horarum
accedere homines ad ea loca in quibus
XI esse formidant. Hinc etiam illa solvitur
quaestio si aliquem movet cum iam solli
citus esset ille maior herodes per recur
sus magorum nuntio quod rex iudaeorum

natus fuisset quomodo potuerint
completis diebus purgationis matris
eius cum illo ascendere in templum
ut facerent circa eum secundum legem
domini quae lucas commemorat. qui enim
non videat etiam illum unum diem regem mul
tis occupatum latere potuisse. si autem
illud veri simile non videtur quod hero
des qui valde sollicitus expectabat quid
sibi magi de puero renuntiarent post
iam multos dies sensit inlusum et tran
acto tempore purgationis matris eius
et peracta circa infantem sollemnitate
primogenitorum in templo in hierusa
lem post etiam profectionem eorum
in aegyptum in mentem illi venerit quae
rere animam pueri et necare tot parvulos
si hoc ergo movet non inmerito dicere quod et quan
tis occupationibus regia cura distendi po
tuerit et per plurimos dies ab illa inten
tione vel averteretur omnino vel inpediretur
neque enim enumerare possunt causae
quibus hoc potuerit accidere quas tamen
multas et magnas esse potuisse nemo
rerum humanarum inexpertus est

citauit necgetauit dubitet, [illegible]
Cuius enim cogitationi non occur rat
quam multa alia terribiliora regi nuntiari
potuerint seu uera seu falsa ut qui re
gem infantem post aliquot annos sibi
uel filiis suis aduersaturum timuerat ali
quorum magis propinquantium periculorum
terroribus agitatus ab illa cura mentem
ad rep tam in aliis proxime cauendis potius
occuparet, et ergo haec cogitanti illi, ut di
co: posteaquam herodi magi renuntiaue
runt eum credere potuisse illos fallacis stel
lae uisione deceptos, posteaquam non
inuenerunt quem natum putauerant
erubuisse ad se redire atque ita eum timore
depulso ab inquirendo ac persequendo
puero quieuisse, Cum ergo post purgationem
matris eiusq (uae) in hierusalem cum illo uenis
sent et ea gesta essent in templo a luca
narrantur quia uerba symeonis et
annae de illo prophetantium cum coe
pissent ab eis qui audierant praedicari
ad pristinam intentionem reuocatura
erant animum regis, admonitus per
somnium ioseph cum infante et matre eius

fugerunt aegypto. deinde divulgatis
rebus quae in templo facta dictaeque
fuerant herodes se a magis sensit in
lusum, ac deinde ad xpi mortem cupiens
pervenire multos infantes sicut matth
VII narrat occidit. Mattheus vero de io
hanne ita contexit. In diebus autem illis ve
nit iohannes baptista praedicans in de
serto iudaeae et dicens, paenitentiam
agite adpropinquavit enim regnum
caelorum. hic est enim qui dictus est
per esaiam prophetam dicentem, vox
clamantis in deserto parate viam dni
rectas facite semitas eius. marcus
quoque et lucas consentiunt hoc esaiae
testimonium esse de iohanne, nam plu
ra verba etiam consequentia ex eodem
propheta lucas commemoravit cum
de baptista iohanne narraret, iohannis
autem evangelista ipsum iohannem
baptistam de se ipso idem testimonium
esaiae protulisse commemorat.
Sic etiam nunc mattheus dixit quaedam
iohannis verba quae alii non dixerunt,
praedicans inquit in deserto iudaeae

et dicens paenitentiā agite adpropin
quabit enim regnū caelorum. haec uer
ba iohannis alii praetermiserunt. iam
uero quod sequitur mattheus et adiun
git. hic est enim qui dictus est per esaiam
prophetam dicentem. uox clamantis in
deserto parate uiam dni rectas facite
semitas eius. ambiguum positum est.
nec elucet utrum ex persona sua idem
mattheus hoc commemorauerit. an
adhuc uerba eiusdem iohannis secutus
adiunxerit ut totū hoc iohannes dixis
se intellegatur. paenitentiā agite ad
propinquabit enim regnū caelorum
hic est qui dictus est per esaiam pro
phetam et cetera; Neq. enī hoc moue
re debet quia non ait ego sum enim
qui dictus sum per esaiam prophetā
sed ait hic est enim qui dictus est;
Solet quippe esse talis locutio et
ipsorum euangelistarum matthei
et iohannis, nam et mattheus dixit in
uenit hominē sedentem in teloneo.
nec dixit inuenit me. et iohannes hic est
inquid discipulus qui testimonium

perhibet de his et scripsit haec et scimus
quia uerum est testimonium eius. Non di
xit ego sum aut uerum est testimonium meum;
Dominus autem ipse saepissime dicit filius ho
minis aut filius dei. et non dicit ego. et opor
tebat inquit christum pati et resurgere tertio
die. non ait oportebat me pati, potuit ergo
et iohannes baptista cum dixisset agite
paenitentiam adpropinquabit enim reg
num caelorum. de seipso adiungere
quae sequuntur. hic est enim qui dictus
est per esaiam prophetam et cetera.
et post uerba eius. mattheus ita narra
tionem contexat, Ipse autem iohannes ha
bebat uestimentum de pilis camelorum
et cetera, quod si ita est non mirum
si et interrogatus quid diceret de seipso
sicut narrat iohannes euangelista ego
ait uox cla mantis in deserto. sicut
iam dixerat praecipiens ut agerent
paenitentiam, de uestimento ergo
eius et uictu ita mattheus sequitur
dicens, Ipse autem iohannes habebat
uestimentum de pilis camelorum.
et zonam pelliciam circa lumbos eius,

ESCA AUTEM EIUS ERAT LOCUSTAE ET MEL SILUES
TRE, HOC ET MARCUS DICIT PAENE TOT IDEM
UERBIS. CETERI AUTEM DUO TACENT. SEQUITUR
ERGO MATTHEUS ET DICIT, TUNC EXIBAT AD
EUM HIERUSOLYMA ET OMNIS IUDAEA ET OM
NIS REGIO CIRCA IORDANNĒ AB EO CONFITEN
TES PECCATA SUA, UIDENS AUTEM MULTOS PHA
RISAEORUM ET SADDUCAEORUM UENIENTES
AD BAPTISMUM SUUM, DIXIT EIS, PROGENIES UI
PERARUM QUIS DEMONSTRAUIT UOBIS FU
GERE A FUTURA IRA, FACITE ERGO FRUCTUM
DIGNUM PAENITENTIAE, ET NE UELLETIS DICE
RE INTRA UOS PATREM HABEMUS ABRAHAM
DICO ENIM UOBIS QUONIAM POTEST D̄S̄ EX LAPIDIB
IS ISTIS SUSCITARE FILIOS ABRAHAE, IAM ENIM SE
CURIS AD RADICEM ARBORUM POSITA EST, OM
NIS ERGO ARBOR QUAE NON FACIT FRUCTUM
BONUM EXCIDETUR ET IN IGNEM MITTETUR.
EGO QUIDEM UOS BAPTIZO IN AQUA IN PAENI
TENTIA. QUI AUTEM POST ME UENTURUS EST
FORTIOR ME EST CUIUS NON SUM DIGNUS
CALCIAMENTA PORTARE, IPSE UOS BAPTIZA
BIT IN SP̄U SC̄O ET IGNI, CUIUS UENTILABRŪ
IN MANU SUA ET PERMUNDABIT AREAM SUAM
ET CONGREGABIT TRITICUM SUUM IN HORREUM.

palcas autem cōburet igni inextinguibi
li, haec omnia dicit et lucas eadem pae
ne uerba iohannis exprimens, et ubi
aliquid uarium est in uerbis ab eadem
tamen sententia non receditur, uel ut
cum dicit mattheus iohannem dixisse
et ne uelitis dicere intra uos patrem
habemus abraham. ille autem et ne coe
peritis dicere patrem habemus abrahā
is et ego quidem uos baptizo in aqua in pae
nitentiā. ille interponit interrogationē
turbarum quid facerent eisque respon
dentem iohannem de bonis operibus
tamquam de fructibus paenitentiae, quod
mattheus omisit. deinde in cordibus suis
cogitantibus de illo utrum ipse esset xps
eum dicit respondisse. Ego quidem aqua
baptizo uos, non dixit in paenitentiam.
deinde mattheus qui autem inquit uen
turus est post me fortior me est. ille ue
ro, uenit autem inquit fortior me. item
mattheus cuius non sum inquit dignus
calciamenta portare. ille autem cuius
non sum dignus calciamentis soluere
corrigiam calciamentorum, quod

etmarcusdicit cumceterataceat ;
Nampostcommemoratumhabitumet
uictumeius sequutus ait etpraedica
batdicens uenitfortiorme postme
cuiusnonsumdignusprocumbens
soluere corrigiamcalciamentorum
eius, Egobaptizauiuosaqua illeuero
baptizabituosspū scō, decalciamen
tis ergohocalucadistat quodaddidit ·
procumbens debaptismoautem
hocabutroque quianondixitetigni,
sedtantum inspū scō, sicutenimmatth
aeilucasdixit eteodem ordineipse
uosbaptizabitinspū etigni. histribus
adtestaturiohannes euangelistacū
dicitiohannestestimoniū perhibet ·
deipso etclamatdicenshicerat quē
dixiquipostmeuenitantemefactus
est quiapriormeerat, sicenimosten
ditur tunceumhocdixissequandoeum
illidixisse commemorant, repetisse
autem etcommemorasse quodiam
dixisset cumait· hiceratquemdixi
quipostmeuenit, siergoquaeritur
quaeuerbapotius iohannesbaptista

dixerit utrumque matthaeus an que
lucas eum dixisse commemorat an
que marcus in ipsis paucis quae ill(i) eum
dixisse posuit tacens cetera.
Nullo modo hinc laborandum esse iudi
cat qui prudenter intellegit ipsas sen
tentias esse necessarias cognoscen
dae ueritati quib(us)libet uerbis fuerint
explicatae; quod enim alius alium uerbo
rum ordinem tenet non est utiq(ue) contra
riu(m) neq(ue) illud contrariu(m) est si alius di
cit quod alius praetermittit. ut enim
quisq(ue) meminerat et ut cuiq(ue) cordi erat
uel breuius uel prolixius eandem
tamen explicare sententia(m) ita eos
explicasse manifestum est. et in
hoc satis apparet quod ad rem maxime
pertinet quo ueritas euangelii uer
bo d(e)i quod supra omne(m) creaturam
aeternum atq(ue) incommutabile per
manet per creatura(m) temporalibus
signis et linguis hominum dispensa
ta summu(m) culmen auctoritatis ob
tinuit, non nos debere arbitrari
mentiri quemq(ue)uam si pluribus re(m) quam

AUDIERUNT UEL UIDERUNT REMINISCENTIB/
NON EODĒ MODO ATQ· EISDEM UERBIS EA
DEM TAMEN RES FUERIT INDICATA, UT SI
UE MUTETUR ORDO UERBORUM SIUE
ALIA PRO ALIIS Q(UAE) TAMEN IDEM UALEANT
UERBA PROFERANTUR SIUE ALIQUID UEL
QUOD RECORDANTI NON OCCURRIT UEL
QUOD EX ALIIS QUAE DICUNTUR POSSIT INTEL
LEGI MINUS DICATUR SIUE ALIORUM QUAE
MAGIS DICERE STATUIT NARRANDORUM
GRATIA (UT) CONGRUUS MODUS TEMPORIS SUF
FICIAT ALIQUID SIBI NON TOTUM EXPLICAN
DUM SED EX PARTE TANGENDŪ QUISQUE
SUSCIPIAT SIUE AD INLUMINANDĀ DECLA
RANDAMQ· SENTENTIĀ NIHIL QUIDĒ RERŪ
UERBORUM TAMEN ALIQUID ADDAT CUI
AUCTORITAS NARRANDI CONCESSA EST SI
UE REM BENE TENENS NON ADSEQUATUR QUĀ
UIS ID CONETUR MEMORITER ETIAM UER
BA QUAE AUDIUIT AD INTEGRŪ NUNTIARE,
QUISQUIS AUTEM DICIT EUANGELISTIS CER
TE PER SPŜCI POTENTIĀ ID DEBUISSE CON
CEDI UT NEC IN GENERE UERBORUM NEC
IN ORDINE NEC IN NUMERO DISCREPARENT
NON INTELLEGIT QUANTO AMPLIUS EUAN
GELISTARŪ

excellit auctoritas, tanto magis per
eos fuisse firmandam, ceterorum
hominum uera loquentium securita
tem ut pluribus eandem rem forte nar
rantibus nullo modo quisquam eorum
de mendacio recte arguatur si ab alte
ro ita discrepauerit, ut possit etiam
euangelistarum exemplo praeceden
te defendi. Cum enim fas non sit euan
gelistarum aliquem mentitum fuisse
uel existimare uel dicere sic appare
bit nec eum fuisse mentitum cui recor
danti tale aliquid acciderit quale illis
accidisse monstratur. Et quantum magis
ad mores optimos pertinet cauere
mendacium, tanto magis tam emi
nente auctoritate regi debebamus ne
putaremus esse mendacia cum sic inter
se uariare aliquorum narrationes inue
niremus, ut inter euangelistas uaria
tae sunt. Simul etiam quod ad doctrinam
fidei maxime pertinet intellegeremus.
Non tam uerborum quam rerum quaerendam
uel amplectendam esse ueritatem, quan
do eos qui non eadem locutione utuntur,

CUM REBUS SENTENTIISQ· NON DISCREPANT·
IN EADEM UERITATE CONSTITISSE ADPROBANTUR,
QUID ERGO IN HIS QUAE DE NARRATIONIB· EUAN
GELISTARUM CONTRARIA PROPOSUI PUTANDUM
EST ESSE CONTRARIUM QUOD ALIUS DIXIT CUIUS
NON SUM DIGNUS CALCIAMENTA PORTARE· ALII
UERO CORRIGIAM CALCIAMENTI SOLUERE· NON
ENIM UERBIS AUT UERBORUM ORDINE AUT ALI
QUO GENERE LOCUTIONIS SED ETIAM RE IPSA UI
DETUR ALIUD ESSE CALCIAMENTA PORTARE·
ALIUD CORRIGIAM CALCIAMENTI SOLUERE, MERI
TO ERGO QUAERI POTEST QUID IOHANNES DIXE
RIT NON SE DIGNUM ESSE UTRUM CALCIAMEN
TA PORTARE· AN CORRIGIAM CALCIAMENTI SOL
UERE, SI ENIM ALTERUM HORUM DIXIT ILLE UI
DETUR UERUM NARRASSE QUI HOC POTUIT NAR
RARE QUOD DIXIT QUI AUTEM ALIUD ETSI NON
EST MENTITUS CERTE UEL OBLITUS ALIUD PRO
ALIO DIXISSE PUTABITUR, OMNEM AUTEM
FALSITATEM ABESSE AB EUANGELISTIS DECET
NON SOLUM EAM QUAE MENTIENDO PROMITTITUR SED
ETIAM QUAE OBLIUISCENDO, ITAQ· SI AD REM PER
TINET ALIQUID ALIUD INTELLEGERE EX EO
QUOD DICTUM EST CALCIAMENTA PORTARE·
ET ALIQUID ALIUD EX EO QUOD DICTUM EST CORRIGIAM

calciamenti solvere / quid aliud accipien
dum recte existimaveris / nisi iohannem
utrumque dixisse; sive alio tempore / sive
continuatim, potuit enim sic dicere cuius non
sum dignus corrigiam calciamenti solvere /
nec calciamenta portare / ut unus evan
gelistarum hinc aliud / alii vero aliud / om
nes tamen verum narraverint. si autem
nihil intendit iohannes cum de calciamen
tis domini diceret / nisi excellentiam eius et hu
militatem suam quodlibet horum dixerit sive
di solvenda corrigia calciamentorum /
sive de portandis calciamentis eandem
tamen sententiam tenuit, quisquis etiam
verbis suis per calciamentorum commemo
rationem eandem significationem humilita
tis expraessit / unde ab eadem volunta
te non aberravit / utilis igitur modus
et memoriae maximae commendandus /
cum de convenientia dicemus evangelis
tarum non esse mendacium / cum quisque
etiam dicens aliquid aliud quod etiam ille
non dixit de quo aliquid narrat volunta
tem tamen eius hanc explicat quam etiam
ille qui eius verba commemorat, ita

enim salubriter discimus nihil aliud
esse quaerendum quam quid uelit
XIII ille qui loquitur. Sequitur ergo mat
theus et dicit. Tunc uenit ihs a galilea
in iordanen ad iohannem ut baptiza
retur ab eo et rl. Iohannes autem pro
hibebat eum dicens ego a te debeo bap
tizari et tu uenis ad me. Respondens
autem ihs dixit ei. sine modo sic enim
decet nos implere omnem iustitiam.
Tunc dimisit eum. Attestantur et ce
teri uenisse ihm ad iohannem baptiza
tum autem tres commemorant sed
tacent quod mattheus ait dixisse dno
iohannem uel iohanni dnm respondisse.
XIIII Deinde sequitur mattheus. Bapti
zatus autem confestim ascendit de
aqua et rl. et ecce aperti sunt ei caeli
et uidit spm di descendentem sicut co
lumbam uenientem super se. et ecce
uox de caelis dicens. hic est filius meus
dilectus in quo mihi conplacui. hoc
et alii duo marcus et lucas similiter
narrant sed de uerbis uocis quae de
caelo facta est uariant locutionem

SALUA MANENTE SENTENTIA. QUOD ENIM
MATTHEUS AIT DICTUM HIC EST FILIUS
MEUS DILECTUS ET ALII DUO DICUNT TU ES
FILIUS MEUS DILECTUS AD EANDEM SENTENTIAM
EXPLICANDAM UALET SICUT SUPERIUS
TRACTATUM EST; UOX ENIM CAELESTIS
UNUM HORUM DIXIT SED EUANGELISTA
OSTENDERE UOLUIT AD ID UALERE QUOD DIC
TUM EST HIC EST FILIUS MEUS UT ILLIS PO
TIUS QUI AUDIEBANT INDICARETUR QUOD
IPSE ESSET FILIUS DI ATQ ITA DICTUM REFER
RE UOLUIT TU ES FILIUS MEUS AC SI ILLIS
DICERETUR HIC EST FILIUS MEUS; NON ENIM
XPO INDICABATUR QUOD SCIEBAT SED AU
DIEBANT QUI ADERANT PROPTER QUOS ETIAM
IPSA UOX FACTA EST. IAM UERO QUOD ALIUS
DICIT IN QUO MIHI COMPLACUI ALIUS IN TE
COMPLACUIT ALIUS IN TE COMPLACUIT
MIHI SI QUAERIS QUID HORUM IN ILLA UO
CE SONUERIT QUODLIBET ACCIPE DUM
MODO INTELLEGAS EOS QUI NON EANDEM
LOCUTIONEM RETULERUNT EANDEM
RETULISSE SENTENTIAM QUAE DIUERSI
TAS LOCUTIONUM AD HOC ETIAM UTILIS
EST NE UNO MODO DICTUM MINUS IN

intellegatur etiam si aliter quam se res habet
interpretetur. quod enim dictum est
in quo mihi complacui sive illud in te quis ita
intellegere vult ut deus in filio sibi complacuis
se videatur admonetur ex eo quod dic
tum est in te complacui. si rursus ex hoc
uno intellegat quisque in filio patrem pla
cuisse hominibus admonetur ex eo quod
dictum est in te complacuit mihi. ex
quo satis apparet quilibet evangelis
tarum caelestis voces etiam verba
tenuerit alius ad eandem sententiam
familiarius explicandam verba varias
se ut intellegatur hoc dictum esse ab
omnibus tamquam diceretur in te pla
citum meum constitui hoc est per te
gerere quod mihi placet. illud vero
quod nonnulli codices habent secun
dum lucan hoc illa voce sonuisse
quod in psalmo scriptum est filius meus
es tu ego hodie genui te. quamquam in
antiquioribus codicibus grecis non inve
niri perhibeatur. tamen si aliquid
fidedignis exemplaribus confirma
ri possit quid aliud quam utrumque in

tellegendum est quolibet verborum or
XV dine de caelo sonuisse. Quod autem secun
dum iohannen de columba dicitur non quem
do factum est narratur sed verba iohannis
baptistae referuntur commemorantis
quid viderit. In quo quaeritur quemadmo
dum dictum sit et ego non noveram eum sed
qui misit me baptizare in aqua ille mihi
dixit super quem videris spiritum descen
dentem et manentem super eum hic est
qui baptizat in spiritu sancto. Si enim tunc eum
cognovit cum columbam vidit descenden
tem super eum quaerendum est quomo
do dixerit venienti ut baptizaretur
ego magis a te debeo baptizari hoc enim
ei dixit antequam columba descenderet.
ex quo apparet quamvis eum iam nosset nam
etiam in utero matris exultavit cum ad
elisabeth maria venisset aliquid tamen
in eo quod nondum noverat columbae
descensione didicisse quod ipse scili
cet baptizaret in spiritu sancto propria qua
dam ei divina potestate ut nullus ho
mo qui accepisset a deo baptismum
etiam si aliquem baptizaret posset di

cere sui esse quod traderet vel a se
dari spiritum sanctum. Sequitur mattheus
et dicit. Tunc ihesus ductus est in desertum
ab spiritu ut temptaretur a diabolo. Et cum
ieiunasset xlta dieb. et xlta noctib. postea
esurit. Et accedens temptator dixit ei. si
filius dei es dic ut lapides isti panes fiant.
Qui respondens dixit. scriptum est non in pane
solo vivit homo sed in omni verbo quod
procedit de ore dei et cetera usque ad id quod
dictum est. Tunc reliquit eum diabo
lus et ecce angeli accesserunt et mi
nistrabant ei. Totum hoc similiter lucas
narrat etsi non eodem ordine unde in
certum est quid prius factum sit utrum
regna terrae prius demonstrata sint
ei et postea in pinnam templi levatus sit
an hoc prius et illud postea. Nihil tamen
ad rem dum omnia facta esse manifestum
sit. Et quod aliis verbis easdem senten
tias lucas explicat non semper commen
dandum est quam nihil deperiat veri
tati. Marcus autem attestatur quidem
eum in deserto a diabolo esse temptatum
xlta dieb. et noctib. sed tacet quidem

dictũ sit quid ue responderit, nĭ quod
lucas praetermisit iste non tacuit/
quod angeli ministrabant illi, Iohannes
uero totũ istũ locum praetermisit,
XVII Sequitur narrans matheus, cũ autē
audisset quod iohannes traditus esset/
secessit in galileã, hoc et marcus dicit
et lucas/ sed lucas de iohanne tradito
nihil, hoc loco dicit/ Iohannes autem eu
angelista priusquã iret ihs in galileam/
dicit petrum et andreã mansisse cũ illo
uno die et tunc petro nomen inpositum
cũ antea symon uocaretur, Sequentĕ
autē die iam uolentē exire in galileã in
uenisse phylippum et dixisse ut seque
retur eũ/ Inde uentũ est ut etiã de natha
nael narraret, die autem tertio in ga
lilea constitutũ fecisse illud in chanan
de aqua in uinum conuersione miraculũ/
quae omnia ceteri euangelistae praeter
miserunt/ id contexentes narrationib;
suis quod ihs reuersus sit in galilea, un
de intellegitur fuisse interpositos ali
quot dies quib; illa de discipulis gesta
sunt/ quae interponuntur a iohanne,

non est autem contrariū ei loco ubi mat
theus narrat dnm dixisse petro tu es pe
trus et super hanc petrā aedificabo
eclesiā meā neq· enim hoc nomen tunc
accepisse intellegendus est sed tunc potius
quando ei iohannes dictum esse commemo
rat tu uocaberis cefas quod interpre
tatur petrus ut eū hoc nomine appella
ret tu es petrus, postea dns dicens tu es pe
trus non enim ait tu uocaberis petrus
sed quod etiam dictum erat ante tu uoca
beris, deinde contexit narratione m
mattheus et dicit, et relicta ciuitate
nazareth uenit et habitauit in cafar
naum maritima in finibus zabulon et
neptalim et cetera quousq· sermo
terminetur quem habuit in monte, in
quo contextu narrationis attestatur
et marcus de discipulorum uocatio
ne petri et andreae et paulo post
iacobi et iohannis, sed cum mattheus
continuo coniungeret narrationē
prolixi illius sermonis quē in monte
habuit postea quā multos curauit
et eum multae turbae secutae sunt

Marcus interposuit alia quia docebat
eos in synagoga et stupebant super doc
trina eius. Tunc ipse dixit quod et mat
theus post illū prolixū sermonē quia
erat docens eos quasi potestatē habens
et non sicut scribae. Narrauit etiā de
homine a quo expulsus est spiritus in
mundus. deinde de socro petri. In his au
tem lucas ei consentit. Mattheus ue
ro de isto daemonio nihil narrauit. de
socro autē petri non tacuit sed postea
in hoc autem loco quē nunc considera
mus. idē mattheus post uocationem
discipulorum quib· piscantib· iussit
ut eū sequerentur narrat eum circū
isse galileā docentē in synagogis et
praedicantē euangeliū et sanantē
omnē langorē et collectis ad illum
turbis ascendisse in montē et usū
fuisse illo sermonē prolixo. Dat ergo
locū intellegendi tunc facta esse
quae marcus post electionē eorun
dē discipulorum narrat cū circū
iret galileā et doceret in synagogis
eorum. Tunc etiā de socro petri

sed eum postea commemorasse quod
praetermiserat quamvis non omnia
praetermissa in narratione ut vocaret
sane potest movere quomodo iohan
nis dicat non in galilea sed iuxta ior
dannen· primum andream secutum esse dominum
cum alio cuius nomen taceetur· deinde
petrum ab illo nomen accepisse· Tertio
philippum vocatum ut eum sequeretur· ce
teri autem tres evangelistae de pisca
tione eos vocatos dicunt· Satis inter
se convenienter maxime mattheus
et marcus· Nam lucas andream nonno
minat qui tamen intellegitur in ea
navi fuisse secundum matthei et mar
ci narrationibus quibreviter hoc per
stringunt quemadmodum gestum sit
quod lucas apertius explicavit com
memorans sibi etiam miraculum super
capturam piscium et quod ex ipsa navi
dominus prius fuerit locutus ad turbas·
hoc etiam videtur distare quod tantum
petro a domino dictum commemorat
ex hoc iam homines eris capiens quod
illi ambobus fratribus dictum esse.

NARRAUERUNT. SED POTUIT UTIQ· PRIUS HOC
PETRO DICI CUM DE CAPTA MUL; INGENTI MUL
TITUDINE PISCIUM MIRARETUR QUOD LUCAS IN
SINUAUIT ET AB AMBOB· POSTEA QUOD ILLI DUO CO~
MEMORAUERUNT. ILLUD UERO QUOD DE IOHAN
NE DIXIMUS DILIGENTER CONSIDERANDUM EST
NON ENIM PARUA REPUGNANTIA PUTARI PO
TEST. CUM ET LOCORUM PLURIMU~ INTERSIT
ET TEMPORIS ET IPSIUS UOCATIONIS. NAM SI
IUXTA IORDANNEN ANTEQUAM IHS ISSET IN
GALILEAM AD TESTIMONIUM IOHANNIS BAP
TISTAE SECUTI SUNT EUM DUO QUORU~ ERAT
UNUS ANDRAEAS QUI FRATREM SUUM SYMO
NEM CONTINUO ADDUXIT AD IHM QUANDO ET NO
MEN UT PETRUS UOCARETUR ACCEPIT. QUO
MODO AB ALIIS EUANGELISTIS DICITUR QUOD EOS
IN GALILAEA PISCANTES INUENERIT ATQ· AD
DISCIPULATUM UOCAUERIT. NISI QUIA INTEL
7 LEGENDUM EST NON SIC EOS UIDISSE TUNC DNM
IUXTA IORDANNEN UT EI IAM INSEPARABILI
TER COHAERERENT SED TANTUM COGNOUIS
SE QUIS ESSET EUMQ· MIRATUS AD PROPRIA
REMEASSE. NAM ET IN CHANAN GALILAEAE
CUM FECISSET DE AQUA UINUM DICIT IDEM
IOHANNES QUOD CREDIDERINT IN EUM DIS

cipuli eius quod ita narrat; Et die tertio
nuptiae factae sunt in chanan galileae.
et erat mater ihu ibi. uocatus est autem
et ihs et discipuli eius ad nuptias. qui autem
quae si tunc in eum crediderunt sicut paulo post
dicit. nondum erant discipuli cum ad nup
tias uocati sunt. sed illo more locutionis
hoc dictum est quo loquimur cum dicimus
apostolum paulum in tharso ciliciae natum.
neque enim iam tunc erat apostolus. ita
discipulos xpi inuitatos ad nuptias cum
audimus non iam discipulos sed qui futu
rierant discipuli intellegere debemus.
Iam enim utiq; discipuli xpi erant quando
ista narrabant et conscribebant. Et ideo
sic de illis locutus est tamquam temporum prae
teritorum narrator. quod autem dicit idem
iohannis. post hoc descendit capharnaum
ipse et mater eius et fratres eius et dis
cipuli eius. et ibi manserunt non mul
tis dieb; incertum est utrum iam illi adhae
serant ei petrus et andreas et filii
zebedaei. Mattheus enim primo nar
rat quod uenerit et habitauerit in ca
farnaum. Et postea quod eos de

nauib, piscantes uocauerit. Iste autem
quod cū illo in cafarnaū uenerint disci
puli eius. An forte mattheus quod prae
termiserat recapitulauit quia non ait
ipse post hoc ambolans iuxta mare gali
leae uidit duos fratres sed sine ulla
consequentis temporis differentia
Ambolans autem inquid iuxta mare ga
lileae uidit duos fratres et cetera
proinde fieri potest ut postea narra
uerit non quod postea factū erat sed
quod prius praetermiserat ut cum
illo intellegantur uenisse cafarnaū
quo iohannis dicit et ipsū et matrē
et discipulos eius uenisse. An potius
alii discipuli fuerunt. sicut eum iā
philippus sequebatur. quē sic uocaue
rat ut diceret ei sequere me. quo
enim ordine uocati sint omnes duo
decim apostoli. in euangelistarum
narrationib, non apparet. quando
quidē non tantū ordo uocationis
sed nec ipsa uocatio cōmemorata
est omnium sed tantū philippi et
petri et andreae et fi liorum

zebedaei et matthei publicani qui
etiā leui uocabatur. Sigillatim tamen
ab eo nomen et primus et solus petrus
accipit. Nam filios zebedaei non singil
latim [sed] simul ambos appellauit filios to
nitrui. Sane animaduertendū est. quod
scribtura euangelica et apostolica.
non solos illos duodecim appellat dis
cipulos eius sed omnes qui in eum cre
dentes magisterio eius ad regnū caelo
rū erudiebantur. Ex quorū multitudi
ne elegit duodecim quos et apostolus
nominauit sicut lucas cōmemorat
ipse quippe paulo post ait. et descen
dens cū illis stetit in loco cāpestri et
turba discipulorū eius et multitudo
copiosa plebis. non utiq; diceret turbā
discipulorū homines duodecim aliis
quoq; scribturarū locis hoc euidenter
apparet discipulos eius omnes appel
latos qui ab eo discerent quod ad aeter
nū regnū pertineret. Quaeri autē potest
quomodo binos uocauerit de nauicu
lis piscatores. Primo petro et andream
deinde progressus paululum alios

DUOS ZEBEDAEI FILIOS SICUT NARRANT MAT
THEUS ET MARCUS CUM LUCAS DICAT AD BAS
CORUM NAUICULAS IMPLETAS MAGNA ILLA CAP
TURA PISCIUM SOCIOSQ· PETRI COMMEMORET
IACOBUM ET IOHANNEN FILIOS ZEBEDAEI UOCA
TOS AD ADIUUANDUM CUM RETIA EXTRAHERE
PLENA NON POSSENT SIMULQ· MIRATOS TAN
TAM MULTITUDINEM PISCIUM QUAE CAPTA
ERAT ET CUM PETRO TANTUM DIXISSET NO
LI TIMERE EX HOC IAM HOMINES ERIS CAPIENS
SIMUL EUM TAMEN SUBDUCTIS AD TERRĀ NA
UIB· SECUTOS FUISSE UNDE INTELLEGENDŪ
EST HOC PRIMO ESSE FACTUM QUOD LUCAS IN
SINUAT NEC TUNC EOS AD NO UUOCATOS SED
TANTUM PETRO FUISSE PRAEDICTUM QUOD
HOMINES ESSET CAPTURUS QUOD NON IDE·
DICTUM EST QUASI IAM PISCES NUMQUAM
ESSET CAPTURUS NAM ET POST RESURREC
TIONEM DNI LEGIMUS EOS ESSE PISCATOS·
DICTUM EST ERGO QUOD DEINCEPS CAPTU
RUS ESSET HOMINES NON DICTUM EST QOD
IAM NON ESSET CAPTURUS PISCES· UNDE
DATUR LOCUS INTELLEGERE EOS AD CAPTURA
PISCIUM EX MORE REMEASSE UT POSTEA
FIERET QUOD MATTHEUS ET MARCŪ NARRA
NT

QUANDO EOS BINOS UOCAUIT ET IPSE IUSSIT
UT EUM SEQUERENTUR PRIMO DUOBUS petro et andreae deinde aliis
duob FILIIS ZEBEDAEI· TUNC ENIM NON SUBDUCTIS
AD TERRAM NAUIB· TAMQUAM CURA REDEUNDI
SED ITA EUM SECUTI SUNT TAMQUAM UOCANTEM
AC IUBENTEM UT EUM SEQUERENTUR·

XVIII ILLUD ETIAM REQUIRENDUM EST QUOMODO
IOHANNES EUANGELISTA ANTEQUAM IOHANNES
BAPTISTA MISSUS ESSET IN CARCEREM DICIT
IHM ISSE IN GALILEAM· POSTEAQUAM ENIM COM
MEMORAUIT QUOD IN CANA GALILEAE FE
CIT DE AQUA UINUM ET DISCENDIT CAFAR
NAUM CUM MATRE ET DISCIPULIS ET IBI MAN
SERUNT NON MULTIS DIEB· DICIT EUM DE
INDE ASCENDISSE HIERUSOLYMAM PROPTER
PASCHA· POST HAEC UENISSE IN IUDAEAM TER
RAM ET DISCIPULOS EIUS ET ILLIC DEMORA
TUM CUM EIS ET BAPTIZANTEM· UBI SE
CUTUS AIT ERAT AUTEM ET IOHANNIS BAP
TIZANS IN AENON IUXTA SALIM QUIA AQUAE
MULTAE ERANT ILLIC ET ADUENIEBANT ET
BAPTIZABANTUR· NONDUM ENIM MISSUS
ERAT IN CARCEREM IOHANNIS· MATTHEUS
AUTEM DICAT· CUM AUTEM AUDISSET QUOD
IOHANNIS TRADITUS ESSET SECESSIT IN

galileam. Similiter et marcus. postea
autem quam traditus est inquit iohannes.
uenit ihs in galileam. lucas etiam nihil quidem
dicit de tradito iohanne sed tamen et ipse
post baptismum et temptationem xpi di
cit eum isse in galileam sicut illi duo. nam
ita contexit narrationem suam. et consumma
ta omni temptatione. diabulus reces
sit ab illo usque ad tempus. et regressus
est ihs in uirtute sps in galileam. et fama
exiit per uniuersam regionem de illo. unde in
tellegitur hos tres euangelistas non io
hanni euangelistae contraria narrasse
sed praetermisisse primum dni aduen
tum in galilea posteaquam baptizatus
est quando illis aquam conuertit in uinum
Tunc enim nondum fuerat traditus iohannis.
eum uero aduentum eius in galileam contexuis
se narrationibus suis qui post iohannen
traditum factus est de quo eius reditu
in galileam. etiam ipse iohannis euangelista
sic loquitur. ut ergo cognouit ihs quia
audierunt pharisaei quia ihs plures dis
cipulos facit et baptizat quam iohannes
quamquam ihs non baptizaret sed disci
puli eius.

RELIQUID IUDEAM ET ABIIT ITERUM IN GALILEAM.
TUNC ERGO INTELLEGEMUS IAM FUISSE TRA
DITUM IOHANNEM IUDEOS UERO AUDISSE
QUOD PLURES DISCIPULOS FACERET ET BAP
TIZARET QUAM FECERAT ET BAPTIZAUERAT
IOHANNIS. IAM NUNC DE ILLO SERMONE PRO
LIXO QUEM SECUNDUM MATTHEUM IN MON
TE HABUIT DNS. UIDEAMUS UTRUM CETE
RI EUANGELISTAE NIHIL ADUERSARI UIDEANTUR.
MARCUS QUIPPE NON EUM COMMEMORAUIT
OMNINO NEC ALIQUID EIUS SIMILE DIXIT NISI
QUASDAM SENTENTIAS NON CONTEXTIM SED PARSIM
QUAS DNS LOCIS ALIIS REPETIUIT. RELIQUID
TAMEN LOCUM IN TEXTU NARRATIONIS SUAE
UBI INTELLEGAMUS HUNC DICTUM ESSE SER
MONEM SED AB EO PRAETERMISSUM. ET ERAT
INQUID PRAEDICANS IN SYNAGOGIS EORUM
ET OMNI GALILEAM ET DAEMONIA EICIENS. IN
HAC PRAEDICATIONE QUAM DICIT EUM HABUIS
SE IN OMNI GALILEA. INTELLEGITUR ETIAM
SERMO ISTE HABITUS IN MONTE CUIUS COM
MEMORATIONEM FACIT MATTHEUS. NAMQUE
IDEM MARCUS ITA SEQUITUR. ET UENIT AD
EUM LEPROSUS DEPRAECANS EUM ET GENU
FLEXO DIXIT SI UIS POTES ME MUNDARE

ETCETERA DE HOC LEPROSO MUNDATO TALIA
CONTEXIT UT IPSE INTELLEGATUR QUĒ MATTH̄
COMMEMORAT TUNC ESSE MUNDATŪ · QUAN
DO POST ILLUM SERMONĒ DN̄S DE MONTE DIS
CENDIT · SICUT NARRAT MATTHEUS · CŪ AUTĒ DIS
CENDISSET DE MONTE SECUTAE SUNT EUM
TURBAE MULTAE · ET ECCE LEPROSUS UENIENS
ADORABAT EŪ DICENS DN̄E SI UIS POTES ME
MUNDARE; ETCETERA; HUIUS LEPROSI ETIĀ
LUCAS MEMINIT · NON SANE HOC ORDINE ·
SED UT SOLENT PRAETERMISSA RECORDARE
UEL POSTERIUS FACTA PRAEOCCUPARE SICUT
DIUINITUS SUGGEREBANTUR QUAE ANTE COG
NITA POSTEA RECORDANDO CONSCRIBERENT;
UERŪTAMEN IDĒ LUCAS SERMONĒ ETIĀ IPSIUS
DN̄I PROLIXŪ NARRAUIT UBI ETIĀ SIC EXORSUS
EST UT IN ISTO MATTHEUS · HIC ENĪ DIXIT · BEATI PAU
PERES SP̄Ū QUOD IPSORŪ EST REGNŪ CAELORUM;
ILLE BEATI PAUPERES QUIA UESTRŪ EST REGNŪ
DĪ; DEINDE MULTA QUAE SEQUUNTUR ETIĀ IN LUCE
NARRATIONE SIMILIA SUNT ADQ; EXTREMŪ SERMO
NIS IPSA CONCLUSIO PRORSUS EADĒ REPPERITUR
DE HOMINE PRUDENTE QUI AEDIFICAT SUPER HA
RENĀ; NISI QUOD BREUIUS FLUMEN TANTŪ DICIT IN
LESŪ DOMUI NON ET PLUUIAS ET UENTOS SICUT

matheus, possit ergo facillime credi
eundem etiam ipsum dominum interposuisse sermo
nem. aliquas autem praetermisisse senten
tias quas mattheus posuit, item alias po
suisse quas iste non dixit, quasdam etiam
non isdem verbis custodita tamen veri
tatis integritate similiter explicasse,
possit hoc sicut dixi facillime credi, nisi
moveret quod mattheus in monte dicit
hunc habitum esse sermonem a domino sedente.
Lucas autem in loco campestri a domino stante.
haec itaque diversitas facit videre alium
fuisse illum alium istum. quid enim prohiberet
christum alibi quaedam repetere quae antea
iam dixerat aut iterum quaedam facere
quae antea iam fecerat. Non sane istos
duos sermones quorum unum mattheus
alterum lucas inseruit longa temporis
distantia separari hinc probabiliter cre
ditur quod et ante et postea quaedam si
milia vel eadem ambo narraverunt et non
absurde sentiantur eorum narrationes
haec interponentium in eisdem locis et dieb.
esse versatas, nam mattheus hoc ita di
cit, et secutae sunt eum turbae multae

de galilea et de decapoli et hierusolymis
et iudaea et de trans iordanen. Uidens
autem turbas ascendit in monte et cum
sedisset accesserunt ad eum discipuli
eius et aperiens os suum docebat eos di
cens. Beati pauperes spu quo ipsorum
est regnum caelorum et cetera. hic po
test uidere multas turbas uitare uoluis
se et ob hoc ascendisse in montem tamquam
secedendo a turbis ut solis suis disci
pulis loqueretur. cui et uidetur adtes
tari etiam lucas ita narrans. factum est
autem in illis diebus exiit in montem orare et
erat pernoctans in oratione dei. et cum
dies factus esset uocauit discipulos
suos et elegit duodecim ex ipsis quos
et apostolos nominauit simonem quem
cognominauit petrum et andream fratrem
eius iacobum et iohannen et philippum
et bartholomeum et thoman iacobum
alphei et symonem qui uocatur zelotis
iudam iacobi et iudam scarioth qui fuit pro
ditor et descendens cum illis stetit in
loco campestri et turba discipulorum
eius et multitudo copiosa plebis ab

omni iudaea et hierusalem et maritima et
tyri et sidonis qui uenerant ut audirent
eum et sanarentur a languoribus suis, et qui ue
xabantur a spiritibus inmundis curabantur.
Et omnis turba quaerebat eum tangere quia
uirtus de illo exiebat et sanabat omnes et
ipse eleuatis oculis in discipulos dicebat
Beati pauperes quia uestrum est regnum dei et
cetera, hic potest intellegi eum in monte
duodecim discipulos elegisse ex pluribus
quos apostolos nominauit quod mattheus
praetermisit, tunc illum habuisse sermo
nem quem mattheus interposuit et lucas
tacuit hoc est in monte, ac deinde cum descen
disset in loco campestri habuisse alterum
similem de quo mattheus tacet lucas non
tacet et utrumque sermonem eodem modo es
se conclusum, quod autem mattheus isto
sermone terminato sequitur et dicit
Et factum est cum consummasset ihesus uerba haec
mirabantur turbae super doctrina eius
potest uideri discipulorum turbas dixisse
ex quibus illos duodecim elegerat, quod
uero mox ait. Cum autem discendisset de
monte secutae sunt eum turbae multae

Et ecce leprosus ueniens adorabat eũ
potest intellegi post utrum que sermo
nẽ factũ fuisse non solũ quẽ mattheus
uerum etiã que lucas interponit neque
enim apparet post discensionẽ de monte
quantũ temporis fuerit interpositũ sed
hoc solũ uoluit significare mattheus post il
lã discensionẽ multas turbas fuisse
cũ dño quando leproso mundauit non
quantũ temporis interfuerit praeteritũ
cũ unde leprosũ lucas in ciuitate po
sito dño dicat esse mundatũ quod matth
dicere non curauit quãquã etiã illud
possit occurrere in aliqua excelsiore
parte montis primo cũ solis discipulis
fuisse dñm quando ex eis illos duodecim
elegit deinde cũ eis discendisse non de
monte sed de ipsa montis celsitudine
in cãpestrẽ locũ id est in aliquã aequa
litatẽ quae in latere montis erat et mul
tas turbas capere poterat atq: ibi stetisse
donec ad eũ turbae congregarentur
ac postea cũ sedisset accessisse propin
quius discipulos eius atq: ita illis ceteris
que turbis praesentibus unũ habuisse

SERMONEM QUEM MATTHEUS LUCAS QUEM NAR
RARUNT DIUERSO NARRANDI MODO SED EADEM
UERITATE RERUM ET SENTENTIARUM QUAS
AMBO DIXERUNT. IAM ENIM PRAEMONUIMUS
QUOD ET NULLO PRAEMONENTE UNICUIQUE SPON
TE UIDENDUM FUIT. SI QUIS PRAETERMITTAT
ALIQUID QUOD ALIUS DICAT NON ESSE CONTRA
RIUM NEC SI ALIUS ALIO MODO ALIUT DICAT DUM
EADEM RERUM SENTENTIARUMQUE UERITAS
EXPLEATUR UT QUOD MATTHEUS AIT CUM AUTEM
DISCENDISSET DE MONTE SIMUL ETIAM DE ILLO
CAMPESTRI LOCO QUI IN LATERE MONTIS ESSE
POTUIT INTELLEGATUR. DEINDE MATTHEUS DE
LEBROSO MUNDATO NARRAT QUOD ETIAM MARCUS
ET LUCAS SIMILITER. POST HAEC MATTHEUS
SEQUITUR ET DICIT CUM AUTEM INTROISSET
CAFARNAUM ACCESSIT AD ILLUM CENTURIO RO
GANS EUM ET DICENS DOMINE PUER MEUS IACET
IN DOMO PARALYTICUS ET MALE TORQUETUR
ET CETERA USQUE AD EUM LOCUM UBI AIT ET
SANATUS EST PUER EX ILLA HORA. HOC DE PU
ERO CENTURIONIS ETIAM LUCAS COMMEMORAT
NON SICUT ISTE POST LEBROSUM MUNDATUM
QUEM ILLE POSTEA RECORDATUS COMMEMO
RAUIT. SED POST FINEM ILLIUS PROLIXIORIS

sermonis quod ita coniungit. Cum autem
implesset omnia verba sua in aures
plebis intravit Capharnaum; Centurionis
autem cuiusdam servus male habens
erat moriturus qui illi erat praetiosus
et cetera usque in eo loco quo sanatus
est, hic intellegendum est. cum implesset
quidem omnia verba sua in aures plebis
intrasse Christum in Capharnaum; hoc est quia
non antequam haec verba terminasset
intravit; sed non esse expressum. post
quantum temporis intervallum cum istos ser
mones terminasset intraverit Caphar
naum; ipso quippe intervallo leprosus ille
mundatus est. quem loco suo Mattheus
interponit. iste autem postea recordatur;
Iam ergo videamus utrum sibi de hoc
servo centurionis Mattheus Lucasque
consentiant; Mattheus enim dicit; Ac
cessit ad eum centurio rogans eum et
dicens puer meus iacet in domo para
lyticus; Cui videtur repugnare quod
ait Lucas; et cum audisset de Iesu misit
ad eum seniores Iudaeorum rogans eum
ut veniret et salvaret servum eius; At

illi cum venissent ad iesum rogabant eum
sollicite dicentes ei quia dignus est ut hoc
illi praestes diligit enim gentem nostram
et synagogam ipse aedificavit nobis. iesus
autem ibat cum illis. et cum iam non longe esset
a domo misit ad eum centurio amicos
dicens, domine noli vexare non enim dignus sum
ut sub tectum meum intres propter quod
et me ipsum non sum dignum arbitratus ut ve
nire ad te sed dic verbo et sanabitur
puer meus. si enim hoc ita gestum est, quo
modo erit verum quod mattheus narrat
accessit ad eum quidam centurio cum ipse non
accesserit sed amicos miserit nisi di
ligenter advertentes intellegamus
mattheum non omnimodo deseruisse
usitatum morem loquendi. non solum enim
dicere solemus accessisse aliquid etiam
antequam pervenerit illuc quo dicitur
accessisse unde etiam dicimus parum
accessit vel multum accessit eo quo
adpetit pervenire. verum etiam ipsam per
ventionem cuius adipiscendi causa acce di
tur dicimus plerumque factam etsi eum
ad quem pervenit non videat ille qui perve
nit

CUM PER AMICŪ PERUENIT AD ALIQUEM
CUIUS EI FAUOR EST NECESSARIUS. QUOD ITA
TENUIT CONSUETUDO UT IĀ ETIĀ UULGO PER
UENTORES APPELLENTUR QUI POTENTIUM
QUORUMLIBET QUASI INACCESSIBILES ANI
MOS PER CŌUENIENTIŪ PERSONARUM IN
TERPOSITIONĒ AMBITIONIS ARTE PERTIN
GUNT. SI ERGO IPSA PERUENTIO USITATE
DICITUR PER ALIOS FIERI, QUANTO MAGIS
ACCESSUS PER ALIOS FIERI POTEST QUI
PLERUMQ· INFRA PERUENTIONĒ REMANET.
QUANDO POTUERIT QUISQ· PLURIMŪ QUIDĒ
ACCEDERE SED TAMEN NON POTUERIT PER
UENIRE. NON ERGO ABSURDE MATTHEUS ETIĀ
QUOD UULGO POSSIT INTELLEGI PER ALIOS
FACTO ACCESSU CENTURIONIS AD DNŌ CON
PENDIO DICERE UOLUIT ACCESSIT AD EUM
CENTURIO. UERUMTAMEN NON NEGLEGEN
TER INTUENDA EST ETIĀ SCĪ EUANGELISTE
ALTITUDO MYSTICAE LOCUTIONIS SECUNDŪ
QUAM SCRIPTUM EST IN PSALMO ACCEDITE
AD EŪ ET INLUMINAMINI. PROINDE QUIA
FIDĒ CENTURIONIS QUA UERE ACCEDITUR
AD IHM IPSE ITA LAUDAUIT UT DICERET NON
INUENI TANTĀ FIDĒ IN ISRAHEL, IPSUM

potius accessisse ad xpm dicere uoluit
prudens euangelista quam illos per
quos uerba sua miserat. Porro autem
lucas ideo totum quemadmodum gestum
esset aperuit ut ex hoc intellegere co
geremur quemadmodum accessisse dixe
rit alius qui mentire non potuit. Sic enim
et illa mulier quae fluxum sanguinis patie
batur quamuis fimbriam uestimenti
eius tenuerit magis tamen tetigit dnm
quam illae turbae a quib; praemebatur.
Ut enim haec eo magis credidit eo magis
tetigit dnm ita et centorio quo magis cre
didit eo magis accessit ad dnm. Iam cetera
in hoc capitulo quae alter dicit et alter
praetermittit superfluo pertractan
tur cum ex illa regula primitus commen
data nihil inueniantur habere contra
rium. XXI Sequitur mattheus et dicit: Et
cum uenisset ihs in domum petri uidit so
crum eius iacentem et febricitantem et
tetigit manum eius et dimisit eam febris
et surrexit et ministrabat eis. Hoc quan
do factum sit id est post quid uel ante
quid non expressit mattheus. Non enim

POST QUOD NARRATUR POST HOC ETIÃ FACTŨ
NECESSE EST INTELLEGATUR. NIMIRŨ ETIÃ
ISTE HOC RECOLUISSE INTELLEGITUR QUOD
PRIUS OMISERAT. NÃ ID MARCUS NARRAT
ANTEQUÃ ILLUD DE LEPROSO MUNDATO COM
MEMORET QUOD POST SERMONẼ IN MON
TE HABITŨ DE QUO IPSE TACUIT UIDETUR IN
TERPOSUISSE. ITAQUE ET LUCAS POST HOC
FACTŨ NARRAT DE SOCRŨ PETRI POST QUOD
ET MARCUS ANTE SERMONẼ ETIÃ IPSẼ QUẼ
PROLIXUM INTERPOSUIT QUI POTEST IDEM
UIDERI QUEM DICIT HABITUM IN MONTE
MATTHEUS. QUID AUTẼ INTEREST QUIS QUO
LOCO PONAT SIUE QUOD EX ORDINE INSERIT
SIUE QUOD OMISSŨ RECOLIT SIUE QUOD POS
TEA FACTŨ ANTE PRAEOCCUPAT DUM TAMẼ
NON ADUERSENTUR EADẼ UEL ALIA NARRANTI
NEC SIBI NEC ALTERI QUIA CŨ NULLIUS IN PO
TESTATE EST QUAMUIS OPTIME FIDELITER
QUE RES COGNITAS QUO QUISQUE ORDINE
RECORDETUR. QUID ENĨ PRIUS POSTERIUS
UE HOMINI UENIAT IN MENTEM NON EST
UT UOLUMUS SED UT DATUR. PROBABILE
EST QUOD UNUSQUISQUE EUANGELISTARŨ
EO SE ORDINE CREDIDIT NARRARE DEBUIS
SE

quod uoluisset ds̄ et ipsa quae narrabat
eius recordationi suggerere in eis dū
taxat rebus quarū ordo siue ille siue ille
sit nihil minuit auctoritatē ueritatē
que euangelicae. Cur autē sps̄ scs̄ di
uidens propria unicuiq· prout uult
et ideo mentes quoque scorū propter
libros in tanto auctoritatis culmine
conlocandos in recolendo quae scri
berent sine dubio gubernans et regens
alium sic alium uero sic narrationē
suā ordinare permiserit· quisquis
pia diligentia quaesierit diuinitus
adiutus poterit inuenire hoc tamen.
Non est huius operis munus quod nunc
suscepimus tantum ut demonstremus
euangelistas neq· sibi neq· inter se
repugnare quolibet ordine uel easdē
res uel alias factorū dictorū que
xpi unusquisque eorū potuerit uolu
erit uenerare· quapropter ubi ordo
temporū non apparet· Nihil nostra in
teresse debet quē narrandi ordinē qui
libet eorū tenuerit. Ubi autē apparet
siquid mouerit quod sibi aut alteri re

pugnare uideatur. et ut quod considerandum
XVII et tenendum est. Sequitur ergo mat
theus dicens. uespere autem facto
optulerunt ei multos daemonia haben
tes et eiciebat spiritus uerbo et omnes male
habentes curauit. ut adimpleretur quod
dictum est per esaiam prophetam dicentem.
Ipse infirmitates nostras accepit et aegro
tationes portauit. hoc ad eiusdem diem tem
pus pertinere satis indicat cum coniun
git. uespere autem facto. sicut marcus
cum de ipsa socru petri sanata dixisset
et ministrabat eis. hoc inde subiecit.
Uespere autem facto cum occidisset sol. ad
ferebant ad eum omnes male habentes
et daemonia habentes. et erat omnis
ciuitas congregata ad ianuam. et curauit
multos qui uexabantur uariis languo
ribus. et daemonia multa eiciebat et non
sinebat ea loqui quoniam sciebant eum. et dil
luculo ualde surgens egressus et abiit
in desertum locum. uidetur hic ordinem te
nuisse marcus. ut post illud quod dictum est
uespere autem facto. deinde diceret. et di
luculo ualde surgens. quamuis nec illud

necesse est ubi dicitur uespere facto
eiusdem diei uesperam accipere nec
ubi dicitur diluculo eiusdem noctis di
luculum tamen ut et cum quo uideri potest
hic rerum gestarum ordo seruatus
propter digestum ordinem temporum.
Lucas quoque cum de socru petri narrasset
non ait ipse uespere autem facto sed
tamen quod idem significaret adiunxit
dicens. cum sol autem occidisset omnes
qui habebant infirmos uariis languoribus
ducebant illos ad eum. at ille singulis ma
nus inponens curabat eos. exiebant
etiam daemonia a multis clamantia et
dicentia quia tu es filius dei et increpans
non sinebat ea loqui quia sciebant
ipsum christum. facta autem die egressus
ibat in desertum locum. et hic uidemus
eundem prorsus ordinem temporum
custoditum quem comperimus apud
marcum. mattheus autem qui uidetur
non ordine quo gestum est. sed quo prae
termissum recoluit hoc de socru pe
tri commemorasse postea quam nar
rauit quid ipso die factum est uespere

gestum sit. Iam non subiungit dil uculū
sed ita narrat. Videns autem ihs tur
bas multas circum se iussit ire trans
fretum. Iam hoc aliud est non illud qđ
marcus et lucas contexunt qui post
vesperū diluculum ponunt. Quod er
go hic dictum est. Videns autē ihs turbas
multas circum se iussit ire trans fretū
aliud eū recordatū interposuisse de
bemus accipere quod die quodā cum
vidisset ihs turbas multas circum se
iussit ire trans fretum.

XXIII De inde quod subiungit et acceden
unus scriba ait illi magister sequar
te quocūq; ieris usque ad illud ubi ait
dimitte mortuos sepelire mortuos
suos. hoc similiter narrat et lucas.
sed ille post plura nec ipse sane ex
presso ordine tēporū sed recor
dantis modo utrū qđ prius omisit
an qđ posterius etiā factū quam
sunt ea quae secuntur praeoccupa
vit incertum est. Ita enim dicit. Factū
est autē ambulantibus illis in via dixit
quidā ad illum sequar te quocūq;
ieris

ETRESPONDITEIPRORSUSEADEM
QUAEMATTHEUSCOMMEMORAT.
QUODAUTE̅ MATTHEUSDICIT TUNC
ISTUDGESTU̅ […] ESSEQUANDO
IUSSITIRE […] NTTRANSFRETU̅
LUCASUERO […] AMBOLANTIBUS
ILLIS IN UIA NONEST CONTRARIUM QUIA
INUIAUTIQ; AMBOLANT UTUENIRENTAD
FRETUM ETDEILLO QUIPETIT PRIMUM
SEPELIRE PATRE̅ SUU̅ MATTHEUS ETLU
CASOMNINOCONSENTIUNT. QUODENIM
MATTHEUS PRIMOEIUSDE̅ UERBAPOSUIT
HOCPROPTERPATRE̅ SUU̅ PETENTIS ETDE
INDE DN̅I DICENTIS SEQUEREME LUCAS
AUTE̅ PRIMU̅ DN̅I DICENTIS SEQ̄RE ME.
ETDEINDEILLIUS HOCPETENTIS ADSENTEN
TIA̅ NIHIL INTEREST. COMMEMORAUITLU
CASADALIU̅ DIXISSE SEQUARTE DN̄E. SED
PRIMU̅ PERMITTE MIHI RENUNTIARE HIS QUI DO
MISUNT DEQUOTACETMATTHEUS. INDE
IA̅ LUCAS INALIUD […] PERREXIT. NON
INILLUD QUOD OR […] DINE TE̅PORIS SE
QUEBATUR. POS […] T HAECAUTE̅ INUIA
DESIGNAUITDN̅S ETALIOS SEPTUAGINTA
DUOS. POSTHAECQUIDE̅ MANIFESTE

sed quanto temporis intervallo post
haec fecerit illud dominus non apparet;
in ipso tamen intervallo fit quod
deinceps mattheus subiungit,
namquidem matthe us ordinem
temporum adhuc te nuisse narrat.
XXIIII Et ascendente eo in navicula se
cuti sunt eum discipuli eius et ecce mo
tus magnus factus est in mare usque
ad illud ubi ait et venit in civitatem suam,
ista duo facta continuatim quae nar
rat mattheus de tranquillato mari
postea quam ventis imperavit ihesus a som
no excitatus et de illis qui habebant
saevum demonium ruptisque vinculis
agebantur in desertum similiter
narrant marcus et lucas verbis aliis;
dictae sunt ab alio atque alio quaedam
sententiae non tamen aliae vel in illud
quod eum dicit dixisse mattheus quid ti
midi estis modicae fidei marcus
ita dicit quid timidi estis necdum
habetis fidem id est illam perfec
tam vel ut granum sinapis hoc ergo et
ille ait modicae fidei lucas autem

ubi est uestra fides. Et totum quidem
dici potuit quod tunc dixisse dns. ubi est
fides uestra. modicae fidei. unde aliud
hic aliud ille commemorat. Et illud quod
excitantes eum dixerunt matthaeus sic.
dne salua nos perimus. marcus ma
gister non ad te pertinet quia perimus.
Lucas praeceptor perimus. una eadem
que sententia est excitantium dnm uo
lentiumque saluari. Nec opus est quaerere
quid horum potius xpo dictum sit. siue enim
aliquid horum trium dixerint siue alia uer
ba quae nullus euangelistarum commemora
uit tantundem tamen ualentia ad eandem
sententiae ueritatem quid ad rem interest
quamquam et hoc fieri potuit ut pluribus
eum simul excitantibus omnia haec aliud
ab alio dicerentur. Item in quod sedata
tempestate dixerint secundum matthaeum.
Qualis est hic quia uenti et mare oboe
diunt ei. Secundum marcum quis putas est
iste quia et uentus et mare oboediunt ei.
Secundum lucam quis putas hic est quia
et uentis imperat et mari et oboediunt ei.
Quis non uideat unam esse sententiam

tantundem est enim prorsus ualet / quis pu
tas est si sic et qualis est hic et ubi non
est dictum imperatiuum consequenter
intellegitur quia imperanti oboeditur,
quod uero matheus duos dicit fuisse
qui legionem illam daemonum patiebantur
quae in porcos ire permissa est marc
autem et lucas unum commemorant in
tellegas unum eorum fuisse personae ali
cuius clarioris et famosioris quem regio
illa maxime dolebat et pro cuius salu
te plurimum satagebat, hoc uolentes
significare duo euangelistae solum
commemorandum iudicauerunt de quo
facti huius fama latius clariusque fla
grauerat / nec quod uerba daemonum diuer
sa ab euangelistis dicta sunt habet ali
quid scrupuli cum uel ad unam redigi sen
tentiam uel omnia dicta possint intel
legi, Nec quia pluraliter apud matheum
apud illos autem singulariter loquitur /
cum et ipsi narrant quod interrogatus
quid uocaretur legionem se esse respon
dit eo quod multa essent daemonia;
Nec quod marcus dixit circa montem

fuisse gregem porcorum. Lucas autem in mon-
te quidem quam repugnat, grex enim porcorum
tam magnus fuit, ut alia quidem eius essent in
monte, aliqui de circa montem. Erant enim
duo milia porcorum sicut marcus expressit.
Hic ergo sequitur mattheus adhuc
temporum ordinem servans, atque ita narra-
tionem contexit. Et ascendens in naviculam
transfretavit et venit in civitatem suam.
Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem
in lecto, et cetera usque ad illud quod ait.
Videntes autem turbae timuerunt et glo-
rificaverunt deum qui dedit potestatem
talem hominibus. De hoc paralytico di-
xerunt et iam marcus et lucas. Quod ergo mat-
theus dicit dominum dixisse confide fili, di-
mittuntur tibi peccata tua. Lucas autem
non dixit fili sed homo ad sententiam domini
expressius insinuandam valet, quia ho-
mini dimittebantur peccata, qui hoc
ipso quo homo erat non posset dicere
non peccavi. Simul etiam ut ille qui ho-
mini dimittebat intellegeretur deus.
Marcus vero hoc dixit quod et mattheus
sed non dixit confide, potuit quidem m[illegible] tradic-

confide homo dimittuntur tibi peccata
fili, aut confide fili dimittuntur tibi
peccata homo, aut quolibet uerborum
ordine congruente. Illud sane potest
mouere quod de isto paralytico Mat
theus ita narrat. Et ascendens in
nauiculam transfretauit et uenit in
ciuitatem suam. Et ecce offerebant ei pa
ralyticum iacentem in lecto. Marcus
autem non hoc in eius ciuitate factum
dicit quae utique Nazareth uocatur sed Ca
farnaum quod ita narrat. Et iterum in
trauit Cafarnaum post dies, et auditum est
quod in domo esset, et conuenerunt
multi ita ut non caperet neque ad ianuam
et loquebatur eis uerbum. Et uenerunt
ferentes ad eum paralyticum qui a quat
tuor portabatur. Et cum non possent
offerre eum illi prae turba nudauerunt
tectum ubi erat, et patefacientes sub
miserunt grabatum in quo paralyti
cus iacebat. Cum uidisset autem Ihesus fidem
illorum et cetera. Lucas autem non com
memorat quo in loco factum sit, sed
ita dicit. Et factum est in una dierum

et ipse sedebat docens et erant phari
saei sedentes et legis doctores qui ue
nerant ex omni castello galilaeae
et iudaeae et hierusalem et uirtus erat
domini ad sanandos eos et ecce uiri por
tantes in lecto hominem qui erat para
lyticus et quaerebant eum inferre et
ponere ante eum et non inuenientes
qua parte illum inferrent prae turba
ascenderunt supra tectum et per tegu
las summiserunt illum cum lecto in me
dium ante iesum, quorum fidem ut uidit dixit,
homo remittuntur tibi peccata tua in medio
et cetera, remanet igitur quaestio
inter marcum et mattheum quod mattheus
ita scribit quasi in ciuitate domini fac
tum sit, marcus autem in capharnaum,
quae difficilius solueretur si mat
theus etiam nazareth nominaret, nunc
uero cum potuerit ipsa galilaea dici ci
uitas christi quia in galilaea erat nazareth
sicut uniuersum regnum in tot ciuitatibus
constitutum dicitur romana ciuitas cum tot ge
in tot gentibus constituta sit ciuitas
de qua scriptum est gloriosissima

DICTA SUNT DE TE CIUITAS DĪ ET CUM IPSE PRI
OR POPULUS DNI IN TOT CIUITATIB· HABITAN
ETIAM UNA DOMUS DICTUS SIT DOMUS ISRHL·
QUIS DUBITAUERIT IN CIUITATE SUA HOC
FECISSE IHM CUM HOC FECERIT IN CIUITA
TE CAFARNAUM CIUITATE GALILEAE QUO TRAN
FRETANDO REDIERAT DE REGIONE GERA
SENORUM UT UENIENS IN GALILAEAM RECTE
DICERETUR UENISSE IN CIUITATEM SUAM IN
QUOCUMQ· OPPIDO ESSET GALILAEAE PRESER
TIM QUIA ET IPSA CAPHARNAUM ITA EXCELLE
BAT IN GALILEA UT TAMQUAM METROPOLIS HABE
RETUR QUOD SI PRORSUS NON LICERET ACCIPE
RE CIUITATEM XPI UEL IPSAM GALILEAM IN QUA
ERAT NAZARETH UEL IPSAM CAPHARNAUM QUAE
SICUT CAPUT GALILAEAE CIUITATIB· EMINE
BAT DICEREMUS MATTHEUM PRETERMISISSE
QUAE GESTA SUNT POSTEAQUAM UENIT IHS IN
CIUITATEM SUAM DONEC UENIRET CAFARNAUM
ET HOC ADIUNXISSE DE SANATO PARALYTICO
SICUT IN MULTIS ITA FACIUNT PRAETER
MITTENTES MEDIA TAMQUAM HOC CONTINUO
SEQUATUR QUOD SINE ULLA PRAETERMIS
SIONIS SUAE SIGNIFICATIONE SUBIUNGUNT
XXVI HINC ERGO SEQUITUR MATTHEUS·

dicens. et cum transiret inde ihs vidit ho
minem sedentem in teloneo mattheum
nomine et ait illi, sequere me, et sur
gens secutus est eum, hoc marcus ita
narrat eundem etiam ipse ordinem tenens
post illius paralytici sanitatem, et egres
sus est inquid ad mare, omnisque tur
ba veniebat ad eum et docebat eos, et
cum praeteriret vidit leuin alfaei se
dentem ad teloneum et ait illi sequere me
et surgens secutus est eum, nihil hic re
pugnat, ipse est enim mattheus qui et leui,
lucas etiam hoc post eundem paralyticum
sanatum sic subiungit, et post haec exiit
et vidit publicanum nomine leuin sedentem
ad teloneum et ait illi sequere me, et
relictis omnibus surgens secutus est
eum, hinc autem probabilius videtur quod
haec praetermissa recordando mattheus
commemorat quia utique ante illum sermo
nem habitum in monte credendum est voca
tum esse mattheum, in eo quippe monte
tunc lucas commemorat omnes duodecim
ex pluribus discipulis electos quos et
apostolos nominavit.

XXVI Sequitur itaq· mattheus et dicit,
Et factum est discumbente eo in domo
ecce multi publicani et peccatores
venientes discumbebant cum ihu et
discipulis eius. Et cetera usq· ad illud
ubi ait sed vinum novum in utres no
vos mittu nt. et ambo conservan
tur. hic matheus non expressit in cuiu(s)
domo discumbebat ihs cum publicanis et
peccatorib·. unde posset videri non hoc
ex ordine subiunxisse. sed quod alio
tempore factum est recordatum inter
posuisse. nisi marcus et lucas qui hoc
omnino similiter narrant. manifes
tarent in domo levi hoc est mathei dis
cubuisse ihm. et dicta illa omnia quae se
cuntur. item marcus hoc idem dicit
eundem ordinem servans. Et factum est cum
accumberet in domo illius publicani et
peccatores simul discumbebant cum ihu.
Cum ergo dicit in domo illius. exprimit utiq·
illum de quo superius loquebatur id est
levi. sic et lucas cum dixisset. ait illi se
quere me. et relictis omnib· surgens
secutus est eum. continuo subiecit.

Et fecit ei convivium magnum levi in domo
sua et erat turba multa publicanorum
et aliorum qui cum illis erant discumbentes.
Manifestum est itaque in cuius domo is-
ta gerebantur. Iam ipsa verba videamus
vel quae a domino dicta vel quae ab illo respon-
sa omnes isti tres evangelistae posue-
runt. Mattheus. Et videntes inquit fa-
risaei dicebant discipulis eius. quare cum
publicanis et peccatoribus manducat ma-
gister vester. Totidem paene verbis hoc
ait et marcus. quare cum publicanis et
peccatoribus manducat et bibit magis-
ter vester. Praetermissum est ergo
a mattheo quod iste addidit. bibit. sed
quid ad rem cum plena sit sententia insi-
nuans pariter convivantes. Lucas autem
aliquanto differentius hoc videtur com-
memorasse. Et murmurabant inquit
pharisaei et scribae eorum dicentes
ad discipulos eius. quare cum publica-
nis et peccatoribus manducatis et bibitis.
Non utique magistrum eorum volens il-
li intellegi. sed simul omnibus et ipsi et
discipulis eius hoc obiectum insinuans.

Non tamen ei dictum sed illis quod et de
se ipso et de illis acciperetur. Nam utique
et ipse Lucas ita dicit dominum respondisse
Non veni vocare iustos sed peccatores
in paenitentiam. quod non eis respondis
set nisi quod dixerant manducatis et
bibitis ad ipsum maxime pertineret
propterea etiam Mattheus et Marcus
de illo discipulis eius hoc obiectum
esse narrarunt quia quod et de discipulis
dicebatur magistro magis obiciebatur
quem sectando imitabantur. Una
ergo sententia est et tanto melius
insinuata quanto quibusdam verbis ma
nente veritate variata. Item quod Mat
theus refert dominum respondisse non est
opus valentibus medicus sed male haben
tibus. Euntes autem discite quid est mise
ricordiam volo et non sacrificium non
enim veni vocare iustos sed peccatores.
Marcus quoque et Lucas eisdem paene ver
bis eandem sententiam tenuerunt nisi
quod ambo non interponunt illud ex
propheta testimonium. misericordi
am volo quam sacrificium. Lucas autem

cum dixisset non ueni uocare iustos sed peccatores
addidit in paenitentiam quod ad expla
nandam sententiam ualet ne quisquam
peccatores ob hoc ipsum quod peccato
res sunt diligi arbitrentur a christo cum et
illa similitudo de aegrotis bene intimet quid
uelitos uocando peccatores tamquam me
dicus aegros utique ut ab iniquitate tam
quam ab aegritudine salui fiant quod
fit per paenitentiam. Item quod dicit mat
theus tunc accesserunt ad eum discipuli
iohannis dicentes quare nos et pharisaei
ieiunamus frequenter marcus similiter
intulit dicens et erant discipuli iohannis
et pharisaei ieiunantes et ueniunt et
dicunt illi cur discipuli iohannis et pha
risaeorum ieiunant nisi quod iste puta
re potest addidisse pharisaeos quod si
mul cum discipulis iohannis hoc dixe
rint cum mattheus tantum discipulos
iohannis hoc dixisse perhibeat sed uer
ba ipsa quae illos dixisse apud marcum
legitur magis indicant alios hoc dixis
se de aliis id est conuiuas qui aderant
uenisse ad ihesum quia ieiunabant discipu
li

iohannis et pharisaei et hoc eidem illis di
xisse, cum quod autem ueniunt non de ipsis
dixerit de quibus interposuerat et erant
discipuli iohannis et pharisaei ieiunan
tes sed cum isti essent ieiunantes ue
nerunt illi quos hoc mouit et dicunt illi
Cur discipuli iohannis et pharisaeorum
ieiunant tui autem non ieiunant quod
lucas euidentius expressit et hoc
idem insinuans cum dixisset quid eis res
ponderit dominus de uocatione peccatorum
tamquam aegrotorum. At illi inquit dixe
runt ad eum quare discipuli iohannis ieiu
nant frequenter et obsecrationes fa
ciunt similiter et pharisaeorum tui
autem edunt et bibunt ergo et hic sicut
marcus alios de aliis hoc dixisse narra
at, unde ergo matthaeus tunc accesse
runt ad eum discipuli iohannis dicentes
quare nos et pharisaei ieiunamus nisi
quia et ipsi aderant et omnes certatim
ut quisque poterat hoc obiecerunt quo
rum sententia diuerso loquendi modo
sed tamen a ueritate non alieno a tribus
euangelistis insinuata est. Et illud de s
ponsi

filii quia non ieiunabant quā diu cū eis
est sponsus. similiter interposuerunt
mattheus et marc. nisi quod marcus filios
nuptiarū appellavit quos ille sponsi. quod
ad rē nihil interest. filios quippe nuptiarū
non tantū sponsi sed etiā sponsae intelle
gimus. eadē ergo est aperta sententia
non aliter adversa. lucas autē non ait
Nūquid possunt filii sponsi ieiunare sed
ait nūquid potestis filios sponsi dū cū
illis est sponsus facere ieiunare in quo et
ipse ad aliud quiddā insinuandū eandē
sententiā eleganter aperuit. sic enim
intellegitur eos de ipsos qui loquebantur
fuisse facturos ut lugentes ieiunarent
filii sponsi quō ipsi essent sponsi occi
sori. quod autē dixit mattheus lugere
hoc marcus et lucas ieiunare. quia et ille
postea. tunc ieiunabunt ait non tunc
lugebunt. verū illo ergo significavit
de tali ieiunio dnm locutū quod pertinet
ad humilitatē tribulationis. ut illud alte
rum quod pertinet ad gaudium mentis
in spiritalia suspensae atq. ob hoc alie
natae quodā modo a corporalibus

et eis posterioribus similitudinibus dnm
significasse intellegatur de panno nouo
et de uino nouo id ostendens quod ani
malibus atq· carnalib· circa corpus oc
cupatis et ob hoc ueterem adhuc sensum
trahentibus hoc genus ieiunii non congruat.
quas similitudines et alii duo similiter explic
carunt. iam enim satis inpromtu est nihil
esse contrariu̅ si quid alius dicit quod alius
praetermittit seu uerbi seu rei dum uel
ab eadem sententia non recedatur uel q̅ for
te alia ponitur alii non aduersetur.

XXVIII. Sequitur inde mattheus adhuc te̅poru̅
ordine̅ seruans haec illo loquente ad eos
ecce princeps unus accessit et adorabat eum
dicens filia mea modo defuncta est sed ueni
impone manu̅ super ea̅ et uiuet et cetera usq·
ad illud ubi ait et surrexit puella et exiit
fama haec in uniuersa̅ terra̅ illa̅. dicunt
hoc et alii duo marcus et lucas sed ab isto
ordine iam recedunt alibi en̅ hoc recor
dantur atq· inserunt id est eo loco ubi redi̅ e̅
transfretando a regione gerasenoru̅
post expulsa et in porcos permissa dae
monia. Na̅ hoc marcus ita coniungit post

illud apud gerasenos factū. et cū trans
cendisset inquit ihs in naue rursus tran
fretū conuenit turba multa ad illum et
erat circa mare. et uenit quidā de archisy
nagogis nomine iairus et uidens eū procidit
ad pedes eius et cetera. ac per hoc intelle
gendū est hoc quidē de archisynagogi filia
factū esse cū transcendisset ihs in naui
rursus transfretū. sed quanto post non
apparet. nisi enim fuisset interuallū non
esset quando fieret quod modo narrauit
mattheus in conuiuio domus suae. tāquā
de alio quippe narrauit more euangelista
rū quod de se ac domo sua gestū erat. post
quod factū nihil aliud continuo sequitur
quā hoc de archisynagogi filia. sic enim ipse
contexuit. ut ipse transitus aperte indicet
hoc consequenter narrari quod et consequen
ter factū est. quando quidē cū superius
commemorasset quae de panno nouo et
de uino nouo ihs dixerit continuo subiecit.
haec illo loquente ad eos ecce princeps
unus accessit. ac per hoc si haec illo loquen
te accessit nihil aliud dictorū factorumq;
eius interpositū est. in narratione autē

marci patet locus ubi interponi alia potue
rint sicut iam ostendimus. Similiter et lucas
cum post narratum apud gerasenos miracu
lum transit ad narrandum de archisina
gogi filia non sic transit ut renitatur mat
theum qui post illas de panno et uino simili
tudines hoc gestum esse demonstrat dicen
do: Haec illo loquente. Iste quippe cum termi
nasset quod apud gerasenos factum narra
uerat hoc modo transit in aliud: Factum est
autem inquit cum redisset ihs excepit illum
turba. erant enim omnes expectantes eum.
Et ecce uir cui nomen iairus et ipse princeps sy
nagogae erat. et cecidit ad pedes ihu et cete
ra. Sic intellegitur quod turba quidem illa
continuo excepit dominum quippe qui reditur
expectabatur. quod uero adiunxit et ecce uir
cui nomen erat iairus non continuo factum acci
piendum est sed prius illud de conuiuio pu
blicanorum sicut narrat matth. cui sic
coniungit hoc ut non possit aliud factum
consequenter intellegi. In hac ergo narra
tione quam nunc consideranda suscepi
mus de illa quidem quae fluxum sanguinis pa
tiebatur omnes isti tres euangelistae sine

ulla quaestione concordant. Neque enim in
terest ad rei ueritatem quod ab alio aliquid ta
citum ab alio dicitur. Nec quod marcus dicit
quis tetigit uestimenta mea. et lucas quis me
tetigit. alter enim dixit usitate. alter
proprie. eadem tamen utriusque sententia.
Nam usitatius dicimus conscindis me quam
conscindis uestimenta mea. Cum tamen
in aperto sit quid uelimus intellegi. At ue
ro cum mattheus archisynagogum non mori
turam uel morientem uel extremo uitae
positam filiam suam narrat domino nuntiasse.
sed omnino defunctam. illi autem duo mor
ti iam proximam. nondum tamen mortu
am usque adeo ut dicant uenisse postea qui
mortuam nuntiarent et ob hoc iam non
deberet uexari magistrum. tamquam si ei in
ueniret ut manum inponendo mori non si
niret. non ut qui possit mortuam suscita
re. Considerandum est ne repugnare
uideatur. et intellegendum breuitatis cau
sam mattheum hoc potius dicere uoluisse
rogatum esse dominum ut faceret quod eum
fecisse manifestum est. ut scilicet mor
tuam suscitaret. Adtendit enim non uer

BA

patris de filia sua sed quod est potissimū uoluntatem et talia uerba posuit qualis uoluntas erat. Iam enim desperauerat ut potius eā uellet reuiuescere non credens uiuā posse inuenire quam morientem reliquerat. duo itaque posuerunt quid dixerit iairus matheus autem quid uoluerit atque cogitauerit. utrumque certo petitum est ut dnm ut uel morientem saluā faceret uel mortuam suscitaret. Sed cum iste sci matheus totum breuiter dicere hoc insinuauit patrē rogantem dixisse quod et ipsum certum est uoluisse et xpm fecisse. Sane si illi duo uel quisquam eorum patre ipsū commemorasset dixisse quod sui domo uenientes dixerant utinam non conuexaretur ihs quod puella mortua fuisset repugnarent eius cogitationi uerba quae posuit matheus. Nunc uero et illud suis subnuntiantib. et prohibentib. ne iam magister ueniret. Non legitur quod ille consenserit, ac per hoc et illud quod ei dns ait Noli timere crede tantum et salua erit non diffidentem reprehendit sed credentem robustius confirmauit. Talis quippe in illo fides erat qualis et in illo qui ait

credo domine adiuua incredulitatem meam.
Quae cum ita sint per huiusmodi euangelis
tarum locutiones uarias sed non contra
rias rem plane utilissimam discimus et
pernecessariam nihil in cuiusque uerbis
nos debere inspicere nisi uoluntatem cui
debent uerba seruire nec mentiri quemquam
si aliis uerbis dixerit quid ille uoluerit cuius
uerba non dicit ne miseri aucupes uocum
apicibus quodammodo litterarum putent ligan
dam esse ueritatem cum utique non in uerbis
tantum sed etiam in ceteris omnibus signis
animorum non sit nisi ipse animus inquiren
dus. Quod autem nonnulli codices habent
secundum matheum non enim mortua est mulier
sed dormit cum eam marcus et lucas duodecim
annorum puellam fuisse testantur intelle
gas hebreo more locutum esse matheum.
Nam et aliis scripturarum locis hoc inuenitur
non eas tantum quae uirum passae fuerant sed
omnino feminas etiam intactas atque inte
gras mulieres appellari sicut de ipsa eua
scribitur est formauit eam in mulierem et
illud in libro numerorum ubi iubentur cus
todiri mulieres quae nescierunt cubile

masculi id est virgines ne interficiam
tur. qua locutione etiam paulus ipsum christum
ait factum ex muliere. hoc enim modo melius in
tellegimus quam si illam duodecim annorum
iam nuptam vel virum expertam fuisse credamus.
XXVIII. Sequitur matheus et dicit: Et trans
eunte inde ihesu secuti sunt eum duo caeci
et clamantes et dicentes: miserere nos
tri fili david. et cetera usque ad illud ubi ait.
pharisaei autem dicebant in principe
daemoniorum eicit daemones. hoc de duo
bus caecis et de muto daemonio solus
matheus ponit. Illi enim duo caeci de quibus ce
teri narrant non sunt isti. sed tamen simi
le factum est ita ut si ipse matheus non
etiam illius facti meminisset posset putari
hoc quod nunc narrat dictum fuisse etiam
ab aliis duobus. quod commendare memo
riae diligenter debemus. esse quaedam
facta similia quod probatur. Cum idem
ipse euangelista utrumque commemorat.
ut si quando talia singula apud singulos
invenerimus atque in eis contrarium quod
solvi non possit occurrat non hoc esse
factum sed aliud simile vel similiter factum.

SANE DEINCEPS NON APPARET ORDO RE
RŪ GESTARŪ; NAM POST HAEC DUO FACTA
DE CAECIS ET MUTO DAEMONIO ITA SEQUITUR
ET CIRCUIBAT IHS CIUITATES OMNES ET CAS
TELLA DOCENS IN SYNAGOGIS EORŪ ET PRAE
DICANS EUANGELIŪ REGNI ET CURANS OMNĒ
LANGUORĒ ET OMNĒ INFIRMITATĒ; UIDENS
AUTĒ TURBAS MISERTUS EST EIS QUIA ERANT
UEXATI ET IACENTES SICUT OUES NON HABEN
TES PASTORĒ; TUNC DICIT DISCIPULIS SUIS.
MESSIS QUIDĒ MULTA OPERARII AUTEM
PAUCI ROGATE ERGO DNM MESSIS UT EICIAT
OPERARIOS IN MESSĒ SUĀ. ET CONUOCATIS
DUODECIM DISCIPULIS SUIS DEDIT ILLIS PO
TESTATĒ SPIRITUUM INMUNDORŪ ET CETERA
USQ; AD ILLUD UBI AIT; AMEN DICO UOBIS NON
PERDET MERCEDĒ SUĀ; IN HOC TOTO LOCO QUĒ
NUNC COMMEMORAMUS MULTA MONUIT DISCI
PULOS SUOS; SED UTRUM ET EX ORDINE MATHEUS
SUBIUNXERIT AN EI ORDO NARRANDI RECOR
DATIONIS SUAE FUERIT SICUT DICTUM EST NON AP
PARET; HUNC LOCUM BREUITER UIDETUR P
STRINXISSE MARCUS; ET EUM SIC INGRESSUS
EST DICENS; ET CIRCUIBAT CASTELLA IN CIR
CUITU DOCENS ET CONUOCAUIT DUODECIM.

ET COEPIT EOS MITTERE BINOS ET DABAT ILLIS PO
TESTATEM SPIRITUUM INMUNDORUM ET CETERA USQUE ILLUD
UBI AIT, EXCUTITE PULVEREM DE PEDIBUS VESTRIS
IN TESTIMONIUM ILLIS; SED ANTEQUAM HOC NARRA
RET MARCUS PRIUS POST RESUSCITATAM FILIAM
ARCHISYNAGOGI ILLUD NARRAVIT UBI EUM IN PA
TRIA SUA MIRABANTUR UNDE ILLI ESSET TANTA
SAPIENTIA ET VIRTUTES CUM EIUS COGNATIONĒ
NOSSENT; QUOD MATTHAEUS POST ADMONITIONĒ EIS
IAM DISCIPULORŪ ET POST ALIA MULTA COMME
MORAT; ITAQUE INCERTUM UTRUM HOC QUOD AGI
TUR IN EIUS PATRIA MATTHAEUS OMISSUM REVOCAVE
RIT AN MARCUS RECORDATUM ANTE COEPERIT;
QUISNAM EORUM ORDINEM REI GESTAE ET QUIS
RECORDATIONIS SUAE TENUERIT; LUCAS AUTEM
CONTINUO POST RESURRECTIONEM FILIAE IAIRI
SUBIUNGIT HUNC LOCUM DE POTESTATE ET AD
MONITIONE DISCIPULORUM TAM BREVITER
SANE QUAM MARCUS; NEQUE IPSE ITA UT HOC SEQUI
ETIAM IN RERUM GESTARUM ORDINE APPAREAT;
IN NOMINIBUS ERGO DISCIPULORUM LUCAS QUI EOS
ALIO NOMINE NOMINAT CUM PRIMUS ELIGUNTUR
IN MONTE A MATTHAEO NON DISCREPAT NISI IN
NOMINE IUDAE IACOBI QUEM MATTHAEUS THADDEŪ
APPELLAT; NONNULLI AUTEM CODICES HABENT

Lebbaeum, quis autem umquam prohibuerit
duob(us) uel tribus nominibus uocari. Solet etiam
quaeri quomodo mattheus et lucas com
memorauerent dixisse dominum discipulis ut
nec uirgam ferrent. Cum dicat marcus et prae
cipit eis ne quid tollerent in uia nisi uirgam
tantum. Et sequatur et ita ipse non peram
non panem neque in zona aes, ut ostendat in
eodem loco uersari narrationem suam in quo
et illorum qui dixerunt nec uirgam ferendam,
quod ita soluitur ut intellegamus sub alia
significatione dictam uirgam quae secundum
marcum ferenda est et sub alia illa quae [mat] se
cundum mattheum et lucam non est ferenda;
sicut sub alia significatione intellegitur
temptatio de qua dictum est. deus neminem temp
tat et sub alia de qua dictum est temptat uos
dominus deus uester ut sciat si diligitis eum. Illa
seductionis est. haec probationis, sicut
iudicium aliter accipitur de quo dictum est
qui bene fecerunt in resurrectionem uitae
qui male fecerunt in resurrectionem iudicii
et aliter de quo dictum est iudica me deus et dis
cerne causam meam de gente non sancta. Illud enim
iudicium damnationis est. hoc discretionis,

ET MULTA ALIA SUNT UERBA QUAE NON HABENT
UNAM SIGNIFICATIONEM SED DIUERSIS LOCIS CON
GRUENTER POSITA DIUERSO MODO INTELLEGUN
TUR. ET ALIQUANDO CUM EXPOSITIONE DICUNTUR
UT EST ILLUD, NOLITE PUERI EFFICI SENSIBUS SED
MALITIA PARUULI ESTOTE UT SENSIBUS PERFEC
TI SITIS, HOC ENIM BREUITER ET CLAUSA SENTENTIA
DICI POTUIT, NOLITE ESSE PUERI SED ESTOTE
PUERI, ET ILLUD, SI QUIS PUTAT SE SAPIENTEM
ESSE IN UOBIS IN HOC SAECULO STULTUS FIAT
UT SIT SAPIENS, QUID ENIM ALIUD DIXIT QUAM NON
SIT SAPIENS UT SIT SAPIENS. ALIQUANDO AUTEM
CLAUSE ITA DICUNTUR UT EXERCEANT INQUI
RENTEM UT EST QUOD AIT AD GALATAS INUICEM
ONERA UESTRA PORTATE ET SIC ADIMPLEBITIS
LEGEM XPI, QUI ENIM PUTAT SE ESSE ALIQUID
CUM NIHIL SIT SE IPSUM SEDUCIT, OPUS AUTEM
SUUM PROBET UNUSQUISQUE ET TUNC IN SEMET
IPSO HABEBIT GLORIAM ET NON IN ALTERO, UNUS
QUISQUE ENIM PROPRIUM ONUS PORTABIT, NISI
ONERIS NOMEN SUB DIUERSIS SIGNIFICATIONIBUS
ACCEPERIS PROCUL DUBIO PUTABIS EUNDEM
SIBI IN LOQUENDO ESSE CONTRARIUM, ET HOC
IN UNA SENTENTIA TAM UICINE POSITIS UER
BIS, QUI CUM PAULO ANTE DICERET ALTER ALTE
RIUS

onera portate. Postea dixit unusquisq·
propriū onus portabit. Sed alia sunt
onera participandae infirmitatis. alia
reddendae rationis dō de actibus nostris
Illa cū fratrib· sustentanda cōmunican
tur. haec propria ab unoquoq· portantur.
Iam uirca intellegitur spiritaliter de
qua dicebat apostolus. In uirca ueniā ad
uos. et corporaliter qua agitantur siue
ad equum siue ad aliquid aliud opus fue
rit in ministeriō mittā. et alias huius no
minis figuratas significationē. ut rumq·
ergo accipiendū est a dn̄o apostolis dictū
ut nec uircā ferrent et tamen non nisi uircā
ferrent. Cum enī secundū mattheū dice
ret eis nolite possidere aurū neq· ar
gentū neq· pecuniā in zonis uestris non
perā in uia neq· duas tonicas neq· calcia
menta neq· uircā continuo subiecit
Dignus est enī operarius cibo suo. Unde
satis ostendit cur eos haec possidere
ac ferre noluerit non quo necessaria
non sint sustentationi huius uitae. Sed
quia sic eos mittebat ut eis haec debe
ri demonstraret ab illis ipsis quibus

euangelium credentibus adnuntiarent
tamquam stipendia militantibus tamquam
fructum uineae plantatoribus tamquam
lac gregis pastoribus. Unde paulus dicit
quis militat suis stipendiis umquam quis
plantat uineam et de fructu eius non edit
quis pascit gregem et de lacte gregis
non percipit. Hinc enim loquebatur de
his quae necessaria sunt praedicatoribus
euangelii. Unde paulo post dicit. Si nos
uobis spiritalia seminauimus magnum
est si uestra carnalia metemus. Si alii
potestatis uestrae participant non ma
gis nos. Sed non sumus usi hac potesta
te. Unde apparet haec non ita praecepis
se dominum tamquam euangelistae uiuere
aliunde non debeant quam eis praebentibus
quibus adnuntiant euangelium. Alioquin
contra hoc praeceptum fecit idem aposto
lus qui uictum de manuum suarum laboribus
transigebat ne cui quam grauis esset
sed potestatem dedisse in qua scirent
sibi ista deberi. Cum autem a domino aliquid im
peratur nisi fiat inobodientiae culpa
est. Cum autem potestas datur licet cuique

non uti etiamquā de suo iure recede
re. haec ergo dns loquens discipulis
dicebat quod ipse apostolus paulo post
apertius ita explicat. nescitis quō qui
in templo operantur quae de tēplo sunt
edunt. qui altari deseruiunt altari cō
partiuntur. sic et dns ordinauit his qui
euangelium adnuntiant de euangelio
uiuere. ego autē nullius horū usus sū.
cū itaq; dicit ita dnm ordinasse. se autē
usum non esse utiq; ostendit utendi
potestatē datam non inpositā seruien
di necessitatem. hoc ergo ordinans dns
quod eū ordinasse dicit apostolus qui
euangeliū adnuntiant de euangelio
uiuere illa apostolis loquebatur ut se
curi non possiderent neq; portarent
huic uitae necessaria nec magna nec
minima. ideo posuit nec uirgā ostendens
a fidelibus suis omnia deberi ministris
suis nulla superflua requirentibus.
ac per hoc addendo dignus est enim
operarius cibo suo prorsus aperuit
et inlustrauit unde et quare haec
omnia loqueretur. hanc ergo potesta
tem

uirgae nomine significauit cum dixit ne
quid tollerent in uia nisi uirgam tantum.
Posuit enim etiam sic breuiter dici nihil
necessariorum uobiscum feratis nec
uirgam nisi uirgam tantum ut illud quod
dictum est nec uirgam intellegatur nec
minimas quidem res. quod uero adiunc
tum est nisi uirgam tantum intellegatur
quia per potestatem a domino acceptam quae
uirgae nomine significata est etiam quae
non portantur non deerunt. utrumque
ergo dominus dixit. sed quia non utrumque
unus euangelista commemorauit pu
tatur ille qui uirgam sub alia significatio
ne positam tollendam dixit ei qui uirga
rursus aliud significantem non tollen
dam dixit esse contrarius. sed iam ratio
ne reddita non putetur. sic et calcia
menta cum dicit matheus in uia non esse
portanda curam prohibet. quia ideo por
tanda cogitantur ne desint. hoc et de
duabus tunicis intellegendum est. ne quis
eorum praeter eam qua esset indutus
aliam portandam portaret sollicitus ne
opus esset cum ex illa potestate posset

accipere. proinde marcus dicendo calcia
tos sandaliis vel soleis aliquid hoc cal
ciamenti misticae significationis habere
admonet ut pes neque tectus sit neque nudus
ad terram. id est nec occultetur evangelium
nec terrenis commodis innitatur. et quod
non portari vel haberi duas tunicas sed
expressius indui prohibet dicens et ne
induerentur duabus tunicis. quid eos mo
net nisi non dupliciter sed simpliciter
ambulare. ita dominum omnia dixisse nullo mo
do dubitandum est partim propriae partim
figurate. sed evangelistas alia his alia
illum inseruisse scribtis suis. quaedam
vero eadem vel duos vel tres eorum quoslibet
vel omnes quattuor posuisse. nec sic ta
men omnia esse conscripta quae ab illo seu
dicta seu facta sunt. quisquis autem putat
non potuisse dominum in uno sermone quaedam
figurate quaedam propriae ponere eloquia
cetera eius inspiciat et videbit quam hoc teme
re atque inerudite arbitretur. post enim
ut unum aliquid dicam quod animo in
terim occurrit quod monet ut non sciat
sinistra quid faciat dextera ipsas elymo
sinas

et quicquid illic aliud praecipitur figurate
accipiendum putare. Sane rursus admoneo
quod oportet meminisse lectorē ne tali ad
monitione saepissime indigeat aliis atq;
aliis sermonū suorū locis dnm̄ multa
iterasse quae alibi dixerat ne forte ipsorū
locorum ordo cum ex alio euangelista non
conuenerit aliquorū hinc putet esse
contrariū cum intellegere debeat iterū
alibi dici quod iam alibi dictum erat nec
tantum de dictis uerum etiam de factis
obseruari debere nihil enim prohibet
hoc idem iterum factum credere ca
lumniari autem euangelio dn̄i non credendo i
terum factum quod iterum fieri non
potuisse nemo conuincit sacrilegae ua
XXV nitatis est. Sequitur matheus et dicit
et factum est cū consummasset ihs̄ prae
cipiens duodecim discipulis suis transiit
inde ut doceret et praedicaret in ciuita
tibus eorū iohannes autem cū audisset
in uinculis opera xp̄i mittens duos de dis
cipulis suis ait illi tu es qui uenturus es
an alium expectamus et cetera usq;
ad illud ubi ait et iustificata est sapientia

apt iussus, hunc totum locum de iohanne bap
tista quod miserit ad ihesum et cuius modi
responsum acceperint illi quos misit et
quicquid post eorum abscessum de iohanne dominus di
xit interponit et lucas non quidem ipso ordi
ne sed quis eorum recordationis suae quis
rerum ipsarum hic ordinem teneat non apparet,

XXXII Sequitur matheus et dicit tunc coe
pit exprobrare ciuitatibus in quibus fac
tae sunt plurimae uirtutes eius quia non
egissent paenitentiam et cetera usque ad illud
ubi ait terrae sodomorum remissius erit
in die iudicii quam tibi. etiam hoc commemo
rat lucas continuatione quodam sermonis domini
etiam haec ex ipsius ore coniungens unde
magis uidetur ipse hoc ordine illa comme
morare quo a domino dicta sunt. matheus au
tem suae recordationis ordinem tenuisse
aut si illud quod idem matheus ait tunc
coepit exprobrare ciuitatibus sic accipien
dum putatur ut punctum ipsum temporis uoluisse
credatur exprimere in eo quod est tunc
non autem ipsum tempus aliquanto latius
quo haec multa gerebantur et diceban
tur quisquis hoc credit credat etiam hoc

esse bis dictum, certum enim est apud unum
euangelistam inueniantur quaedam quae bis
dixerit dominus sicut apud eundem Lucam de non
tollenda pera in uia et sicut iter ceteris duobus
locis dictum a domino inuenitur. Quod omnino
sic et aliquid aliud bis dictum singillatim in sin
gulis dicitur eodem ordine quo dictum est et ideo
diuersus ordo apparet in singulis quia et
tunc quando ille et tunc quando iste
commemorat dictum est.

XXXII. Sequitur Mattheus: In illo tempore re
respondens Iesus dixit, confiteor tibi pa
ter domine caeli et terrae quia abscondisti
haec a sapientibus et prudentibus et cetera
usque ad illud ubi ait: iugum enim meum suaue est
et onus meum leue. Huius loci et Lucas me
minit sed ex parte, non dicit enim ipse: Ueni
te ad me omnes qui laboratis et alia quae
secuntur, semel autem hoc dictum a domino
sed Lucam non totum quod dictum est com
memorasse credibile est. Mattheus
enim dicit, In illo tempore respondens
Iesus dixit posteaquam exprobrauit ciuitatibus.
Lucas autem post illam exprobrationem
ciuitatum interponit quaedam non tamen

multa. atq; hoc ita subiungit: in ipsa hora
exultavit spu sco et dixit; unde etiam si mat
theus non in illo tempore diceret sed in ipsa
hora tam pauca interponit lucas in medio
ut etiam eadem hora dictum non absurde
videatur. XXIIII. Sequitur mattheus et di
cit; In illo tempore abiit ihs sabbato per sa
ta discipuli autem eius esurientes coepe
runt vellere spicas et manducare et cet
usq; ad illud ubi ait; dns est enim filius ho
minis etiam sabbati; hoc quoq; sine ulla re
pugnantiae quaestionem commemora
tur et a marco et a luca. Sed illi non dicunt
in illo tempore, unde fortasse magis mat
theus rei gestae hic ordinem tenuit. illi
autem recordationis suae nisi latius acci
pitur quod dictum est in illo tempore. id est
quod haec multa et diversa gerebantur.
XXV. Sequitur ergo matth narrans; et cum
inde transisset venit in synagogam eorum
et ecce homo manum habens aridam et cet
usq; ad illud ubi ait; et restituta est sanita
ti sicut altera. de isto sanato qui manum
habebat aridam etiam marc et luc non ta
cent; posset autem putari eo die factum

et de spicis et de isto sanato quoniã sabba
tum et hic cõmemoratur nisi lucas
aperuisset alio sabbato factũ esse de sa
nitate aridae manus proinde quod ait
matheus et cũ inde transisset uenit
in synagogã eorũ non quidem uenit nisi
cũ inde transisset sed quod post dies
in synagogã eorum uenerit postea quã
a segete illa transiit an recte continuoq;
illuc uenerit non expressũ est ac per hoc
locus datur narrationi lucae qui dicit
alio sabbato huius manũ sanatã sed potest
mouere: quomodo matheus dixerit quod
ipsi interrogauerint dñm si liceret sabba
to curare uolentes inuenire accusandi
occasionẽ ipse uero illis de oue proposue
rit similitudinẽ dicens quis erit ex uobis
homo qui habeat ouẽ unã et si ceciderit
haec sabbatis in foueã nonne tenebit et
leuabit eã quanto melior est homo oue
itaq; licet sabbatis benefacere cum
marc. et luc. illos potius a dño interro
gatos esse perhibeant licet sabbato be
nefacere an male animã saluã facere
an perdere itaq; intellegendũ est quod

illi prius interrogauerint dominum si liceret sabba
to curare deinde quod intellegens cogita
tiones eorum aditum accusandi quaerentium
constituerit in medio illum quem fue
rat sanaturus et interrogauerit quae
marc· et luc· eum interrogasse commemo
rant ac tunc illis tacentibus proposuisse
similitudinem de oue et conclusisse quod
liceat sabbato bene facere, postremo cir
cumspectis eis cum ira sicut marc· dicit con
tristatum super caecitatem cordis eorum
dixisse homini extende manum tuam ··
XXVI Sequitur mattheus ita contexens
narrationem suam exeuntes autem pharisaei
consilium faciebant aduersus eum quomo
do eum perderent, ihs autem sciens recessit
inde, et secuti sunt eum multi et curauit eos
omnes et praecepit eis ne manifestum eum
facerent ut adimpleretur quod dictum est
per esaiam prophetam dicentem ecce et usque ad
illud quod ait et in nomine eius gentes spera
bunt hoc solus iste commemorat illi duo in
alia perrexerunt ordinem sane rei gestae ui
detur marcus aliquantulum tenuisse qui
dicit ihm cognita maligna aduersum se eorum dispositi
one

IUDAEORUM SECESSISSE AD MARE CUM DISCI
PULIS SUIS ET AD EUM TURBAS CONFLUXISSE ET SA
NASSE EUM PLURIMOS. UNDE AUTEM COEPERIT
IN ALIUD IRE NON QUOD ORDINE SEQ(UE)RETUR UIX
APPARET UTRUM UBI DICIT CONUENISSE AD EUM
TURBAS POTUIT ENIM HOC IAM ET ALIO TEMPORE
AN UBI DICIT ASCENDIT IN MONTE(M) QUOD ET LUC(AS)
UIDETUR COMMEMORARE DICENS FACTU(M) EST
AUTEM IN ILLIS DIEBUS EXIIT IN MONTE(M) ORARE.
DICENDO ENIM IN ILLIS DIEB(US) SATIS OSTENDIT NON
XXXVII CONTINUO FACTUM. MATTHEUS ERGO SEQUI
TUR ET DICIT TUNC OBLATUS EST EI DAEMONIU(M)
HABENS CAECUS ET MUTUS ET CURAUIT EUM ITA UT
LOQUERETUR ET UIDERET HOC NON ISTO ORDINE
SED POST ALIA MULTA LUCAS COMMEMORAT ET
MUTUM DICIT TANTUM NON ETIA(M) CAECUM SED
NON EX EO QUOD ALIQUID TACET DE ALIO DICERE
PUTANDUS EST CETERA ENIM SEQUENTIA ETIA(M) IPSE CON
XXXVIII TEXIT QUAE MATTHEUS. SEQUITUR MATTHEUS
DICENS ET STUPEBANT OMNES TURBAE ET DICE
BANT NUMQUID HIC EST FILIUS DAUID. PHARISEI
AUTE(M) AUDIENTES DIXERUNT HIC NON EICIT DAE
MONES NISI IN BELZEBU PRINCIPE DAEMONIO
RU(M). IHS AUTEM SCIENS COGITATIONES EORUM
DIXIT EIS OMNE REGNU(M) DIUISU(M) CONTRA SE

desolatur et cet. usq. ad illud ubi ait ex uer
bis tuis iustificaberis et ex uerbis tuis con
demnaberis. Marcus non ex occasione
illius orationis ubi dicit dictum de ihu quod in
belzebub eiceret daemonia sed post aliqua que
dam quae solus commemorat hoc quoq. sub
necti siue alio loco id recolens et adiun
gens siue aliquid praetermittens et dein
de ad hunc ordinem rediens. Lucas autem
paene tot idem uerbis hoc dicit quod mattheus
et quod dictum dicitur appellat spm dei ab eadem
sententia non recedit quin potius et aliquid
docet ut nouerimus quemadmodum intelle
gamus ubicumq. scripturarum legerimus di
gitum dei. In aliis autem quae non hic dicunt marc.
et luc. nulla controuersia est nec in his quae
aliquanto aliter dicunt quia eadem senten
tia est. XXXVIII. Sequitur mattheus et di
cit tunc responderunt ei quidam de scribis
et pharisaeis dicentes magister uolumus
a te signum uidere et cet. usq. ad illud ubi
ait sic erit et generationi huic pessimae
hec etiam lucas narrat eo quidem loco sed
aliquanto dispari ordine. nam illud quod pe
tierunt signum a dno de caelo supra comme
morauit post illud

de muto miraculum et non ibi rettulit
quid eis ad hoc dns respondisset. sed postea
cum turbae concurrissent dicit hoc fuisse
responsum eius quos dat intellegi superius
a se commemoratos quod de caelo signum
quaerebant et hoc adnectit postea quam
interposuit de muliere quae dixit dno
beatus venter qui te portavit. hanc autem
mulierem interponit cum de sermone dni
commemorasset quod sps inmundus
exiens ab homine redit et invenit mundatam
domum. post mulierem ergo illam cum diceret
responsum esse turbis de signo quod de cae
lo quaerebant interposita similitudine
ionae prophetae. deinde continuo sermo
ne ipsius dni commemorat dictum de regi
na austri et de ninevitis. ita aliquid potius
commemoravit quod mattheus tacuit.
quam aliquid praetermisit eorum quae hoc
loco ille narravit. quis autem non videat
superfluo quaeri quo illa ordine dns di
xerit cum et hoc discere debeamus per eu
angelistarum excellentissimam auctoritatem
non esse mendacium. si quisquam non hoc or
dine cuiusquam sermonem digesserit quo ille

a quo praecesserit cũ ipsius ordinis nihil inter
sit ad rem siue ita sit et adhuc lucas pro
ductionẽ hunc dñi sermonẽ indicat et in
eo quaedã commemorat qualia mattheus
in sermone illo qui est habitus in monte que
bis dicta intellegimus et ibi scilicet et hic
terminato autẽ isto sermone in aliud per
git lucas in quo utrũ ordinẽ rerum gestarũ
seruauit incertũ est facit quõ nectit et
cũ loqueretur rogauit eum quidã pharisaeus
ut pranderet apud se non autẽ ait cũ haec
loqueretur. nã si dixisset cũ haec loqueretur
necessario cogeret intellegere hoc ordine
non tantum a se fuisse narrata uerũ et ad nõ
gesta. XL. Sequitur ergo mattheus et dicit
adhuc eo loquente ad turbas ecce mater eius
et fratres stabant foris quaerentes loqui ei
et cetera usq; ad illud ubi ait quicumq; enim fece
rit uoluntatẽ patris mei qui in caelis est ipse
meus et frater et soror et mater est hoc si
ne dubio consequenter gestũ intellegere de
bemus. praemisit enĩ cũ ad hoc narrandum
transiret adhuc eo loquente ad turbas quid
est autẽ adhuc nisi illud quod loquebatur non
enim dixit et eo loquente ad turbas ecce

mater eius et fratres sed adhuc eo loquen
te eodem die cognoscitur intellegi haec loquente
quae superius indicabat. Nam et Marcus post
illud quod de blasphemia spiritus sancti quid dominus dixe
rit retulit: veniunt inquit mater eius et
fratres praetermissis quibusdam quae in eo
dem textu sermonis domini et Mattheus proli
xius Marco et Lucas prolixius Mattheo posu
erunt. Lucas autem non huius rei gestae ordi
nem tenuit sed praeoccupavit hoc et praeoc
cupatum ante narravit deinde hoc sic interposuit
ut solutum appareat a nexu et superiorum et
posteriorum; post commemoratas enim quas
dam parabolas domini ita hoc de matre et fratrib(us)
eius recordatum interposuit: venerunt autem
ad illum inquit mater et fratres eius et non
poterant adire eum prae turba non expres
sit quando ad eum venerint. Rursum cum et hinc
transit ita loquitur: factum est autem inquit
in una dierum et ipse ascendit in naviculam et
discipuli eius; et utique cum dicit factum est in
una dierum satis indicat non necesse esse
ut haec dies intellegatur in qua hoc gestum
est vel illa quae continuo sequitur. Nihil
itaque habet repugnantiae cum ceteris duob(us);

quod mattheus de matre et fratribus dni
narrat neque in uerbis dni neque in ipso ordine
rerum gestarum. XLI. Sequitur mattheus;
In illo die exiens ihs de domo sedebat secus
mare et congregatae sunt ad eum turbae
multae ita ut in nauiculam ascendens sede
ret et omnis turba stabat in litore; et locutus
est eis multa in parabolis dicens et cetera usque
ad illud ubi ait ideo omnis scriba doctus in reg
no caelorum similis est homini patri familias
qui profert de thesauro suo noua et uetera;
post illud quod narratum est de matre et fratrib.
dni hoc continuo gestum esse et eum ordinem mat
theum inde narrando tenuisse satis insinuat
quia cum illinc transiret ita conexuit ut diceret;
In illo die exiens ihs de domo sedebat secus
mare et congregatae sunt ad eum turbae multae;
cum enim dicit in illo die nisi forte dies more
scripturarum tempus significet satis indicat
aut hoc consequenter gestum aut non multa
interponi potuisse. maxime quia et marcus
eundem ordinem tenet; Lucas autem post illud quod
narrat de matre et fratrib. dni in aliud tran
sit nec eo transitu conexionem aliquam facit
qua huic ordini repugnare uideatur;

Omnia uero horum quae mattheus dominum locu
tum esse narrauit quae cum illo dixerunt
marcus et lucas non habent repugnantiae
quaestionem. quae autem ipse solus dixit
multo magis sine controuersia sunt. nec
in ipso ordine quamuis aliquanto diuersum
alius aliud teneat partim gestarum rerum
partim recordationis suae uideo quid uel
cuiquisque aduersetur. Sequitur ergo
mattheus. et factum est cum consummasset
ihs parabolas istas transiit inde et ueniens
in patriam suam docebat eos in synagogis eorum
et cetera usque ad illud ubi ait et non fecit ibi uir
tutes multas propter incredulitatem illorum.
A superiore sermone parabolarum sic tran
siit ut non ostendat consequentis ordinis
necessitatem. praesertim quia marcus
ab istis parabolis non in hoc quod iste sed in
aliud tendens in quod et lucas ita contexuit
narrationem ut credibilius ostendatur
hoc esse potius consequenter gestum
quod ipsi duo continuanter adiungunt
de naui scilicet in qua dormiebat ihs et de
illo miraculo expulsorum daemoniorum
apud gerasenos quae duo mattheus iam

superius recolens interposuit. nunc ergo
quae in patria sua dns dixerit uel ei dicta sint
uideamus utrum cum aliis duobus marco
et luca concordent. nam iohannes longe in diuer
sis et dissimilibus narrationis suae locis uel dic
ta esse dno alia uel eum dixisse commemorat
qualia hoc loco tres ceteri meminerunt. et mar
cus quidem eadem prope commemorat hic om
nia quae mattheus nisi quod dnm fabrum et
mariae filium dictum a ciuibus suis dicit non sicut
mattheus fabri filium. nec mirandum est cum
utrumque dici potuerit. eo enim et fabrum crede
bant quod fabri filium. lucas autem eadem rem
gestam latius indicat et plura ibi commemo
rat nec longe post baptismum et temptationem
eius hoc inserit sine dubio praeoccupans quod
multis rebus interpositis postea gestum est.
unde quisque possit aduertere quod huic tam
magnae quaestioni qua de consensu euan
gelistarum enodandam do adiuuante susce
pimus plurimum necessarium est non ne
scientes aliquid eos praetermisisse aut
nescientes quemadmodum se ordo rerum
gestarum haberet aliud potius ordinem suae
recordationis tenuisse. quod hinc euidentissime

INTELLIGI POTEST QUIA LUCAS ANTEQUAM
ALIQUID NARRARET DNM FECISSE CAPHARNAUM
PRAEOCCUPAUIT HUNC LOCUM QUEM NUNC CONSI
DERAMUS UBI CIUES EIUS ET POTENTIAM UIRTU
TIS IN EO STUPEBANT ET IGNOBILITATEM GENE
RIS CONDEMNABANT [contemnebant] NAM HOC EUM DICIT EIS
DIXISSE UTIQ· DICETIS MIHI MEDICE CURA TE IPSUM
QUANTA AUDIUIMUS FACTA IN CAPHARNAUM FAC
ET HIC IN PATRIA TUA CUM SECUNDUM EIUSDEM
IPSIUS LUCAE NARRATIONEM NIHIL ADHUC LEGA
TUR FECISSE CAPHARNAUM QUOD QUIA LONGUM
NON EST ET FACILLIMUM EST ET PERNECESSA
RIUM TOTUM INSERIMUS UNDE AD HOC NARRAN
DUM ET QUOMODO UENERIT POSTEAQUAM BAP
TIZATUM ET TEMPTATUM DNM INDICAUIT ITA
SEQUITUR ET CONSUMMATA OMNI TEMPTATIO
NE DIABOLUS RECESSIT AB ILLO USQ· AD TEMPUS
ET REGRESSUS EST IHS IN UIRTUTE SPS IN GALI
LEAM ET FAMA EXIIT PER UNIUERSAM REGIO
NEM DE ILLO ET IPSE DOCEBAT IN SYNAGOGIS
EORUM ET MAGNIFICABATUR AB HOMINIB·
ET UENIT NAZARETH UBI ERAT NUTRITUS ET
INTRAUIT SECUNDUM CONSUETUDINEM SUAM
DIE SABBATI IN SYNAGOGAM ET SURREXIT LE
GERE ET TRADITUS EST ILLI LIBER PROPHETAE

ESAIAE ET UT REUOLUIT LIBRŪ INUENIT LOCŪ
UBI SCRIPTŪ ERAT SPS DNI SUPER ME PROPTER
QUOD UNXIT ME EUANGELIZARE PAUPERIBUS
MISIT ME PRAEDICARE CAPTIUIS IN REMISSIO
NĒ ET CAECIS UISŪ DIMITTERE CONFRACTOS
IN REMISSIONĒ PRAEDICARE ANNŪ DNI ACCEPTŪ
ET IN DIE TRIBULATIONIS ET CŪ IN PLICASSET LIBRŪ
REDDIDIT MINISTRO ET SEDIT ET OMNIŪ IN SY
NAGOGA OCULI ERANT INTENDENTES IN EUM
COEPIT AUTĒ DICERE AD ILLOS QUIA HODIE IMPLETA
EST HAEC SCRIPTURA IN AURIB. UESTRIS ET OM
NES TESTIMONIŪ ILLI DABANT ET MIRABANTUR
IN UERBIS GRATIAE QUAE PROCEDEBANT DE ORE
IPSIUS ET DICEBANT NONNE HIC FILIUS EST IOSEPH
ET AIT ILLIS UTIQ. DICETIS MIHI HANC SIMILITUDI
NĒ MEDICE CURA TE IPSŪ QUANTA AUDIUIMUS
FACTA IN CAFARNAUM FAC ET HIC IN PATRIA TUA
ET CET DONEC PERAGAT TOTŪ IPSŪ NARRATIONIS
SUAE LOCŪ QUID ERGO EST UIDENTIBUS QUAM HOC
EUM SCIENTEM PRAEOCCUPASSE NARRANDŪ
CŪ ET UTIQ. IAM MAGNA AB ILLO IN CAFARNAUM FACTA
FUISSE ET IPSE NOUERIT ET IPSE COMMEMORET
QUAE NONDŪ SE NARRASSE UTIQ. SCIT NEQ. ENIM
TANTUM AB EIUS BAPTISMO TĒP PROGRESSUS EST
ET OBLITUS PUTETUR NONDŪ SE ALIQUID COMME
MORASSE

de his quae in Cafarnaum gesta fuerant com-
modo enim coepit post baptismum aliquid nar-
rare de domino. XLIII. Sequitur Mattheus: In
illo tempore audiit Herodes tetrarcha fa-
mam Iesu et ait pueris suis: Hic est Iohannes
baptista ipse surrexit a mortuis et ideo vir-
tutes operantur in eo. Marcus hoc idem et
eodem modo dicit sed non eodem ordine. Nam
postea quam discipulos dominus misit dicens
eis ne quid in via ferrent nisi virgam tantum
terminato eo sermone quantum ab illo com-
memoratum est etiam hoc subiecit nullam
mentionem faciens necessitatis qua hoc etiam con-
sequenter gestum esse intellegere coge-
remur sicut nec Mattheus. In illo enim tem-
pore dixit non in illo die vel hora. Nisi quod
Marcus non quod Herodes dixerit sed di-
cebant inquit quia Iohannes baptista
surrexit a mortuis. Mattheus vero de
ipso Herode ait inquit pueris suis. Lucas
etiam eius narrandi ordinem quem Marcus te-
nens nec ipse sane etiam rerum gestarum
eundem ordinem fuisse credi cogens ita hoc
idem testimonio commemorat. Audivit autem inquit
Herodes tetrarcha omnia quae fiebant

ab eo et haesitabat eo quod diceretur a quibus-
dam quia Iohannes surrexit a mortuis a quibus-
dam vero quia Helias apparuit ab aliis au-
tem quia propheta unus de antiquis surre-
xit. Et ait Herodes Iohannem ego decolla-
vi quis est autem iste de quo audio ego talia
et quaerebat videre eum. In his verbis Lu-
cas quoque Marco attestatur ad hoc dumtaxat
quod aliud inserit non Herodes Iohannem
a mortuis resurrexisse sed quia haesitan-
tem commemorat Herodem verbaque eius
ita postea posuit dicentis Iohannem ego de-
collavi quis autem est iste de quo audio ego
talia intellegendum est autem post hanc haesi-
tationem confirmasse in animo suo quod ab
aliis dicebatur cum ait pueris suis sicut
Matheus narrat et ait pueris suis hic est
Iohannes Baptista ipse surrexit a mortuis
Et ideo virtutes operantur in eo aut ita pro-
nuntianda sunt haec verba ut haesitantem
ad huc indicent sicut diceret numquid nam
hic est aut numquid forte hic est Iohannes
Baptista non opus esset admonere aliquid
de pronuntiatione qua dubitans atque hae-
sitans intellegatur nunc quia illa verba

DESUNT UTROQ; MODO PRONUNTIARI POTEST:
UT AUT CONFIRMATU' EU' EX ALIORU' UERBIS
CREDENTEM DIXISSE ACCIPIAMUS, AUT ADHUC
SICUT LUCAS COMMEMORAT HAESITANTEM,
PRAESERTIM QUIA ET MARCUS QUI SUPERIUS
DIXERAT AB ALIIS FUISSE DICTU' QUOD IOHAN
NES A MORTUIS RESURREXIT IN EXTREMO TA
MEN IPSU' HERODE' DIXISSE NON TACET. QUE'
EGO DECOLLAUI IOHANNE'. HIC A MORTUIS
RESURREXIT. QUAE ITE' UERBA DUOBUS MODIS
PRONUNTIARI POSSUNT UT AUT CONFIRMANTIS
AUT DUBITANTIS INTELLEGANTUR. CU' AUTEM
LUCAS POSTEA QUA' HOC COMMEMORAUIT
IN ALIUD TRANSEAT DUO ISTI MATTHEUS ET MAR
CUS EX HAC OCCASIONE NARRANT QUE'AD
MODUM SIT AB HERODE IOHANNES OCCISUS;
XIIII SEQUITUR ERGO MATTHEUS ET DICIT HE
RODES ENI' TENUIT IOHANNE' ET ALLIGAUIT EU'
ET POSUIT IN CARCERE, PROPTER HERODIADE'
UXORE' FRATRIS SUI, ET CET' USQ; AD EU' LOCU'
UBI AIT ET ACCEDENTES DISCIPULI EIUS TU
LERUNT CORPUS ET SEPELIERUNT ILLUD ET UENI
ENTES NUNTIAUERUNT IHU. MARCUS HOC SI
MILITER NARRAT. LUCAS AUTE' NON EODEM
ORDINE ID RECORDATUR, SED CIRCA IPSUM

BAPTISMUM QUO DNS BAPTIZATUS EST; UNDE
HOC PRAEOCCUPASSE INTELLEGITUR ET IPSE
EX OCCASIONE UT IBI NARRARET QUOD MULTO
POST FACTUM EST. CUM ENIM COMMEMORAS
SET IOHANNES UERBA DE DNO QUOD UENTILA
BRUM IN MANU EIUS ET MUNDABIT AREAM SUAM
FRUMENTA RECONDET IN HORREUM SUUM. PALEAS
AUTEM CONBURET IGNI INEXTINGUIBILI; CONTI
NUO SUBIECIT QUOD NON CONTINUO FACTUM ESSE
IOHANNES EUANGELISTA APERTISSIME EXPONIT;
COMMEMORAT POSTEAQUAM BAPTIZATUS ES
SET IHS ISSE ILLUM IN GALILEAM QUANDO FECIT DE
AQUA UINUM ET INDE POST PAUCORUM DIERUM
IN CAFARNAUM HABITATIONEM REDISSE AD IUDE
AM TERRAM ET IBI BAPTIZASSE MULTOS CIRCA
IORDANNEN ANTEQUAM MISSUS ESSET IOHAN
NES IN CARCEREM. QUIS AUTEM NON PUTET QUI
MINUS HIS LITTERIS ERUDITUS EST TAMQUAM
POST ILLA UERBA DE UENTILABRO ET DE AREA
MUNDATA CONTINUO SIT A IOHANNE OFFENSUS
HERODES ET EUM IN CARCEREM MISERIT. NON
AUTEM HOC ORDINE ISTA NARRATA QUO GESTA
SUNT. ET ALIBI IAM PROBAUIMUS ET HOC IPSO
LOCO NON QUILIBET ALIUS SED IDEM LUCAS HOC
PROBAT. SI ENIM POST UERBA ILLA CONTINUO

iohannes in carcerem missus est quomodo
post ipsam commemorationem iohannis in car
cerem missi baptizatus est ihs secundum ipsius
lucae narrationem proinde manifestum est
ex occasione recordatum praeoccupasse
eum lucam ista quae prius quam iohannes hoc
fieret gesta narraturus erat hoc praeoccu
patum in sua narratione praemisisse. sed nec
illi duo mattheus et marcus eo rerum ordi
ne de iohanne in carcerem misso in sua nar
ratione posuerunt quod factum apparet etiam
in eorum scriptis, nam et ipsi dixerunt tradi
to iohanne dominum isse in galileam et post mul
ta quae fecit in galilea veniunt ad herodis
admonitionem vel haesitationem quod iohannes
quem decollavit a mortuis resurrexit et ex
hac occasione narrant omnia quae de iohan
ne contigerunt inclusio et occiso.

XV Sequitur ergo mattheus cum dixisset
nuntiatum esse xpo quod iohannes occi
sus sit et in ea narratione contexit quod
cum audisset hoc ihs secessit inde in
navicula in locum desertum seorsum. Et
cum audissent turbae secutae sunt eum
pedestres de civitatibus et exiens

uidit turbam multam et misertus est eis et cu
rauit languidos eorum hoc continuo post
iohannis passionem factum esse commemo
rat. Unde post haec facta sunt illa quae
primo narrata sunt quibus motus est herodes
dixit iohannem ego decollaui. Illa enim poste
riora debent intellegi quae ad herodem per
uenit fama ut moueretur et haesitaret
quisnam iste esse posset de quo audiret
talia cum iohannem ipse occidisset. Marcus
autem postea quam passionem iohannis narra
uit commemorat discipulos suos
redisse ad iesum et renuntiasse illi
omnia quae egerant et docuerant
et dominum eis quod ipse solus commemorat
dixisse ut requiescerent pusillum inde
serto et ascendisse cum eis nauem et isse
et turbas hoc uidentes praeuenisse eos
illuc quarum misertum dominum docuisse mul
ta et hora iam progrediente factum esse
ut de quinque panibus et duobus piscibus
omnes qui aderant pascerentur quod
miraculum omnes quattuor euange
listae commemorauerunt. Lucas etiam
quia iam longe supra de iohannis passione

narrauerat ex occasione qua dixerat eius

nunc postea quam commemorauit illam he

rodis haesitationem de domino quisnam esset

hoc continuo subiungit quod marcus

id est re disse ad illum apostolos et nar

rasse illi quaecumque illi fecerant, et adsump

eis
tis recessisse in locum desertum adque eo

secutas turbas et locutum esse de regno dei

et eos qui cura indigebant sanasse exig

inde etiam ipse die declinante commemo

rat miraculum de quinque panibus factum,

at uero iohannes qui multum ab eis

tribus euangelistis eo distat quia ma gis

in sermonibus quos dominus habuit im mo

ratur quam in factis quae mirabiliter

fecit. Postea quam commemorauit eum

relicta iudaea abisse iterum in galileam

quod tunc intellegitur factum cum et alii

euangelistae dicunt eum iohanne tradito

isse in galileam posteaquam ergo id com

memorauit iohannes in transitu eius

per samariam multa quae locutus est

ex occasione illius samaritanae quam in

uenit ad puteum contexit narrationi

suae, et post duos dies dicit eum inde

exisse in galileam deinde uenisse in cha
nan galileae ubi fecerat de aqua uinum et
sanasse filium reguli cuiusdam, alia uero quae
illi in galilea fecisse atque dixisse alii dixe
runt · iohannes tacet sed sane quod illi ta
cuerunt dicit ascendisse eum in diem festum
hierusolymis et fecisse ibi miraculum
illud de homine qui triginta octo annos
habebat in infirmitate nec habebat homi
nem a quo in piscinam deponeretur in qua ua
riis ualetudinibus affecti sanabantur et
ex hac occasione multa locutum fuisse
eum commemorat, post haec eum dicit abisse
trans mare galileae quod est tiberiadis
et secutam multitudinem magnam deinde ab
isse in montem et ibi sedisse cum discipulis
suis proximo pascha die festo iudaeorum
tum leuatis oculis et uisa multitudine
maxima pauisse eam de panibus quinque et duobus
piscibus quod et ceteri euangelistae di
cunt ac per hoc praetermisisse illum
quae illi narrando ad huius miraculi com
memorationem uenerunt certum est fuerunt
tamen etiam quae ex alia narrationis uia
cum illi tacuissent quae iste dixisset

ad hoc miraculū de panib; quinq; occurre
runt sibi et illi tres qui paene pariter am
bulabant eis iste qui sermone dñi alia con
sectans per alia quae illi fecerunt circū
uolauit quodāmodo et eis ad miraculum
de quinq; panib; pariter commemorando
non multo post ab eis rursus in alia hora
XXVI reuolaturus occurrit. Sequitur ergo
mattheus et ad ipsū de quinq; panib; factū
narrationē suā ex ordine iam perducit.
Vespere autē facto accesserunt ad eum
discipuli eius dicentes desertus est locus
et hora iā praeteriit dimitte turbas ut
euntes in castella emant sibi escas. ihs
autē dixit eis non habent necesse ire date
illis uos mand ucare et cet. usq; ad illud ubi
ait manducantiū autē fuit numerus
quinq; milia uirorū exceptis mulieribus
et paruulis. hoc ergo miraculū quod om
nes quattuor euange listae commemo
rant et putantur in uicem se aliquid dis
crepare considerandū atq; tractandum
est ut ex hoc etiā ad cetera similia regulae
locutionū discantur quib; iā diuersis ea
dem tamen sententia retinetur et eadē

rerum ueritas custodiatur. Et inchoanda
quidem est consideratio non a mattheo
secundum ordinem euangelistarum sed ab
iohanne potius a quo ita expressa est
ista narratio ut etiam nomina discipulo
rum diceret cum quibus de hac re locutus
est dominus; ita enim dicit. Cum sublevasset er
go ihesus oculos et uidisset quia multitudo
maxima uenit ad eum dicit ad philyppum,
unde ememus panes ut manducent hii
hoc autem dicebat temptans eum ipse enim
sciebat quid esset facturus; Respondit ei
philippus ducentorum denariorum panes
non sufficiunt eis ut unusquisque modicum
quid accipiat dicit ei unus ex discipulis eius
andreas frater symonis petri est puer unus
hic qui habet quinque panes ordiacios et duos
pisces; sed haec quid sunt inter tantos.
dixit ergo ihesus facite homines discumbere.
Erat autem faenum multum in loco discubue
runt ergo uiri numero quasi quinque milia;
accepit ergo panes ihesus et cum gratias egisset
distribuit discumbentibus similiter et ex
piscibus quantum uolebant. ut autem imple
ti sunt dixit discipulis suis colligite quae

SUPERAUERUNT FRAGMENTA NE PEREANT
COLLIGERUNT ERGO ET IMPLEUERUNT DUODECIM
COFINOS FRAGMENTORŪ EX QUINQ· PANIB· HOR
DIACEIS QUAE SUPERFUERUNT HIS QUI MANDU
CAUERANT NON HIC QUAERITUR QUOD ISTE DI
XIT CUIUS MODI ESSENT PANES HORDIACIOS
ENIM FUISSE NON TACUIT QUOD CETERI TACUE
RUNT. NEQ· HOC QUAERITUR QUOD ISTE NON DI
XIT FUISSE IBI ETIĀ PRAETER QUINQ· MILIA UI
RORUM MULIERES ET PARUULOS QUOD DICIT
MATTHEUS ETIAM HOC CERTŪ ESSE DEBET
ET REGULARITER TENERI IN TALIB· QUAESTIO
NIB· NEMINĒ MOUERI OPORTERE CŪ AB ALIO
DICITUR QUOD AB ALIO PRAETERMITTITUR. SED
QUAERITUR QUOMODO EA QUAE DIXERUNT UE
RA SINT OMNIA NE NARRATIONĒ ALTERIUS
NARRANS ALIUD ALTER EXCLUDAT. SICUT DNS
SECUNDŪ NARRATIONĒ IOHANNIS PROSPEC
TIS TURBIS QUAESIUIT A PHILIPPO TĒPTANS EŪ
UNDE ILLIS ESCAE DARI POSSENT POTEST MO
UERE QUOMODO SIT UERŪ QUOD ALII NARRA
UERUNT PRIUS DIXISSE DNO DISCIPULOS UT DI
MITTERET TURBAS QUO POSSENT SIBI ALIMEN
TA EMERE DE PROXIMIS LOCIS QUIBUS ILLE
RESPONDIT SECUNDUM MATTHEUM NON

habent necesse ire date illis uos manduca
re, cui etiā marc. luc. que consentiunt
tantū hoc praetermittentes quod ait non
habent necesse ire; intellegitur ergo post
haec uerba dnm inspexisse multitudinem
et dixisse philippo quod iohannes cōmemo
rat, istos autē praetermisisse, deinde
quod philippus apud iohannē respondit
hoc marcus a discipulis responsū esse cō
memorat uolens intellegi hoc ex ore cete
rorū philippū respondisse; quamquā et plu
ralem numerū pro singularibus usitatissi
me ponere potuerunt; quod uero ait philip
pus ducentorū denariorū panes non suf
ficiunt eis ut unusquisq. modicū quid acce
piat, hoc est dicere quod ait marcus euntes
emamus ducentis denariis panes et da
bimus eis manducare, quod autē cōmemo
rat idem marc. quot panes habetis prae
termiserunt ceteri; quod autē andreas
apud iohannē de quinq. panibus et duobus
piscibus suggessit, hoc ceteri pluralem
numerū pro singulari ponentes ex disci
pulorum persona rettulerunt, et lucas
quidē responsionē philippi et responsionē

ANDREAE IN UNAM SENTENTIAM CONSIGNAUIT,
QUOD ENIM AIT NON SUNT NOBIS PLUS QUAM QUINQUE
PANES ET DUO PISCES ANDREAE REFERT RESPON
SIONEM, QUOD UERO ADIUNXIT NISI FORTE NOS
EAMUS ET EMAMUS IN OMNEM HANC TURBAM
ESCAS UIDETUR AD RESPONSIONEM PHILIPPI PER
TINERE NISI QUOD DE DUCENTIS DENARIIS TA
CUIT QUAMQUAM ET IN IPSIUS ANDREAE SENTEN
TIA POTEST INTELLEGI, CUM ENIM DIXISSET; EST
PUER UNUS HIC QUI HABET QUINQUE HORDIACIOS
panes ET DUOS PISCES ADIUNXIT ETIAM IPSE; SED HAEC
QUID SUNT INTER TANTOS HOC EST DICERE NISI
FORTE NOS EAMUS ET EMAMUS IN OMNEM HANC
TURBAM ESCAS. EX QUA UNIUERSA UARIETATE UER
BORUM RERUMQUE SENTENTIARUMQUE CONCOR
DIA SATIS APPARET SALUBRITER NOS DOCERI NI
HIL QUAERENDUM IN UERBIS NISI LOQUENTIUM
UOLUNTATEM, CUI DEMONSTRANDAE INUIGILARE
DEBENT OMNES UERIDICI NARRATORES, CUM DE
HOMINE UEL DE ANGELO UEL DE DEO ALIQUID NAR
RANT; HORUM ENIM UOLUNTAS UERBIS PROMI PO
TEST NE DE IPSA INTER SE ALIQUID DISCREPENT.
SANAE PRAETERIRE NON OPORTET HOC
LOCO INTUENDUM ET AD CETERA QUAE TALIA FORTE
OCCURRERINT FACERE LECTOREM QUIA LUCAS

DIXIT QUINQUAGENOS IUSSOS ESSE DISCUMBERE·
MARCUS UERO ET QUINQUAGENOS ET CENTENOS;
QUOD HIC IDEO NON MOUIT QUIA UNUS PARTEM
DIXIT ALTER TOTUM; QUI ENIM ETIAM DE CEN
TENIS RETULIT HOC RETULIT QUOD ILLE PRAETER
MISIT· NIHIL ITAQ· CONTRARIUM EST UERUM
TAMEN SI ALIUS DE QUINQUAGENIS TANTUM
COMMEMORARET ALIUS TANTUM DE CENTE
NIS UALDE UIDERETUR ESSE CONTRARIUM·
NEC FACILE DINOSCERETUR UTRUMQ· DICTUM
ESSE· UNUM AUTEM AB ALTERO ALTERUM AB AL
TERO ESSE COMMEMORATUM ET TAMEN AT
TENTIUS CONSIDERATUM INUENIRE DEBUIS
SE QUIS NON FATEATUR· HOC IDEO DIXI QUIA EX
ISTUNT SAEPE ALIQUA EIUSMODI QUAE PARUM
INTENDENTIB· ET TEMERE IUDICANTIBUS
CONTRARIA UIDEANTUR ET NON SINT·

XLVII SEQUITUR MATTH ET DICIT· ET DIMISSA
TURBA ASCENDIT IN MONTE SOLUS ORARE·
UESPERE AUTEM FACTO SOLUS ERAT IBI NAUI
CULA AUTEM IN MEDIO MARI IACTABATUR FLUC
TIB· ERAT ENIM CONTRARIUS UENTUS; QUAR
TA AUTEM UIGILIA NOCTIS UENIT AD EOS AM
BULANS SUPRA MARE ET UIDENTES EUM SU
PRA MARE AMBULANTEM TURBATI SUNT DICEN
TES

quia fantasma est et cetera usq; ad illud
ubi ait uenerunt et adorauerunt eū dicen
tes uere filius dī est. marcus quoq; hoc idē
post narratū de panib; quinq; miraculum
ita sequitur. et cū sero esset erat nauis
in medio mari et ipse solus in terra et ui
dens eos laborantes in remigando erat
enim uentus contrarius eis et cetera simi
liter nisi quod de petro super aquas ambu
lante nihil dixit. hoc autē ne moueat prae
cauendū est quod marc̄ dixit de dn̄o cum
ambularet super aquas et uolebat prae
terire eos quomodo enī hoc intellegere
potuerunt nisi quia in diuersū ibat eos
uolens tamquā alienos praeterire a quib;
ita non agnoscebatur ut fantasma pu
taretur quod ad misticā significationem
referri quis usq; adeo tardus est ut nolit
aduertere sed tamen turbatis et excla
mantibus subuenit dicens fidite ego sū
nolite timere. quomodo ergo uolebat
praeterire quos pauentes ita confirmat
nisi quia illa uoluntas praetereundi ad eli
ciendū illum clamorē ualebat cui subue
nire oportebat iohannis etiam adhuc

cum ipsis aliquantum inmoratur, nam post
narratum de quinque panibus miraculum ipse
quoque hoc de laborante navicula et de ambu
latione domini super aquas non tacet ita conte
xens. Ihesus ergo cum cognovisset quia venturi
essent ut raperent eum et facerent eum regem
fugit iterum in montem ipse solus. Ut autem
sero factum est descenderunt discipuli eius
ad mare. Et cum ascendissent navem vene
runt trans mare in Cafarnaum. Et tenebrae
iam factae erant et non venerat ad eos Ihesus.
Mare autem vento magno flante ex
surgebat et cetera. Nihil hic contrarium
videri potest nisi quod Mattheus demissis
turbis eum dicit ascendisse in montem ut illic
solus oraret, Iohannes autem in monte fuis
se cum eisdem turbis quas de quinque panibus
pavit. Sed cum et ipse Iohannes dicat post
illud miraculum fugisse eum in montem
ne a turbis teneretur quae eum volebant
regem facere, utique manifestum est quod
de monte in planiora descenderant quan
do illi panes turbis ministrati sunt. Et ideo
non est contrarium quod ascendit rursus
in montem sicut et Mattheus et Iohannes

dicunt nisi quod mattheus dixit ascendit,
Iohannes autem fugit, quod esset contra
rium si fugiens non ascenderet; nec illud
repugnat ascendit in montē solus orare,
Iohannes autē cum cognouisset inquid quia
uenturi essent ut facerent eū regē fugit
iterum in montē ipse solus; neq; enim
causae orandi contraria est causa fu
giendi quandoquidē et hinc dns transfi
gurans in se corpus humilitatis nostrae
ut conforme faceret corpori gloriae suae
Id quoq; docebat hanc esse nobis magnā cau
sam orandi quando est causa fugiendi.
Nec illud aduersum est quod matth̄ prius
cum dixit iussisse discipulos ascendere
in nauiculā et praecedere eum transfre
tum donec demitteret turbas, ac dein
de demissis turbis ascendisse in mon
tem solum orare; iohannes uero prius
eum in montem solum fugisse cōmemo
rat; ac deinde ut autem sero factum est
inquit descenderunt discipuli eius ad ma
re et cum ascendissent nauem et cet.
Quis enim non uideat hoc recapitulando
iohannē postea dixisse factum a discipu
lis

quod iam eis iusserat antequam fuge
ret in montem sicut solet in sermone
ad aliquid praetermissum redire quodam
modo, sed quia ipse reditus maxime in
brevitate ac puncto temporis factus
non commemoratur putant plerumque qui
audiunt hoc etiam postea factum esse quod
postea dicitur; Sic etiam quos dixerat ascen
disse navem et venisse trans mare in
cafarnaum dicit ad eos in mari laborantes
venisse dominum ambulantem super aquas
quod utique prius in ipsa navigatione factum
est qua veniebant cafarnaum; Lucas au
tem post narratum de quinque panibus mi
raculum pergit in aliud et ab ordine isto
digreditur neque enim aliquid de navicula
illa commemorat et de via domini super aquas
sed cum dixisset et manducaverunt
omnes et saturati sunt et sublatum est
quod superfuit illis fragmentorum cofini
duodecim deinde subiunxit. Et factum
est cum solus esset orans erant cum illo
et discipuli et interrogavit illos dicens;
quem me dicunt esse turbae; Iam dein
ceps aliud narrans non quod illi tres

quidem ambo dominum ambulantem super aquas venis
se ad navigantes discipulos retulerunt.
Nec ideo putari debet in illo monte quo
eum dixit Mattheus ascendisse ut solus
oraret dixisse discipulis quem me dicunt
turbae. Lucas enim videtur in hoc congrue
re Mattheo quia dixit cum solus esset orans
cum ille dixisset ascendit in montem solus
orare. Sed omnino alibi cum oraret et es
sent cum illo discipuli eos hoc interroga
vit. solum quippe Lucas fuisse dixit non sine
discipulis sicut Mattheus et Iohannes.
Quando ab illo discesserunt ut praecede
rent eum trans mare. Iste namque apertis
sime adiunxit erant cum illo et discipuli
proinde solum dixit sine turbis quae cum
LXX illo non habitabant. Sequitur Mattheus
dicens. et cum transfretassent vene
runt in terram Genesar. et cum cognovissent
eum viri loci illius miserunt in universam re
gionem illam et obtulerunt ei omnes male
habentes; et rogabant eum ut vel fim
briam vestimenti eius tangerent. et qui
cumque tetigerunt salvi facti sunt. Tunc
accesserunt ad eum ab hierosolymis

scribae et pharisaei dicentes quare dis
cipuli tui transgrediuntur traditionem
seniorum non enim lavant manus suas
cum panem manducant et cetera usque ad illud ubi
ait non lotis autem manibus manducare
non coinquinat hominem hoc et marcus
commemorat sine aliqua repugnantiae
quaestione quicquid enim diverso modo
ab alio dicitur ab eadem sententia non re
cedit iohannes ab illa navicula ad quam
dominus super mare ambulans venit postea
quam exierunt in terram more suo sermo
nem domini intentius secum ex occasione panis
multa praecipueque divina locutum esse
commemorat post ipsum sermonem rur
sus in aliud atque aliud deinceps narrando sub
limiter pergit nec tamen in eo quod ab
istis digreditur aliquid ordini istorum
illius in alia transitus adversatur quid
enim prohibet intellegi et illos esse sana
tos a domino de quibus narrant mattheus et marcus
et illis qui eum secuti sunt trans mare
hoc eum locutum esse quae praedicat
iohannes quando quidem capharnaum quo
dicuntur secundum iohannem transfre
tasse

iuxta stagnum est genesar ad quam terram
secundum mattheum dicuntur esse.
XLVIIII. Sequitur itaq. mattheus post illum
sermonem dni ubi de non lotis manibus cum
pharisaeis egit atq. ita contexit narrationis
ordinem quantum ipse transitus indicat
rerum etiam quae consecutae sunt seruans,
et egressus inquit inde ihs secessit in par
tes tyri et sidonis, et ecce mulier channa
nea a finibus illis egressa clamauit dicens ei,
miserere mei dne fili dauid filia mea male
a daemonio uexatur qui non respondit ei uer
bum et cetera usq. ad illud ubi ait, o mulier
magna est fides tua fiat tibi sicut uis, et
sanata est filia illius ex illa hora, hoc de
muliere chananea etiam marcus
commemorat eundem rerum gestarum
ordinem seruans nec adferens ali
quam repugnantiae quaestionem nisi
quod in domo dicit fuisse dnm cum ad
illum uenit eadem mulier pro filia
sua rogans, mattheus autem posset
quidem facile intellegi de domo tacuis
se eandem tamen rem commemorasse,
sed quoniam dicit discipulos dno ita

SUCCESSISSE DE(INDE) MULIEREM ILLAM QUOD CLAMARET
POST NOS NIHIL UIDETUR ALIUD SIGNIFICARE
QUAM POST AMBULANTEM D(OMI)N(U)M MULIE
REM ILLAM DEPRAECATORIAS UOCES EMISIS
SE, QUOMODO ERGO IN DOMO NISI QUIA IN
TELLEGENDUM EST DIXISSE QUIDEM MARCUM
QUOD INTRAUERIT UBI ERAT IH(ESU)S CUM EUM
PRAEDIXISSET FUISSE IN DOMO. SED QUIA
MATTHEUS AIT NON RESPONDIT EI UERBUM
DEDIT AGNOSCERE QUOD AMBO TACUERINT
IN EO SILENTIO EGRESSUM FUISSE IH(ESU)M
DE DOMO ILLA, ATQ(UE) ITA CETERA CONTEXUNTUR
QUAE IAM IN NULLO DISCORDANT, QUOD ENIM
MARCUS COMMEMORAT EIDEM D(OMI)N(U)M RESPONDIS
SE DE PANE FILIORUM NON MITTENDO CANIB(US)
ILLIS INTERPOSITIS DICTUM EST QUAE MAT
THEUS DICIT NON TACUIT, ID EST QUIA DISCI
PULI ROGAUERUNT EUM PRO ILLA ET QUIA
RESPONDIT NON SE ESSE MISSUM NISI AD
OUES QUAE PERIERUNT DOMUS ISRAHEL,
ET QUIA ILLA UENIT ID EST CONSECUTA EST
ET ADORAUIT EUM DICENS ADIUUA ME.
TUNC DEINDE DICTUM EST QUOD EUANGELIS
TAE AMBO COMMEMORANT, SEQUITUR
MATTHEUS ITA NARRANS, ET CUM TRANSISSET

INDE IHS UENIT SECUS MARE GALILEAE.
ET ASCENDENS IN MONTEM SEDEBAT IBI. ET
ACCESSERUNT AD EUM TURBAE MULTAE HA
BENTES SECUM MUTOS CLAUDOS CAECOS DE
BILES ET ALIOS MULTOS. ET PROIECERUNT
EOS AD PEDES EIUS. ET CURAUIT EOS ITA UT TUR
BAE MIRARENTUR UIDENTES MUTOS LOQUEN
TES. CLAUDOS AMBULANTES. CAECOS UIDEN
TES. ET MAGNIFICABANT DOMINUM ISRAHEL. IHS AUTEM
CONUOCATIS DISCIPULIS SUIS DIXIT. MISEREOR
TURBAE QUIA TRIDUO IAM PERSEUERANT
MECUM ET NON HABENT QUOD MANDUCENT
ET CETERA USQUE AD ILLUD UBI AIT. ERANT AUTEM QUI
MANDUCAUERUNT QUATTUOR MILIA HOMINUM
EXTRA PARUULOS ET MULIERES. HOC ALIUD MI
RACULUM DE SEPTEM PANIBUS ET PAUCIS
PISCIBUS ETIAM MARCUS COMMEMORAT EODEM
PAENE ETIAM ORDINE NISI QUIA INTERPONIT QUOD
NULLUS ALIUS DICIT DE SURDO. CUI DOMINUS AURES
APERUIT SPUENS ET DICENS. EFFETA QUOD
EST ADAPERIRE. HOC SANE NON ABSURDE FUERIT
ADMONERE IN HOC MIRACULO DE SEPTEM
PANIBUS QUOD DUO EUANGELISTAE MATTHEUS
MARCUSQUE POSUERUNT QUIA SI ALIQUIS EORUM
ID DIXISSET QUI DE ILLIS QUINQUE PANIBUS NON

dixisset contrarius ceteris putaretur
qui se non existimaret unu idemq; factu
esse non autem integre et ueraciter
siue ab illo siue ab aliis siue ab omnib.
fuisse narratu. Sed aut illum pro quinq;
panib. septe du falleretur commemoras
se aut illos pro septe quinq; aut utrosq;
mentitos uel obliuione deceptos hoc
et ideo duodecim cofinis et ide septem
sportis opinaretur quasi contrarium
hoc de quinq milibus et quattuor milib.
eoru qui pascerentur. Sed quia illi qui
miraculum de septe panibus narraue
runt nec illud de quinq; tacuerunt ne
mine mouet et utruq; factu omnes in
tellegunt. Hoc ideo diximus ut sicubi
simile inuenitur factu a dno quod in ali
quo altero euangelistae repugnare
uideatur ut omnino solui non possit
nihil aliud intellegatur quam utruq; fac
tum esse et aliud ab alio commemoratu
sicut de centenis et quinquagenis dis
cumbentibus commendauimus quia
si non erat illud utruq; apud unum in
ueniremus contraria singulos dixisse
putaremus.

LI Sequitur mattheus et dicit: et dimissa turba ascendit in naviculam et venit in fines magedan et cetera usque ad illud ubi ait: generatio mala et adultera signum quaerit et signum non dabitur ei nisi signum ionae. Hoc iam et alibi dixit idem mattheus, unde etiam atque etiam retenendum est saepius dominum eadem dixisse, ut quod existente contrario solui non potuerit bis dictum intellegatur.

Hunc sane ordinem etiam marcus tenens post illud de septem panibus miraculum hoc idem subicit quod mattheus, nisi quod dalmanutha quod in quibusdam codicibus legitur non dixit mattheus sed magedan. Non autem dubitandum est eundem locum esse sub utroque nomine. Nam plerique codices non habent etiam secundum marcum nisi magedan. Nec illud moueat quod marcus non dicit responsum esse quaerentibus signum de caelo idem quod matth. de iona. Sed ait dominum respondisse signum non dabitur ei. Intellegendum est enim quale petebant hoc est de caelo praetermisit autem dicere de iona quod mattheus

XII commemoravit; Sequitur mattheus,
et relictis illis abiit. Et cum venissent dis
cipuli eius trans fretum obliti sunt
panes accipere. Qui dixit illis intuemi
ni et cavete a fermento pharisaeorũ
et sadduceorum. Et cetera usq; ad illud ubi
ait. Tunc intellexerunt quia non dixe
rit cavendũ a fermento panũ sed a doc
trina pharisaeorũ et sadduceorum.
Haec eadẽ etiã marcus et eodẽ ordine
XIII dixit. Sequitur mattheus. Venit au
tem ihs in partes caesareae philippi
et interrogabat discipulos suos dicens.
quem me dicunt homines esse filiũ homi
nis. At illi dixerunt alii iohannẽ baptistã
alii autem eliã alii vero hieremiã aut
unum ex prophetis. Et cetera usq; ad illud ubi
ait. Et quodcũq; solveris super terram
erit solutũ in caelis. Hoc eodem pene
ordine marcus narrat sed interposuit
primo de caeco inluminato quod solus
ipse commemorat de illo qui dixit dño
video homines sicut arbores ambulan
tes. Lucas autem post miraculum illud
de quinq; panibus hoc recordatur atque

inserit. cuius recordationis ordo sicut
supra iam ostendimus nihil repugnat
ordini istorum. sed potest illud mouere
quod lucas dnm interrogasse discipulos
suos quem illum dicerent homines. tunc
dixit cum esset solus et adessent et iā
ipsi. porro autem marcus in uia dicit illos
hoc ab eodē interrogatos. sed eū mouet
qui nūquam orant in uia. iam etiam dixis
se me recolo ne quis arbitretur quod hic
petrus nomen accepit. ubi ait illi. tu es pe
trus et super hanc petrā aedificabo eccle
siā meā. non enim accepit hoc nomen nisi
ubi iohannes commemorat ei dictū esse.
Tu uocaberis cephas quod interpraetatur
petrus. unde nec illo loco ubi marcus duo
decim discipulos nominatī commemo
rans dixit appellatos iacobum et io
hannē filios tonitrui. arbitrandum est
nomen accepisse petrum quia dixit illic
quod inposuerit ei nomen quod uocare
tur petrus. hoc enim recolendo dixit
non quod tunc factum sit.

LIIII Sequitur matth et dicit. tunc praece
pit discipulis suis ut nemini dicerent

quia ipse esset ihs xps. Exinde coepit
ihs ostendere discipulis suis quia opor
teret eum ire hierosolyma et multa
pati a senioribus et scribis et cetera usque ad
illud ubi ait non sapis ea quae di sunt sed
ea quae hominum. hoc eodem ordine sub
nectunt marc. et luc. sed lucas de petro
quod passioni xpi contradixerit tacet.
LIIII Sequitur matth. Tunc ihs dixit discipu
lis suis. Si quis uult post me uenire ab
neget semet ipsum et tollat crucem suam
et sequatur me et cetera usque ad illud ubi ait
et tunc reddet unicuique secundum opus
eius. hoc et marcus subiungit eodem ordi
ne seruans sed ipse non dicit de filio ho
minis uenturo cum angelis suis ut red
dat unicuique secundum opus suum. comme
morat tamen et ante illud dixisse dnm qui
enim me confessus fuerit et mea uer
ba in generatione ista adultera et pecca
trice. et filius hominis confundetur eum.
Cum uenerit in gloria sua cum angelis scis. quod
intellegi potest ad eandem sententiam
pertinere quia dixit mattheus ut reddat
unicuique secundum opus suum. Lucas quoque.

et adē eodēq. et ordine adnectit non
multū diuerso uerborū modo eadem
tamen sententiarum ueritate simili
LXI mus.; Sequitur mattheus, Amen dico
uobis. sunt quidā de hic stantibus qui
non gustabunt mortem donec uideant
filiū hominis uenientē in regno suo,
Et post dies sex adsumit ihs petrum et ia
cobum et iohannen fratrem eius et du
cit illos in montem excelsū seorsum,
Et cet. usq. ad illud ubi ait nemini dixeritis
uisionē donec filius hominis a mortuis
resurgat, haec uisio dni in monte corā
tribus discipulis petro. iacobo. et iohan
ne ubi etiam de caelo illud testimonium
paternae uocis perhibitū est a tribus
euangelistis eodem ordine cōmemo
ratur et ad easdem omnino sententias,
Sed cetera secundum ea genera locutio
num diuersa sine ulla sententiarum diuer
sitate quae multis locis superius demon
strauimus uidere a legentib. possunt
Quod autem marcus post sex dies factum
dicit sicut et mattheus lucas autē post
octo. non contemnendi sunt si quis

movet sed ratione reddita instruen
di dies enim quando enuntiamus di
centes post tot dies aliquando non
adnumeramus eum in quo loquimur
et eum quo res ipsa futura est quam
praenuntiamus vel pollicemur sed
medios post quos re vera plenos atq.
integros illud futurum est. hoc fecit matth.
et marc. excepto eo die quo haec loque
batur ihs et illo quo exhibuit memora
tam in monte visionem medios dies in
tuentes. dixerunt post sex dies quod ille
adnumeratis finalib. id est primo atq.
ultimo dixerat post octo dies et loquen
di modo quo pars pro toto commemora
tur. item quod lucas ait de mose et helia
et factum est dum discederent ab illo ait
petrus ad ihm. praeceptor bonum est
nos hic esse et cet. non debet putari con
trarium ei quod mattheus marcusq. ita
coniunxerunt petrum hoc suggessisse
quasi adhuc moyses et helias cum dno lo
querentur. non enim expresserunt
quod tunc sed tacuerunt potius quod
iste addidit illis discendentib. hoc petrum

de tribus tabernaculis faciendis dño
successisse; addit etiã lucas intrantib;
illis in nubem factam esse uocẽ de nu
be quod illi non dixerunt, sed nec contra
LVII dixerunt. Sequitur mattheus et inter
rogauerunt eum discipuli dicentes.
quid ergo scribae dicunt quod heliã opor
teat primũ uenire. at ille respondens
ait eis; helias quidẽ uenturus est et resti
tuet omnia. dico autem uobis quia he
lias iam uenit et non cognouerunt eum.
sed fecerunt in eum quaecumq; uoluerunt,
sic et filius hominis passurus est ab eis.
Tunc intellexerunt discipuli quia de iohan
ne baptista dixisset; hoc idem marcus
etiã hunc ordinẽ seruans commemora
uit et non nulla diuersitate discessit,
sed ipse non addidit intellexisse disci
pulos quod iohannẽ dñs significasset
dicendo quod helias iam uenerit.
LVIII Sequitur mattheus et dicit. et cũ ue
nisset ad turbã accessit ad eum homo ge
nibus prouolutus ante eũ dicens. dñe mi
serere filio meo quia lunaticus est et ma
le patitur. et cetera usq; ad illud ubi ait.

hoc autē genus non eicitur nisi per ora
tionē et ieiunium. hoc et marc. et luc.
eodem etiā ordine memorant sine ulla
repugnantiae quaestione.
LVIII Sequitur matthaeus dicens conuer
santibus autem eis in galilaea dixit illis
ihs filius hominis tradendus est in ma
nus hominum et occident eum et tertio
die resurget et contristati sunt uehemen
ter hoc eodē ordine marcus lucasque
LX commemorant. Sequitur matthaeus
et cum uenissent capharnaum acces
serunt qui didragma accipiebant ad
petrum et dixerunt ei magister uester
non soluit didragma ait etiā et cetera
usq. ad illud ubi ait inuenies staterem
illum sumens da eis pro me et te hoc so
lus iste commemorat quo interposito
eundem sequitur in quo ceteros etiam
marcus et lucas pariter ambulant
LXI Sequitur ergo idem matthaeus et
dicit in illa hora accesserunt disci
puli ad ihm dicentes quis putas maior
est in regno caelorum et aduocans ihs
paruulum statuit eum in medio eorū

et dixit, Amen dico uobis nisi conuersi
fueritis et efficiamini sicut paruoli
non intrabitis in regnū caelorū usque
ad illud ubi ait, Sic et pater meus caeles
tis faciet uobis si non remiseritis unus
quisq; fratri suo de cordib; uestris. Et is
tud aliquanto prolixiore dn̄i sermone
non omnia sed quaedam marcus eundē
sequens ordinē posuit quaedā etiā ipse
quae mattheus non dicit in sermone;
Totus autē sermo quousq; eum conside
randum suscipimus a petro solo inter
pellatur quaerente quotiens fratri
debeat ignosci, talia etiā dn̄s loquebatur
ut satis eluceat etiā hoc quod petrus
interrogauit eiq; responsū est ad eun
dem pertinere sermonē. Lucas autē
nisi illud de paruulo quē constituit ante
discipulos imitandū cū de sua magnitu
dine cogitarent nihil hoc ordine ser
uato commemorat si qua enim alia si
militer dixit quae et in isto sermone
sunt posita alibi ex aliis occasionibus
dicta recoluit. sicut iohannes de re
missione peccatorū quod tenebuntur

sicut tenuerint et dimittentur sicut
dimiserint post resurrectionem a domino
dictum commemorat. Cum Mattheus in hoc
sermone dominum hoc dixisse meminerit
quod et Petro ante a dictum fuisse idem ipse
testatur, eadem itaque saepe ac pluribus
locis Iesum dixisse nec ubi moveatur
si ordo dictorum quibusdam repugnare
putabitur sicut iam totiens commenda
vimus meminisse debemus ne hoc semper
admonere necesse sit.

LXII Sequitur Mattheus ita narrans
Et factum est cum consummasset Iesus
sermones istos migravit a Galilaea
et venit in fines Iudaeae trans Iordanen
et secutae sunt eum turbae multae et
curavit eos ibi. Et accesserunt ad eum
pharisaei temptantes eum et dicentes
si licet homini dimittere uxorem suam
quacumque ex causa et cetera usque ad illud ubi
ait qui potest capere capiat. Hoc et
Marcus commemorat eundem ordinem
tenens sane videndum est ne repugna
re videatur. Quod idem Marcus a domino
dicit interrogatos pharisaeos quid eis

moyses praeceperit atque illi illos in
terroganti respondisset de permisso
sibi libello repudii mattheus dixerit uer
bis domini quibus ostenderat ex lege deum coniun
xisse masculum et feminam et propterea
non eos debere ab homine separari retu
lisse responsionem, Quid ergo moyses
mandauit dari libellum repudii et dimittere.
Quibus iterum ait quoniam moyses ad duritiam
cordis uestri permisit uobis dimittere
uxores uestras, ab initio autem non sic fuit,
Nam et marcus hanc domini responsionem
non tacet sed postea quam responderunt
interroganti de libello repudii in quo ordi
ne uel modo uerborum hoc intellegere
debemus ad rei ueritatem nihil interesse
utrum domino separationem prohibenti et
sententiam suam de lege firmanti ipsi in
tulerint quaestionem de libello repudii
per eundem moysen sibi permisso per
quem et illud scriptum est quod deus con
iunxerit masculum et feminam an hoc
idem illi de praecepto moysi eos inter
roganti responderint, nam et uoluntas
eius hanc habebat ut non eis redderet

rationem· Cur illud moyses permiserit
nisi prius ipse hoc commemorasset·
quae uoluntas eius etiam quod marcus po
suit interrogatione significata est· et i
llorum uoluntas ipsa certa fuit de auctori
tate moysi quod mandauit dare libellum
repudii tamquam concluderent eum
separationem sine dubio uetaturum·
hoc enim dicturi erant temptantes acces
serunt· quae uoluntas eorum sic expres
sa est per matthaeum ut non eos esse com
memoraret interrogatos sed ultro
intulisse de mandato moysi quo uellent ut
conuincerent dominum separationem con
iugum prohibentem· Cum ergo uoluntas
loquentium cui debent uerba serui
re euangelistarum demonstrata sit·
nihil interest quemadmodum diuersus inter
ambos fuerit narrandi modus dum ab
eadem ueritate neuter abscederet·
Potest etiam hoc intellegi quod sicut
dicit marcus prius eos de uxore de
mittenda interrogantes dominus uicis
sim interrogaret quid eis praecepe
rit moyses· qui cum respondissent

moysen permisisse libellum repudii scri
bere et dimittere. respondit eis de
ipsa lege per moysen data quomodo deus
instituerit coniugium masculi et fe
minae dicens ea quae ponit mattheus
idem. non legistis quia qui fecit ab ini
tio masculum et feminam fecit eos
et cetera quibus auditis illud quod ei
primo interroganti responderant
repetiverunt dicentes. quid ergo
moyses mandavit dare libellum
repudii et dimittere. tunc ihesus causam
ostendisse duritiae cordis ipsorum.
quam marcus brevitatis causa prius
ponit tamquam illi priori quam mattheus
intermisit eorum responsionem
reddit. iam nihil deperire iudicans veri
tatem quocumque loco eisdem ipsis verbis
quae bis dixerant redderetur quoniam
ipsis ea reddere rationis.

l. xviii Sequitur mattheus. tunc oblati
sunt ei parvuli ut manus eis inponeret
et oraret. discipuli autem increpabant
eos et cetera usque ad illud ubi ait multi
sunt enim vocati pauci autem electi.

hinc cum mattheo marcus ordinem te-
nuit. sed de conductis operariis ad uineā
solus mattheus interponit. Lucas autē
cum commemorasset illud quod eis dixit quae-
rentibus inter se quisnam maior esset. ad
iunxit de illo quem uiderant eicientem
daemonia. Cum eum non sequeretur; in
de iam digreditur ab istis duobus. ubi ait
confirmasse faciem suā ut iret in hieru-
salem. ac post multa interposita occur-
rit eis rursus ad commemorandum
istum diuitem cui dicitur uinde omnia
quae habes quā nunc isti commorant
ex ordine quo pariter eunt, nāc tā. Lu-
cas de istis paruulis ante quā diuitis
faciat mentionem quemadmodum et
isti non praetermittit, de illo ergo di-
uite qui quaerit quid boni faciat ut uitā
aeternam consequatur potest uideri
distare aliquid quod secundum mattheū
dicitur; Quid me interrogas de bono.
secundum illos autē. quid me dicis bonū.
Nam quid me interrogas de bono ad illud
magis referri potest quod ait ille quaeren-
quid boni faciā ibi ent bonū nominauit.

et interrogatio est magister autem
bone non est interrogatio commodis
sime ergo intellegitur utrumque dictum
quid me dicis bonum et interrogas me
LXVII de bono. Sequitur mattheus et di
cit, et ascendens ihs hierusolimam ad
sumpsit duodecim discipulos secreto
et ait illis ecce ascendemus hierusoli
mam et filius hominis tradetur principibus
sacerdotum et scribis et condemnabunt eum
morte et tradent eum gentibus ad delu
dendum et flagellandum et crucifigen
dum et tertia die resurget, Tunc acces
sit ad eum mater filiorum zebaedaei cum
filiis suis adorans et petens aliquid ab eo
et cetera usque ad illud ubi ait sicut filius homi
nis non uenit ministrari sed ministra
re et dare animam suam redemptionem pro
multis, hunc cum illo ordine etiam marcus
tenet filios zebaedaei perhibens dixis
se quod ab eis non per eos ipsos sed per
matrem dictum esse mattheus expres
sit cum illa eorum uoluntatem adtulisset
ad dominum unde magis ipsos quam illam dixis
se quod dictum est breuiter intimauit,

Deniq· et dns et secundum mattheum
et secundum marcum ipsis potius quam
matri respondit. Lucas autem postea
quam eodem ordine commemorauit
quae de passione et resurrectione sua
duodecim discipulis praedixerit prae
termittit ea quae isti commemorant
postq· interposita occurrunt ei ad hie
richum. quod autem dixerunt math· et
marc· de principib· gentium quod domi
nantur subiectis. Non ita futurum inter
illos sed eum qui erit maior et tamquam seruum
aliorum futurum dicit. tale aliquid et lucas
sed non eo loco et ordo ipse indicat iterum
esse eandem sententiam a dno dicentem·tam
LXV. Sequitur mattheus et egredientib·
eis ab hiericho secuta est eum turba
multa. Et ecce duo caeci sedentes
secus uiam audierant quia ihs transiret.
Et clamauerunt dicentes dne miserere
nostri fili dauid et cetera usq· ad illud
ubi ait. Et confestim uiderunt et se
cuti sunt eum. hoc et marcus com
memorat sed de uno caeco factum.
quae ita soluatur quaestio. ut illi

soluta est de duobus qui legionem dae
monum patiebantur in regione geras
senorum. Nam duorum etiam caeco
rum quos modo interposui unum
fuisse notissimum. Et in illa ciuita
te famosissimum; ex hoc etiam satis
apparet quod et nomen eius et patris
eius marcus commemorauit. quod
in tot superius sanatis a domino non fa
cile occurrit. Nisi cum archi
synagogi etiam nomine expressit cuius
filiam resuscitauit ihs. In quo etiam ma
gis iste sensus apparet. quia et ille ar
chisynagogus utique in loco illo nobi
lis fuit. procul dubio itaque bartimeus is
te bartimei filius ex aliqua magna
felicitate deiectus notissimae et
famosissimae miseriae fuit. quod
non solum caecus uerum etiam
mendicus sedebat. hinc est ergo
quod ipsum solum uoluit commemo
rare marcus. Cuius inluminatio
tam claram famam huic miracu
lo comparauit quam erat illius
nota calamitas. Lucas uero quam

uis omnino eodē modo factū tamen
in alio caeco intellegendus est par
commemorare miraculum et eius
dem miraculi parem modum ille q̄ip
pe hoc factū dicit Cum adpropinqua
ret iericho al isti cū egrederetur
ab iericho sed nomen ciuitatis et
facti similitudo putari suadet se
mel esse factum sed euangelis
tas in hoc sibi aduersari quod alius
dicat Cum adpropinquaret iericho
alii cū egrederetur ab iericho non sa
ne hoc persuadet [...] nisi eis qui pro
lixius credi uo [...] lium mentire
euangelium quā [...] duo similia simi
liter que miracula fecisse ihm̄.
quid autem sit credibilius et quid po
tius uerum et omnes fidelis filius eu
angeli facillime uidet et omnis con
tentiosus saltim cum admonitus fue
rit uel tacendo uel etiam si tacere no
luerit cogitando sibi ipse respondet.
LXVI Sequitur mattheus et dicit et cū
adpropinquasset hierusolimis et ue
nissent bethface ad montē oliueti

Tunc ihs misit duos discipulos dicens
eis ite in castellum quod contra
uos est et statim inuenietis asinam
alligatam et pullum cum ea et cetera
usq. ad eum locum ubi ait benedictus
qui uenit in nomine dni. Osanna in
altissimis. hoc etiam marcus narrat
eodem ordine custodito. Lucas autē
in hiericho commoratur quaedam
commemorans quae isti praeter
miserunt de zaccheo principe
publicanorum et quaedam in para
bolis dicta post haec eum ipse
occurrit eis adhuc pulli
commemora tionē in quo sedit
ihs. nec moueat quod matheus et
asinā dicit et pullum. ceteri autē
de asina tacent. iam modo etiā recordan
da est illa regula quā de quinquage
nis et centenis discumbentibus
cū quinque panibus turbae pasce
rentur supra insinuauimus quam
insinuata non deberet hoc iam per
mouere lectorē. nec si matheus
iā de pullo tacuisset quemadmodū

illi de asina tacuerunt· ut minime
contrarium putaretur quod unus
asinam dixit· alii pullum asinae· quan
to minus mouere oportet quia unus
ita commemorauit asinam de qua ce
teri tacuerunt· ut tamen pullum
non taceret de quo illi dixerunt· ubi
ergo utrumque factum potest intelle
gi nulla repugnantia est· nec si alius
aliud et aliud alius commemorarent·
quanto minus cum alius unum alius
utrumque· iohannes quoque cum taceat·
quemadmodum dominus discipulos suos
ad haec animalia sibi adducenda mise
rit interponit tamen breuiter hoc
de pullo cum testimonio etiam prophetae
quod mattheus adhibet· in quo etiam
testimonio prophetico aliquantum
diuersa euangelistarum locutio·
ab ea quidem sententia non recedit·
sed potest mouere quod hoc mattheus
sic adhibet ut asinam dicat commemo
rasse prophetam· sed non ita se habet uel
quod iohannes interponit uel codices
ecclesiasticae interpretationis

ustitiae. Cuius rei causa illa mihi
videtur quod mattheus hebrea lin
gua perhibetur evangelium conscrip
sesse. manifestum est autem interprae
tationem illam quae dicitur septuaginta
in nonnullis se aliter habere quam
inveniunt in hebraeo qui eam linguam
noverunt et qui interpraetati sunt
singulatim eosdem libros hebreos huius
item distantiae causa si quaeratur.
Cur tanta auctoritas interpraetatio
nis septuaginta multis in locis distet
ab ea veritate quae in hebraeis codi
cibus invenitur. Nihil occurrit pro
babilius existimo quam illos septu
aginta eo spiritu interpraetatos quo
et illa quae interpraetabantur dic
ta fuerant quod ex ipsa eorum quae
praedicatur consensione firmatum
est. ergo et ipsi nonnulla in eloquio
variando et ab eadem voluntate dei
cuius illa dicta erant et cui verba
servire debebant non recedendo
nihil aliud demonstrare voluerunt
quam hoc ipsum quod nunc evangelistarum

quattuor concordi quadam diversi
tate miramur qua nobis ostenditur
non esse mendacium si quisquam ita
diverso modo aliquid narret ut ab eius
voluntate cui consonandū et consen
tiendum est non recedat quod nosse
moribus utile est propter cavenda
et iudicanda mendacia et ipsius fidei
neputemus quasi consacratis sonis
ita muniri veritatē tamquā ds nobis
quemadmodum ipsam rem sic verba
quae propter illā sunt dicenda commen
det. Cum potius ita res quae dicenda
est praeferatur ut istos omnino quae
rere non deberemus si eam sine his
nosse possimus sicut illā novit ds et
lxvii in ipso angeli eius. Sequitur matth
et dicit et cum intrasset hierusoly
mā commota est universa civitas
dicens quis est hic populi autē dice
bant, hic est ihs propheta a nazareth
galilaeae et intravit ihs in templum
dī et eiciebat omnes vendentes et
ementes in templo et cetera usque
ad eum locū ubi ait vos autē fecistis

illā spelunca latronū. hoc de turbis
uendentium eiectis e templo
omnes commemorant. sed iohannes
longe diuerso ordine. nā post testi
monium baptistę iohannis de ihū
cum eū commemorasset isse in galileā
quando aquam conuertit in uinum.
inde post commemorationē paucorū
in capharnaū dierum dicit eum ascendis
se in hierusolimā cum esset pascha
iudaeorum et facto flagello de res
ticulis expulisse de templo uenden
tes. unde manifestū est non semel.
sed iterum hoc esse a dno factum.
sed illud primum commemoratum
a iohanne hoc ultimum a ceteris.
LXVIII Sequitur mattheus et accesse
runt ad eū caeci et claudi in templo et
sanauit eos. uidentes autem princi
pes sacerdotum et scribae mirabi
lia quae fecit et pueros clamantes
in templo et dicentes osanna filio
dauid indignati sunt et dixerunt ei
audis quid isti dicunt. ihs autem dicit
eis utiq; nū quā legistis quia ex ore

infantium et lactantium perfecisti lau
dem? et relictis illis abiit foras extra ci
uitatem in bethaniam ibique mansit. Ma
ne autem reuertens in ciuitatem esuriuit,
et uidens fici arborem unam secus uiam
uenit ad eam et nihil inuenit in ea nisi fo
lia tantum et ait illi: numquam ex te fructus
nascatur in sempiternum. et arefacta
est continuo ficulnea. et uidentes dis
cipuli mirati sunt dicentes: quomodo
continuo aruit? respondens autem ihs
ait eis: amen dico uobis, si habueritis
fidem et non haesitaueritis non solum
de ficulnea facietis, sed et si monti huic
dixeritis tollere et iactare in mare fiet,
et omnia quaecumque petieritis in ora
tione credentes accipietis. Hoc et
marcus consequenter dicit, sed non
eundem ordinem tenet. Primo enim
quod etiam in templo mattheus dixit
[illegible] eiecisse uendentes et
ementes non commemorat marcus,
sed circumspectis omnibus cum iam hora es
set exisse dicit in bethaniam
cum duodecim et alia die cum exirent.

a bethania esurisse et arbori fici
maledixisse. Quod et mattheus com
memorat et subiungit idem marcus
quod venerit hyerusolimam et cum
introisset in templum eiecit venden
tes et ementes quasi altero die non
primo factum esse, sed quia mattheus
ita conectit et relictis illis abiit foras
extra civitatem in bethaniam unde mane
revertentem in civitatem arbori male
dixisse commemorat probabilius
creditur ipse potius tenuisse ordinem
temporis de vendentibus et ementibus
eiectis de templo. Cum enim dicit et
pia relictis illis habiit foras quibus relictis
pia intellegi poterit nisi cum quibus superius
loquebatur indignantibus quod pueri cla
marent osanna filio david praeter
misit ergo marcus quod primo die fac
tum est cum intravit in templum et re
cordatus interposuit cum dixisset
quod non invenerit aliquid in ficulnea
praeter folia, quod secundo die factum
est sicut ambo testantur. Miratos au
tem esse discipulos quod arbor

aruerit et eis dominum respondisse de fide
et de monte in mare transferendo
non ipso secundo die quo dixit arbori
iam non amplius in aeternum quisquam
ex te fructum manducet sed tertio die
ipso quippe die secundo commemoravit
idem marcus de templo electos venden
tes quod primo die factum praetermi
serat ipso ergo secundo die dicit fac
ta vespera egressum de civitatem et cum
mane transirent vidisse discipulos
ficum aridam factam a radicibus et recorda
tum petrum dixisse ei rabbi ecce ficus
cui maledixisti aruit tunc eum de poten
tia fidei respondisse; mattheus autem
tamquam secundo die hoc totum factum
sit id est et dictum arbori numquam ex te
fructus nascatur in sempiternum et
arefactam esse continuo. et videntibus
hoc discipulis atque mirantibus illud de
virtute fidei fuisse responsum. unde
intellegitur marcum quidem secundo
die commemorasse quod primo die
factum praetermiserat de templo
scilicet electos vendentes et ementes

MATTHEUS UERO CŪ COMMEMORASSET QUOD
ALTERO DIE FACTUM EST DE ARBORE MALEDIC
TA QUANDO MANE REUERTEBATUR A BETHA
NIA IN CIUITATEM PRAETERMISIT EA QUAE
MARCUS COMMEMORAUIT UENISSE ILLUM
IN CIUITATEM ET UESPERE EXISSE ET MA
NE CUM TRANSIRENT DISCIPULOS ARBORĒ
ARIDAM FUISSE MIRATOS ET EI QUOD SECUNDO
DIE GESTUM ERAT QUOD ARBOR MALEDICTA
EST ADIUNXIT ILLUD QUOD TERTIO DIE GESTŪ
EST EIUS ARIDITATE MIRATOS ESSE DISCIPU
LOS ET DE POTENTIA FIDEI A DNO AUDISSE SIC
EA CONIUNGENS UT NISI EX MARCI NARRATIO
NE COGAMUR INTENDERE UBI ET QUID MATTH
PRAETERMISERIT NON POSSIT AGNOSCI CŪ
ERGO DIXISSET MATTHEUS ET RELICTIS ILLIS AB
IIT FORAS EXTRA CIUITATEM IN BETHANIAM IBIQ.
MANSIT MATTH REUERTENS IN CIUITATEM
ESURIIT ET UIDENS FICI ARBOREM UNAM SECUS
UIAM UENIT AD EAM ET NIHIL INUENIT NISI
FOLIA TANTUM ET AIT ILLI NUMQUAM ABS
TE FRUCTUS NASCATUR IN SEMPITERNUM
ET ARE FACTA EST CONTINUO FICULNEA PRE
TERMISSIS CETERIS AD EUNDEM DIEM PERTI
NENTIB. ADIUNXIT STATIM ET UIDENTIB. DIS

cipuli mirati sunt dicentes: quomodo
continuo aruit, quod alio die viderunt
alio die mirati sunt. Intellegitur autem
non tunc aruisse quando viderunt, sed
continuo quod maledicta est; neque enim
arescentem sed penitus arefactam vide
runt ac sic eam continuo in verbo domini aru
isse intellexerunt.

L.xviiii Sequitur Mattheus et dicit: Et cum
venisset in templum accesserunt ad eum
docentem principes sacerdotum et seniores
populi dicentes: In qua potestate haec fa
cis et quis tibi dedit hanc potestatem?
Respondens Iesus dixit illis: Interrogabo vos
et ego unum sermonem quem si dixeri
tis mihi et ego vobis dicam in qua potestate
haec faciam. Baptismum Iohannis unde erat
et cetera usque ad illud ubi ait: Nec ego dico vo
bis in qua potestate haec facio. Hoc totum
et alii duo Marcus et Lucas totidem
paene verbis explicaverunt nec in or
dine inter se videntur aliquid discrepa
re, nisi unde superius locutus sum quod
praetermissis quibusdam Mattheus
in alterum diem pertinentibus hic contexuit

narrationē et nisi ad ueritatem possit
pertinere ipsum in secundo die adhuc uer
sari marcum autem in tertio. Lucas
uero non quasi ex ordine dies persequens
hoc subiunxit sed cū cōmemorasset
electos de templo ementes et uenden
tes praetermisit quod exibat in bethaniā
et regrediebatur in ciuitatem et quod
de ficulnea factū est et quod mirantib.
discipulis de fidei uirtute responsum
est atque his praetermissis intulit
dicens, Et erat docens cotidie in tēplo.
principes autem sacerdotū et scribae
et principes plebis quaerebant illum
perdere et non inueniebant quid face
rent illi. omnes enim populus suspensus
erat audiens illum. Et factum
est in una dierum docente illo populū
in templo et euangelizante conuene
runt principes sacerdotū et scribae
cum senioribus et aiunt dicentes ad
illum: dic nobis in qua potestate haec
facis et cetera quae etiam duo illi cō
memorant. unde apparet nihil eis
etiam ipso ordine repugnare quando

id quod dicit factum in una die eorū ea dies
intellegitur in qua id gestum illi etiam
LXX retulerunt. Sequitur Mattheus quid
autem uobis uidetur homo habebat duos
filios et accedens ad primū dixit illi uade
hodie operare in uineam meam ille autem res
pondens ait nolo. postea autem paeniten
tia motus abiit accedens autem ad alterū
dixit similiter ad ille respondens ait ego
domine et non iit et cetera usq; ad illud ubi ait
et qui ceciderit super lapidem istum
confringetur super quē uero ceciderit
conteret eum. Marcus et Lucas non com
memorant de duobus istis filiis quibus im
peratum est ut irent atque operarentur
in uinea sed quod post hoc narrat Matth
de uinea quae locata est agricolis qui
persecuti sunt seruos missos ad se et
postea dilectum filiū occiderunt et eie
cerunt extra uineā etiam illi ambo non ta
cent eodem ordine custodito id est postea
quā de baptismo Iohannis interrogati
iudaei se nescire dixerunt et respondit
eis nec ego dico uobis in qua potestate haec
facio nullius hic ergo repugnantiae

quaestio nascitur. Nisi quod mattheus cũ
dixisset quod dñs interrogauerit iudaeos
cum uenerit dñs uineae quid faciet agrico
lis, illos respondisse subiunxit adque di
xisse, malos male perdet et uineã locabit
aliis agricolis qui reddant ei fructum tem
poribus suis. Quod marcus non ab ipsis dic
tum esse cõmemorat, sed dñm hoc conse
quenter locutũ post interrogationẽ suã
ipsum sibi quodammodo respondisse.
Ita enim dicit; quid ergo faciet dñs uineae
ueniet et perdet colonos et dabit uineã
aliis, sed facile potest intellegi uel illorũ
uocem ita subiunctã ut non interpone
retur illi dixerunt aut illi responderunt
sed tamen intellegeretur aut ideo res
ponsionẽ istã dño potius adtributã quia
cum uerũ dixerunt etiã de illis hoc ipse
respondit qui ueritas est. Sed illud magis
mouet quod lucas non solum eos hoc res
pondisse non dicit haec etiã uerba ipse
quoque sicut marcus dño adtribuens
uerum etiam contrariã retulisse res
ponsionẽ dicentes absit. Ita enim narrat;
quid ergo faciet illis dñs uineae ueniet

et perdet colonos istos et dabit uineam aliis
quo audito dixerunt illi absit. Ille autem
aspiciens eos ait quid est ergo quod scrib
tum est lapidem quem reprobauerunt
aedificantes hic factus est in caput an
guli. Quomodo ergo secundum matthaeum
illi quib· haec loquebatur dixerunt malos
male perdet et uineam locauit aliis agri
colis qui reddant ei fructum temporib·
suis cum sec lucan talib· uerbis contra
dixerint dicentes absit et re uera quod
secutus dns ait de lapide reprobato ab
aedificantib· et factum in capite anguli
ita inlatum est ut hoc testimonio con
uincerentur illi parabolae contradicen
tes. Nam et ipse matth hoc sic commemo
rat dictum tamquam contradicentib·
cum ait. numquam legistis in scriptu
ris lapidem quem reprobauerunt aedi
ficantes hic factus est in caput anguli.
Quid est enim numquam legistis nisi
quia hoc responderant quod esset con
trarium. hoc etiam marc significat quia
haec ipsa uerba ita refert. nec scrip
turam hanc legistis lapidem quem re

probauerunt aedificantes hic factus est
in caput anguli. quae sententia secundum
lucam magis apparet loco suo dicta post
illorum contradictionem qua dixerunt
absit. tantundem enim ualet sicut hoc
etiam ipse ponit. quid est ergo hoc quod
scribtum est. lapidem quem reprobaue
runt aedificantes hic factus est in caput
anguli. hanc enim sententiae uolunta
tem intimat. siue numquam legistis. si
ue nec hoc legistis. siue quid est ergo hoc
quod scribtum est. restat ergo ut intel
legamus inplebe quae audiebat quosdam
respondisse. quod mattheus commemorat
dicens. aiunt illi malos male perdet et
uineam suam locabit aliis agricolis. quos
dam uero illud quod lucas non tacuit hoc
est absit. his ergo qui illud domino responde
rant. illi alii responderunt absit. sed il
lorum responsio quibus isti retulerunt
absit. propterea domino retributa est
a marco et a luca. quia sicut dixi per eos
ipsa ueritas locuta est. siue per nescien
tes si male ierant. sicut per caiphan qui ne
sciens quid dixerit. cum esset pontifex pro

phetauit siue per scientes haec iam in id
legentes atque credentes. Ibi enim erat etiam
illa multitudo per quam iam erat impleta
prophetia. Cum uenientem magna cele
britate occurrentes adclamarent bene
dictus qui uenit in nomine domini. Nec mouet
quod idem Mattheus principes sacerdotum
et seniores populi dixit accessisse ad dominum
et quaesisse in qua potestate haec face
ret et quis ei dederit hanc potestatem quan
do eos de baptismo Iohannis uicissim in
terrogauit unde esset de caelo an ex homi
nibus quibus respondentibus quod nescirent.
ait nec ego uobis dico in qua potestate haec fa
cio. Inde enim secutus est contextum loquen
do etiam quid autem uobis uidetur homo ha
bebat duos filios et cetera sine ulla cuiusquam
rei uel personae interpositione secundum
Mattheum sermo contexitur usque ad
hoc quod de locatis agricolis uineae com
memoratur. Potest enim putari omnia ea
principibus sacerdotum et senioribus po
puli locutum fuisse a quibus fuerat de sua
potestate interrogatus. Qui utique si temptan
tes et inimici quaesierant non eis pos
sunt

INTELLEGI QUI CREDIDERANT ATQUE ILLUD DECLA
RUM EX PROPHETAE TESTIMONIO DNO PERHIBUE
RANT QUI ETIAM MODO RESPONDERE POTUISSENT
NON NESCIENTES SED CREDENTES: MALOS
MALE PERDET ET UINEAM LOCABIT ALIIS AGRI
COLIS. HOC OMNINO MOUERE NON DEBET UT
IDEO PUTEMUS NON FUISSE CREDENTES IN
ILLA MULTITUDINE QUAE TUNC DNI PARABO
LAS AUDIEBAT. TACUIT NAMQUE IDEM MATTH
BREUITATIS CAUSA QUOD LUCAS NON TACET.
PARABOLAM ISTAM SCILICET NON AD EOS
SOLOS DICTAM QUI DE POTESTATE INTERROGA
UERANT SED AD PLEBEM. SIC ENIM AIT: COEPIT
AUTEM DICERE AD PLEBEM PARABOLAM HANC.
HOMO PLANTAUIT UINEAM ET CETERA. IN HAC ERGO
PLEBE INTELLEGENDUM EST ETIAM ILLOS ESSE
POTUISSE QUI SIC EUM AUDIRENT QUOMODO
CUI DIXERANT BENEDICTUS QUI UENIT IN NO
MINE DNI ET IPSOS UEL EX IPSIS FUISSE QUI
RESPONDERUNT MALOS MALE PERDET ET
UINEAM LOCABIT ALIIS AGRICOLIS. QUORUM
RESPONSIONEM NON SOLUM PROPTEREA DNO
TRIBUERUNT MARCUS ET LUCAS QUOD HOC
IPSE DIXISSET QUIA UERITAS EST QUAE ETIAM
PER MALOS ATQ NESCIENTES SAEPE LOQUITUR

occulto quodam instinctu mentem ho
minis mouens non sanctitatis illius meri
to sed iure propriae potestatis· uerum
etiam quia tales esse potuerunt ut non
frustra in ipso corpore domini iam sicut mem
bra deputarentur ut in merito eorum
uox illa tribueretur cuius membra
erant qui iam baptizauerat plures quam
iohannes et habebat turbas discipulorum
sicut ipsi euangelistae saepe testantur
et unde erant etiam illi quingenti fratres
quibus eum apostolus paulus post re
surrectionem praesentiatum esse comme
morat· Praeterea quia et secundum
eundem mattheum non ita dictum est
aiunt illi malos male perdet ut in eo quod
positum est illi pluralis numerus acci
piendus sit tamquam eorum fuerit ista
responsio qui eum de sua potestate dolo
se interrogauerant sed aiunt illi dictum
est id est illi ipsi domino singulari pronomi
ne non plurali quod in codicibus graecis
sine ullo scrupulo ambiguitatis apparet·
Est quidam sermo domini apud euangelistam
iohannem ubi hoc quod dico facilius possit

intellegi, dicebat ergo ihs ad eos
qui crediderunt ei iudaeos, si uos perman
seritis in sermone meo uere discipuli
mei eritis et cognoscetis ueritatem et ue
ritas liberabit uos, Et responderunt ei,
semen abrahae sumus et nemini seruiuimus
umquam, quomodo tu dicis liberi eritis? res
pondit eis ihs, Amen amen dico uobis quia
omnis qui facit peccatum seruus est
peccati, seruus autem non manet in domo
in aeternum, filius autem manet in ae
ternum; si ergo filius uos liberauerit
uere liberi eritis; scio quia filii abrahae
estis, sed quaeritis me interficere quia
sermo meus non capit in uobis. Non utique
illis diceret quaeritis me interficere qui
in eum iam crediderant quibus dixerat
si uos manseritis in sermone meo uere
discipuli mei eritis; sed quia hoc ad eos dixe
rat qui iam in eum crediderant; erat uero
multitudo praesens erat quae plures
habebat inimicos, Etiam non exprimente
euangelista qui essent qui responderunt
ex hoc ipso quod responderunt et quod de
inde ab illo audire meruerunt satis apparet

quae uerba quibus sint tribuenda per
sonis, Sicut ergo in hac multitudine
secundum iohannē erant qui iam cre
diderant in ihm, erant etiam qui eum occi
dere quaerebant, sic in illa de qua nunc lo
quimur erant qui dolose dnm interroga
uerant in qua potestate illa faceret,
erant etiam qui non dolose sed fideli
ter adclamauerant benedictus qui ue
nit in nomine dni, ac per hoc erant qui di
cerent perdet illos et uineam suā dabit
aliis, quae uox recte etiam ipsius dni fuis
se intellegitur siue propter ueritatem
siue propter membrorum eius cum suo
capite unitatem, erant etiam qui talia
respondentibus dicerent absit quia in
tellegebant in se ipsos esse parabolā dic
MT tam, Sequitur matheus et cum audissent
principes sacerdotum et pharisaei pa
rabolas eius cognouerunt quod de ipsis
diceret et quaerentes eum tenere timue
runt turbas quoniam sicut prophetā eum ha
bebant, et respondens ihs dixit iterum
in parabolis eis dicens, Simile factū est
regnum caelorum homini regi qui fecit

nuptias filio suo et misit seruos suos
uocare inuitatos ad nuptias et nolebant
uenire et cetera usque ad illud ubi ait
multi enim sunt uocati pauci uero elec
ti parabolam istam de inuitatis ad nuptias
solus mattheus narrat similem quidam
etiam lucas commemorat, sed non est
hoc sicut et ordo ipse indic[at] quamuis
et illi nonnulla similitudine congruat quod
uero post illam parabolam de uinea et occi
so filio patris familias subiecit mattheus
cognouisse iudaeos quod in eos dictum dic
tum fuerit et insidias caepisse moliri
hoc etiam marc. et luc. [...]testantur eun
dem ordinem retinentes, sed inde ipsi per
gunt in aliud ex hoc subiungentes quod
et mattheus post istam quam solus in
terposuit de nuptiis parabolam ex ordi
LXV ne inseruit; Sequitur ergo mattheus.
Tunc abeuntes pharisaei consilium inie
runt ut caperent eum in sermone et
mittunt ei discipulos suos cum herodianis
dicentes magister scimus quia uerax
es et uiam dei in ueritate doces et non est
tibi cura de aliquo non enim respicis

personam hominum. dic ergo nobis quid tibi ui
detur, licet censum dare caesari an non. et
cetera usque ad illud ubi ait. et audientes turbae
mirabantur in doctrina eius. haec duo
domini responsa. unum de nummo propter
tributum reddendum caesari. alterum
de resurrectione propter illam mulierem
quae septem sibimet succedentibus fra
tribus nupserat. marcus et lucas simili
ter narrant. nec in ordine aliquid discre
pant. post parabolam quippe illam de conduc
toribus uineae et de iudaeis in quos dicta
est insidias praeparantibus. quae omnes
tres commemorauerunt. praetermit
tunt hi duo marcus et lucas parabolam de in
uitatis ad nuptias. quam solus mattheus
interposuit. et cum illo iam sequuntur
narrantes haec duo de tributo caesaris
et de muliere septem singillatim uxorum
eodem prorsus ordine sine aliqua re
pugnantiae quaestione.

l. xxiii. Sequitur ergo mattheus et dicit.
pharisaei autem audientes quod silentium
inposuisset sadducaeis conuenerunt in
unum. et interrogauit eum unus ex eis.

legis doctor temptans eum. Magister
quod est mandatum in lege? Ait illi ihs dili
ges dominum deum tuum in toto corde tuo et in tota
anima tua et in tota mente tua. Hoc est
maximum et primum mandatum. Secundum
autem simile est huic diliges proximum
tuum sicut te ipsum. In his duobus manda
tis universa lex pendet et prophetae.
Hoc et marcus commemorat eundem or
dinem servans. Nec moveat quod mattheus
dicit temptantem fuisse illum a quo dominus in
terrogatus est. Lucas autem hoc tacet et
in fine ita concludit quod ei dominus sapienter
respondenti dixerit non longe es a regno
dei. Fieri enim potest ut quamvis temptans ac
cesserit domini tamen responsione correc
tus sit. Aut certe ipsam temptationem non ac
cipiamus malam tamquam decipere volen
tis inimicum sed cautam potius tamquam
experiri amplius volentis ignotum.
Neque enim frustra scriptum est qui
facile credit levis corde minorabitur.
Lucas autem non hoc ordine sed longe
alibi tale aliquid interposuit utrum autem
hoc recordetur an alius ille sit cum quo

SIMILITER DE DUOBUS ISTIS PRAECEPTIS
DNS ERIGIT PRORSUS INCERTU EST HINC AU
TEM ETIA RECTE UIDETUR ALIUS ESSE
NON SOLUM PROPTER ORDINIS MULTAM
DIFFERENTIA SED QUIA ETIAM IPSE DICI
TUR RESPONDISSE DNO INTERROGANTI
ET IN SUA RESPONSIONE COMMEMORASSE
DUO ISTA PRAECEPTA ET CU EI DIXISSET DNS
HOC FAC ET UIUES ID EST ILLUD FACERE QUOD MAG
NU ESSE IN LEGE IPSE RESPONDERAT SEQUITUR
EUANGELISTA AIT ILLE AUTEM UOLENS SE
IUSTIFICARE DIXIT ET QUIS EST MIHI PROXI
MUS TUNC DNS NARRAUIT DE ILLO QUI DES
CENDEBAT AB HIERUSALEM AD HIERICHO ET
INCIDIT IN LATRONES UNDE QUIA ET TEMP
TANS PRAEDICTUS EST ET DUO PRAECEP
TA IPSE RESPONDIT ET POST ADMONITIO
NE DNI DICENTIS HOC FAC ET UIUES NON
BONUS COMMENDATUR CU DICITUR DE EO
ILLE AUTEM UOLENS SE IUSTIFICARE ISTE
AUTEM QUEM PARI ORDINE MATTHEUS
MARCUSQ COMMEMORANT TAM BENE
COMMENDATUS EST UT EI DICERET DNS
NON LONGE ES A REGNO DI PROBABILIUS
CREDITUR HUNC ALIUM ESSE NON ILLUM

LXXIII SEQUITUR MATTHEUS, CONGREGA
TIS AUTEM PHARISAEIS INTERROGAUIT
EOS IHS DICENS, QUID UOBIS UIDETUR DE XPO
CUIUS FILIUS EST DICUNT EI, DAUID, AIT ILLIS,
QUOMODO ERGO DAUID IN SPU UOCAT EUM
DNM DICENS: DIXIT DNS DNO MEO SEDE A DEX
TRIS MEIS DONEC PONAM INIMICOS TUOS SCA
BILLUM PEDUM TUORU. SI ERGO DAUID UOCAT
EUM DNM QUOMODO FILIUS EIUS EST ET NE
MO POTERAT RESPONDERE EI UERBUM NEQ.
AUSUS FUIT QUISQUAM EX ILLA DIE EUM AMPLIUS
INTERROGARE, HOC CONSEQUENTER ET EO
DEM ORDINE MARCUS QUOQUE COMMEMO
RAT. LUCAS ETIAM TANTUMMODO DE ILLO
TACET QUI INTERROGAUIT DNM QUOD ESSET
MANDATUM PRIMUM IN LEGE, HOC AUTEM
PRAETERMISSO EUNDEM ETIAM IPSE ORDINEM
SERUAT ET HOC DE XPO QUOMODO SIT FI
LIUS DAUID QUAESISSE A IUDAEIS DNM PA
RITER NARRAT NEC INTEREST AD SENTENTIAM
QUOD SECUNDUM MATTHEUM CUM INTERRO
GASSET IHS QUID EIS UIDEATUR DE XPO CUIUS
ESSET FILIUS ILLI RESPONDERUNT DAUID ET
TUNC DEMUM INTULIT QUOMODO EUM DAUID
DICERET DNM, SECUNDUM ILLOS AUTEM DUOS.

marcū et lucā nec interrogasse nec
respondisse inueniuntur. intellegere ergō
debemus post eorū responsionē sentien
tiā ipsius dn̄i a duobus euangelistis insi
nuatā quomodo ab illo dictū sit his audien
tib; quos uolebat suo magisterio utiliter
informare et scribarum alienare doctri
na qui de xp̄o illud solum sapiebant quod
secundum carnē factus erat ex semine
dauid non eum autem intellegebant deū
propter quod erat dn̄s ipsius dauid. ideo
tamquā de illis errantibus dn̄s ad istos
sermone faciens quos uolebat ab illo
rum errore liberari secundū hos duos
euangelistas commemoratur. ut quod
illis dictum est quomodo dn̄s eius sicut math
narrat sic accipiatur non tamquam
ad illos sed tamquā de illis ad eos potius
dictum sit quos uolebat instruere.
Sequitur mattheus iam a marco rationis o
rdinem tenens in quib; locutus est ad
turbas et ad discipulos suos dicens super
cathedrā moysi sederunt scribae et pha
risaei omnia ergo quaecumque dixerint
uobis seruate et facite secundum opera

uero ipsorū nolite facere dicunt enim
et non faciunt et cetera usq. ad illud ubi ait
non me uidebitis amodo donec dicatis
benedictus qui uenit in nomine dni.
Similē sermonē habuisse dnm aduer
sus pharisaeus et scribas legisq. docto
res lucas quoq. commemorat sed in domo
cuiusdā pharisaei qui eum inuocauerat
ad conuiuium quod ut narraret digres
sus erat a mattheo circa illum locum ubi
ambo commemorauerant quod dictū
est a dno de signo ionae et triū dierū et noc
tium et de regina austri et de nineuitis
et de spu inmundo qui redit et inuenit
mundatā domum. Post quē sermonē
dicit mattheus adhuc eo loquente ad
turbas ecce mater eius et fratres
stabant foris querentes loqui ei.
Lucas autem in eo sermone dni comme
morat et alia quibusdam quae matth
dixisse dnm praetermisit ab ordine
que ubi cum mattheo ueniebat ita digre
ditur et cum loqueretur inquid roga
uit illū quidā pharisaeus ut prandē
ret apud se et ingressus [illegible]

recubuit. Pharisaeus autem coepit in-
tra se reputans dicere quare non bap-
tizatus esset ante prandium. Et ait
dominus ad illum. Nunc vos pharisaei quod
deforis est calicis et catini mundatis.
atque hinc iam cetera in eosdem pharisaeos
et scribas et legis doctores talia dicit
qualia matthaeus hoc loco quem nunc
considerandum suscepimus. quamquam
ergo et ista matthaeus commemoret
et quamvis domum illius pharisaei non no-
minet non tamen locum exprimat ubi
dicta sint quod repugnet aliquid illi domui.
Tamen quia iam venerat dominus in hieru-
salem a galilaea et post eius adventum
ita superiora usque ad hunc sermonem
contexuntur ut probabiliter accipian-
tur in hierusalem gesta. Lucas autem
illud narrat cum adhuc dominus iter ageret
in hierusalem. videntur mihi similes
duo esse sermones quorum ille alterum
alterum iste narravit. Sane conside-
randum est quomodo hic dictum sit
non me videbitis amodo donec dica-
tis benedictus qui venit in nomine domini.

Cum secundum eundem mattheum iam hoc
dixerint, et lucas enim dicit hoc esse res
ponsum a domino illis qui eum monuerant ut
iret inde quoniam vellet eum herodes
occidere, ibi etiam adversus ipsam hierusalem
et prorsus verba ab illo esse dicta comme
morat quae hic mattheus, sic enim nar
ratur secundum lucan: in ipsa die acces
serunt quidam pharisaeorum dicentes
illi, exi et vade hinc quia herodis vult te
occidere, et ait illis, ite dicite vulpi, ecce
eicio daemonia et sanitates perficio hodie
et cras et tertia consummor. verumtamen
oportet me hodie et cras et sequenti ambu
lare quia non capit prophetam perire ex
tra hierusalem. hierusalem hierusalem
quae occidis prophetas et lapidas eos qui
mittuntur ad te, quotiens volui congre
gare filios tuos quemadmodum aves ni
dum suum sub pinnis et noluisti. ecce re
linquitur vobis domus vestra. dico autem
vobis quia non videbitis me donec veniat
cum dicetis benedictus qui venit in nomi
ne domini. Narrationi quidem huic lucae non
videbitur adversari quod turbae dixerunt

domino veniente ad hierusalem benedictus
qui venit in nomine domini. Secundum quippe
lucae ordinem nondum illuc venerat et non
dum dictum erat, sed quia non dicit quod inde
tunc abscesserit ut non veniret nisi eo
tempore quo illud diceretur perseverat
quippe in itinere suo donec veniat hierusa
lem, aut illud quod ait ecce eicio daemonia
et sanitates perficio hodie et cras et tertia
consummor mystice ab illo et figurate dicta
intelleguntur neque enim eo die passus est qui
est ab hoc die tertius cum continuo dicat oportet
me hodie et cras et sequenti ambulare,
cogit proinde et ita illud mystice intellegi
quod ait non videbitis me donec veniat cum
dicetis benedictus qui venit in nomine domini
de illo suo adventu quo in claritate ventu
rus est, hoc significans ut illud quod ait eicio
daemonia et sanitates perficio hodie et cras
et tertia consummor Referatur ad corpus
eius quod est ecclesia, expelluntur enim
daemonia cum relictis paternis superstitio
tionibus credunt in eum gentes, et perfici
untur sanitates cum secundum eius praecep
ta vivitur Postea quam fuerit diabolo

et huic saeculo renuntiatum usque in fine
resurrectionis quae tamquam tertia consū
mabitur hoc est ad plenitudinē angeli
cā per corporis etiam immortalitatē
perficietur ecclesiae· Quapropter ordo
iste matthei nequaquā putandus est
in aliud aliquid esse digressus sed lucas ma
gis intellegendus est uel praeoccupasse
quae gesta sunt in hierusalem et recordan
do interposuisse antequā eius narratio dn̄m
perduceret hierusalem· ante idem ciuitati
iam propinquantē talia respondisse mo
nentibus ut caueret herodē qualia matths
eum dicit etiā urbis locutum· cū iam per
uenisset in hierusalem ad quē illa omnia
peracta essent quae supra narrata sunt·

LXXVI. Sequitur mattheus et dicit· Et egres
sus ihs̄ de templo ibat· et accesserunt disci
puli eius ut ostenderent ei aedificationes
templi· ipse autem respondens dixit illis
uidetis haec omnia· amen dico uobis non
relinquetur hic lapis super lapidē qui
non destruatur· Marcus etiam comme
morat hoc eodē paene ordine· post ali
quantā digressionē ad hoc factam·

UT COMMEMORARET DE UIDUA QUAE MISIT DUO
MINUTA IN GAZOPHYLACIUM QUOD ET LUCAS SO
LUS COMMEMORAT. NAM ETIAM SECUNDUM MARCUM
POSTEAQUAM ILLUD DNS EXPLICAUIT IUDAEIS QUOMO
DO ACCIPERENT XPM FILIUM DAUID ET NARRANTUR
QUAE DIXERIT DE CAUENDIS PHARISAEIS ET HYPO
CRISI EORUM. QUEM LOCUM MATTHEUS LATISSIME
PERSECUTUS EST ET PLURA IBI DICTA NARRAUIT
ATQUE IDEO POST EUNDEM LOCUM QUEM BREUITER PER
STRINXIT MARCUS ET COPIOSE DIGESSIT MATTHEUS.
NIHIL AMPLIUS MARCUS INTULIT SICUT DIXI NISI
DE ILLA UIDUA PAUPERRIMA ET UBERRIMA. AC DE
INDE SUBIUNXIT EA QUIBUS MATTHEO ITERUM
COHERERET DICENS DE TEMPLI FUTURA EUERSIONE.
LUCAS QUOQUE POST ILLUD DE XPO QUOMODO ESSET
FILIUS DAUID PAUCA DE CAUENDA YPOCRISI PHA
RISAEORUM COMMEMORAT. INDE SICUT MARCUS
PERGIT AD UIDUAM QUAE DUO MINUTA IN GAZO
PHYLACIUM MISIT. DE INDE SUBIUNGIT DE TEMPLI
FUTURA EUERSIONE. QUOD MATTHEUS ET MARCUS
SECRETO DISCIPULIS DNM INTERROGANTIBUS
QUOD SIGNUM SUI ADUENTUS ESSET.

LXXVII SEQUITUR MATTHEUS DICENS SEDEN
TE AUTEM EO SUPER MONTEM OLIUETI ACCESSERUNT
AD EUM DISCIPULI SECRETO DICENTES DIC NOBIS

quando haec erunt et quod signum ad
uentus tui et consũmationis saeculi
et respondens ihs dixit eis uidete ne
quis uos seducat multi enim uenient
in nomine meo dicentes ego sum xps et
multos seducent et cetera usq; ad illud ubi
ait et ibunt hi in supplicium aeternum
iusti autem in uitam aeternam. Nunc iam
istum prolixum sermonẽ dni secundum
tres euangelistas mattheum marcum
et lucam consideremus conde quippe
tenentes ordinem pariter ista contexũ
dicunt quidem hic aliqua etiã singuli pro
pria in quibus nulla est repugnantiae
timenda suspicio de his autem quae
pariter dicunt nec ubi sibi inuicem aduer
sari putentur uidendum est. Neq; enim
dici potest si aliquid tale occurreret
aliud esse atq; alibi ad nos similiter dic
tum quando eodẽ loco rerum ac tem
porum continuatũ uersatur narra
tio, sane quod earundẽ sententiarum
adnodicatarũ non eundem omnes ordinẽ
seruant nihil ad rem pertinet uel ad
intellegendam uel insinuandam dūī ēē.

quae ab illo dicta referuntur non sibi met
adversentur. Quod ergo mattheus ait
et praedicabitur hoc evangelium regni in
universo orbe in testimonium omnibus
gentibus et tunc veniet consummatio
etiam marcus eodem ordine ita commemorat
in omnes gentes primum oportet praedi
care evangelium. Non dixit et tunc ve
niet consummatio sed hoc significat
quod ait primum id est et in omnes gentes
primum oportet praedicare evangelium
qui illi de fine interrogaverant. Cum ergo
dicit primum oportet in omnes gentes prae
dicare evangelium significat utique primum
ante quam veniat consummatio. Item quod
mattheus ait cum ergo videritis abomina
tionem desolationis quae dicta est a danihe
le propheta stantem in loco sancto qui le
git intellegat hoc marcus ita dicit cum
autem videritis abominationem desola
tionis stantem ubi non debet qui legit
intellegat. In commutatione verbi expo
suit eandem sententiam. Ideo quippe ubi
non debet quia in loco sancto non debet. Lucas
autem non ait. Cum videritis abominationem

desolationis stantem in loco sco ait
ubi non debet sed ait cum autem uide
ritis circumdari ab exercitu hierusalem
tunc scitote quia adpropinquabit desola
tio eius, tunc erit ergo abominatio deso
lationis in loco sco. quod autem ait mathus
tunc qui in iudaea sunt fugiant ad montes
et qui in tecto non descendat tollere ali
quid de domo sua et qui in agro non re
uertatur tollere tonicam suam eodem
paene uerbis etiam marcus commemorat
lucas autem tunc qui in iudea sunt in
quit fugiant in montes hoc sicut illi duo
cetera uero aliter, sequitur enim et dicit
qui in medio eius discedant et qui in regio
nibus non intrent in eam quia dies ultionis
hi sunt ut impleantur omnia quae scripta
sunt, satis diuersum uidetur quod illi
dixerunt et qui super tectum non des
cendat tollere aliquid de domo, et quod
iste dicit et qui in medio eius discedant
nisi forte quia perturbatio magna erit
tam magno instante periculo illis quos
inclusos et obsidio, quod significat dicen
do qui in medio eius in tecto erunt tationi
ti

et uolentes uidere quid inpendeat uel qua
euadendum sit, sed quomodo ant discedant,
quando supra dixit: Cum autem uideri
tis circumdari ab exercitu hierusalem.
Nam illud quod sequitur qui in regionibus
non intrent in eam uidetur ad congrua pertine
re admonitione; et potest obseruare ut
qui extra sunt non intrent in eam. Qui autem
in medio quomodo discedant ab exercitu
iam ciuitate circumdata; an hoc est esse
in medio eius pulchre dicent quando iam
ita periculum urgebit ut temporaliter ad
praesentem uitam tuendam non possit
euadi. Et quoniam tunc parata debet esse
anima ac libera nec carnalibus desideriis
occupata et oppraessa, hoc significat quod
ab illis duobus dictum est in tecto uel super
tectum, et quod iste ait discedant id est
non iam uitae huius desiderio capiantur
sed in aliam uitam migrare parati sint; hoc
illi duo dixerunt non descendat tollere
aliquid de domo id est nullo affectu in
clinetur in carnem tamquam aliquid inde
commodi percepturus. Et quod iste ait
qui in regionibus non intrent in eam id est

quia a bono cordis proposito extra illa
facti sunt non ea rursus carnali cupi-
ditate desiderent. hoc illi dixerint et
qui in agro est non revertatur retro
tollere vestimentum suum. et tamqua
iterum involucris quibus erat exsutus.
Quod vero ait Mattheus orate autem ut
non fiat fuga vestra hieme vel sabbato.
hinc Marcus partem dixit partem tacuit;
orate vero inquit ut hieme non fiant. Lucas
hoc non dixit sed tamen dixit aliquid solus
quod mihi videatur hanc ipsam quae ab istis
obscure posita est inlustrasse sententi-
am. attendite autem vobis ne
forte graventur corda vestra in crapula
et ebrietate et curis huius vitae et su-
perveniat in vos repentina dies illa
tamquam laqueus enim superveniet
in omnes qui sedent super faciem orbis
terrae. vigilate itaque omni tempore oran-
tes ut digni habeamini fugere ista omnia
quae futura sunt. haec intellegitur
fuga quam Mattheus commemorat quae
non debet fieri hieme vel sabbato. ad
hiemem autem pertinent curae huius

uitae quas lucas aperte posuit. Ad sabba
tum uero crapula et ebrietas curae quip
pe terrestres sunt uel ut hic etiam crapula
uero et ebrietas carnalis et temporalis luxuria
quae cor submergit atque obruit, quod maxime
sabbati nomine propterea significatum
est quia haec erat iam sicut et nunc est
iudaeorum pessima consuetudo illo die
deliciis affluere dum spiritale sabbatum
ignorant. Aut si aliquid aliud in illis secun
dum matheum et marcum uerbis intelle
gendum est aliquid aliud de ista lucas dixe
rit dum tamen nulla repugnantiae quaes
tio moueatur. Neque enim nunc euangelia
exponenda suscepimus sed a falsitatis
uel fallaciae calumniis defendenda.
Alia uero quae in hoc sermone matheus
posuit communia cum marco nihil habent
quaestionis; quae autem cum luca non in
hoc sermone lucas exposuit cuius huic
ordo concordat sed alibi talia uel recor
datur atque inserit praeoccupando ut
prius commemoret quae post a domino dicta
sunt uel bis a domino dicta faciat intellegi
et nunc secundum matheum et tunc secun
dum ipsum.

LXXVIII. Sequitur mattheus. Et factum
est cum consummasset ihs sermones hos
omnes dixit discipulis suis. scitis quia post
biduum pascha fiet et filius hominis tradi
tur ut crucifigatur. huic adtestantur
alii duo marcus et lucas ab eodem ordi
ne non recedentes. neque hoc tamquam a dno
dictum insinuant. hoc enim [illegible] re
praetermiserunt. ex sua tamen perso
na et marcus dicit. erat autem pascha
et azyma post biduum. et lucas. adpro
pinquabat autem dies festus azymorum
qui dicitur pascha. sic ergo adpropin
quabat ut esset post biduum sicut alii
duo apertius consonant. iohannes vero
tribus quidem locis commemoravit
eiusdem diei festi propinquitatem
cum alia quaedam duobus superioribus
locis narraret. tertio autem loco appa
ret eius narratio circa ipsa versari
tempora ubi hoc etiam illi tres insinuant
id est inpendentis iam dominicae passio
nis. sed hoc videre potest parum diligen
ter intuentibus esse contrarium quod
mattheus et marcus posteaquam dixerunt

pascha post biduum futurum deinde
commemoraverunt quod erat ih̄s in
bethania ubi de unguento illo praetioso
dicitur. Iohannes autē ante sex dies
paschae dicit ih̄m venisse in bethaniā
de unguento eadem narraturus. Quomo
do ergo secundum illos duos post biduū
futurū erat pascha. Cū postea quam
id dixerunt inveniātur cum iohanne
in bethania illud de unguento quod ipse
narrantes. Tunc autem ipse dicat post
sex dies futurū pascha. Sed qui ita mouen
tur non intellegunt mattheum et marc·
illud quod in bethania de unguento factū
erat recapitulando posuisse non post
illā de biduo praedicationē suā sed ante
iam factum cum adhuc sex dies essent
ad pascha. Non enim quisquā eorum cū
dixisset post biduū futurū pascha sic
adiunxit de illo facto in bethania ut dice
ret post haec cum esset bethaniae. sed
mattheus quidem. Cum autem esset in
quit ih̄s in bethania. marcus autem cū
esset bethaniae. quod utique intellegitur
et antequā illa dicerentur quae ante biduū

paschae dicta sunt, sicut ergo ex iohan
nes narratione colligitur ante sex dies
paschae uenit in bethaniã ibi factũ est
illud conuiuiũ ubi de unguento praetioso
fit commemoratio, inde uenit hieruso
lymã sedens super asellum, deinde postea
geruntur eaquae narrant post hunc ad
uentum eius hierusolymis gesta, ex illo
ergo die quo uenit in bethaniã atq; illud
de unguento factũ est usq; ad diem quo
ista omnia gesta atq; dicta sunt, intelle
gimus etiam euangelistis non eam comme
morantibus consumptum fuisse quadri
duum ut occurreret dies quem ante
biduum paschae duo definierunt, lucas
autem cũ ad propinquabat dies festus
azymorum non expressit biduum sed
hanc propinquitatem quam commemo
rauit in ipso interuallo bidui debemus
accipere, iohannes uero cũ dicit prox
imum erat pascha iudaeorũ non hoc bi
duũ uult intellegi sed sex dies ante
pascha, proinde cũ quaedã post hoc dic
tum commemorasset, tunc iam uolens
ostendere quã proximũ fuisse pascha

dixisset ihs ergo ante sex dies inquit
paschae uenit in bethaniam ubi fuerat
lazarus mortuus quem suscitauit ihs. fe
cerunt autem ei cenam ibi hoc illud est
quod cum memorant recapitulantes
mattheus et marcus cum iam dixissent
post biduum futurum pascha, recapitulan
do ergo ad illum diem redeunt in bethania
qui erat ante sex dies paschae et narrant
quod iohannes de cena et unguento unde
uenturus erat hierusolimam et peractis
illic quae narrata sunt peruenturus ad
diem qui erat ante biduum paschae unde
isti digressi sunt ut recapitulando cum
memorarent quod ante in bethania de
unguento gestum est cuius rei peracta
narratione illuc iterum redeunt unde
digressi fuerant, id est ubi iam sermo dni
narretur quem habuit ante biduum pas
chae. nam si tollamus de medio quod gestum
in bethania digredientes ab ordine reco
lendo et recapitulando narrarunt et
ipsum ordinem contexamus ita sermo
dirigitur secundum mattheum dicente
dno scitis quia post biduum pascha fiet

et filius hominis tradetur ut crucifigatur
Tunc congregati sunt principes sacerdotum
et seniores populi in atrium principis sacer
dotum qui dicebatur caiphas, et consilium
fecerunt ut ihm dolo tenerent et occiderent;
dicebant autem, non in die festo ne forte tu
multus fieret in populo, tunc habiit unus
de duodecim qui dicitur iudas scarioth ad
principibus sacerdotum et cetera, Inter
illud enim quod dictum est ne tumultus
fieret in populo et illud quod dictum est
tunc habiit unus de duodecim qui dicitur
iudas, Interpositum est illud de bethania
quod recapitulando dixerunt, quo nos
praetermisso contexemus narrationē
ut insinuaremus non repugnare ordinē
temporum; Secundum marcum autē
eodem bethaniae conuiuio quod recapitu
lando et ipse interposuit similiter prae
termisso ita se ordo narrationis tenet;
Erat autem pascha et azyma post biduū
et quaerebant sūmi sacerdotes et scri
bae quomodo eum dolo tenerent et oc
ciderent, dicebant enim, non in die festo
ne forte tumultus fieret in popul° et iudas

SCARIOTH UNUS EX DUODECIM ABIIT AD
SUMMOS SACERDOTES UT PRODERET EUM
CETERA IAM IBI INTER ILLUD QUOD DICTUM EST
NE FORTE TUMULTUS FIERET IN POPULO ET
ILLUD QUOD ADIUNXIMUS ET IUDAS SCARIOTHES
UNUS EX DUODECIM POSITUM EST ILLUD IN BETH
ANIA QUOD RECAPITULANDO DIXERUNT LUCAS
SANE IPSAM REM GESTAM IN BETHANIA PRAE
TERMISIT HAEC DIXIMUS PROPTER SEX
DIES ANTE PASCHA QUOD DIXIT IOHANNES
CUM IN BETHANIA REM GESTAM NARRARET ET
BIDUUM ANTE PASCHA QUOD MATTHEUS ET MARC
US DIXERUNT CUM POST HOC A SE DICTUM
ILLUD IPSUM IN BETHANIA QUOD IOHANNES COM
LXXVIIII MEMORARENT SEQUITUR ERGO MATTHEUS
AB EO LOCO UBI FINEM FECERAMUS CONSIDERAN
DAE NARRATIONES ET DICIT TUNC CONGREGATI
SUNT PRINCIPES SACERDOTUM ET SENIORES PO
PULI IN ATRIUM PRINCIPIS SACERDOTUM QUI DICE
BATUR CAIPHAS ET CONSILIUM FECERUNT UT IHM
DOLO TENERENT ET OCCIDERENT DICEBANT AUTEM
NON IN DIE FESTO NE FORTE TUMULTUS FIERET
IN POPULO CUM AUTEM ESSET IHS IN BETHANIA
IN DOMO SIMONIS LEPROSI ACCESSIT AD EUM
MULIER HABENS ALABASTRUM UNGUENTI PRAE
TIOSI

et effudit super caput ipsius re
cumbentis, et cetera usque ad illud ubi
ait dicetur et quod haec fecit in me
moriam eius. Nunc iam de muliere atque
unguento praetioso quod in Bethania
gestum est consideremus. Lucas enim
quamuis simile factum commemoret
nomenque conueniat eius apud quem
conuiuabatur dominus. Nam et ipsum Simonem
dicit tamen quia non est contra naturam
uel contra morem hominum, ut sicut potest
unus homo habere nomina duo, multo
magis possint esse unum nomen habere
homines duo. Potius credibile est alium
fuisse illum Simonem non leprosum in cuius
domo hoc in Bethania gerebatur. Nam
nec Lucas in Bethania rem gestam dicit quam
narrat. Et quamuis non commemoret
ciuitatem aut castellum ubi factum sit, ta
men non uidetur in eodem loco uersa
ri eius narratio. Nihil itaque aliud intel
legendum arbitror nisi non quidem
aliam fuisse mulierem quae peccatrix
tunc accessit ad pedes Iesu et osculata
est et lauit lacrimis et tersit capillis

et unxit unguento; Quod dominus adhibita simi
litudine de duobus debitoribus ait di
missa esse peccata multa quod dilexit
multum. Sed eandem mariam bis hoc
fecisse, semel scilicet quod lucas nar
rauit quo primo accedens cum illa humili
tate et lacrimis meruit peccatorum
remissionem, Nam hoc et iohannes quam
uis non sicut lucas quemadmodum factum
esset narrauerit tamen ipsam mariam
commendans commemorauit. Quom
iam de lazaro resuscitando coepisset
loqui antequam ueniret in bethaniam quod
ibi narrat. Erat autem quidam inquit
languens lazarus a bethania de castel
lo mariae et marthae sororis eius,
maria autem erat quae unxit dominum un
guento et extersit pedes eius capillis suis
Cuius frater lazarus infirmabatur,
hoc dicens iohannes adtestatur lucae
qui hoc in domo pharisaei cuiusdam simo
nis factum esse narrauit. Iam itaque hoc
maria fecerat, quod autem in bethania
rursus fecit aliud est quod ad lucae
narrationem non pertinet sed pariter

NARRATUR A TRIBUS; IOHANNE SCILICET MAT
THEO ET MARCO; INTER ISTOS IGITUR TRES
MATTHEUM MARCUM ET IOHANNEM QUEM
ADMODUM HOC CONUENIAT ATTENDAMUS;
DE QUIBUS NON EST DUBIUM QUOD EANDEM REM
NARRENT GESTAM IN BETHANIA UBI ETIAM
DISCIPULI QUOD OMNES TRES COMMEMO
RANT MURMURAUERUNT ADUERSUS MU
LIEREM TAMQUAM DE PERDITIONE PRACCI
OSISSIMI UNGENTI; QUOD ERGO MATTHEUS
ET MARCUS CAPUT DOMINI UNGENTO ILLO PERFU
SUM DICUNT IOHANNES AUTEM PEDES REG
ULA ILLA OSTENDITUR NON ESSE CONTRARI
UM QUAM DEMONSTRAUIMUS CUM DE QUIN
QUE PANIBUS PASCERET TURBAS, IBI ENIM QUIA
NON DEFUIT QUI ET QUINQUAGENOS ET CEN
TENOS DISCUBUISSE COMMEMORARET
CUM ALIUS QUINQUAGENOS DIXERIT NON PO
TUIT UIDERI CONTRARIUM, POTUISSET AU
TEM SI ALIUS CENTENOS TANTUM POSUIS
SET SICUT ALIUS QUINQUAGENOS; ET TAMEN
DEBUIT INUENIRI UTRUMQUE FACTUM ESSE;
QUO EXEMPLO INFORMARI NOS OPORTUIT
SICUT ILLIC ADMONUIT ETIAM UBI SINGULI
EUANGELISTAE COMMEMORANT UTRUMQUE

factum intellegere. proinde et hic non solum caput sed et pedes dñi accepimus perfudisse mulierem; nisi forte quod marcus fracto alabastro perfusum caput commemorat; tam quisque absurdus et calumniosus est ut aliquid in uasae fracto neget remanere potuisse; unde etiam pedes perfunderet; sed cum iste contenderit sic esse fractum ut nihil ibi residui fieret nitens aduersus ueritatem euangelii; quanto melius et religiosius contendit alius non esse ita fractum antequam totum effunderet nitens pro ueritate euangelii; ille calumniator sit, iste pertinacior caecus est; ut euangelistarum concordiam de alabastro fracto frangere conetur; Prius accipiat perfusos pedes antequam illud fractum esset ut in integro remaneret unde etiam caput perfunderetur; ubi fractura illa totum effunderet, a capite quippe nobis ordinate consuli ac nascimus; sed ordinate etiam nos a pedibus ad caput ascendimus, caetera facti huius nulla mihi uidentur habere quaestionem. quod enim alii dicunt discipulos murmurasse

de unguenti effusione praetiosi. Iohan
nes autem iudam commemorat et ideo quia
fuerat manifestum prius esse disci
pulorum nomine eundem modum significa
tionis locutione illa qua de philippo in quin
que panibus insinuavimus plurale nume
ro pro singulare usurpato. Potest etiam
intellegi quod alii discipuli aut senserint
hoc aut dixerint aut eis iuda dicente per
suasum sit atque omnium voluntatem matheus
et marcus etiam verbis expresserint
sed iudas propterea dixerit quia fur erat
ceteri vero propter pauperum curam. Iohan
nem autem de solo illo id commemora
re voluisse cuius ex hac occasione
furandi consuetudinem credidit inti
LXXIII mandam. Sequitur matheus. Tunc
abiit unus de duodecim qui dicitur iudas
scarioth ad principes sacerdotum et ait
illis quid vultis mihi dare et ego vobis
eum tradam. At illi constituerunt ei XXX
argenteos usque ad illud ubi ait et fecerunt
discipuli sicut constituit illis ihs et pa
raverunt pascha. Nihil in hoc capitulo
contrarium putari potest marco et lucae.

qui hoc idem similiter narrant, quod enim
dicit mattheus/ ite in ciuitatē ad quendā
et dicite ei/ magister dicit tempus meū
prope est apud te facio pascha cū discipu
lis meis/ eum significat quē marcus et
lucas dicunt patrē familias uel dominū
domus/ in qua eis cenaculum demonstra
tum est ubi pararent pascha, quod ergo
interposuit mattheus ad quendam. itaq̄
ex persona sua studio breuitatis illum/
compendio uoluit insinuare, si enim dice
ret dixisse dnm ite in ciuitatē et dicite
ei magister dicit/ tempus meū prope est
apud te facio pascha/ tamquā ciuitate di
cendum esset acciperetur, ac per hoc
non ex dni cuius mandatum narrabat/
sed ex sua persona interposuit ad quen
dam iussisse dnm ut irent ne haberet
necesse totum dicere/ cum hoc illi ad in
sinuandam iubentis sententiā sufficere
re uideretur, nam neminem sic loqui/
ut dicat ite ad quendam quis nesciat si
enim diceret/ ite ad quē cumq; aut ad quem
libet posset esse integra locutio sed
non esset certus homo ad quē mitteren
tur/

c. aut ei certum ostendant quamuis ta
cito eius nomine marcus et lucas; scie
bat quippe dn̄s ad quē mitteret, et ut eū
etiā illi quos mittebat inuenire possent,
praemonuit quod indicium sequeren
tur de homine gestante aquae lagoenā
uel amphorā ut eū secuti ad domū quā
uolebat uenirent. cū itaq. non hic pos
set dici ite ad quē libet quod integritas
quidē locutionis admittit, sed hoc loco
rei huius quae insinuabatur ueritas non
admittit, quanto minus hic dici potuit ite
ad quendā quod omnino nūquā recta
locutione dici potest; sed plane disci
pulos ad hm̄o non ad quemlibet sed ad
quendā hominē, id est ad certū aliquē
missos esse manifestum est; quod no
bis ex persona sua recte potuit euan
gelista narrare ut diceret misit eos
ad quendam ut dicerent ei aput te fa
cio pascha, potuit etiā sic dici misit eos ad
quendā dicens ite dicite ei apud te facio
pascha, ac per hoc cū uerba dn̄i posuisset
dicentis ite in ciuitatē interposuit ipse
ad quendam, non quia hoc dn̄s dixerit,

sed ut ipse nobis insinuaret tacito no-
mine fuisse quendam in civitate ad quem
domini discipuli mittebantur ut praepa-
rarent pascha, hac sic post hanc ex per-
sona sua interpositionem duorum verbo-
rum sequitur ordinem verborum domini dicen-
tis et dicite ei magister dicit, apud te enim
si quaeras cur fecerit respondetur illi
quidam homini ad quem misisse insinuavit
evangelista cum ex persona sua interpo-
suisset ad quendam minus quidem usitata
locutio sed tamen sic intellecta inte-
gerrima est, aut si habet aliquid pro-
prietatis hebrea lingua qua perhibetur
scribsisse mattheus etiam tota ex
persona domini dicta locutionis integri-
tate non careat viderint qui nove-
runt, sane et ita posset etiam latine dici
si diceretur ite in civitatem ad quendam
quem vobis demonstraverit homo qui
vobis occurrerit lagoenam aquae por-
tans, hoc modo iubentis sine ambiguitate
posset obtemperari, vel etiam si dice-
ret ite in civitatem ad quendam qui manet
illo aut illo loco in tali vel tali domo cum ex

pressione loci et dissignatione domus
posset intellegi posset fieri; his autem
aliq; huius modi certis tacitis indiciis
quid dicit ille ad quem dicitur et ideo
non potest audiri quia certum aliquem
vult intellegi cui dicit ad quendā et non
exprimit quomodo dinoscatur quod cum ex
persona dictum evangelistae illud in
terpositum acceperimus erit quidem
necessitate brevitatis subobscura locu
tio sed tamen integra. quod vero mar
cus lagoenā dicit quā lucas amphorā
ille vasis genus ille modū significavit
utrumque veritatē sententiae custodi
at. Sequitur matheus. vespere autē
facto discūbebat cū duodecim disci
pulis. et edentib; illis dixit. amen dico
vobis quia unus vestrū me traditurus
est. et contristati valde coeperunt sin
guli dicere. numquid ego sū dñe et cetera
usq; ad illud ubi ait. Respondens autem
iudas qui tradidit eum dixit. numquid ego
sum rabbi. ait illi. tu dixisti. In his quae
consideranda nunc proposuimus nihil
afferunt quaestionis etiam ceteri evan
gelistae qui talia commemorant.

AUR AUGUSTINI EPI DE CONCORDIA
EUANGELISTARUM. FINIT LIBER SE
CUNDUS. INCIPIT LIBER TERTIUS. PRAE
CEDENTIBUS CAPITULIS QUAESTIONUM

I De cena domini et de expresso traditore eius
quemadmodum inter se quattuor conueniant.
II De praedicta negatione petri quemadmodum osten
dantur nihil inter se repugnare.
III De his quae dicta sunt a domino donec exiret de domo
ubi cenauerant quemadmodum nihil discrepare
IIII monstrentur. De his quae gesta sunt in illo
praedio uel horto quo exiit a domino post cenam
uenerunt quemadmodum matthei et marci
et lucae consonantia demonstretur quod iohan
V nes de hoc tacet. De his quae narrantur ad praehen
sionem facta eidem domino concordant quo
modo omnes inter se nihil apparet dissentire.
VI De his quae gesta sunt cum duceretur dominus ad domum
principis sacerdotum et quae in ipsa domo et in noc
te peracta eius esse maxime de petri negatio
ne quemadmodum inter se omnes congruant.
VII De his quae mane gesta sunt prius quam pilato tra
deretur quomodo euangelistae inter se
non discrepent et de testimonio hieremiae
quod mattheus ppto ni praecium interposuit

cum hoc in eiusdem prophetae scriptura non in
veniatur.

VIII De his quae apud Pilatum gesta sunt quomodo
inter se nihil dissentiant.

VIIII De inlusione qua inlusus est a cohorte Pilati
quomodo non dissonent tres qui hoc dicunt
Mattheus Marcus Iohannes.

X Quomodo non repugnet quod Mattheus Marcus
et Lucas angariatum dicunt qui portaret eius
crucem et Iohannes dicit quod eam ipse por
taverit

XI De potio quem dederunt ei priusquam commemo
raretur eius crucifixio quomodo conveniat
inter Mattheum et Marcum

XII De divisione vestimentorum eius quemadmodum
inter se omnes consentiant.

XIII De hora dominicae passionis quemadmodum
non inter se dissentiant Marcus et Iohannes
propter tertiam et sextam. quod omnes concordant

XIIII De duobus latronibus cum illo crucifixis [illegible]

XV De his qui dominum insultaverunt quomodo inter
se consonent Mattheus Marcus et Lucas.

XVI De latronum insultatione quomodo non re
pugnent Mattheus et Marcus [Lucae] qui dixit
unum eorum insultasse alium credidisse.

XVII De potio aceti quomodo inter se omnes consentiant;
XVIII De vocibus domini quas continuo moriturus emisit
quomodo non repugnent Mattheus et Marcus
Lucae et ipsi tres Iohanni;
XVIIII De scissione veli quomodo non dissentiant
Mattheus Marcus a Luca quo ordine factum sit,
XX De admiratione centurionis et eorum qui cum illo
erant quomodo inter se consentiant Mattheus
XXI Marc. et Luc. De mulieribus quae ibi stabant
quomodo Matth. Marc. et Luc. qui dixerunt eas
longe stetisse non repugnent Iohanni qui no
minavit unam earum iuxta crucem stetisse;
XXII De Ioseph qui corpus domini petivit a Pilato quo
modo omnes consentiant et quomodo a se ipso
XXIII Iohannis non dissentiant; De sepultura eius quo
modo tres a Iohanne non dissentiant.
XXIIII De his quae circa tempus resurrectionis
domini facta sunt quemadmodum omnes non inter se
XXV dissentiant. In eo quod se postea discipulis
manifestavit quomodo sibi omnes evan
gelistae non adversentur conlatis testimo
niis et apostolo Paulo et de actibus apostolorum;

Iam quoniam omnium quattuor narratio in e(o) versa
tur loco in quo necesse est eos usque in fine
pariter ambulare nec multum digredi.

abinuicem sicubi forte alius aliud com
memorat quod alius praetermittit, ui
detur mihi expeditius nos demonstrare
posse omnium euangelistarum conue
nientiam si ab hoc iam loco omnium omnia
contexamus et in unam narrationem facie
mus diceramus. sic ergo arbitror commodius
faciliusque id quod suscepimus explica
re ut adgrediamur narrationem omnia
commemorantes cum eorum euangelis
tarum adtestatione qui ex his omnibus
quisque quod potuit aut quod uoluit com
memorauit ut tamen ab omnibus haec
omnia dicerentur quae demonstranda sunt
in nullo sibi esse contraria.

Hinc igitur incipiamus secundum Mattheum;
cenantibus eis accepit ihs panem ac bene
dixit ac fregit deditque discipulis suis
et ait accipite et comedite hoc est
corpus meum. haec et marcus lucas
que commemorant. quod enim lucas
de calice bis commemorauit prius an
te quam panem daret, deinde postea
quam panem dedit illud quod superius
dixit praeoccupauit ut solet illud uero

quod ordine suo posuit non commemo
raverat superius, utrumque autem con
iunctum hanc sententiam facit quae
et illorum est. Iohannes autem de cor
pore et sanguine domini hoc loco nihil dixit.
Sed plane alibi multo uberius. Nunc
vero cum dominum a cena surrexisse et
pedes discipulorum lavisse comme
morasset et reddita ratione cur eis
hoc fecerit in qua dominus adhuc clause sig
nificaverat per testimonium scripturae
ab eo se tradi qui manducaret eius
panem venit ad hunc locum quem tres
ceteri pariter insinuant. Et cum haec di
xisset inquit Iesus turbatus est spiritu et
protestatus est et dixit amen amen
dico vobis quia unus ex vobis tradet
me. Aspiciebant ergo sicut idem ipse
Iohannes subnectit ad invicem
discipuli haesitantes de quo diceret.
Et contristati sicut Mattheus et Mar
cus dicunt coeperunt et singillatim
dicere numquid ego sum? At ipse respon
dens ait sicut Mattheus sequitur
qui intingit me[cum] cum manu [illegible]

IN PARAPSIDE HIC ME TRADET. ET SEQUI
TUR. HIC MATTHEUS ITA SUBNECTENS FILIUS
QUIDEM HOMINIS UADIT SICUT SCRIPTUM
EST DE ILLO. UAE AUTEM HOMINI ILLI PER QUEM
FILIUS HOMINIS TRADETUR. BONUM ERAT EI
SI NATUS NON FUISSET HOMO ILLE. IN HIS ET
MARCUS EODEM ETIAM ORDINE CONSONAT.
DEINDE MATTHEUS SUBIUNGIT. RESPON
DENS AUTEM IUDAS QUI TRADIDIT EUM DI
XIT. NUMQUID EGO SUM RABBI. AIT ILLI TU
DIXISTI. ETIAM HIC NON EXPRESSUM EST
UTRUM IPSE ESSET. POTEST ENIM ADHUC IN
TELLEGI TAMQUAM NON EGO DIXI. POTUIT
ETIAM HOC SIC DICI A IUDA ET A DOMINO RES
PONDERI UT NON OMNES ADUERTE
RENT. DEINDE SEQUITUR MATTHEUS
ET INSERIT MYSTERIUM CORPORIS ET
SANGUINIS A DOMINO DISCIPULIS DATUM SICUT
ET MARCUS ET LUCAS. SED CUM TRADIDISSET
CALICEM RURSUS DE TRADITORE SUO
LOCUTUS EST QUOD LUCAS PERSEQUITUR
DICENS UERUMTAMEN ECCE MANUS TRA
DENTIS ME MECUM EST IN MENSA. ET QUI
DEM FILIUS HOMINIS SECUNDUM QUOD
DEFINITUM EST UADIT. UERUM

tamen uae illi homini per quem tradetur,
hic iam intellegendum est illud consequi
quod iohannes narrat. iste autem prae
termisit quae illi dixerunt. Cum ergo
post traditum calicem dixisset dominus
quod a luca positum est. uerum tamen
ecce manus tradentis me mecum est
in mensa et cetera coniungitur illud
secundum iohannem. erat ergo recumbens
unus ex discipulis eius in sinu ihesu quem
diligebat ihesus. innuit ergo huic simon pe
trus et dicit ei quis est de quo dicit. itaque cum re
cubuisset ille supra pectus ihesu dicit ei domine
quis est? respondit ihesus ille est cui ego intinctum
panem porrexero. et cum in tinxisset panem
dedit iudae simonis scarioth. et post buc
cellam tunc introiit in illum satanas. hic
uidendum est ne non solum lucae qui
iam dixerat intrasse satanan in cor iudae
Quando pactus est tunc cum iudaeis ut eum
accepta pecunia traderet sed etiam sibi
ipse iohannis repugnare uideatur qui iam
dixerat superius antequam istam buccellam
acciperet et cena facta cum diabolus
immisisset in cor ut traderet eum iudas,

quomodo enim intrat in cor nisi inmit-
tendo iniquas persuasiones cogitatio-
nibus iniquorum. sed nunc intellegere
debemus a diabolo iudam plenius esse
possessum sicut contra in bono illi. hic
prudenter lectore diligenter inquiren-
dum est qui iam acceperant spiritum sanctum
postea tamen cum desuper missus esset
die pentecostes utique plenius accepe-
runt. post buccellam ergo tunc introiit
in eum satanas. et sicut contextio io-
hannes ipse commemorat dicit ei ihesus
quod facis fac citius. hoc autem nesci-
uit discumbentium ad quid dixerit ei.
quidam enim putabant quia loculos habe-
bat iudas quia dicit ei ihesus eme ea quae
opus sunt nobis ad diem festum aut egenis
ut aliquid daret. Cum ergo accepisset ille
buccellam exiit continuo. erat autem nox
cum ergo exisset dicit ihesus nunc clari-
ficatus est filius hominis et deus clarifi-
catus est in eo et deus clarificabit eum
in semetipso et continuo cla-
rificabit eum. filioli adhuc modi-
cum uobiscum sum quaeretis
me.

ET SICUT DIXI IUDAEIS QUO EGO UADO NON PO
TESTIS UENIRE, ET UOBIS DICO MODO, MANDA
TUM NOUUM DO UOBIS UT DILIGATIS INUI
CEM SICUT DILEXI UOS ET UOS DILIGATIS IN
UICEM; IN HOC COGNOSCENT OMNES QUIA MEI
DISCIPULI ESTIS SI DILECTIONEM HABUERITIS
AD INUICEM, DICIT EI SIMON PETRUS, DNE QUO
UADIS? RESPONDIT IHS QUO EGO UADO NON PO
TES MODO ME SEQUI, SEQUERIS AUTEM POS
TEA. DICIT EI PETRUS QUARE NON POSSUM
SEQUI TE MODO? ANIMAM MEAM PRO TE PONAM,
RESPONDIT IHS ANIMAM TUAM PRO ME PONIS? AMEN
AMEN DICO TIBI NON CANTABIT GALLUS DONEC
ME TER NEGES. HOC DE PRAEDICTA NEGATIONE
SUA PETRO NON SOLUS IOHANNES EX CUIUS EU
ANGELIO MODO ISTA INTERPOSUI SED ET CETERI
TRES COMMEMORANT NON SANE OMNES EX UNA
EADEMQUE OCCASIONE SERMONIS AD EAM
COMMEMORANDAM UENIUNT NAM MATTHEUS
ET MARCUS PARI PRORSUS ORDINE ET EODEM
NARRATIONIS SUAE LOCO EAM SUBNECTUNT
AMBO POSTEA QUAM DNS EGRESSUS EST EX
ILLA DOMO UBI MANDUCAUERANT PASCHA
LUCAS UERO ET IOHANNES ANTEQUAM INDE
ESSET EGRESSUS, SED FACILE POSSEMUS

intellegere aut illos duos eam recapitu
lando posuisse aut istos praeoccupan
do nisi magis moueret quod tam diuersa
non tantum uerba sed etiam sententias
dni praemittunt quibus permotus petrus il
la praesumptionē proferret uel cum dno
uel pro dno moriendi ut magis cogant
intellegi uel ter eū expressisse praesūp
tionē suā diuersis locis sermonis xpi et
ter illi a dno responsum quod eū · esset
ante galli cantū ter negaturus, neque
enim incredibile est aliquantum disiunc
tis inter uallis temporis petrum cōmotū
esse ad praesumendum sicut ad negandū
uel et dnm aliquid ter similiter respon
disse quandoquidem etiā contextim nul
lis aliis interpositis rebus aut uerbis post
resurrectionē ter illum interrogaue
rit utrum eum ter hoc idem respondenti
etiā ipse mandatum de pascendis ouibus suis
unum idemque ter praecepit, hoc autem
esse credibilius quod ter ostenderit
praesumptionē suā petrus et ide trina sua
negatione ter a dno audierit ex ipsis
euangelistarum uerbis quae a dno dicta

amaret et

diuersae ac diuersa commemorant
sic probatur. Ecce meminerimus quod
nunc interposui ex euangelio iohannis
hoc certe dixerat: Filioli adhuc modi
cum uobiscum sum quaeretis me et sicut dixi
iudaeis quo ego uado non potestis uenire
et uobis dico modo mandatum nouum do
uobis ut diligatis inuicem sicut dilexi uos
et uos diligatis inuicem. In hoc cognoscent
omnes quia mei discipuli estis si dilectio
nem habueritis ad inuicem. Dicit ei simon
petrus domine quo uadis. Nempe hic manifes
tum est ex illis uerbis motum esse petrum
ut diceret domine quo uadis quia dicentem
audierat quo ego uado non potestis
uenire. Respondit ihesus eidem petro quo
uado non potes me modo sequi. Sequeris
autem postea. Nunc ille quare non possum
inquit te sequi modo animam meam pro te
ponam. Huic praesumptioni respondit dominus
futuram eius negationem. Lucas autem
cum commemorasset dixisse dominum simon
ecce satanas expetiuit uos ut cribra
ret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te
ut non deficiat fides tua et tu aliquando

conuersus confirma fratres tuos.
Tunc subiecit petrum respondisse dne
tecum paratus sum et in carcerem et
in mortē ire. et ille dixit dico tibi petre
non cantabit hodie gallus donec ter [ab]
neges nosse me. quā hoc aliud sit aliud
illud unde petrus ad praesumendum
pmotus sit quis non uideat. At uero
mattheus. et ymno dicto inquit exierunt
in montem oliueti. tunc dicit illis ihs.
omnes uos scandalū patiemini in me
in ista nocte. scriptū est enim percutiā
pastorem et dispergentur oues gregis.
postquam autem resurrexero prae
cedam uos in galileam. sic prorsus et
marcus qui habent etiam haec uerba
uel sententiae similiter illis uel quib.
secundum iohannē uel quibus secun
dum lucam petrus retulit praesūptionē
suā. et hic certo ita sequitur. Respondens
autem petrus ait illi. etsi omnes scanda
lizati fuerint in te ego numquā scan
dalizabor. ait illi ihs. amen dico tibi
quia in hac nocte antequam gallus can
tet ter me negabis. ait illi petrus etiā

SI OPORTUERIT ME MORI TECUM NON TE NE
GABO SIMILITER ET OMNES DISCIPULI DIXERUNT
HAEC PAENE IPSIS UERBIS ETIĀ MARCUS COMME
MORAT, NISI QUOD NON GENERALITER
SED DISTINCTIUS QUEMADMODUM FUTURUM
ESSET EXPRESSIT DICTŪ A DNO AMEN DICO
TIBI QUIA TU HODIE IN NOCTE HAC PRIUSQUAM
BIS GALLUS UOCĒ DEDERIT TER ME NEGATURUS
ES. CŪ ITAQ. OMNES DICANT PRAEDIXISSE DNM
QUOD EUM PETRUS ESSET NEGATURUS ANTEQUĀ
GALLUS CANTARET NON AUTEM OMNES DICANT
QUOTIENS GALLUS CANTARET MARCUS HOC SO
LUS NARRAUIT EXPRESSIUS, UNDE NONNULLIS
UIDETUR NON CONGRUERE CETERIS QUI PARUM
ATTENDUNT ET MAXIME EORŪ OBNUBILATUR
INTENTIO CUM ADUERSUS EUANGELIUM ANI
MO INDUUNTUR HOSTILI. TOTA ENIM PETRI
NEGATIO TRINA NEGATIO EST, IN EADEM NĀ
QUE PERMANSIT TREPIDATIONE ANIMI ET PRO
POSITOQUE MENDATII DONEC ADMONITUS
QUIDEM PRAEDICTŪ SIT AMARO FLETU ET COR
DIS DOLORE SANARETUR. HAEC AUTĒ TOTA ID EST
TRINA NEGATIO SI POST PRIMUM GALLI CANTŪ
INCIPERET FALSUM DIXISSE UIDERENTUR
TRES QUORUM MATHEUS DIXIT AMEN DICO
TIBI

quia hac nocte antequam gallus cantet
ter me negabis, Lucas autem, dico tibi pe
tre non cantabit hodie gallus donec ter
neges nosse me, Iohannes autem, amen
amen dico tibi non cantabit gallus donec
me ter neges, diversis enim verbis et ver
borum ordine eandem explicaverunt
sententiam dixisse dominum quod antequam
gallus cantaret eum petrus esset nega
turus, rursus si tota trina negatione
ante peregisset quam cantare gallus
inciperet superfluo dixisse marcus
deprehenderetur ex persona domini
amen dico tibi quia hodie in nocte hac
priusquam gallus bis vocem dederit
ter me negaturus es, quid enim attine
bat dicere priusquam bis quando si ante
primum gallicantum tota illa trina
negatio compleretur, simul ac ante secun
dum et ante tertium et ante omnes
gallicantus eiusdem noctis completa
inveniretur quae ante ipsum primum
completa probaretur, sed quia ante pri
gallicantum coepta est illa trina negatio
attenderunt illi tres non quando eam com

pleturus esset petrus sed quanta fu
tura esset et quando coeptura,
id est quia trina et quia ante gallicantum
quamquam in animo eius et ante pri
mum gallicantum tota possit intelle
gi quamuis enim uerbis negantis ante
primum coepta ante secundum autem
gallicantum peracta sit tota illa trina
negatio tamen affectione animi et ti
more petri ante primum tota concepta
est nec interest quantis morarum
interuallis trina uoce enuntiata sit
cum cor eius etiam ante primum gallicantum
tota possederit tam magna scilicet
formidine inbibita ut posset dominum non
solum semel sed iterum et tertio in
terrogatus negare, ut rectius diligen
tiusque attendentibus quomodo iam
moechatus est mulierem in corde suo
qui eam uiderit ad concupiscendum sic
petrus quandocumque uerbis ederet
timorem quem tam uehementer ani
mo conceperat ut perdurare posset
usque ad tertiam domini negationem tota tri
na negatio ei tempori deputanda est

QUANDO CUM TRINAE NEGATIONIS SUFFICI
ENS TIMOR INUASIT EX QUO ETIAM SI POST PRI
MUM GALLI CANTUM INCIPERENT PULSATO
INTERROGATIONIBUS PECTORE UERBA ILLA
NEGATIONIS ERUMPERE NEC SIC ABSURDE
ATQUE MENDACITER ANTE GALLI CANTUM
TER NEGASSE DICERETUR. QUANDO ANTE
GALLI CANTUM TANTUS TIMOR OBSEDERAT
MENTEM QUI ETIAM POSSET EUS USQUE AD TERTIAM
NEGATIONEM PERDUCERE. MULTO MINUS IGI
TUR MOUERE DEBET QUIA TRINA NEGATIO
ETIAM TRINIS NEGANTIS UOCIBUS ANTE GAL
LI CANTUM COEPTA EST SI NON ANTE PRIMUM
GALLI CANTUM PERACTA EST. TAMQUAM SI ALI
CUI DICERETUR HAC NOCTE ANTEQUAM GALLUS
CANTET AD ME SCRIBIS EPISTOLAM IN QUA
MIHI TER CONUICIABERIS NON UTIQUE SI EAM
ANTE OMNEM GALLI CANTUM SCRIBERE INCI
PERET ET POST GALLI CANTUM FINIRET IDEO
DICENDUM ERAT FALSUM FUISSE PRAEDICTUM.
MARCUS ERGO DE IPSARUM UOCUM INTERUALLIS
PLANIUS ELOCUTUS EST QUI DIXIT EX PER
SONA DOMINI PRIUSQUAM BIS GALLUS UOCEM
DEDERIT TER ME ES NEGATURUS. ITA CES
TEROR ESSE APPAREBIT CUM AD EUNDEM

loco narrationis euangelicae uene
rimus ita illic ostendatur euangelistas
sibi congruere. Si autem quaeruntur ipsa
omnino uerba quae petro dominus dixerit
neque inueniri possunt et superfluo
quaeruntur cum sententia eius propter
quam cognoscenda uerba proferuntur etiam
in diuersis euangelistarum uerbis possit
esse notissima. Siue ergo diuersis sermo
num domini locis commotus petrus singilla
tim terenuntiauerit praesumptionem suam
et ter ei dominus suam negationem praedixerit.
sicut probabilius indicatur siue aliquo
narrandi ordine possint omnium euan
gelistarum commemorationes in unum
redigi quibus demonstretur semel dominum
praedixisse petro praesumenti quod eum
negaturus esset nulla hic euangelis
tarum repugnantia deprehendi po
III terit sicut nulla est; Nunc ergo quan
tum possumus ipsum ex omnibus ordinem
iam sequamur. Cum itaque secundum
iohannem hoc petro praedictum esset.
Sequitur idem iohannes et conserit
domini sermonem dicentis. Non turbetur

COR UESTRUM, IN DEUM CREDITIS ET IN ME CREDI
TE, IN DOMO PATRIS MEI MANSIONES MUL
TAE SUNT ET CETERA SERMONIS EIUS, PRAE
CLARA MAXIMEQUE SUBLIMIA DIU NARRAT
DONEC CONTEXTIM UENIAT AD ILLUM LOCUM
UBI AIT DOMINUS, PATER IUSTE ET MUNDUS TE NON
COGNOUIT, EGO AUTEM TE COGNOUI ET HI COG
NOUERUNT QUIA TU ME MISISTI ET NOTUM EIS
FECI NOMEN TUUM ET NOTUM FACIAM UT DILEC
TIO QUA DILEXISTI ME IN IPSIS SIT ET EGO IN
IPSIS. CUM AUTEM FACTA ESSET CONTENTIO
INTER EOS QUIS EORUM UIDERETUR ESSE MA
IOR SICUT LUCAS COMMEMORAT DIXIT EIS,
REGES GENTIUM DOMINANTUR EORUM ET
QUI POTESTATEM HABENT SUPER EOS BENEFICI
UOCANTUR; UOS AUTEM NON SIC, SED QUI MAIOR
EST IN UOBIS FIAT SICUT IUNIOR, ET QUI PRAECES
SOR EST SICUT MINISTRATOR, NAM QUIS MAIOR
EST QUI RECUMBIT AN QUI MINISTRAT NONNE
QUI RECUMBIT EGO AUTEM IN MEDIO UESTRUM
SUM SICUT QUI MINISTRAT, UOS AUTEM ESTIS
QUI PERMANSISTIS MECUM IN TEMPTA
TIONIBUS MEIS; ET EGO DISPONO UOBIS SICUT
DISPOSUIT MIHI PATER MEUS REGNUM UT
EDATIS ET BIBATIS SUPER MENSAM MEAM IN REG
NO.

ET SEDEATIS SUPER THRONOS IUDICANTES DUO
DECIM TRIBUS ISRAHEL. AIT AUTEM DNS SIMONI
SICUT LUCAS IPSE SUBIUNGIT; ECCE SATANAS
EXPETIUIT UOS UT CRIBRARET SICUT TRITICU
EGO AUTEM ROGAUI PRO TE UT NON DEFICIAT
FIDES TUA ET TU ALIQUANDO CONUERSUS
CONFIRMA FRATRES TUOS. QUI DIXIT EI DNE
TECUM PARATUS SUM ET IN CARCEREM ET IN MOR
TEM IRE. ET ILLE DIXIT; DICO TIBI PETRE NON
CANTABIT HODIE GALLUS DONEC TER ABNEGES
NOSSE ME. ET DIXIT EIS QUANDO MISI UOS SINE
SACCULO ET PERA ET CALCIAMENTIS NUMQUID
ALIQUID DEFUIT UOBIS. AT ILLI DIXERUNT NIHIL.
DIXIT ERGO EIS SED NUNC QUI HABET SACCULO
TOLLAT SIMILITER ET PERAM ET QUI NON HABET
UENDAT TUNICAM SUAM ET EMAT GLADIUM.
DICO ENIM UOBIS QUONIAM ADHUC HOC QUOD SCRIB
TUM EST OPORTET IMPLERI IN ME. ET QUOD
CUM INIUSTIS DEPUTATUS EST ETENIM EA
QUAE SUNT DE ME FINEM HABENT. AT ILLI DIXE
RUNT DNE ECCE GLADII DUO HIC. AT ILLE DIXIT
EIS SATIS EST. ET HYMNO DICTO SICUT
MATTH. MARC. QUE COMMEMORANT.
EXIERUNT IN MONTEM OLIUETI. TUNC DICIT
ILLIS IHS OMNES UOS SCANDALUM PATIEMINI.

in me in ista nocte. Scriptum est enim
percutiam pastorem et dispergentur
oves gregis. Postquam autem resurrexero
praecedam vos in galilaea. Respondens
autem petrus ait illi et si omnes scanda
lizati fuerint in te ego numquam scanda
lizabor. Ait illi ihs amen dico tibi quia
in hac nocte antequam gallus cantet
ter me negabis. Ait illi petrus etiam
si oportuerit me mori tecum non te
negabo. Similiter et omnes discipuli
dixerunt. Haec secundum mattheum
inseruimus. sed et marci paene ipsa
et eadem verba sunt nisi quia distat
illud quod de galli cantu iam supra ex
IIII enodavimus. Contexit ergo narratio
nem mattheus et dicit. Tunc venit ihs cum
illis in villa quae dicitur gethsamani
hoc dicit et marcus. hoc et lucas non ex
presse nominato praedio cum ait. Et
egressus ibat secundum consuetudinem
in montem oliuarum. Secuti sunt autem
illum et discipuli. Et cum pervenisset
ad locum dixit illis. Orate ne intretis in
temptationem. Iste locus est cuius

nomen illi dixerunt getsemani ibi fuis
se intellegimus hortum quem comme
morat iohannes ita narrans, haec cum
dixisset ihs egressus est cum discipu
lis suis trans torrentem cedron ubi
erat hortus in quem introiit ipse et dis
cipuli eius, deinde secundum mattheum
dixit discipulis sedete hic donec vadam
illuc et orem et adsumpto petro et duobus
filiis zebedaei coepit contristari et
maestus esse, tunc ait illis tristis est
anima mea usque ad mortem sustinete
hic et vigilate mecum et progressus
pusillum procedit in faciem suam orans
et dicens, mi pater si possibile est tran
seat a me calix iste, verumtamen non
sicut ego volo sed sicut tu, et venit ad
discipulos et invenit eos dormientes
et dicit petro sic non potuistis una hora
vigilare mecum, vigilate et orate ut
non intretis in temptationem spiritus
quidem promptus est caro autem in
firma. iterum secundo abiit et ora
vit dicens pater mi si non potest hic
calix transire nisi bibam illum fiat

uoluntas tua. Et uenit iterum et in
uenit eos dormientes. Erant enim ocu
li eorum grauati. Et relictis illis iterum
abiit et orauit tertio eundem sermo
nem dicens. Tunc uenit ad discipulos
suos et dicit illis. Dormite iam et requi
escite. Ecce adpropinquabit hora et
filius hominis tradetur in manus pecca
torum. Surgite eamus. Ecce adpropin
quabit qui me tradet. Haec etiam Marcus
eoque prorsus modo atque ordine con
serit. aliquanto breuius quasdam cons
tringens sententias. et aliquid magis
aperiens. Nam uidetur hic sermo se
cundum Mattheum tamquam sibi ipsi con
trarius. quod post tertiam orationem
uenit ad discipulos suos et dicit illis. Dor
mite iam et requiescite. Ecce adpro
pinquabit hora et filius hominis trade
tur in manus peccatorum. Surgite eamus.
Ecce adpropinquabit qui me tradet.
quomodo enim supra dormite iam et re
quiescite. cum conectatur. Ecce adpropin
quabit hora. et ideo dicat. Surgite
eamus. uelut repugnantia commoti

QUILEGUNTCONANTURITAPRONUNTIARE
QUODDICTUMEST DORMITEIAMETREQUIES
CITE TAMQUAMABEXPROBRANTE NONUT
PERMITTENTESITDICTUM QUODRECTEFIE
RETSIESSET NECESSE. CUMUEROMARCUS
ITAHOCCOMMEMORAUERIT UTCUMDIXISSET
DORMITEIAMETREQUIESCETE ADIUNGERIT
SUFFICIT ETDEINDEINFERRET UENITHORA
ECCETRADETURFILIUSHOMINIS, UTIQ· INTELLE
GITURPOSTILLUDQUODEISDICTUMEST DORMI
TEETREQUIESCETE SILUISSEDNM ALIQUANTU·
UTHOCFIERETQUODPRAEMISERAT ETTUNCIN
TULISSE ECCEADPROPINQUABITHORA IDEO
POSTILLAUERBASECUNDUMMARCUMPOSITUM
ESTSUFFICIT IDESTQUODREQUIEUISSETIS IAM
SUFFICIT SEDQUIACOMMEMORATANONEST
IPSAINTERPOSITIOSILENTIIDNO PROPTEREA
COARTATINTELLECTUM UTINILLISUERBIS ALIA
PRONUNTIATIOREQUIRATUR. LUCASAUTEM
PRAETERMISIT QUOTIENSORAUERIT DIXIT
SANE QUODISTITACUERUNT ETORANTEMAB
ANGELOCONFORTATUM ETPROLIXIUSORAN
TEM SUDOREMFUISSESANGUINEUM ETGUT
TASDECURRENTESINTERRAM. CUMERGODI
CIT ETCUMSURREXISSETABORATIONEET

I:

uenisset ad discipulos suos non expressit
quota oratione. Nihilominus tamen illis duobus
repugnat. Iohannes uero posteaquam
in hortum ingressus dicit cum discipulis suis
non commemorat quid illic egerit donec
eius traditor cum iudaeis ad eum conpraehen
dendum uenerit. Tres igitur isti eandem
rem ita narrauerunt sicut etiam unus
homo ter posset cum aliqua uarietate
nulla tamen aduersitate. Lucas enim
quantum ab eis progressus idest auulsus
fuerit ut oraret manifestius aperuit
dicens quantum iactus est lapidis. Por
ro autem marcus primo ex uerbis suis
idem narrauit rogasse dominum ut si fieri pos
set transiret ab eo illa hora idest pas
sionis quam calicis nomine mox signifi
cauit. Deinde in uerba ipsa domini sic enun
tiauit. Abba pater omnia tibi possibilia
sunt transfer calicem hunc a me. Quibus
uerbis si adiungas quod illi duo dixerunt
et quod ipse etiam marcus ex persona
sua pariter supra posuit ita sententia
manifestatur. Pater si fieri potest
omnia enim tibi possibilia sunt trans

per calicem istum a me ne quis eum puta
ret patris minuisse potestate cum ait
si fieri potest non enim dixit si facere po
tes sed si fieri potest fieri autem potest
quod ille uoluerit sic itaque dictum est
si fieri potest ac si diceretur si uis mani
festauit enim marcus quo intellectu
accipiendum sit si fieri potest quando
ait omnia tibi possibilia sunt et quod com
memorauerunt eum dixisse uerum
non quod ego uolo sed quod tu quod tan
tundem ualet quantum si et ita dicatur
uerum tamen non mea uoluntas sed tua
fiat satis ostendit non ex inpossibilita
te sed ex uoluntate patris dictum esse
si fieri potest praesertim quia lucas
et hoc ipsum planius intimauit non enim
ait si fieri potest sed si uis cui apertiori
sententiae apertius iungitur quod mar
cus posuit ut ita dicatur si uis omnia
enim tibi possibilia sunt transfer
calicem istum quod autem ipse marcus non
solum pater sed abba pater eum dixis
se commemorat hoc est abba he
braice quod est latine pater et for
tasse

dns propt aliquod sacramentum utrū
q; dixerit uolens ostendere illam se tris
titiam in persona sui corporis id est
ecclesiae suscepisse cui factus est angu
laris lapis ueniens ad eum partem ex
hebraeis ad quos pertinet quod ait abba
partim ex gentibus ad quas pertinet
quod ait pater. Et ita paulus apostolus
non praetermittens hoc sacramentū
in quo clamamus inquit abba pater,
Et iterū ait misit ds spm suū in corda
nostra clamantem abba pater opor
tuit enim ut bonus magister et uerus
saluator infirmioribus cō patiens in
seipso demonstraret non debere suos
martyres desperare si qua forte cor
dibus eorū inreperet sub tempus passi
onis ex humana fragilitate tristitia
cū eā uincerent uoluntati suae prae
ponendo uoluntatē dī quia ille scit
quid expediat quibus consulit de qua
tota re non nunc tempus est ut uberiu
disseratur agitur enim modo de con
uenientia euangelistarū in quorū
diuersitate uerborū salubriter

discimus non aliud in uerbis ad audiendã
ueritatẽ quam sententiã loquentis es
se requirendã. Hoc est enim pater quod
abba pater. sed ad sacramentum inti
mandum planius est abba pater. ad unita
tẽ significandã sufficit pater et dñm
quidem abba pater dixisse credendum
est. sed tamen non eluceret sententia
nisi aliis dicentibus. pater demonstrare
tur sic esse illas duas ecclesias ex iudaeis
et grecis. ut etiam una sit. ex illo ergo
intellectum dictum est abba pater quod
idem dñs alibi ait. habeo alias oues quę
non sunt de hoc ouili. Gentes utiq; signi
ficans cum haberet oues etiã in populo
israhel. Sed quia secutus adiecit opor
tet me et eas adducere ut sit unus grex
et unus pastor. quantũ ualet ad israhe
litas gentes abba pater tantum ad unũ
gregẽ solum pater. Adhuc ergo ipso lo
quente sicut dicit mattheus marcus
ecce iudas unus de duodecim uenit et
cum eo turba multa cũ gladiis et fustib;
a principibus sacerdotũ et senioribus
populi. qui autem tradedit eum dedit

illis signum dicens quem ego quem oscula
tus fuero ipse est tenete eum et confes
tim accedens ad ihm dixit aue rabbi
et osculatus est eum dixitque illi primo
quod ait lucas iudas osculo filium homi
nis tradis deinde quod mattheus ad quod
uenisti amice deinde dixit quod iohan
nis commemorat quid quęritis res
ponderunt ihm nazarenum dicit eis
ihs ego sum stabat autem et iudas qui
tradebat eum cum ipsis ut ergo dixit eis
ego sum abierunt retrorsum et cecide
runt in terram iterum ergo eos interro
gauit quem quaeritis illi autem dixerunt
ihm nazarenum respondit ihs dixi uo
bis quia ego sum si ergo me quaeritis
sinite hos abire ut impleretur ser
mo quem dixit quia quos dedisti mihi non
perdidi ex ipsis quemquam uidentes au
tem sicut lucas dicit hi qui circa ipsum
erant quod futurum erat dixerunt ei
dne si percutiemus in gladio et per
cussit unus ex ipsis quod omnes quat
tuor dicunt seruum principis sacer
dotum et amputauit auriculam eius

sicut lucas et iohannes dicunt dexte
rā qui autē percussit secundū iohan
nen petrus erat qui eum percussit autē
malchus uocabatur. deinde quod lu
cas dicit respondens ihs ait sinite usq;
huc et adiunxit quod mattheus comme
morat conuerte gladiū tuum in locū
suū omnes enī qui acceperint gladium
gladio peribunt an putas quia non pos
sum rogare patrē meū et exhibebit
mihi modo plus quā duodecim legiones
angelorū quomodo ergo implebuntur
scribturae quia sic oportet fieri. his
uerbis adiungi potest quod illo loco
dixisse iohannes commemorat calicē
quē dedit mihi pater non uis bibā illum.
tunc sicut dicit lucas tetigit auriculā
illius qui percussus erat et sanauit eū.
Nec moueat quasi contrarium sit quod
lucas dixit interrogantibus discipulis
si percuterent in gladio dnm respon
disse sinite usq; huc quasi post illam
percussionē ita dictū fuerit ut placu
erit ei usq; huc factū sed amplius fieri
noluerit cum in uerbis quae mattheus

posuit intellegatur potius totum factū
quo usus est gladio petrus dno displicuis
se; illud enim uerius quod cum eum interrogas
sent dicentes; dne si percutimus in gla
dio. tunc respondit; sinite usq; huc, id est
non uos moueat quod futurum est; per
mittendi sunt huc usq; progredi hoc est
ut me adprachendant ut impleantur
quae de me scripta sunt; sed inter mo
ras uerborū interrogantium dnm
et illius respondentis petrus defensi
onis auiditate et maiore pro dno com
motione percussit; sed non potuerant
etiā simul dici quae simul fieri potue
runt; non enim diceret, Respondens
autem ihs, nisi illorum interrogationi
responderet non facto petri nā de facto
petri quid iudicauerit. matheus solus
dicit ubi etiā non dixit matheus res
pondit ihs petro conuerte gladiū tuū
sed dixit; tunc ait illi ihs conuerte gla
diū tuum quod post factū apparet di
xisse dnm; illud uero quod lucas posuit;
Respondens autem ihs ait, sinite usq;
huc illis qui interrogauerant respon
sū

esse accipiendū est sed quia ut diximus
inter uerba interrogantium et responden
tis dnī facta est uno ictu percussio hoc
ordine iudicauit et esse narrandum
ut etiam inter uerba interrogationis
et responsionis eā insereret; non
est ergo contrarium hoc ei quod dixit
mattheus omnes enī qui acceperint
gladiū gladio peribunt id est qui usi
fuerint gladio uidere autem posset
contrariū si dns ex illa responsione al
terius usq· ad unum nec ipsū letale uul
nus usum tamen gladii spontaneum
adprobasse demonstraretur quāquā
etiā per ea dictum totum congruenter
intellegi posset ut sic conectatur et
quod lucas et quod mattheus retulit
quē admodum supra commemoraui
sinite usq· huc et conuerte gladium in
locū suū, omnes enī qui acceperint gla
diū gladio peribunt et cetera, quomodo
autē sit intellegendum sinite usq· huc
iam exposui, et si aliter melius potest
fiat, dum tamen euangelistarum
ueritas constet.

V. Postea sequitur mattheus et cõmemo
rat eum in illa hora dixisse turbis tãquã
ad latronẽ existis cũ gladiis et fustib(us)
conpraehendere me, cottidie apud uos se
debã docens in templo, et non me tenu
istis; tunc addidit etiam uerba quae lucas ponit,
sed haec est hora uestra et potestas te
nebrarum, hoc autem totum factum est
sicut mattheus dicit, ut implerentur
scripturae prophetarũ, tunc discipuli
omnes relicto eo fugierunt sicut et
marcus dicit; sequebatur autẽ illum
unus adulescens amictus sindone sicut
idem marcus commemorat et cũ te
nuissent eum relicta sindone nudus
VI profugit ab eis. Ad illi tenentes ihm du
xerunt ad caifan principẽ sacerdotũ
ubi scribae et seniores conuenerunt,
sed mattheus dicit sed primo ad annã
ductus est socrum caifae sicut iohan
nes dicit; marcus autẽ et lucas no
men non dicunt pontificis, ductus est
autem ligatus cum adessent in illa tur
ba tribunus et cohors et ministri iudae
orum sicut iohannes cõmemorat,

Petrus autē sequebatur eū a longe usq;
in atrium principis sacerdotum et in
gressus intro sedebat cū ministris ut
uideret finē sicut dicit mattheus et
calefaciebat se ad ignem sicut in eo
contextu narrationis dicit marcus hoc et lucas
cōmemorat quod petrus sequebatur
a longe accenso autem ignē in medio atrio
et circūsedentib; illis erat petrus in
medio eorū, et iohannes dicit quod seque
batur simon petrus et alius discipulus.
Discipulus autē ille alius erat notus pon
tifici et introiit cum ihū in atrio ponti
ficis sicut iohannes dicit, Petrus autē
stabat ad ostiū foris secundū eundem
iohannem exiit ergo discipulus alius
qui erat notus pontifici et dixit ostia
riae et introduxit petrū sicut idem
iohannes dicit, Sic itaq; factū est
ut intus esset et petrus in atrio sicut
et alii dicunt, Principes autem sa
cerdotum et omne consiliū sicut mat
theus dicit quaerebant falsū testimo
nium contra ihm ut eum morti trade
rent et non inuenerunt, cū multi falsi

TESTES ACCESSISSENT; CONUENIENTIA ENIM
TESTIMONIA NON ERANT SICUT MARCUS DICIT·
CUM EUNDEM LOCUM COMMEMORARET; NOUIS
SIME AUTEM UENERUNT DUO FALSI TESTES
SICUT DICIT MATTHEUS ET DIXERUNT; HIC DIXIT POS
SUM DISTRUERE TEMPLUM DI ET POST TRIDUUM
AEDIFICARE ILLUD; ALIQS ETIAM MARCUS COMME
MORAT DIXISSE· NOS AUDIUIMUS EUM DICENTEM
EGO DISSOLUAM TEMPLUM HOC MANUFACTUM·
ET PER TRIDUUM ALIUD NON MANUFACTUM AE
DIFICABO· ET IDEO NON ERAT CONUENIENS TES
TIMONIUM ILLORUM SICUT IDEM MARCUS IBI
DEM DICIT; ET SURGENS PRINCEPS SACERDOTU
AIT ILLI; NIHIL RESPONDES AD EA QUAE ISTI ADUER
SUM TE TESTIFICANTUR· IHS AUTEM TACEBAT;
ET PRINCEPS SACERDOTUM AIT ILLI; ADIURO TE
PER DM UIUUM UT DICAS NOBIS SI TU ES XPS FILI
US DI; DICIT ILLI IHS TU DIXISTI· HAEC MATTHEUS;
MARC AUTEM ALIIS UERBIS DICIT· NISI QUOD TA
CEAT QUOD EUM ADIURAUERAT PRINCEPS SACER
DOTUM· SED TANTUM UALERE OSTENDIT QUOD
EI DICIT IHS TU DIXISTI· QUANTUM SI DICERET
EGO SUM; SEQUITUR ENIM UT AIT IDEM MARCUS;
IHS AUTEM DIXIT ILLI EGO SUM; ET UIDEBITIS
FILIUM HOMINIS AD DEXTRIS SEDENTEM UIR

tutis et uenientem cum nubibus caeli
hoc dicit etiam mattheus sed non dicit res
pondisse ihm ego sum. Tunc princeps sa
cerdotum scidit uestimenta sua dicens
blasphemauit, quid adhuc egemus testibus
quod mattheus commemorat et sequitur
Ecce nunc audistis blasphemiam quid uobis
uidetur; Ad illi respondentes dixerunt
reus est mortis; hoc etiam testatur et
marcus, sequitur mattheus, Tunc expue
runt in faciem eius et colaphis eum ceciderunt
Alii autem palmas in faciem ei dederunt di
centes prophetiza nobis xpe quis est
qui te percussit, hoc dicit et marcus
commemorat etiam quod ei faciem uelaue
runt, de his lucas quoque adtestatur,
haec intellegitur passus dns usque ad ma
ne in domo principis sacerdotum quo prius
adductus est ubi etiam petrus temptatus
est; sed de petri temptatione quae inter
has dni contumelias facta est non eodem
ordine omnes narrant; nam ipsas pri
mo commemorat mattheus et marcus
deinde petri temptationem, lucas uero
explicat prius temptationem petri.

tum de multis has domini contumelias; Iohannes
autem incipit Petri temptationem dicere
interponit quaedam de contumeliis domini et
adiungit quod inde missus est ad Caifan
pontificem et inde recapitulat ut ex
plicet quam coeperat temptationem Petri
in domo quo primo adductus est et redit
ad ordinem ut ostendat quemadmodum
ductus sit dominus ad Caifan. Sic ergo Mattheus
sequitur; Petrus vero sedebat foris in
atrio et accessit ad eum una ancilla dicens
et tu cum Iesu Galileo eras. At ille negavit
coram omnibus dicens nescio quid dicis. Exeun
te autem illo ianuam vidit illum alia et ait
his qui erant ibi, et hic erat cum Iesu Naza
reno, et iterum negavit cum iuramento
quia non novi hominem. Et post pusillum
accesserunt qui stabant et dixerunt
Petro vere et tu ex illis es nam et loquel
la tua manifestum te facit. Tunc coepit
detestari et iurare quia non novisset
hominem et continuo gallus cantavit;
haec dicit Mattheus. Intellegitur autem
quod postea quam exiit foras cum iam semel
negasset gallus cantavit primo

quod mattheus tacet et marcus dicit
non autem foris ante ianuā iterum ne
ga[uit] sed cum redisset ad focum
qua[n]do autē redierit non opus erat
com memorare; Marcus ergo sic illud
narrat exiit foras ante atrium et gal
lus cantauit rursus autem cū uidisset
illum ancilla coepit dicere circūstantibus
quia hic ex illis est at ille iterum negauit
Haec uero ancilla non eadē sed alia est
sicut dicit mattheus sane hoc quoq; in
tellegitur quia in secunda negatione
a duobis cōpellatus est et ab ancilla sci
licet quā cōmemorat mattheus et marc;
et ab aliquē commemorat lucas sic
enim hoc narrat lucas, Petrus uero
sequebatur a longe accenso autem
igne in medio atrio et circūsedentib
illis erat petrus in medio eorū quē cū
uidisset ancilla quaedā sedentem ad
lumen et eū fuisset intuita dixit et
hic cū illo erat at ille negauit eum dicens
mulier non noui illum et post pusillum
alius eum uidens dixit et tu de illis es
Hoc ergo quod lucas ait et post pusillū

IAM INGRESSUS ERAT PETRUS IANUAM ET PRIMUS
GALLUS CANTAUERAT IAM QUIS REDIERAT UT QUEM
ADMODUM DICIT IOHANNES AD FOCUM STAN
TE ITERUM NEGARET. IOHANNES ENIM IN
PRIMA NEGATIONE PETRI NON SOLUM DE PRIMO
GALLI CANTU TACET SICUT CETERI EXCEPTO
MARCO SED ETIAM QUOD SEDENTEM AD IGNEM
COGNOUIT ANCILLA NON COMMEMORAT. HOC
ENIM TANTUM AIT: DICIT ERGO PETRO ANCILLA
OSTIARIA: NUMQUID ET TU DE DISCIPULIS ES
HOMINIS ISTIUS? DICIT ILLE: NON SUM. DEINDE
INTERPONIT QUAE GESTA SUNT CUM IHU IN EADEM
DOMO QUAE COMMEMORANDA ARBITRA
TUS EST ITA NARRANS: STABANT AUTEM SER
UI ET MINISTRI AD PRUNAS QUIA FRIGUS ERAT
ET CALEFACIEBANT. ERAT AUTEM CUM EIS
ET PETRUS STANS ET CALEFACIENS SE. HIC ERGO
IAM INTELLEGITUR EXISSE FORAS PETRUS
ET REDISSE. PRIMO ENIM SEDEBAT AD IGNEM,
POSTEA IAM REDIENS STARE COEPERAT.
SED FORTE AIT ALIQUIS: NONDUM EXIERAT,
SURREXERAT AUTEM EXITURUS. HOC POTEST
DICERE QUI PUTAT FORIS ANTE IANUAM
SECUNDO INTERROGATUM NEGASSE. UNDE
IAM UIDEAMUS IOHANNIS SEQUENTIA.

pontifex ergo inquit interrogauit
ihm de discipulis suis et de doctrina eius.
Respondit ei ihs ego palam locutus sum
mundo ego semper docui in synagoga
et in templo. quo omnes iudaei conueni
unt et in occulto locutus sum nihil quid me
interrogas interroga eos qui audierunt:
quid locutus sum ipsis ecce hi sciunt quid dixe
rim ego. haec autem cum dixisset unus
adsistens ministrorum dedit alapam ihm
dicens. Sic respondes pontifici. Respondit
ei ihs si male locutus sum testimonium per
hibe de malo. si autem bene quid me caedis
et misit eum annas ligatum ad caiphan
pontificem. hic sane ostenditur quod an
nas pontifex erat, nondum enim missus
erat ad caiphan cum iam illi diceretur:
Sic respondes pontifici, et hos duos annam
et caiphan pontifices commemorat etiam
lucas in initio euangelii sui. hinc deinde iohan
nes redit a quo coeperat de negatione
petri uidelicet ad eandem domum ubi gesta
sunt quae narrauit et eundem ad caiphan
missum esse ibi ad quem ab initio ducebatur:
sicut dixit mattheus commemorat autem

ista Iohannes quae interposuit recapi-
tulans de Petro et ad eadem narrationē
rediens iam dicere ut cōpleat trinā ne-
gationem. Erat autem Simon Petrus
stans et calefaciens se. Dixerunt ergo
ei: Numquid et tu ex discipulis eius es? Ne-
gavit ille et dixit: Non sum. Hoc igitur loco
invenimus et non ante ianuā sed ad focū
stantē secundo negasse Petrū. Quod fie-
ri non posset nisi iam redisset postea
quam foras exierat. Neque enim iā exie-
rat et foris eum vidit altera ancilla
sed cū exiret eum vidit, id est cū sur-
geret et exiret animadvertit eum et
dixit his qui erant ibi, id est qui simul erant
ad ignē intus in atrio: Et hic erat cū Ihū
Nazareno. Ille autē qui foras exierat
hoc audito rediens iuravit illis contra
tendentibus quia non novit hominē. Nam
et Marcus sic ait de eadem ancilla
et coepit dicere circūstantibus quia
hic ex illis est. Dicebat enim non illi
sed his qui illo exeunte ibi remanse-
rant, sic tamen ut ille audiret. Unde re-
diens et rursus ad ignē stans resiste-
bat

negando uerbis eorum deinde in eo quod
iohannes ait dixerunt numquid et tu ex discipu
lis es quod redeunti et stanti dictum intelle
gimus hoc quoque confirmatur non illam tan
tum alteram ancillam quam commemorat in hac
secunda negatione mattheus et marcus
sed et alium quem commemorat lucas
cum petro id egisse unde iohannes dicit
dixerunt ergo ei quapropter siue postquam
illo exeunte dixit ancilla his qui secum
erant in atrio quia hic ex illis est hoc au
dito ille regressus est ut se quasi purga
ret negando siue quod est credibilius
non audiuit quid de illo dictum fuerit cum foras
exiret et postea quam rediit ei dixerunt
ancilla et ille alius quem commemorat
Numquid et tu ex discipulis es et dixit non sum
pertinacius insistente illo de quo lucas ait
atq. dicente et tu de illis es cui petrus ait o ho
mo non sum liquido tamen colligitur conla
tis de hac re omnibus euangelistarum testi
moniis non ante ianuam secundo petrum ne
gasse sed intus in atrio ad ignem mattheus
autem et marcum qui commemorauerunt
exisse eum foras regressum breuitatis

causa tacuisse. Nunc iam de tertia nega
tione inspiciamus eorum congruentiam
quam mattheum solum iam explicasse me
minimus. Sequitur ergo marcus et dicit
et post pusillum qui adstabant dicebant pe
tro vere ex illis es nam et galileus es ille autem
coepit anathematizare et iurare quia
nescio hominem istum quem dicitis et statim
iterum gallus cantavit. Lucas autem ita
secutus hoc idem narrat et intervallo fac
to quasi horae unius alius quidam adfirma
bat dicens vere et hic cum illo erat nam et
galileus est et ait petrus homo nescio quid
dicis et continuo adhuc illo loquente can
tavit gallus. Iohannes secutus de tertia
petri negatione haec explicat dicit unus
ex servis pontificis cognatus eius cuius abs
cidit petrus auriculam nonne ego te vi
di in horto cum illo iterum negavit pe
trus et statim gallus cantavit. Quod
igitur mattheus et marcus dicunt post
pusillum quantum esset hoc temporis
manifestat lucas dicendo et interval
lo facto quasi horae unius. De hoc autem
intervallo tacet iohannes. Item quod matth

et marcus non singulare sed plurale nume
ro enuntiant eos qui cum petro agebant cum
lucas unum dicat iohannes quoque unum eumque
cognatum cuius abscidit auriculam facile est
intellegere aut plurale numerum pro sin
gulari usitata locutione usurpasse mattheum
et marcum aut quod unus maxime tamquam
sciens et qui eum uiderat adfirmabat ceteri
autem secuti fidem petrum simul urgebant
unde duos euangelistas compendio pluralem
numerum possuisse alios autem duos eum solum
significare uoluisse qui praecipuus in hoc
erat; iam uero illud quod mattheus ipsi petro
dictum fuisse adserit uere et tu ex illis es et
loquella tua manifestum te facit sicut iohan
nes eidem petro dictum adseuerat nonne
ego te uidi in horto cum illo marcus autem in
ter se illos de petro locutos dicit uere ex illis est
nam et galileus est sicut et lucas non petro sed
de petro dicit alius quidem adfirmabat dicens
uere et hic cum illo erat nam et galileus est
aut sententiam intellegimus tenuisse eum
qui compellatum dicunt petrum tantundem
enim ualuit quod de illo coram illo dicebatur
quantum si illi diceretur aut utroque modo

xerit et alios illi ut alius alium comme-
morasse. Galli autem cantum post tertiam nega-
tionem secundum intellegimus sicut Marcus
expressit. Sequitur ergo Mattheus et adicens
et recordatus est Petrus verbi Iesu quod di-
xerat prius quam gallus cantet ter me negabis,
et egressus foras ploravit amare. Marcus
autem ita dicit recordatus est Petrus verbi
quod dixerat ei Iesus prius quam gallus cantet
bis ter me negabis et coepit flere. Lucas autem
sic ait, et conversus Dominus respexit Petrum,
et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixit
quia prius quam gallus cantet ter me negabis,
et egressus foras Petrus flevit amare.
Iohannes de recordatione et fletu Petri ta-
cet. Sane in eo quod ait Lucas quod conver-
sus Dominus respexit Petrum quomodo accipien-
dum sit diligentius considerandum est, quamvis
enim dicantur etiam interiora atria tamen
in exteriore atrio fuit Petrus inter ser-
vos qui simul se ad ignem calefaciebant, non
est credibile quod ibi audiebatur Dominus a Iu-
daeis, et corporalis fieret illa respectio,
namque cum dixisset Mattheus, Tunc expue-
runt in faciem eius et colaphis eum ceciderunt

Alii autem palmas in faciem ei dederunt di-
centes prophetiza nobis xpe quis est qui te
percussit secutus est narrat a primo
excurrit inde et in eo commemoraret exitum
iudae traditoris quem solus narravit ita di
cens. Tunc videns iudas qui eum tradiderat quia
damnatus est paenitentia ductus retulit
xxx argenteos principibus sacerdoti
et senioribus dicens peccavi tradens san
guinem iustum. at illi dixerunt quid ad nos tu
videris. et proiectis argenteis in templo re
cessit et abiens laqueo se suspendit.
Principes autem sacerdotum acceptis argen
teis dixerunt non licet mittere eos in
corbannan quia pretium sanguinis est.
Consilio autem inito emerunt ex illis agrum
figuli in sepulturam peregrinorum propter hoc
vocatus est ager ille acheldemach hoc est
ager sanguinis usque in hodiernum diem.
Tunc impletum est quod dictum est per hiere
miam prophetam dicentem et acceperunt
xxx argenteos pretium adpretiati quem
adpretiaverunt filii israhel et dederunt eos
in agrum figuli sicut constituit mihi dns.
Si quis autem movetur quod hoc est testi
monium

non inuenitur in scriptura hieremiae pro
phetae et ideo putat fidei euangelistae ali
quid derogandum primo noverit non
omnes codices euangeliorum habere quod
per hieremiam dictum sit sed tantum modo
prophetam possemus ergo dicere his potius
codicibus esse credendum qui hieremiae
non habent nomen dictum est enim hoc
per prophetam sed zaccharia unde putatur
codices esse mendosos qui habent nomen
hieremiae qui vel zaccharie habere
debuerunt vel nullius sicut quidam sed
tamen prophetam dicentem qui utique
intellegitur zaccharias sed utatur
ista defensione cui placet mihi autem
cur non placeat haec causa est quia et
pluris codices habent hieremiae nomen
et qui diligentius in grecis exemplari
bus euangelium consideraverunt in an
tiquioribus grecis ita se perhibent inuenis
se et nulla fuit causa cur adderetur hoc
nomen ut mendositas fieret cur autem
de nonnullis codicibus tolleretur fuit utique
causa ut hoc audax imperitia faceret cum
turbaretur quaestione quod hoc testimo
nium

apud hieremiā non inueniretur quid ergo
intellegendū est nisi hoc actū esse secre
tiore consilio prouidentiae dī quia men
tes euangelistarū sunt gubernatae potuit
enim fieri ut animo quod ergo hinc argumen
tum sumere conantur uel infideles uel
imperiti homines quasi ad ostendendam
dissonantiā scōrum euangelistarum hoc
potius debent adsumere fideles et docti
ad ostendendā unitatē scōrū etiā propheta
rum. Est alia causa quae mihi uidetur. pro
alio tempore diligentius pertractanda nec
amplius sermone protendamus quia iā huius
operis terminandi necessitas flagitat cur
hoc nomen hieremiae in testimonio zaccha
riae sic manere permissum uel potius scī sps
auctoritate praeceptū sit. est apud hieremiā
quod emerit agrū a filio fratris sui et dederit
ei argentū, non quidem sub hoc nomine pre
tii quod positū est apud zacchariā, quod autē
prophetiā de xxx argenteis ad hoc interpre
tatus sit euangelista quod modo de dño cō
pletū est et hoc esset eius pretiū mani
festū est sed ad hoc pertinere etiā illud de
agro empto quod hieremias dicit, hinc potuit

mystice significari ut non de zachariae no
men poneretur qui dixit xxx argenteos s(ed)
sed hieremiae qui dixit de agro empto ut
lecto euangelio ac inuento nomine hie
remiae lecto autem hieremia et non in
uento testimonio de xxx argenteis inuen
to tamen agro empto admoneatur lector
utrumque conferre et inde sensum enucleare
prophetiae quomodo pertineat ad hoc quod
in domino impletum est. Nam illud quod subie
cit huic testimonio mattheus cum ait quem
adpraetiauerunt a filiis israhel et dederunt eos
in agrum figuli sicut constituit mihi dominus. Nec
apud zachariam nec apud hieremiam reperitur.
Unde magis ex persona ipsius euangelistae
accipiendum est eleganter et mystice in
sertum quia hoc ex domini reuelatione cogno
uerit ad hanc rem quae de christi praetio facta est
huiusmodi pertinere prophetiam. Liber
quippe empti agri apud hieremiam iubetur
mitti in uas fictile et ibi esse. hic de prae
tio domini ager figuli et hoc ad sepulturam pe
regrinorum tamquam ad permansionem
quietis eorum qui in hoc saeculo peregri
nantes consepeliuntur christo per baptismum.

nā cū illā cōptionē agri hoc significare
hieremiae dicit dn̄s quia erit permansio
de captiuitate liberatorū in illa terra. haec
tamquā de lēge mandanda arb itratus iussū eum
admonerē quid in his propheticis testimonis
inuenirẽ redactis et euangelicae narratione
conlatis diligentius attentius que requi
ratur. haec interposuit mattheus. de iuda tra ditore

VIII Deinde sequitur et dicit. ihs autē stetit
ante praesidem et interrogauit eū praeses
dicens tu es rex iudaeorū. dicit ei ihs tu
dicis. et cū accusare tur a principibus
sacerdotum et senioribus. nihil respon
dit. tunc dicit illi pilatus. non audis quanta
aduersū te dicunt testimonia. et non
respondit ei ullum uerbum. ita ut mirare
tur praeses uehementer. per diē autē
solēnē consueuerat praeses dimittere
populum unum uinctum quem uoluis
sent. habebant autem tunc uinctū in
signē qui dicebatur barrabas. congre
gatis ergo illis dixit pilatus. quē uultis
dimittā uobis barabban an ihm qui dicitur
xps. sciebat enim quod per inuidiā tradi
dissent eum. sedente autē illo pro tribu
nali.

misit ad illum uxor eius dicens, Nihil tibi et iusto
illi; multa enim passa sum hodie per uisum propter
eum, Principes autem sacerdotum et seniores
persuaserunt populis ut peterent Bara-
ban, Iesum uero perderent, Respondens au-
tem praeses ait illis, quem uultis uobis de duobus
dimitti? At illi dixerunt, Barabban. Dicit illis
Pilatus quid igitur faciam de Iesu qui dicitur
Christus? Dicunt omnes, crucifigatur. Ait illis
praeses, quid enim mali fecit? At illi magis cla-
mabant dicentes, crucifigatur. Videns au-
tem Pilatus quia nihil proficeret sed magis
tumultus fieret, accepta aqua lauit manus
coram populo dicens, innocens ego sum a sangui-
ne iusti huius, uos uideritis. Et respondens
uniuersus populus dixit, sanguis eius super
nos et super filios nostros. Tunc dimisit
illis Barabban, Iesum autem flagellatum tradidit
eis ut crucifigeretur. Haec narrauit
Mattheus per Pilatum gesta de domino. Marcus
quoque paene eisdem uerbis et rebus conci-
nit; uerba autem Pilati quibus respondit
populo petenti ut solemniter unus uinctus
demitteretur ita refert. Pilatus autem
respondit eis et dixit, uultis dimittam uobis

REGEM IUDAEORUM. MATTHEUS AUTEM SIC AIT. CON
GREGATIS ERGO ILLIS DIXIT PILATUS QUEM UULTIS
DIMITTAM UOBIS BARABBAN AN IHESUM QUI DICITUR
XPS. NULLA QUAESTIO EST QUOD TACET IPSOS
PETISSE UT ALIQUIS EIS DIMITTERETUR. SED
QUAERI POTEST QUAE UERBA PILATUS DIXERIT
UTRUM QUAE A MATTHEO AN QUAE A MARCO REFE
RANTUR. ALIUD ENIM UIDETUR ESSE QUEM UULTIS
DIMITTAM UOBIS BARABBAN AN IHESUM QUI DICITUR
XPS. ALIUD UULTIS DIMITTAM UOBIS REGEM IU
DAEORUM DICENS. PETRUS UERO SEDEBAT FORIS
IN ATRIO. QUOD NON DICERET NISI ILLA CUM DOMINO IN
TUS AGERENTUR. ET QUANTUM COLLEGITUR IN
NARRATIONE MARCI NON SOLUM IN INTERIO
RIBUS SED ETIAM IN SUPERIORIBUS DOMUS AGEBA
TUR. NAM POSTEA QUAM MARCUS TALIA NAR
RAUIT SECUTUS AIT. ET CUM ESSET PETRUS
IN ATRIO DEORSUM. SICUT ERGO EO QUOD MAT
THEUS AIT. PETRUS UERO SEDEBAT FORIS IN
ATRIO OSTENDIT QUOD ILLA INTUS AGERENTUR.
SIC EO QUOD DIXIT MARCUS ET CUM ESSET PE
TRUS IN ATRIO DEORSUM OSTENDIT NON SO
LUM IN INTERIORIBUS SED ETIAM IN SUPERIORIBUS
GESTA QUAE DIXERAT. QUOMODO ERGO RESPE
XIT PETRUM DOMINUS FACIE CORPORALI QUA PROP

p. lib.

ter mihi uidetur illa respectio diuinitus
facta ut ei ueniret in mentem quotiens
iam negasset et quid ei dns praedixisset atq;
ita misericorditer dno respiciente paenite
ret eu et salubriter fleret sicut cotidie dicimus
dne respice me et respexit eu dns qui de ali
quo periculo uel labore diuina misericordia
liberatus est, et sicut dictu est respice et
exaudi me et conuertere dne libera anima
mea ita dictu arbitror conuersus dns
respexit petrum et recordatus est petrus
uerbi dni, deniq; cu frequentius soleant
in narrationibus suis ponere ihm quam
dnm modo lucas dnm posuit dicens conuer
sus dns respexit petrum et recordatus
est petrus uerbi dni, mattheus autem et
marcus qui de ista respectione tacue
runt non uerbi dni sed uerbi ihu eu recor
datu esse dixerunt ut etiam ex hoc intelle
gamus illam respectionem ihu non huma
nis oculis sed diuinitus facta, Sequitur
ergo mattheus et dicit, mane autem
facto consiliu inierunt omnes principes
sacerdotu et seniores populi aduersu
ihm ut eu morti traderent et uinctu

adduxerunt eum et tradiderunt pontio
pilato praesidi. Marcus similiter. Et con
festim mane inquid consilium facientes
summi sacerdotes cum senioribus et scribis et
uniuerso concilio uincientes ihm duxerunt
et tradiderunt pilato. Lucas autem postea
quam conpleuit narrando petri negationem
recapitulauit que cum dno gesta sunt iam
ut appareret circa mane atque ita contexuit
narrationem. Et uiri qui tenebant illum inlu
debant et caedentes uelauerunt eum
et percutiebant faciem eius et interrogabant
eum dicentes prophetiza quis est qui te per
cussit. Et alia multa blasphemantes dicebant
in eum. Et ut factus est dies conuenerunt se
niores plebis et principes sacerdotum et scribae
et duxerunt illum in concilium suum dicentes,
si tu es xps dic nobis. Et ait illis si uobis di
xero non credetis mihi, si autem interro
gauero non respondebitis mihi neque dimitte
tis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens
a dextris uirtutis dei. Dixerunt autem
omnes; tu ergo es filius dei. Qui ait, uos dici
tis quia ego sum. XIIII. Dixerunt, quid adhuc
desideramus testimonium ipsi enim audiuimus

deo rei eius, et surgens omnis multitudo
eorum duxerunt illum ad pilatum. haec omnia
narrauit lucas, ubi intellegitur quod etiam
mattheus et marcus narrauerunt quod
interrogatus sit dominus utrum ipse esset filius dei
et quod dixerit dico uobis. amodo uidebitis
filium hominis sedentem ad dexteris uirtutis dei
et uenientem in nubibus caeli, iam luca dicente
die gestum quando lucas dicit et ut factus
est dies atque ita narrat similia, etsi quid etiam
ipse commemorat quod illi tacuerunt. nocte
autem intellegimus per falsos testes
actum esse cum domino quod breuiter commemo
rauerunt mattheus et marcus, lucas tacuit
qui narrauit quae circa mane sunt gesta.
nam et illi, id est mattheus et marcus con
texerunt narrationem in his quae cum domino
acta sunt usque ad mane, sed postea redie
runt ad narrandam petri negationem qua
terminata redierunt ad mane, ut inde
cetera contexerent, quousque perduce
rent quae cum domino acta erant, sed non
dum commemorauerant quod mane fac
tum esset. iohannes quoque cum ea quae cum
domino gesta sunt ex quanta parte uisum est

ca per interrogationē totā commemorasset;
adducunt ergo inquit ihm ad caifan in pra
torium. erat autē mane. ubi intellegimus
aut aliquā fuisse causā quae cogeret cai
fan esse in praetorio nec esse praesentē
cū alii principes sacerdotum haberent de
dno quaestionē aut in domo eius fuisse
praetoriū, tamen ad ipsū ab initio ducebatur
atq· in extremo perductus est; sed quia iam
tamquam conuictū reum adducebant,
caifae autē ante uisū fuerat ut ihs mo
reretur, nulla mora interposita est quin oc
cidendus pilato traderetur· Quae igitur
per pilatum cū dno gesta sunt ita mattheus
matthaei euangeliū conscribentis pro
zaccharia hieremias occurrit ut fieri
solet quod tamen sine ulla dubitatione
emundaret saltim ab aliis admonitus
qui ipso adhuc in carne uiuente hoc lege
re potuerunt nisi cogitaret recordatio
ni suae quae spu sco regebatur· Non
frustra occurrisse aliud pro alio nomen
prophetae nisi quia ita dns hoc scribi
constituit. Cur autē ita constituerit
dns prima illa causa utilissima debet

facilius me cogitare etiã sic esse insinuatũ
ita omnes scõs prophetas uno spũ locutos
mirabili inter se consensione constare
ut hoc multo amplius sit quasi omniũ omnia
prophetarũ uno unius hominis ore dicen
rentur, et ideo indubitanter accipi debere
quaecũq; per eos scs sps dixit et singula
esse omniũ et omnia singulorũ, cũ igitur
et quae dicta sunt per hieremiã tã sint
zachariae quã hieremiae et quae dicta
sunt per zachariã tã sint hieremiae
quã zachariae quid opus erat ut emen
daret matheus cũ aliud pro alio sibi no
men occurrens a se scriptũ relegisset
ac non potius sequens auctoritatẽ sps sci
a quo mentem suã regi plus nobis ille utiq;
sentiebat ita hoc scriptũ relinqueret
sicut eum admonendo constituerat dñs
ad informandos nos tantam uerborũ suorũ
inter prophetas esse concordiã ut non
absurde immo congruentissime etiã
hieremiae deputaremus quod per
zachariã dictũ repperiremus, si enim
hodie quis quã uolens alicuius uer
ba indicare dicat nomen alterius

aquo dicta sint, qui tamen est amicissimus
et familiaritate coniunctissimus illius
cuius verba dicere voluit et continuo re
cordatus aliū pro alio se dixisse ita se colli
gat atque corrigat ut tamen dicat bene
dixi, quid aliud intuens nisi tantam inter
ambos esse concordiam inter illū scilicet
cuius verba dicere voluit et aliū et alicuius
et nomen pro illius nomine occurrit ut ta
le esset hoc istū dixisse quale si ille dixisset
quanto magis hoc de prophetis scīs intel
legendum et maxime commendandū fuit
ut omniū libros tamquā unius unū librum
acciperemus in quo nulla rerū discrepan
tia crederetur sicut nulla inveniretur
et in quo maior esset constantia veritatis
quam si omnia illa unus homo quālibet doc
tissimus loqueretur. Sed quia christos re
ges dicebant et qui dixit illū an illū mani
festū est eū quaesisse an vellent sibi
demitti regē iudaeorū id est xpm. Nihil
interest sententiae quod hic tacuit marcus
de barabba hoc solū volens dicere quod
ad dnm pertinebat quandoquidē in eorū
responsiones satis et ipse ostendit quē

sibi dimitti uoluerint, pontifices in
quit concitauerunt turbam ut magis bar
rabban dimitteret eis. Sequitur autem et
et dicit. Pilatus autem iterum respon
dens ait illis, quid ergo uultis faciam regem
iudaeorum unde iam satis apparet quod
id marcus uoluit ostendere dicendo regem
iudaeorum quod mattheus dicendo xpm
non enim dicebantur xpi reges nisi iudaeorum.
Nam in eo etiam loco mattheus ait dicit illis
pilatus quid igitur faciam de ihu qui dicitur
xps. Ergo sequitur marcus at illi iterum
clamauerunt crucifige eum, quod ille ait
dicunt omnes crucifigatur et sequitur
marcus pilatus uero dicebat eis quid enim
mali fecit at illi magis clamabant cru
cifige eum hoc mattheus non dixit sed
quod dixit uidens autem pilatus quia nihil
proficeret sed magis tumultus fieret
dixit etiam cum lauasset manus coram popu
lo ut innocentem se a sanguine iusti signi
ficaret quod item et marcus et alii tacent,
satis ostendit etiam mattheus egisse
praesidem cum populo ut dimitteretur quod
breuiter significauit marcus in eo quod.

referat pilatum dixisse quid enim male fecit
deinde sicut etiam ipse concludit quae per pila
tum cum eo gesta sunt, pilatus autem inquit
uolens populo satisfacere demisit illis
barabban et tradidit ihm flagellis caesum
ut crucifigeretur. haec apud praesidem
gesta narrauit marcus. lucas uero apud pilatum
gesta sic narrat, Coeperunt autem accusa
re illum dicentes, hunc inuenimus subuer
tentem gentem nostram et prohibentem tribu
ta dari caesari et dicentem se xpm regem
esse, hoc illi duo euangelistae non dixerunt
cum tamen dicerent quod eum accusabant. ergo
iste etiam ipsa crimina quae falso obiecerunt
aperuit. tacuit autem quod ei dixit pilatus
non respondes quicquam uide in quantis te
accusant, sed plane sequitur et dicit quod
etiam illi dixerunt, pilatus autem interrogauit
eum dicens, tu es rex iudaeorum at ille respon
dens ait tu dicis. hoc autem matthaeus et
marcus commemorauerunt antequam
dicerent compellatum ihm quod eis accu
santibus non responderet, nihil autem
interest ueritatis quo ordine lucas ista
miscuerit. Quemadmodum nihil interest si alius

aliquid taceat quod alius commemorat quem ad
modum in consequentibus dicit. Ait autem
pilatus ad principes sacerdotum et turbas.
Nihil inuenio in hoc homine. Illi inualesce
bant dicentes commouet populum docens per
uniuersam iudaeam et incipiens a galilea usque
huc. Pilatus autem audiens galilaeam interro
gauit si homo galilaeus esset. et ut cognouit
quod de herodis potestate esset remisit
eum ad herodem qui et ipse hierusolymis erat
in illis diebus. Herodes autem uiso ihesu gauisus
est ualde. Erat enim cupiens ex multo tem
pore uidere eum eo quod audiret multa
de illo et sperabat signum aliquod uidere
ab eo fieri. Interrogabat autem illum multis
sermonibus at ipse illi nihil respondebat.
Stabant etiam principes sacerdotum et scri
bae constanter accusantes eum. Spreuit
autem illum herodes cum exercitu suo et in
lusit indutum ueste alba et remisit ad pi
latum et facti sunt amici herodes et pilatus
in ipsa die. nam antea inimici erant ad in
uicem. Haec omnia id est quod a pilato
ad herodem dominus missus est et quae ibi ges
ta sunt lucas solus indicat. etiam si aliquid

ibi ait simile quod in aliis narrationum locis apud
alios possit inuenire. Ceteri autem ea
tantum dicere uoluerunt quae apud pila
tum gesta sunt quousque dominus crucifigen
dus traderetur. Rediens ergo lucas ad ea
quae apud praesidem gerebantur, unde
digressus erat ut narraret quod apud
herodem actum est ita sequitur. Pilatus au
tem conuocatis principibus sacerdotum
et magistratibus et plebe dixit ad illos,
obtulistis mihi hunc hominem quasi auer
tentem populum. Et ecce ego coram uobis in
terrogans nullam causam inueni in homine
isto ex his in quibus eum accusatis. Hic in
tellegimus eum praetermisisse quem
admodum a domino quaesierit quid accusa
toribus responderit. Sed neque herodes
inquit nam remisi uos ad illum et ecce nihil
dignum morte actum est ei. Emendatum ergo
illum dimittam. Necesse autem habebat di
mittere eis per diem festum unum. Excla
mauit autem simul uniuersa turba di
cens tolle hunc et dimitte nobis bar
rabban qui erat propter seditionem quan
dam factam in ciuitate et homicidium missus
in carcerem. Iterum autem pilatus locutus

est ad illos uolens dimittere ihm. At illi suc-
clamabant dicentes crucifige crucifige
illum. Ille autem tertio dixit ad illos. quid enim
mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio
in eo. corripiam ergo illum et dimittam. At illi
instabant uocib; magnis postulantes ut
crucifigeretur. et inualescebant uoces
eorum. Matheus huic conatui pilati quo
saepius cūteis egit. uolens ut dimittere-
tur ihs. paucissimis uerbis satis adtestatus
est dicens. Uidens autem pilatus quia ni-
hil proficeret sed magis tumultus fieret.
Quod non diceret. nisi multum ille nisus esset
quamuis tacuerit. quotiens hoc efficere
temptauerit. meruerent ihm furore eorum.
Et lucas mag· ita concludit. quod actum
est apud praesidem. Et pilatus inquid.
adiudicauit fieri petitionem eorum. dimi-
sit autem illis eum. qui propter homicidium
et seditionem missus fuerat in carcerem
quem petebant. ihm uero tradedit uolun-
tate eorum. Nunc eadem secundum
iohannen consideremus. idest quae per
pilatum facta sunt. Et ipsi inquid non
introierunt in praetorium ut non contami-
narentur.

sed manducarent pascha, Exiuit ergo
pilatus ad eos foras et dixit, quam accusa
tionem affertis aduersus hominem hunc
Responderunt et dixerunt ei, si non esset
hic malefactor non tibi tradidissemus eum,
hoc uidendum est ne contra sit. Et quod
lucas dicit certa tamen dicta esse crimina
et dicit quae dicta sint, Coeperunt autem
inquid accusare illum dicentes, hunc in
uenimus subuertentem gentem nostram
et prohibentem tributa dari caesari et di
centem se xpm regem esse. Quod uero nunc
secundum iohannem commemoraui uidentur
iudaei noluisse dicere crimina cum dixisset
ei pilatus quam accusationem adfertis aduer
sus hominem hunc. Responderunt ei, si
non esset hic malefactor non tibi tradi
dissemus eum, uidelicet ut eorum auctori
tatem secutus quid ei obiceretur desineret
quaerere, sed ob hoc tantum nocentem
crederet quod sibi ab eis tradi meruisset,
Ergo intellegere debemus et hoc dictum
esse et illud quod lucas commemorauit,
multa enim dicta et multa responsa sunt
unde cuique eorum quantum uisum est decerp
sit.

ET IN NARRATIONE SUAM POSUIT QUOD SATIS
ESSE IUDICAVIT. NAM ET IPSE IOHANNES DICIT
QUAEDAM QUAE OBIECTA SINT QUAE SUIS LOCIS
VIDEBIMUS. ITAQUE SEQUITUR. DIXIT ERGO EIS
PILATUS: ACCIPITE EUM VOS ET SECUNDUM LEGEM
VESTRAM IUDICATE EUM. DIXERUNT ERGO EI IU
DAEI: NOBIS NON LICET INTERFICERE QUEM
QUAM. UT SERMO IESU IMPLERETUR QUEM DIXIT
SIGNIFICANS QUA ESSET MORTE MORITURUS.
INTROIIT ERGO ITERUM IN PRAETORIUM PILATUS
ET VOCAVIT IHM ET DIXIT EI: TU ES REX IUDAE
ORUM? ET RESPONDIT IHS: A TEMETIPSO
HOC DICIS AN ALII TIBI DIXERUNT DE ME? ET HOC
VIDERETUR NON CONVENIRE ILLI QUOD AB
ALIIS COMMEMORATUM EST. RESPONDIT IHS:
TU DICIS. NISI IN CONSEQUENTIBUS OSTEN
DERET ET ILLUD DICTUM ESSE. UNDE OSTEN
DIT EA QUAE NUNC DICIT A CETERIS POTIUS
EUANGELISTIS TACITA QUAM A DNO DICTA NON
ESSE. ATTENDE ERGO CETERA. RESPONDIT
INQUID PILATUS: NUMQUID EGO IUDAEUS SUM?
GENS TUA ET PONTIFICES TRADIDERUNT
TE MIHI. QUID FECISTI? RESPONDIT IHS:
REGNUM MEUM NON EST DE MUNDO HOC. SI
EX HOC MUNDO ESSET REGNUM MEUM

ministri mei decertarent ut non tra
derer iudaeis. Nunc autem meum regnum
non est hinc. Dixit itaque ei pilatus, ergo
rex es tu? Respondit ihs, tu dicis quia rex
sum ego. Ecce quando inventum est ad id
quod alii evangelistae commemorave
runt. Sequitur ergo item dicente adhuc
domino quod ceteri tacuerunt: ego in hoc na
tus sum et ad hoc veni in mundum ut testi
monium perhibeam veritati, omnis qui est
ex veritate audit meam vocem. Dicit ei pi
latus quid est veritas? et cum hoc dixisset
iterum exiit ad iudaeos et dicit eis ego nul
lam invenio in eo causam. est autem consue
tudo vobis ut unum dimittam vobis in pas
cha. vultis ergo dimittam vobis rege
iudaeorum? Clamaverunt rursum omnes
dicentes, non hunc sed barabban, erat
autem barabbas latro. Tunc ergo ad
praehendit pilatus ihm et flagella
vit et milites plectentes coronam
de spinis inposuerunt capiti eius et
veste purpurea circumdederunt eum
et veniebant ad eum et dicebant, have
rex iudaeorum et dabant ei alapas,

exiit iterū pilatus foras et dicit eis. ecce
adduco eum uobis foras ut cognoscatis
quia in eo nullam causā inuenio. exiit er
go ihs̄ portans spineā coronā et purpu
reum uestimentum. et dicit eis. ecce
homo. cū ergo uidissent eum pontifices
et ministri clamabant dicentes. cruci
fige crucifige. dicit eis pilatus. accipite
eum uos et crucifigite. ego enim non in
uenio in eo causā. Responderunt ei iudaei
nos legē habemus et secundū legē de
bet mori quia filiū dī se fecit. hoc potest
congruere et quod lucas commemorat
in accusatione iudaeorum dictum.
hunc inuenimus subuertentem gen
tem nostrā ut adiungatur quia filiū
dī se fecit. Sequitur itaq̄ iohannes et
dicit. Cū ergo audisset pilatus hunc
sermonē magis timuit. et ingressus
est praetoriū iterum et dicit ad ihm̄.
unde es tu. ihs̄ autē responsū non dedit
ei. dicit ergo ei pilatus. mihi non lo
queris. nescis quia potestatem ha
beo crucifigere te et potestatē ha
beo dimittere te. Respondit ihs̄ non

haberes potestatem aduersus me ullam
nisi tibi esset datum desuper propterea
qui tradidit me tibi maius peccatum ha
bet. Exinde quaerebat pilatus dimitte
re eum. Iudaei autem clamabant dicentes.
si hunc dimittis non es amicus caesaris.
omnis qui se regem facit contradicit cae
sari. Huic potest congruere quod lucas
in eadem accusatione iudaeorum narrat
rat. cum dixissent inuenimus eum subuer
tentem gentem nostram. adiecit et prohiben
tem tributa dari caesari et dicentem se
xpm regem esse. ex quo soluitur illa quaes
tio qua putare poterat iohannes dixisse
nullum a iudaeis dno crimen obiectum.
Quando responderunt et dixerunt ei si
non esset hic malefactor non tibi tradi
dissemus eum. Sequitur ergo iohannes
et dicit. pilatus ergo cum audisset hos
sermones adduxit foras ihm et sedit
pro tribunali in loco qui dicitur
lithostratus hebraice autem gabbatha.
Erat autem parasceue paschae hora qua
si sexta. et dicit iudaeis. ecce rex uester.
illi autem clamabant tolle tolle

crucifige eum, dixit eis pilatus regẽ
uestrum crucifigã; Responderunt pon
tifices, non habemus regẽ nisi caesarẽ.
Tunc ergo tradidit eis illũ ut crucifigere
tur, haec narrauit iohannes per pilatũ
VIII gesta. Consequens est ita ut ipsã dñi
passionẽ secundum quattuor euange
listarũ testimonia uideamus quã math̄s
sic incipit. Tunc milites praesidis susci
pientes ihm in praetoriũ congregauerũt
ad eũ uniuersã cohortẽ et exuentes eũ
clamidẽ coccineã circũdederunt ei et
plectentes coronã de spinis posuerunt
super caput eius et harundinẽ in dexte
rã eius et genu flexo ante eum inlude
bant dicentes, haue rex iudaeorũ, hoc
marcus in eodẽ loco narrationis ita di
cit, milites autem duxerunt eum intro
in atrium praetorii et conuocant totam
cohortẽ et induunt purpurã et inpo
nunt ei plectentes spineã coronam
et coeperunt salutare eum haue rex iu
daeorum, et percutiebant caput eius
harundinẽ et conspuebant eũ et ponen
tes genua adorabant eum, Intellegetur.

itaq. quod mattheus ait clamide coccinea
circumdederunt eum hoc marcum dixisse in
dutum purpura pro regia enim [pur]pura clamidis
illa coccinea ab inludentibus adhibita erat
et est rubra quaedam purpura cocco simillima,
ma, potest etiam fieri ut purpuram etiam mar
cus commemoraverit quam cla[di]mis habebat
quamvis esset coccinea, Lucas hoc prae
termisit, Iohannes autem antequam diceret
quod eum pilatus crucifigendum tradiderit
commemoravit hoc dicens, Tunc ergo adpre
hendit pilatus ihesum et flagellavit et milites
plectentes coronam de spinis inposuerunt
capiti eius et veste purpurea circumdederunt
eum et veniebant ad eum et dicebant, haue
rex iudaeorum, et dabant ei alapas, unde
apparet mattheum et marcum recapitulan
do istud commemorasse non quod tunc fac
tum sit cum eum pilatus iam crucifigendum
tradidisset, Iohannes enim apud pilatum
dicit haec gesta [satis] evidenter, unde iste quod
praeterierant recoluerunt, ad hoc perti
net etiam quod consequenter dicit mattheus
et expuentes in eum acceperunt harun
dinem et percutiebant caput eius et post

quam inluserunt ei exuerunt eum cla
midem et induerunt eum uestimen
tis eius et duxerunt eum ut crucifigerent.
hoc quod exuerunt clamidē et induerunt
eum uestimentis eius in fine factum
intellegitur cū iam duceretur. marcus
hoc ita dicit. et postquam inluserunt
ei exuerunt illum purpura et induerunt
X eum uestimentis suis. Sequitur ergo
mattheus. exeuntes autē inuenerunt
hominē cyrineū nomine simonem hunc
angariauerunt ut tolleret crucē eius.
marcus quoque. et cū ducunt illum in
quit ut crucifigerent eū et angariauerunt
praetereuntem simonē cyrineū ue
nientem de uilla patre alexandri et
rufi ut tolleret crucē eius. hoc lucas
ita dicit. et cū ducerent eum adpraehen
derunt simonē quendam cyrinensem
uenientē de uilla ⁊. et inposuerunt illi cru
cem portare post ihm. iohannes autem
sic narrat. susceperunt autem ihm et
duxerunt et baiulans sibi crucem exiit
in eum qui dicitur caluariae locum
hebraice golgotha ubi eū crucifixerunt.

unde intellegitur quod ipse sibi portabat
crucē cū exiret in locum memoratum·
Simon autem ille in itinere angariatus
est de quo tres ceteri meminerunt cui postea
data est portanda crux usq· ad locū. ita
utrūq· factū invenimus primo id quod io
hannis dixit deinde quod ceteri tres.
LXI Sequitur itaq· mattheus et uenerunt in
quid in locū qui dicitur golgotha quod est
caluariae locus. de hoc loco apertissime
consentiunt. deinde adiungit idem matthēs
et dederunt ei uinū bibere cū felle mixtū
et cū gustasset noluit bibere. hoc marcus
ita narrat. et dabant ei bibere murratum
uinum et non accepit. hoc intellegendū
mattheū dixisse cū felle mixtū. fel quippe
pro amaritudine posuit. et murratū enim
uinū amarissimū est. quamquā fieri possit
ut et felle et murra uinū amarissimum
redderent. quod ergo ait marcus non ac
cepit intellegitur non accepit ut biberet.
gustauit autem sicut mattheus testis est.
ut quod idē mattheus ait noluit bibere
hoc marcus dixerit non accepit. tacuerit
autem quod gustauerit.

XII Sequitur mattheus postquā autē
crucifixerunt eum diuiserunt uesti
menta eius sortem mittentes et seden
tes seruabant eum hoc idem marcus
sic et crucifigentes eum diuiserunt
uestimenta eius mittentes sortem
super eis quis quid tolleret hoc lucas
sic ait diuidentes uero uestimenta
eius miserunt sortes et stabat popu
lus spectans breuiter a tribus dictū
est iohannes autem distinctius hoc
explicat quemadmodū gestum sit
milites ergo cum crucifixissent
eum acceperunt uestimenta eius et fe
cerunt quattuor partes unicuique mili
ti partem et tunicā erat autem tunica
inconsutilis desuper contexta per to
tum dixerunt ergo ad inuicem non
scindamus eā sed sortiamur de illa
cuius sit ut scriptura impleretur dicens
partiti sunt uestimenta mea sibi et in
uestē meā miserunt sortem.

XIII Sequitur mattheus et inposuerunt
super caput eius causā ipsius scriptā
hic est ihs rex iudaeorū marcus autē

prius quam hoc dixisset: Erat autē inquid
hora tertia et crucifixerunt eū, hoc enī
subiunxit cū de uestium diuisione dixisset.
quaeres dilectissime, consideranda
est ne magnū faciat errorē, sunt enim
qui arbitrentur hora quidem tertia dnm
crucifixū a sexta autem hora tenebras
factas usq. ad nonā ut consūmatae intel-
legantur tres horae ex quo crucifixus est
usq. ad tenebras factas, et posset quidem
hoc rectissime intellegi nisi iohannes di
ceret hora quasi sexta pilatū sedisse pro
tribunali in loco qui dicitur lithostratus
hebraice autem gabbatha. sequitur au
tem: Erat autē parasceue pascha hora
quasi sexta, et dicit iudaeis: ecce rex ues
ter. illi autem clamabant: tolle tolle
crucifige eum. dixit eis pilatus: regem
uestrum crucificā? responderunt pon
tifices: non habemus regē nisi caesarem.
Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifige
retur. Si igitur hora quasi sexta pilato
sedente pro tribunali traditus est cruci
figendus iudaeis quomodo hora tertia
crucifixus est sicut uerba marci non

intellegentes quidā putauerunt; prius enim
qua hora crucifige potuerit uideamus
deinde uidebimus cur hora tertia cruci
fixum dixerit marcus, hora erat quasi
sexta cum traditus est crucifigendus
a pilato sedente ut dictum est pro tribu
li nondum enim plena sexta erat sed qua
si sexta id est peracta quinta et aliquid
etiam de sexta esse coeperat; nūquam
autem isti dicerent quinta et quadrans
aut quinta et triens aut quinta semis
aut aliquid huius modi habent enim istu
morē scripturae ut a parte totum ponant
maxime in temporibus sicut de octo illis
diebus post quos eum dicunt ascendisse
in montem quorū medios intuentes
mattheus et marcus dixerunt post dies
sex, praesertim quia tā moderate idem
iohannes locutus est ut non diceret sexta
sed quasi sexta quod si ita non diceret
sed tantū modo sextā diceret possimus
nos ita intellegere quemadmodum loqui
scripturae solent sicut dixi a parte totu
ut peracta quinta et inchoata sexta
gererentur haec quae narrata sunt

INCRUCIFIXIONE DNI NOSTRI DONEC COMPLE
TA SEXTA ILLO PENDENTE FIERENT TENEBRAE.
QUIBUS TRES EUANGELISTAE ADTESTANTUR.
MATTHEUS MARCUS LUCAS. QUAERATUR IAM
CONSEQUENTER CURDIXERIT MARCUS CUM COMME
MORASSET QUOD CRUCIFIGENTES EUM DIUISERUNT
UESTIMENTA EIUS MITTENTES SORTES SUPER
EIS QUISQUID TOLLERET ET SECUTUS ADIUNXERIT
ERAT AUTEM HORA TERTIA ET CRUCIFIXERUNT EUM,
IAM CERTE DIXERAT ET CRUCIFIGENTES EUM
DIUISERUNT UESTIMENTA EIUS SIC TAM CETERI
ADTESTANTUR QUOD EO CRUCIFIXO UESTIMEN
TA DIUISA SUNT, SI EIUS REI GESTA TEMPUS UO
LUIT COMMEMORARE. MARCUS SUFFICERET
DICERE; ERAT AUTEM HORA TERTIA, UT QUID AD
IUNGIT ET CRUCIFIXERUNT EUM NISI QUIA UOLUIT
ALIQUID RECAPITULANDO SIGNIFICARE QUOD
QUAESITUM INUENIRETUR CUM SCRIPTURA
IPSA ILLIS TEMPORIB LEGERETUR QUIBUS UNI
UERSAE ECCLESIAE NOTUM ERAT QUA HORA
DNS LIGNO SUSPENSU ESSIT UNDE POSSET
HUIUS UEL ERRORE CORRIGI UEL MENDACIUM.
REFUTARI, SED QUIA SCIEBAT AMILITIBUS
SUSPENSUM DNM NON AIUDAEIS SICUT
IOHANNES APERTISSIME DICIT OCCULTE.

ostendere uoluit eos magis crucifixisse
qui clamauerunt ut crucifigeretur quã
illos qui ministeriũ principi suo secundũ
suũ officium praebuerunt, intellegitur
ergo fuisse hora tertia cũ clamauerunt
iudaei ut dñs crucifigeretur et ueracissi
me demonstratur tunc eos crucifixisse
Quando clamauerunt maxime quia nole
bant uidere se hoc fecisse et propterea eũ
pilato tradiderant quod eorũ uerba
satis indecunt secundum iohannẽ, cum
enim dixisset eis pilatus quam accusatio
nẽ adfertis aduersus hominẽ hunc respon
derunt et dixerunt ei si non esset hic ma
lefactor non tibi tradidissemus eum,
dixit ergo eis pilatus, accipite eum uos
et secundum legẽ uestrã iudicate eũ, dixe
runt ergo iudaei nobis non licet interficere
quemquã, quod ergo maxime uidere fecisse
nolebant hoc eos hora tertia fecisse mar
cus ostendit uerissime iudicans magis puis
se dñi necatricem linguã iudaeorum quã
militum manus, quisquis autem dixerit
non fuisse hora tertia cũ hoc iudaei prim
ius clamauerunt insanissime se ostendit

inimicum euangelii nisi forte aliter po
tuerit eandem dissoluere quaestionē
non enī habet unde conuincat non fuisse
tunc horā tertiā, et ideo ueredico euan
gelistae potius credendum quam con
tentiosis suspectionibus hominū. unde inquid
probas hora tertia fuisse. respondeo
quia credo euangelistis, quibus et tu si crede
dis ostende quemadmodum et hora sexta
et hora tertia potuerat dn̄s crucifigi de sex
ta enim ut fateamur narratione iohannēs
cogēmur; tertiā marcus cōmemorat, quib·
si uterq· nostrum credit ostendē ali
ter quemadmodum fieri utroq· potue
rit libentissime adquiescā. non enim
sententiā meā sed euangelii diligō ueri
tatē atq· utinā etiā plures ab aliis inuenia
tur huius exitus quaestionis, quod donec
fiat utere mecū isto si placet, si enim nullus
alius exitus poterit inuenire, solus iste
sufficiet. si autem potuerit cum de
monstratus fuerit eligemus. tantū
non potest consequens esse ut quilibet
omnium quattuor euangelistarum
mentitus sit aut in tanto etiam scō

culmine auctoritatis errauerit. Si au
tem quis dixerit inde se conuincere non
fuisse horã tertiã cũ illud iudaei clama
uerunt; quia postea quã dixit idẽ marcus.
Pilatus autem iterum respondens ait
illis quid ergo uultis faciã regi iudaeorũ
At illi iterum clamauerunt crucifige eũ
non interponitur aliquid morarũ ab eo
dem marco in eius narratione et con
tinuo ad id peruenitur ut tradetur ad [re]
crucem dñs a pilato quod iohannes hora
quasi sexta factũ esse commemorat.
Intellegat qui hoc dicit multa praetermis
sa esse quae in medio gesta sunt. cũ pila
tus ageret quaerens quomodo eũ a iudaeis
eriperet et aduersus eorũ insanissimã
uoluntatem quibuscũq; modis potuit
instantissime niteretur. Mattheus
enim ait. dicit illis pilatus quid igitur fa
ciã de ihu qui dicitur xps dicunt omnes
crucifigatur. Tunc fuisse dicimus ho
ram tertiã. quod autem mattheus sequi
tur et narrat uidens autẽ pilatus quia
nihil proficeret sed magis tumultus
fieret et in conatibus pilati ad eripiendũ

dnm̄ et in tumultu iudaeorum contra
nitentium consūptum duarum horarū
intellegimus et coepta fuisse sexta
quia nondum terminata gesta sunt
quae ab eo tempore quo pilatus dnm̄
tradit usq· ad tenebras factas narran
tur. Quod autem mattheus supra com
memorat sedente autem illo am pro tri
bunali misit ad illum uxor eius dicens
nihil tibi et iusto illi multa enim passa
sum hodie per uisum propter eum.
Postea sedit pro tribunali pilatus sed
inter illa quae prius gesta narrabat
Recordatus mattheus quod de pilati uxo
re dixit uoluit hoc ibi interponere ut
praestrueret quā maxime causā nec pilatus
nouissime uolebat eum tradere iudaeis
Lucas autē narrat cū dixisset pilatus
emendatū ergo illum demittā. Excla
masse uniuersā turbā tolle hunc et
dimitte nobis barraban. Sed fortasse
nondum dixerant crucifige. Iterū au
tē pilatus secundū eundē lucā locutus
est ad illos uolens dimittere ihm̄. at illi
succlamabant dicentes crucifige.

crucifige illum. Tunc intellegitur fuis
se hora tertia, quod ergo sequitur lucas
et dicit ille autem tertio dixit ad illos
quid enim mali fecit iste nullam causam
mortis invenio in eo. corripiam ergo
illum et dimittam. at illi instabant vocib
magnis postulantes ut crucifigeretur
et invalescebant voces eorum satis etiam
ipse significat magnum tumultum fuisse,
et postquam memoravit illum tertio dixe
rit quid enim mali fecit licet intellege
re quantum indagandae veritati satis
est, et postea quod ait instabant vocib
magnis et invalescebant voces eorum
quis non videat ideo factum quia vide
bant pilatum eis nolle tradere dnm et
qui hoc magno opere nolebat non utique
in momento temporis cessit sed vel
duae horae et aliquid amplius in illa cunc
tatione transierunt, iohannem quoque
interroga et vide quanta fuerit pilati
illa cunctatio et recusatio tam foedi mi
nisterii idem namque multo explicatius
et narrat quamvis nec ipse usquam dicat
omnia in quibus duae horae et de sexta

aliquid praeterfluxit, Tamen cum
flagellasset ihm et a militibus ueste in
lusoria multisq; inlusionibus male tracta
ri permisisset credo ut hoc modo saltem
eorū furorē mitigaret neusque ad mortē
saeuire pertenderent. Exiit iterum pila
tus foras et dicit eis. Ecce adduco eum
uobis foras ut cognoscatis quia in eo nullā
causā inuenio. Exiit ergo ihs portans spi
neā coronā et purpureū uestimentum,
et dicit eis. ecce homo, ut illa uel ignomi
nios aspicientes placarentur. sed adiun
git et dicit. Cum ergo uidissent eum ponti
fices et ministri clamabant dicentes cru
cifige crucifige. Tunc horam tertiā fuis
se dicimus. attende quae sequantur. dicit
eis pilatus, accipite eum uos et crucifigi
te. Ego enim non inuenio in eo causam.
Responderunt iudaei, nos legē habemus
et secundum legē debet mori quia filiū
dī se fecit. Cum ergo audisset pilatus
hunc sermonē magis timuit, et ingressus
est praetoriū et dicit ad ihm, unde es tu;
Ihs autem responsum non dedit ei. dicit
ergo ei pilatus, mihi non loqueris nescis

quia potestatē habeo crucifigere te et po
testatem habeo dimittere te. Respondit
ihs, non haberes potestatem adversus
me ullā nisi tibi esset datum desuper. Prop
terea qui tradidit me tibi maius peccatū
habet. Exinde pilatus quaerebat dimitte
re eum. In hoc igitur quod q(uae)rebat pilatus
dimittere eum quantum temporis puta
mus fuisse consūptū. quanta praetermis
sa q(uae) vel a pilato dicebantur vel a iudaeis
contradicebantur quousq(ue) dicerent iu
daei unde ille commemoretur et cederet
ita enī sequitur. Iudaei autem clamabant
dicentes; Si hunc dimittis non es amicus
caesaris, omnis qui se regē facit contra
dicit caesari. Pilatus ergo cū audisset
hos sermones adduxit foras ihm et sedit
pro tribunali in loco qui dicitur lithostra
tus hebraice autē gabbatha. Erat autē
parasceue pascha hora quasi sexta.
Ab illa ergo voce iudaeorum qua primo
dixerunt crucifige cum esset hora tertia
usq(ue) ad hoc quod sedit pro tribunali, per
medias horas cunctationis pilati et tu
multuantiū iudaeorū duae horae prae

ierierunt et peracta quinta iam de sexta
aliquid coeperat, dicit ergo iudaeis, ecce
rex uester. Illi autem clamabant tolle
tolle crucifige eum, sed neque iam commotus
pilatus timore calumniae facile cedebat,
Tunc enim uxor eius ad eum miserat sedenti
pro tribunali, quod praeoccupauit mattheus
qui hoc solus commemorauit, antequam
ad eum locum narrationis ueniret ut ibi hoc
poneret ubi oportunum iudicauit, Temptans
itaque adhuc pilatus ne quid proficeret di
xit eis, regem uestrum crucifigam. Respon
derunt pontifices non habemus regem nisi
caesarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut
crucifigeretur; Et dum pergit et dum
crucifigitur cum duobus latronibus dum
uestes eius diuiduntur et sortitur illa toni
ca conmittitur atque inter haec uariis con
uiciis inluditur simulent cum illa gere
rentur et ita conuiciabantur completa
est et hora sexta et factae sunt tenebrae
quas mattheus marcus et lucas commemorant,
Iam itaque conruatim pia pertinatia et ore
dat dominum iesum christum et tertia hora cruci
fixum lingua iudaeorum et sexta manibus

multū quia in tumultu iudaeorū et pilati
aestib; duae adq; amplius horae praeterie
runt a uoce qua dixerunt crucifige; sed ip
se marcus qui maxime breuitatis sectator
est breuiter uoluit insinuare pilati uolun
tatē et conatū pro dn̄i uita; cū eñ dixisset/
At illi iterū clamauerunt crucifige eū ubi os
tendit quod iā clamauerant cū uellent sibi
dimitti barabban adiunxit; Pilatus uero di
cebat eis quid enim mali fecit; hoc modo breui
ter insinuauit quod diçe est iā est/ Memor
tamen etiā ipse quid uellet intellegi non ait/
Pilatus uero dixit eis sed ait/ pilatus uero dice
bat eis quid enim mali fecit/ quasi diceret dixit/
quas semel dictum intellegeremus; Quia
uero ait dicebat satis insinuauit intellegentib;/
multis modis saepe dicta esse quousq; incę
peret hora sexta; Cogitemus ergo quam
breuiter hoc dixerit marcus in cōparatio
ne matthaei quam breuiter matthaeus in
conparatione lucae quam breuiter lucas
in conparatione iohannis cū tamen alia
atq; alia quisq; commemoret; et quā deniq;
breuiter ipse iohannes in conparatione
rerum quae gestae sunt et morarū et ti

illa gererentur et sine insania resistendi
credamus duas horas et quidquid amplius in illo inter
vallo transire potuisse. quisquis autem
dixerit potuisse marcum si ita esset eo tem
pore dicere fuisse horam tertiam quo erat hora
tertia cum vox iudaeorum de crucifigendo
domino sonuisset dicere etiam quod eum tunc ip
si crucifixerint nimis superbe leges narra
toribus veritatis inponit. Sic enim potest dicere
si haec ipse narraret eo modo eodemque
ordine ab omnibus debuisse narrari quo ip
se narravit. dignetur ergo consilio marci
evangelistae superari consilium suum qui eo
loco id ponendum iudicavit quo loco divina
inspiratione suggestum est. Recordatio
nes enim eorum eius manu gubernatae sunt
qui gubernat aquas sicut scriptum est quali
ter illi placuerit. fluitat enim humana memo
ria per varias cogitationes nec in cuiusquam
potestate est quid et quando ei veniat in men
tem. cum ergo illi sancti et veraces viri qua
si fortuita recordationum suarum propter
narrationis ordinem occultae dei potestati
cui nihil fortuitum est commisissent non
oportet quemquam hominum dicere longe

ABIECTUM AB OCULIS DI ET LONGE PEREGRINAN
TEM. HOC LOCO PONI DEBUIT QUOD UALDE IGNORATUR
CUR EO LOCO DS PONI UOLUERIT. QUIA ET SI OBUE
LATUM EST EUANGELIUM NOSTRUM AIT APOSTOLUS.
IN HIS QUI PEREUNT OBUELATUM EST, ET CUM DIXIS
SET ALIIS QUIDEM SUMUS ODOR UITAE IN UITAM.
ALIIS ODOR MORTIS IN MORTEM SUBIECIT STATIM.
ET AD HAEC QUIS IDONEUS. ID EST QUIS IDONEUS
INTELLEGERE QUAM IUSTE FIAT. QUOD IDEM DNS DI
CIT. EGO UENI UT QUI NON UIDENT UIDEANT ET QUI
UIDENT CAECI FIANT. IPSA EST ENIM ALTITUDO DIUI
TIARUM SCIENTIAE ET SAPIENTIAE DI QUA FIT EX
EADEM MASSA. ALIUD UAS IN HONOREM ALIUD
IN CONTUMELIAM. ET DICITUR CARNI ET SANGUINI.
O HOMO TU QUIS ES QUI RESPONDEAS DO. QUIS ER
GO ET IN HAC RE COGNOSCIT INTELLECTUM DNI AUT
QUIS CONSILIARIUS ILLI FUIT. UBI SIC GUBERNABIT
CORDA REMINISCENTIUM EUANGELISTARUM ET
IN ECCLESIAE FASTIGIO TANTO AUCTORITATIS CULMI
NE SUBLIMAUIT. ET PER HAEC IPSA QUAE IN EIS
CONTRARIA UIDERE POSSUNT MULTI EXCAECA
RENTUR DIGNE ET TRADITI IN CONCUPISCENTIAS COR
DIS SUI ET REPROBUM SENSUM. ET MULTI EXERCEN
TUR AD ELIMANDUM PIUM INTELLECTUM SECUNDUM
OCCULTAM OMNIPOTENTIS IUSTITIAE DICIONEM

prophetā dño nimis profundae factae sunt
cogitationes tuae uir inprudens non cog
noscit et stultus non intellegit haec. Pe
to autem et admoneo eos qui haec legunt
per nos adiuuante dño elaborat autem huius
sermonis quē hoc loco interponendū ar
bitratus sum in omnibus similium quaestionum
difficultate meminerint ne saepius eadem
repetenda sint facile autem uidebit qui
sine impietatis duritia uoluerit attendere
quam oportuno loco marcus hoc de tertia
hora posuerit ut quisque ibi recordetur quia
hora crucifixerint dnm qui uolebant in
romanos uel principes uel milites trans
ferre ipsum facinus ibi factū ministrorum
militum cōmemoratum est ita enim et cru
cifigentes eum diuiserunt uestimenta eius
mittentes sortes super eis quis quid tolle
ret qui hoc nisi milites sicut iohannes ma
nifestat ergo ne quisquā cogitationem
tanti criminis auersus iudaeis in milites
illos conuerteret Erat autem inquit hora
tertia et crucifixerunt eum ut illi eū potius
crucifixisse inueniantur quos hora tertia
ut crucifigeretur clamare potuisse diligens

IN QUIB ERROR INUENIET CUM ADUERTERIT HOC
QUOD A MILITIBUS FACTUM EST HORA SEXTA
FACTUM ESSE QUAMQUAM NON DESINT QUI
PARASCEUES QUAM IOHANNES COMMEMORAT
DICENS ERAT AUTEM PARASCEUE HORA FERE
SEXTAM HORAM DIEI TERTIAM UELINT INTELLEGI QUA SE
DIT PILATUS PRO TRIBUNALI UT EADEM TERTIA COM
PLETA UIDEATUR QUANDO CRUCIFIXUS EST ADQ;
QUI ILLO IAM PENDENTE IN LIGNO ALIAE TRES
PERACTAE SINT ET REDDIDERIT SPM UT AB EA
HORA QUA DEFUNCTUS EST ID EST DIEI SEXTA
TENEBRAE FIERENT USQ; AD NONAM DICUNT
ENIM DIE QUIDEM ILLO QUEM DIES SABBATI SEQUE
BATUR PARASCEUEN FUISSE PASCHAE IUDAEORUM
QUOD AB EODEM SABBATO IAM INCIPERENT AZI
MA SED TAMEN UERUM PASCHA QUOD IAM IN
PASSIONE DNI PARASCEUE GEREBATUR NON IU
DAEORUM SED XPIANORUM COEPISSE PRAEPA
RARI ID EST PARASCEUEN HABERET AB HORA
NOCTIS NONA IN EO QUOD DNS A IUDAEIS OCCI
DENDUS PRAEPARABATUR PARASCEUE QUIPPE
INTERPRETATUR PRAEPARATIO AB ILLA ERGO
NONA HORA NOCTIS USQ; AD EIUS CRUCIFIXIONEM
OCCURRIT HORA PARASCEUES SEXTA SECUN
DUM IOHANNEM ET HORA DIEI TERTIA SECUNDUM

cū marcū ut non marcus horā iii. a re
cordatā recapitulando commemora
uerit qua clamauerunt iudaei crucifige
crucifige sed eā prorsus horā tertia
dixerit qua dn̄s est fixus in ligno quis fide
lis non huic faueat solutioni quaestionis
si modo possit aliquis articulus temporis ab
hora nona noctis unde coepisse parasce
uen paschae nostrae id est praeparatio
ne mortis xp̄i congruenter intellegamus
Sicut dicamus eā coepisse quando a iudaeis
adpraehensus est dn̄s adhuc noctis priores
partes erant siquando ad domū perduc
tus est soceri caiphae ubi etiā auditus a prin
cipibus sacerdotum adhuc gallus non
cantauerat quod ex petri negatione col
ligimus quae cū iā audiretur facta est siue etiā
quando pilato traditus est iā mane fuis
se apertissime scriptū est restat ergo
ut intellegamus tunc coepisse istam
parasceuen paschae id est praeparatio
nē mortis dn̄i quando responderunt
omnes principes sacerdotū apud quos
primo audiebatur et dixerunt reus
est mortis quod apud matthaeū et mar
cum

INUENITUR / ET RECAPITULANDO INTELLEGAN
TUR DE PETRI NEGATIONE POSTEA DIXISSE /
QUOD ANTEA FACTU FUERAT NON ENĪ ABSURDE
CONICITUR EO TEMPORE QUANDO UT DIXI REUM
MORTIS PRONUNTIAUERUNT / NONĀ HORAM
NOCTIS ESSE POTUISSE / EX QUA HORA USQUE
AD HORĀ QUA SEDIT PILATUS PRO TRIBUNALI /
QUASI SEXTA HORA FUIT / NON DIEI / SED PARAS
CEUES ID EST IMMOLATIONIS DNĪ / QUOD UERŪ
PASCHA EST UT PLENA SEXTA EIUSDEM PARAS
CEUES QUAE PLENA DIE TERTIA OCCURREBAT /
DNS SUSPENDERETUR IN LIGNO. SIUE ERGO
HOC POTIUS INTELLEGENDUM LEGATUR / SIUE
UT MARCUS TERTIĀ HORĀ RECOLUERIT / EĀ QUE
MAXIME AD CONDEMNATIONĒ IUDAEORŪ
IN DNĪ CRUCIFIXIONE COMMEMORARE UOLUE
RIT / QUA INTELLEGUNTUR CLAMARE POTUISSE
UT CRUCIFIGERETUR / UT IPSOS POTIUS CRUCI
FIXISSE ACCIPEREMUS / QUĀ EOS QUORUM
MANIBUS SUSPENSUS IN LIGNO EST SICUT
ILLE CENTURIO MAGIS ACCESSIT AD DNM
QUĀ ILLI AMICI QUOS MISIT / PROCUL DUBIO
QUAESTIO SOLUTA EST DE HORA DOMINICAE
PASSIONIS QUAE MAXIME SOLET ET CON
TENTIOSORUM CONCITARE IMPUDENTIAM /

et infirmorum inperitiam perturbare.
XIIII Sequitur mattheus et dicit, tunc
crucifixi sunt cum eo duo latrones unus
ad dextris et unus ad sinistris, et marcus
similiter et lucas nec iohannes aliquam
facit quaestionem quamuis latrones eos
non dixerit, ait enim, et cum eo alios duos hinc
et hinc medium autem ihesum, esset autem
contrarium si cum illi dixissent la
trones iste diceret innocentes;
XV Sequitur mattheus et dicit, prae
tereuntes autem blasphemabant eum
et mouentes capita sua dicentes; qui destru
is templum et in triduo illud reaedificas
salua temet ipsum, si filius dei es descende
de cruce hic marcus paene ad eadem
uerba consonat, sequitur deinde mattheus
et dicit, similiter et principes sacerdo
tum inludentes cum scribis et senioribus
dicentes alios saluos fecit se ipsum non
potest saluum facere si rex israhel est
descendat nunc de cruce et credimus
ei, confidit in dominum liberet nunc eum si
uult dixit enim quia dei filius sum. marcus
et lucas quamuis alia uerba dicant ad

eadem tamen sententia concinunt ut
c ut alius praetermittit quod alius com
memorat. de principibus enim sacerdo
tum quod insultauerint in domino cruci
fixo pariter non tacent quamuis seniores
tacuit marcus. lucas autem quia prin
cipes dixit nec addidit sacerdotum
magis nomine generali omnes primates
complexus est ut ibi possent intelle
gi et scribae et seniores.
XVI. Sequitur mattheus et dicit. Idipsum
autem et latrones qui fixi erant cum
eo improperabant ei. nec marcus discrepat
hoc idem dicens aliis uerbis. lucas au
tem potest putari repugnare nisi genus
locutionis satis usitatum non obliuis
camur ait enim lucas. unus autem de his
qui pendebant latronibus blasphemabat
eum dicens si tu es christus saluum fac temet
ipsum et nos. et sequitur idem ipse atque
ita contexit. Respondens autem alter
increpabat illum dicens neque tu times deum
quod in eadem damnatione es. et nos
quidem iuste. nam digna factis recipi
mus. hic uero nihil mali gessit. et dice

rat ad ihm, dne memento mei cum uene
res in regnum tuum. et dixit illi ihs, amen
dico tibi hodie mecum eris in paradiso.
Quomodo ergo sicut mattheus dicit
latrones qui confixi erant cum eo inprope
rabant ei uel sicut marcus dicit et
qui cum eo crucifixi erant conuiciaban
tur ei quandoquidem unus eorum con
uiciatus est secundum lucae testimo
nium alter et compescuit eum et in
dnm credidit nisi in
tellegamus mattheum et marcum bre
uiter perstringentes hunc locum plu
ralem numerum pro singulari posuis
se sicut in epistola ad hebraeos legimus
pluraliter dictum clauserunt ora leonum
cum solus danihel significari intelle
gatur et pluraliter dictum secti sunt
cum de solo esaia tradatur. in psalmo
etiam quod dictum est adstiterunt reges
terrae et principes conuenerunt in
unum pluralem numerum pro singula
ri positum in actibus apostolorum expo
nitur. nam reges propter herodem prin
cipes propter pilatum intellexerunt

qui testimonium eiusdem psalmi adhibuerunt; sed quia et pagani solent calūniari euangelio, uideant quemadmodum locuti sint auctores eorum, foedras medias et clytemestras, cum singuli fuerint, quid autem usitatius uerbi gratia quam ut dicat aliquis et rustici mihi insultent etiam si unus insultet; tunc enim esset contrariū quod lucas de uno manifestauit si illi dixissent ambos latrones conuiciatos dnō; quia cum non posset sub numero plurali unus intellegi, cū uero dictum est latrones uel qui cum eo crucifixi erant, nec additū est ambo, non solum si ambo fecissent posset hoc dici, sed etiā quia unus hoc fecit potuit usitato locutionis modo per pluralē numerū significari;

XVII Sequitur mattheus et dicit; A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersā terrā usq; ad horā nonā; hoc et duo alii contestantur; addidit autem lucas etiā unde factae sunt tenebrae, id est solem obscuratū; Sequitur mattheus, et circa horā nonā clamauit ihs uoce magna dicens heli, heli,

lema sabacthani, hoc est deus meus deus meus
ut quid dereliquisti me. Quidam autem
illic stantes et audientes dicebant heliā
uocat iste. Marcus paene ad eadem uer
ba ad eandem tamen sententiā non
paene sed omnino consentit. Sequitur
mattheus et continuo currens unus
ex eis accepta spongiā impleuit aceto
et inposuit harundini et dabat ei bibe
re. Sicut et marcus dicit currens autem
unus et implens spongiā aceto circum
ponensque calamo potū dabat ei dicens
sinite uideamus si ueniat helias ad de
ponendum eum. quod quidem de helia
non ipsum qui obtulit spongiā cū aceto
sed ceteros dixisse mattheus narrauit.
At enim ceteri uero dicebant sine uidea
mus an ueniat helias liberans eū. Unde
intellegimus et illum et ceteros hoc di
xisse. Lucas autem antequā de latronis
insultatione narraret hoc de aceto ita
commemorauit. Inludebant autem ei
et milites accedentes et acetum of
ferentes illi dicentes si tu es rex iudae
orū saluum te fac. Semel complere uoluit

quod a militibus factū et dictū est ubi mo
uere non debet quod non unum eorum
dixit ac etiā obtulisse genus enim
locutionis tenuit de quo supra tracta
uimus pluralem pro singulari ponens
Hoc autem de aceto etiā iohannes comme
morauit ubi ait postea sciens ih̄s quia
iam omnia consummata sunt ut consūma
retur scriptura dixit sitio uas autem
positū erat aceto plenū illi autem spōn
geā plenā aceto hysopo circūponen
tes obtulerunt ori eius sed quod apud
eundem iohannē inuenitur dixisse
sitio et quia uas ibi erat aceto plenum
non mirum est si ceteri tacuerunt
XVIII. Sequitur mattheus ih̄s autem iterū
clamans uoce magna emisit sp̄m mar
cus similiter ih̄s autem emissa uoce
magna expirauit lucas autem quid ipsa
uoce magna dixerit declarauit dixit
enim et clamans uoce magna ih̄s ait pa
ter in manus tuas commendo sp̄m meum
et haec dicens expirauit iohannes uero
sicut tacuit illā uocem primā heli heli
quam mattheus et marcus retulerunt

tacuit etiam istam quam lucas solus in
dicauit. Illi autem duo nomine uocis
magnae significauerunt id est pater
in manus tuas commendo spiritum meum.
quod eum uoce magna dixisse et ipse
lucas similiter attestatus est ut intel
legeremus hanc fuisse uocem magnam
quam mattheus et marcus commemoraue
runt. Sed dixit iohannes quod nullus
illorum trium eum dixisse consumma
tum est cum acetum accepisset quod
cum ante ipsam uocem magnam dixisse
intellegimus. haec sunt enim uerba
iohannis. cum ergo accepisset ihesus ace
tum dixit consummatum est et inclina
to capite tradidit spiritum. Inter illud quod
ait consummatum est et illud quod ait
dit
inclinato capite tradidit spiritum missa
est illa uox magna quam tacuit iste.
ceteri autem tres commemoraue
runt. hoc enim apparet esse ordinis
ut ante diceret consummatum est cum
perfectum in illo esset quod de illo
prophetatum erat et tamquam adhoc
expectaret quicumque cum uellet more
retur.

deinde commendans tradidit spm̄. sed
quouis ordine quilibet arbitretur dici
potuisse hoc magnopere cauendū est.
Ne cui uideatur quisquam euangelista
rum alteri repugnare si uel tacuit
quod alius dixit uel dixit quod alius ta
XVIIII cuit. Sequitur mattheus et ecce ue
lum templi scissum est in duas partes
a summo usque deorsum. et marcus
sic et uelū templi scissum est in duo
a summo usq̄ deorsū. Lucas autem
similiter hoc ait et uelum templi scissū
est medium sed non eodem ordine. uo
lens enim miraculo adiungere cū di
xisset sol obscuratus est continuo
subiungendum existimauit et uelū
templi scissum est medium praeoccu
pans uidelicet quod expirante dnō
factum est. et deinde recapitulans
exsequeretur et de potu aceti et de
illa uoce magna et de ipsa morte quae
ante scissionē ueli post tenebras fac
ta intelleguntur. mattheus enim qui
cum dixisset ihs autem iterum cla
mans uoce magna emisit spm̄ conti
nuo

subiecit et ecce uelum templi scissum
est; satis expressit tunc esse scissum
cum inde emisisset spm; si autem non
addidisset et ecce sed simpliciter
dixisset uelum templi scissum est/
incertum esset utrum ipse et marcus/
hoc recapitulando commemorassent,
lucas autem ordinem tenuisset/ an lucas
recapitulasset/ quod illi ordine posuissent;
XX. Sequitur matheus, et terra mota est/
et petrae scissae sunt/ et monumenta
aperta sunt, et multa corpora scorum
qui dormierant surrexerunt et exeun
tes de monumentis post resurrectionem
eius/ uenerunt in sanctam ciuitatem et ap
paruerunt multis/ haec quae solus
dixit non est metuendum ne cuiquam
ceterorum repugnare uideatur, seqr
idem ipse, centurio et qui cum eo erant
custodientes ihm/ uiso terrae motu et
his quae fiebant/ timuerunt ualde dicen
tes/ uere filius di erat iste, marcus sic,
uidens autem centurio qui ex aduerso
stabat quia sic clamans expirasset/
ait, uere homo hic filius di erat; lucas

sic; uidens autem centurio quod fac
tum fuerat glorificauit dm̄ dicens, ue
re hic homo iustus erat, non est con
trarium quod mattheus uiso terrae
motu dicit admiratum centurionem
et eos qui cū illo erant cū lucas dicat
hoc eum admiratum quod emissa illa
uoce expirasset ostendens quã in po
testate habuerit quando moreretur;
in eo quippe quod idem mattheus non
solum dixit uiso terrae motu sed etiā
addidit et his quae facta erant integrū
locum fuisse demonstrauit lucae ut di
ceret centurionē ipsã dn̄i mortē fuisse
miratum quia et haec inter illa est quae
tunc mirabiliter facta erant, quãquã
et si mattheus illud non addidisset intel
legendum erat cum multa miranda fac
ta fuerint et omnia centurio et qui cū
eo erant mirari potuerint liberum
fuisse narrantib; quid quisque illum
miratum commemorare uoluisset
nec eos sibi repugnare cū alius illud
alius illud diceret fuisse miratū quan
do omnia fuerat ille miratus; quod autē

alius ait centurionē dixisse uere
filius dī erat iste alius autem uere
homo hic filius dī erat non mouebit eū
cui non exciderunt tam multa superius
similiter dicta et exposita ad unā quip
pe sententiā utraq; uerba concurrunt
nec qd alius iustum homo alius dixit ullo
modo contrarium est magis quod lucas
non ait centurionē dixisse filius dī erat
sed iustus erat potest putari diuersum
sed uel utrumq; dictum a centurione intel
legere debemus et aliud illos aliud istū
commemorasse uel fortasse lucā ex
praemere uoluisse sententiā centurio
nis quomodo dixerit hom filium dī forte
enim non eum unigenitum aequalē patri
centurio intellexerat sed ideo filium
dī dixerat quia iustum credederat sicut
multi iusti dicti sunt fili dī quod autem
etiā ipse lucas dixit uidens autem cen
turio quod factū fuerat in eo genere in
clusit omnia quae in illa hora mirabiliter
facta erant tamquā unū mirabile factū comme
morans cuius quasi mēbra et partes erant
omnia illa miracula iam uero quod

mattheus addidit eos qui cum centurio
ne erant. alii autem hoc tacuerunt.
cum non appareat ex notissima regula
non esse contrarium cum alius dicit
quod alius tacet. et quod mattheus dixit.
timuerunt ualde. lucas autem non di
xit timuit sed glorificauit dm̄. quis non
e. q̄ intellegat timendo glorificasse.

XXI Sequitur mattheus. erant autem
ibi mulieres multae a longe quae secu
tae erant ihm̄ a galilea ministrantes ei.
inter quas erat maria magdalene et
maria iacobi et ioseph mater et mater
filiorū zebedaei. marcus sic. erant autē
et mulieres de longe aspicientes inter
quas et maria magdalene et maria iacobi
minoris et ioseph mater et salome et
cū esset in galilea sequebantur ueg̅ et mi
nistrabant ei. et aliae multae quae simul
cū eo ascenderant hierusolymā. inter
hos nihil uideo quod contrariū possit
putari. quid enim interest ad ueritatē
quod quasdā mulieres pariter quasdā
sin guli nominauerunt. lucas quoq;
ita narrationē contexit. et omnes turba

corum qui simul aderant ad spectaculum
istud et uidebant quae fiebant percu
tientes pectora sua reuertebantur.
Stabant autem omnes noti eius a longe
et mulieres quae secutae fuerant eum
a galilaea haec uidentes. Unde superio
ribus duobus de mulierum praesentia satis
consentit quamuis nullam earum nominatim
exprimat. De turba etiam quae simul aderat
et uidentes quae fiebant tundebant pec
tora sua et reuertebantur. Consentit
mattheo quamuis seorsum adnexuerit
Centurio autem et qui cum eo erant, qua
propter tantummodo de notis eius qui
stabant a longe solus inuenitur dixisse.
Nam et iohannes commemorauit de prae
sentia feminarum antequam dominus emis
set spiritum ita narrans: Stabant autem iuxta
crucem ihesu mater eius et soror matris
eius maria cleopae et maria magdalene.
Cum uidisset ergo ihesus matrem et discipulum
stantem quem diligebat dicit matri suae
mulier ecce filius tuus. Deinde dicit dis
cipulo ecce mater tua. Et ex illa hora ac
cepit eam discipulus in sua. Quam re nisi

apertissime matheus quoque et lucas mariam magdalenen nominassent possemus dicere alias longe alias iuxta crucem fuisse nullus enim eorum praeter iohannem matrem domini commemorauit nunc ergo quomodo intellegitur eandem mariam magdalene et longe stetisse cum aliis de mulieribus sicut matheus et lucas dicunt et iuxta crucem fuisse sicut iohannes dicit nisi quia in tanto interuallo erant ut et iuxta dici possent quia in conspectu eius praesto aderant et longe in comparatione turbae propinquius circumstantis cum centorione et militibus possumus etiam intellegere quod illae quae simul aderant cum matre domini postquam eam discipulo commendauit abire iam caeperant ut a densitate turbae se exuerent et cetera que facta sunt longius intuerentur ut ceteri euangelistae qui post mortem domini eas commemorauerunt iam longe stantes commemorarent

XXII Sequitur matheus cum sero autem factum esset uenit quidam homo diues ab arimathia nomine ioseph qui et ipse discipulus erat ihu hic accessit ad pilatum

et petiit corpus ihu. Tunc pilatus iussit
reddi corpus. Marcus sic. Et cum iam sero
esset factum quia erat parasceue quod
est ante sabbatum uenit ioseph ab ari
mathia nobilis decurio qui et ipse erat
expectans regnum di. et audacter in
troiit ad pilatum et petiuit corpus ihu.
pilatus autem mirabatur si iam obisset.
et arcessito centurione interrogauit
eum si iam mortuus esset. et a centurione
donauit corpus ioseph. Lucas sic. Et ecce
uir nomine ioseph qui erat decurio uir
bonus et iustus hic non consenserat
consilio et actibus eorum ab arima
thia ciuitate iudaeae qui exspectabat
et ipse regnum di. hic accessit ad pila
tum et petiit corpus ihu. Iohannes
autem postea quam narrauit de cruri
bus fractis eorum qui cum dno crucifixi erant
et de latere dni lancea percusso quod
totum solus dixit sicut et iam de
ioseph consentiens ceteris ita nar
rans. post haec autem rogauit pilatum
ioseph ab arimathia eo quod esset
discipulus ihu occultus autem propter

metum iudaeorum ut tolleret corpus
iesu et permisit pilatus venit ergo et
tulit corpus iesu. in hoc nihil exstat in
quo aliquis eorum alicui repugnare vide
atur. sed aliquis forsitan quaerat quo
modo a se non ipso iohannes ipse non dis
crepet contestans cum ceteris quod
ioseph petierit corpus iesu et solus di
cens quod occultus fuisset discipulus
domini propter metum iudaeorum merito
enim movet cur ille qui propter
timorem occultus discipulus erat
ausus sit petere corpus eius quod
nullus eorum qui eum palam sequeban
tur auderet. sed intellegendum est
istum fiducia dignitatis hoc fecisse
qua praeditus poterat familiariter
intrare ad pilatum. in extremo autem
illo officio funeri exhibendo minus
curasse de iudaeis quamvis solitus esset
in domino audiendo eorum inimicitias de
XXIIII vitare. Sequitur mattheus et ac
cepto corpore ioseph involvit illud
in sindone munda et posuit illud in
monumento suo novo quod excide
rat

in petra et advolvit saxum magnū
ad ostium monumenti et abiit. mar
cus sic. ioseph autem mercatus sin
donem et deponens eum involvit
sindone et posuit in monumento
quod erat excisum de petra et ad
volvit lapidem ad ostium monumenti.
lucas sic. et depositum involvit in
sindone et posuit eum in monumento
exciso in quo nondum quisquā positus
fuerat. ex his tribus nulla quaestio
dissensionis oriri potest. iohannes
autem sepulturam dni non a solo ioseph sed
a nicodemo quoque curatam fuisse comme
morat. consequenter enim a nicodemo inci
piens ita narrat. venit autem et nicodemus
qui venerat ad ihm nocte primum ferens
mixturam murrae et aloes quasi libras centū.
deinde sequitur adiungens ipsum ioseph et
dicit. acceperunt ergo corpus ihu et ligaverunt
eum linteis cum aromatibus sicut mos iudaeis
est sepelire. erat autem in loco ubi crucifixus
est hortus et in horto monumentum novum
in quo nondum quisquā positus erat. ibi ergo
propter parasceuen iudaeorū quia iuxta erat

monumentum posuerunt ibi. neque hic
aliquid repugnat recte intellegentibus.
Neque enim illi qui de nicodemo tacuerunt
adfirmaverunt a solo ioseph dominum sepul-
tum quamvis solius commemorationem
fecerint. aut quia illi una sindone a ioseph
involutum dixerunt propterea prohibuerunt
intellegi etiam alia lintea potuisse adferri
a nicodemo et superaddi ut uerum narret
iohannes quod non uno linteo sed linteis
involutus sit. quamvis etiam propter sudarium
quod capiti adhibebatur et instites qui-
bus corpus totum alligatum est quia omnia
de lino erant etiam si una sindo ibi fuit ve-
rissime dici potuit ligaverunt eum lin-
teis. lintea quippe generaliter dicun-
XVII tur que lino texuntur. Sequitur matth.
Erat autem ibi maria magdalene et al-
tera maria sedentes contra sepulchrum.
quod marcus ita dicit. maria autem
magdalene et maria ioseph aspiciebant
ubi poneretur. unde nihil eos ex hoc dis-
sentire manifestum est. Sequitur matths.
altera autem die quae est post parasce-
uen convenerunt principes sacerdotum

et pharisaei ad pilatum dicentes do
mine recordati sumus quia seductor
ille dixit adhuc uiuens post tres dies
resurgam iube ergo custodire sepul
chrum usque in diem tertium ne forte
ueniant discipuli eius et furentur eum
et dicant plebi surrexit a mortuis et erit
nouissimus error peior priore. ait illis
pilatus habetis custodiam ite custodite
sicut scitis. illi autem abeuntes munie
runt sepulchrum signantes lapidem
cum custodibus. Hoc solus mattheus
narrat nullo aliorum narrante aliquid
quod huic uideatur esse contrarium.
Deinde sequitur idem mattheus et dicit.
Uespere autem sabbati quae lucescit in
primam sabbati uenit maria magdalene
et altera maria uidere sepulchrum et
ecce terrae motus factus est magnus.
Angelus enim domini discendit de caelo et acce
dens reuoluit lapidem et sedebat ~~super~~
super eum. Erat autem aspectus eius
sicut fulgur et uestimenta eius sicut
nix. prae timore autem eius exterriti sunt
custodes et facti sunt uelut mortui.

Respondens autem angelus dixit mulie
ribus, nolite timere uos; scio enim quod ihm
qui crucifixus est quaeritis, non est hic;
surrexit enim sicut dixit, uenite et uide
te locum ubi positus erat dns; et cito
euntes dicite discipulis eius quia surre
xit; et ecce praecedit uos in galilea; ibi
eum uidebitis; et ecce dixi uobis. Huic
marcus consonat, sed potest mouere,
quomodo secundum mattheum angelus
super lapidem sedebat reuolutum
a monumento, Marcus enim introeun
tes eas in monumentum dicit uidisse iuue
nem sedentem in dextris coopertum
stola candida; et obstipuisse, nisi in
tellegamus aut mattheum tacuisse
de illo angelo quem intrantes uiderunt,
Marcum uero de illo tacuisse quem foris
uiderunt sedentem super lapidem; et
duos uiderint et a duobus singillatim au
dierint quae dixerunt angeli de ihu, prius
ab illo quem foris uiderunt sedentem
super lapidem; deinde ab illo quem uide
runt intrantes in monumentum se
dentem a dextris; quod ut intrare hi

illius qui foris sedebat verbis exhor
tatae sunt dicentis, venite et videte
locū ubi positus erat dn̄s, quo venientes
ut dictū est et intrantes viderunt eum
de quo mattheus tacet, marcus autem
loquitur sedentē a dextris, a quo talia
similiter audierunt, aut certe intrantes
in monumentum in aliquā saepta maceria
debemus accipere, qua communitum lo
cum tunc fuisse credibile est in aliquo
spatio ante petrā quae excisa locus factus
fuerat sepulturae, et ipsum viderint in
eodem spatio sedentem a dextris quem
dicit mattheus sedentem super lapidē,
quē terrae motu ab ostio monumenti
revolverat, id est a loco sepulchri quod
effossū erat in petra, itē quaeri potest
quēadmodū marcus dicat et illae exeuntes
fugerunt de monumento, invaserat enī
eas tremor et pavor, et nemini quicquā
dixerunt, timebant enī, cū dicat mattheus.
et exierunt cito de monumento cū ti
more et gaudio magno currentes nun
tiare discipulis eius. Nisi intellegamus
ipsorū angelorū nemini ausas fuisse

aliquid dicere, id est respondere ad ea
quae ab illis audierant, aut certe custo
bus quos iacentes uiderunt. Nam illud
gaudium quod matheus commemorat,
non repugnat timori de quo marcus dicit
deb emus enim utrumq; in illarū animo
factū intellegere, etiā si ipse matheus
de timore non diceret. Cum uero et ip
se dicat, et exierunt cito de monumento
cum timore et gaudio magno. Nihil ex
hac re quaestionis remanere permit
tit; de hora quoq; ipsa qua uenerunt
mulieres ad monumentū non contem
nenda exoritur quaestio. Cū enī mathēs
7 dicat; Uespere autē sabbati quae lu
cescit in primā sabbati uenit maria
magdalene et alia maria uidere sepul
chrum, quid est quod dicit marcus, et
ualde mane una sabbatorū ueniunt
ad monumentum oriente iam sole. In
quo quidē a ceteris duobus, id est luca
et iohanne non discrepat, quod enim
dicit lucas ualde diluculo et iohan
nes mane cū adhuc tenebrae essent,
hoc intellegitur marcus dicere ualde

MANE ORIENTE IAM SOLE/ ID EST CUM CAELUM
AB ORIENTIS PARTE IAM ALBESCERET/ QUOD NON
FIT UTIQ; NISI SOLIS ORIENTIS UICINITATE; EIUS ENIM
EST ILLE FULGOR QUI NOMINE AURORAE APPEL
LARI SOLET/ IDEO NON REPUGNAT ILLI QUI AIT/
CUM ADHUC TENEBRAE ESSENT, DIE QUIPPE SUR
GENTE ALIQUAE RELIQUIAE TENEBRARUM TANTO
MAGIS EXTENUANTUR/ QUANTO MAGIS ORI
TUR LUX, NEC SIC ACCIPIENDUM EST QUOD AIT
UALDE MANE/ TAMQUAM SOL IPSE IAM UIDERETUR
SUPER TERRAS/ SED POTIUS SICUT DICERE SOLE
MUS EIS QUIBUS UOLUMUS SIGNIFICARE TEM
PERIUS ALIQUID FACIENDUM. CUM ENIM DIXERIMUS
MANE NE PUTENT IAM SOLEM SUPER TERRAM CONS
PICUUM NOS DICERE AD HOC PLERUMQ; ADDIMUS
UALDE MANE/ UT ILLUD QUOD ETIAM ALBESCEN
TE UOCATUR INTELLEGANT; QUAMQUAM ET HOC
USITATUM SIT/ UT POST GALLICANTUM SAEPE RE
PETITUM/ CUM CONIECTARE HOMINES COEPE
RINT DIEM IAM PROPINQUARE DICANT IAM
MANE EST/ ET CUM POST HOC UERBUM ATTEN
DERINT CAELUM ORIENTE/ ID EST IAM DE PRO
XIMO ADUENIENTE IN HAS PARTES SOLE CAE
LUM RUBESCERE UEL ALBESCERE UIDERINT/
ADDUNT QUI DICEBANT MANE EST ET DICANT/

ualde mane est, quid autē interest dum
siue illo siue isto modo nihil aliud intelle
gamus a marco appellatū mane, nisi quod
lucas appellauit diluculū et hoc ualde
mane quod ille ualde diluculo et quod io
hannes mane cū adhuc tenebrae essent.
Sole autē oriente id est ortu suo iā caelum
inluminare incipiente quomodo ergo
his tribus congruat mattheus qui nec dilu
culo nec mane sed uespere ait sabbati
quae lucescit in prima sabbati. Attentius
indagandū est, a parte quippe prima noctis
quod est uesper ipsā noctē uoluit signi
ficare mattheus cuius noctis fine uene
runt mulieres ad monumentū; ea uero
causa intellegitur eandem noctē sic
appellasse quia iam a uespere licebat
adferre aromatha transacto utiq; sab
bato, ergo quia sabbato impediebantur
ut non ante facerent ab eo tempore no
minauit noctem ex quo eis licere coepit
ut facerent quodcūque uellent tēpore
eiusdē noctis; sic itaq. dictū est uespe
re sabbati ac si diceretur nocte sabbati,
id est nocte quae sequitur diem sabbati.

quod ipsa uerba eius satis indicant; Sic
enim ait, uespere autem sabbati quae luces
cit in prima sabbati; quod fieri non potest
si tantummodo primam noctis particulam
id est solum initium noctis intellexeri
mus dictio uespere significatam; Neque enim
ipsum initium lucescit in prima sabbati;
sed ipsa nox quae luce incipit termina
ri; nam terminus primae partis noctis
secundae partis initium est; lux autem
terminus totius noctis est; Inde non po
test dici uesper lucescens in prima sab
bati; Nisi nomine uesperi nox ipsa intelle
gatur quam lux terminat; Et usitatus loquen
di modus est diuinae scripturae a parte
totum; uespere ergo noctem significauit;
cuius extremum est diluculum; Diluculo
enim uenerunt illae mulieres ad monu
mentum; Ac per hoc ea nocte uenerunt
quae significata est nomine uesperi;
totam enim significatam esse eo nomine uideri
Et ideo quacumque eius noctis parte uenis
sent ea utique nocte uenissent; Cum uero
uenerunt parte eius noctis extrema;
ea procul dubio nocte uenerunt;

uespere autem quae lucescit in prima sabba
ti non potest nisi tota ipsa nox intellegi, eo igitur
uespere uenerunt quae ipsa nocte uenerunt ipsa
autem nocte uenerunt quae noctis ipsius quam
uis extrema parte uenerunt. Nam et ipsum
triduum quo dominus mortuus est et resurrexit
Nisi isto loquendi modo quo a parte totum dici
solet recte intellegi non potest ipse quippe ait,
Sicut enim iona fuit in uentre ceti tribus diebus
et tribus noctibus sic erit et filius hominis in cor
de terrae tribus diebus et tribus noctibus. Com
putantur autem tempora siue ex quo tradedit
spiritum siue ex quo sepultus est et non occurrit
ad liquidum nisi medium diem hoc est sabbatum
totum diem accipiamus id est cum sua nocte.
Illos autem qui eum in medio posuerunt id est
parasceuen et primam sabbati quem diem domini
cum dicemus a parte totum intellegamus, quid
enim iuuat quod quidam his angustiis coarta
ti et istum locutionis modum id est a parte
totum in sanctarum scrupturarum soluen
dis quaestionibus plurimum ualere nes
cientes noctem uoluerunt adnumerare
tres illas horas a sexta usque nonam quibus
sol obscuratus est et diem tres horas alias

quibus iterum terris est redditus id est
a nona usque ad eius occasum sequitur enim
nox futuri sabbati quae cum suo die computa-
ta fuerunt iam duae noctes et duo dies. Por-
ro autem post sabbatum sequitur nox pri-
mae sabbati id est inlucescentis diei
dominici in qua tunc dominus surrexit erit
ergo duae noctes et duo dies et una nox
etiam si tota possit intellegi nec eo tene-
bris quod illud diluculum pars eius ex-
trema est quapropter accedunt numeris
illis sex horis quarum tribus sol contene-
bratus est et trib. claxit constabit ratio
trium dierum et trium noctium restat er-
go ut illo scripturarum usitatissimo lo-
quendi modo quo a parte totum intel-
legitur inveniamus extremum dico
tempus parasceves quo crucifixus et
sepultus est dominus et ex ipsa extrema
parte totum diem cum sua nocte quae iam
peractus fuerat accipiamus medium
vero id est sabbati diem non a parte sui
sed integrum totum tertium rursus a par-
te sua prima id est a nocte totum cum
suo diurno tempore ac sic erit triduum

quemadmodum illi octo dies post quos
ascendit in montem, quorum medios in
tegros attendentes Mattheus et Marcus
dixerunt post sex dies, quod Lucas dixit
post octo dies. Nunc iam cetera videa
mus quemadmodum Mattheo congruant.
Lucas enim apertissime duos angelos
dicit visos fuisse a mulieribus quae vene
runt ad monumentum, quorum singulos
intellexeramus commemoratos a duobus,
unum a Mattheo, id est illum qui extra mo
numentum sedebat in lapide, alterum
a Marco, id est illum qui intra monumentum
sedebat a dextris. Sed Lucas ita narrat:
Et dies erat parasceues et sabbatum inlu
cescebat. Subsecutae autem mulieres
quae cum ipso venerant de Galilaea viderunt
monumentum et quemadmodum positum
erat corpus eius, et revertentes parave
runt aromata et unguenta, et sabbatum
quidem siluerunt secundum mandatum.
Una autem sabbati valde diluculo venerunt
ad monumentum portantes quae paraverant
aromata, et invenerunt lapidem revolutum
a monumento, et ingressae non invenerunt

corpus dñi ihu, et factum est dum mente
consternatae essent de isto et ecce duo uiri
steterunt secus illas in ueste fulgenti.
cum timerent autem et declinarent
uultum in terram dixerunt ad illas, quid
quaeritis uiuentem cum mortuis non est
hic sed surrexit, recordamini qualiter
locutus est uobis cum adhuc in galilea esset
dicens quia oportet filium hominis tradi in ma
nus hominum peccatorum et crucifigi et die
tertia resurgere, et recordatae sunt
uerborum eius et egressae a monumen
to nuntiauerunt haec omnia illis undecim
et ceteris omnibus, quomodo ergo singu
li uisi sunt sedentes unus secundum
mattheum foris secus lapidem et alter se
cundum marcum intus a dextris et se
cundum lucam duos steterint secus illas
quamuis similia dixerint possumus quidem
adhuc intellegere angelum uisum a mu
lieribus et secundum mattheum et secun
dum marcum sicut supra diximus ut eas
ingressas in monumentum sic accipiamus
in aliquod scilicet spatium quod erat ali
qua maceria communitum ut intrari

possit ante illum saxeum sepulchri locum
atque ibi uidisse angelum sedentem su
per lapidem reuolutum a monumento sicut
dicit mattheus ut hoc sedente a dextris
quod dicit marcus deinde intus ab eis dum
inspicerent locum in quo iacebat corpus domini
uisos alios duos angelos stantes sicut di
cit lucas similia locutos ad earum exhor
tandum animum et aedificandam fidem. Sed
uideamus et illa quae iohannes dicit utrum
uel quemadmodum his congruant. Sic er
go narrat iohannes. Una autem sabbati
maria magdalene uenit mane cum adhuc
tenebrae essent ad monumentum et uidet
lapidem sublatum a monumento. Cucur
rit ergo et uenit ad simonem petrum et ad alium
discipulum quem amabat ihesus et dicit eis,
tulerunt dominum de monumento et nesci
mus ubi posuerunt eum. Exiit ergo petrus
et ille alius discipulus et uenerunt
ad monumentum. Currebant autem duo
simul et ille alius discipulus praecucur
rit citius petro et uenit primus ad mo
numentum, et cum se inclinasset uidet
posita linteamina non tamen introiit.

UENIT ERGO SIMON PETRUS SEQUENS EUM
ET INTROIIT IN MONUMENTUM ET UIDET
LINTEAMINA POSITA ET SUDARIUM QUOD FUE
RAT SUPER CAPUT EIUS NON CUM LINTEAMI
NIB POSITUM SED SEPARATIM INUOLUTUM
IN UNUM LOCUM TUNC ERGO INTROIIT ET ILLE
DISCIPULUS QUI UENERAT PRIMUS AD MONU
MENTUM ET UIDIT ET CREDIDIT NONDUM ENIM
SCIEBANT SCRIPTURAM QUIA OPORTET EUM
A MORTUIS RESURGERE ABIERUNT ERGO ITERUM
AD SEMET IPSOS DISCIPULI MARIA AUTEM
STABAT AD MONUMENTUM FORIS PLORANS
DUM ERGO FLERET INCLINAUIT SE ET PROS
PEXIT IN MONUMENTUM ET UIDIT DUOS ANGE
LOS IN ALBIS SEDENTES UNUM AD CAPUT
ET UNUM AD PEDES UBI POSITUM FUERAT COR
PUS IHU DICUNT EI ILLI MULIER QUID PLORAS
DICIT EIS QUIA TULERUNT DNM MEUM ET NESCIO
UBI POSUERUNT EUM HAEC CUM DIXISSET
CONUERSA EST RETRORSUM ET UIDET IHM
STANTEM ET NON SCIEBAT QUIA IHS EST
DICIT EI IHS MULIER QUID PLORAS QUEM QUAE
RIS ILLA EXISTIMANS QUIA HORTULANUS
ESSET DICIT EI DNE SI TU ES SUSTULISTI ILLUM DICI
TO MIHI UBI POSUISTI EUM ET EGO EUM TOLLAM

dicit ei ihs maria conuersa illa dicit ei
rabboni quod dicitur magister dicit ei
ihs noli me tangere nondum enim ascen
di ad patrē meum uade autem ad fratres
meos et dic eis ascendo ad patrē meū et
patrem uestrum et dm meū et dm uestrū
Uenit maria magdalene adnuntiās disci
pulis quia uidit dnm et haec dixit mihi
In hac iohannis narratione dies uel tem
pus quo uentum est ad monumentum
cū ceteris conuenit illud etiā quod duo
angeli uisi sunt concordat cū luca sed
quod ille stantes dicit angelos uisos iste
autem sedentes et cetera quae illi non
dicunt quomodo hic possint intellegi
non discrepare a ceteris et quo ordine
gesta sint nisi diligenter considerentur
repugnantia possunt uideri quaprop
ter haec omnia quae circa tempus re
surrectionis dni facta sunt secundum
omniū euangelistarū testimonia in
una quadam narratione quantum nos
dns adiuuerit quemadmodum geri po
tuerint ordinemus prima sabbati di
luculo sicut omnes consentiunt uentū

est ad monumentum iam factum erat
quod solus mattheus commemorat
de terrae motu et lapide reuoluto con
territisque custodibus ita ut in parte ali
qua uelut mortui iacerent. uenit autem
sicut iohannes dicit maria magdalene
sine dubio ceteris mulieribus quae dno mi
nistrauerant plurimum dilectione fer
uentior ut non inmerito iohannes solam
commemoraret tacens eas quae cum illa
fuerant sicut alii testantur. uenit
ergo et uidit lapidem sublatum
a monumento antequam aliquid diligen
tius inspicerit non dubitans ablatum esse
inde corpus ihu cucurrit sicut dicit idem
iohannes et nuntiauit petro atque ipse
iohanni. ipse est enim discipulus quem ama
bat ihs. at illi currere coeperunt ad mo
numentum et praeueniens iohannes
inclinauit se et uidit posita linteamina
nec intrauit. petrus autem consecu
tus intrauit in monumentum et uidit
linteamina posita et sudarium quod
fuerat super caput eius non cum lintea
minibus positum sed separatim in

uolutum, deinde et iohannes intra
uit et uidit similiter et credidit quod
maria dixerat sublatum esse dnm de mo
numento, nondum enim sciebat scriptu
ram quia oportebat eum a mortuis re
surgere, abierunt ergo iterum ad
semetipsos discipuli, maria autem
stabat ad monumentum foris plorans,
id est ante illum saxei sepulchri locum
sed tamen intra illud spatium quo iam
ingressae fuerant; hortus quippe illic
erat sicut idem iohannes commemorat
Tunc uiderunt angelum sedentem a dex
tris super lapidem reuolutum a monu
mento de quo angelo narrant mattheus
et marcus, tunc eis dixit nolite timere
uos, scio enim quod ihm qui crucifixus
est quaeritis non est hic surrexit
enim sicut dixit, uenite uidete locum
ubi positus erat dns, et cito euntes
dicite discipulis eius quia surrexit
et ecce praecedit uos in galilaeam ibi eum
uidebitis ecce dixi uobis, quibus simi
lia marcus quoque non tacuit ad haec
uerba maria adū flere et inclinauit

se et prospexit in monumentum et ui
dit duos angelos sicut dicit iohannes
in albis sedentes unū ad caput et unū
ad pedes ubi positū fuerat corpus ihū.
Dicunt ei illi mulier quid ploras dicit eis
quia tulerunt dnm̄ meū et nescio ubi
posuerunt eum. Hic intellegendi sunt
surrexisse angeli ut etiā stantes uide
rentur sicut eos lucas uisus fuisse com
memorat et dixisse secundū eundem
lucā timentibus mulieribus et uultū
in terrā declinantib; Quid quaeritis
uiuentē cum mortuis non est hic sed
surrexit. Recordamini qualiter locu
tus est uobis cum adhuc in galilaea esset
dicens quia oportet filiū hominis tradi
in manus hominū peccatorū et cruci
figi et die tertia resurgere. Et recor
datae sunt uerborū eius. Post haec con
uersa est retrorsū maria et uidet ihm̄
stantē sicut dicit iohannes et non sci
ebat quia ihs est. dicit ei ihs. mulier quid
ploras quē quaeris. illa existimans
quia hortulanus (orta) dicit ei dn̄e si tu sus
tulisti eū dicito mihi ubi posuisti eum.

et ego eum tollam, dicit ei ihs, maria con
uersa illa dicit ei rabboni, quod dicitur
magister, dicit ei ihs noli me tangere,
nondum enim ascendi ad patrem meum
et patrem uestrum, uade autem ad fra
tres meos et dic eis, ascendo ad patrem
meum et patrem uestrum et deum meum et deum
uestrum, Tunc egressa est a monumento
hoc est ab illo loco ubi erat horti spatium
ante lapidem effossum et cum illa aliae
quas secundum marcum inuaserat tre
mor et pauor et nemini quicquam dicebant,
Tunc iam secundum matheum ecce ihs
occurrit illis dicens hauete, illae autem
accesserunt et tenuerunt pedes eius
et adorauerunt eum, Sic enim colligimus
et angelorum allocutione bis nume
ro eas habuisse uenientes ad monu
mentum et ipsius domini semel scilicet
illic quando maria hortulanum puta
uit et nunc iterum cum eis occurrit in uia
ut eas ipsa repetitione firmaret atque
a timore recrearet, Tunc ergo ait illis,
nolite timere, ite nuntiate fratribus
meis ut eant in galileam ibi me uidebunt,

UENIT ERGO MARIA MAGDALENE ADNUN
TIANS DISCIPULIS QUIA UIDIT DOMINUM ET HAEC
EI DIXIT, NON SOLUM IPSA SED ET ALIAE
QUAS LUCAS COMMEMORAT QUAE NUN
TIAUERUNT HAEC DISCIPULIS UNDECIM
ET CETERIS OMNIBUS ET UISA SUNT ANTE
ILLOS SICUT DELIRAMENTUM UERBA ISTA ET
NON CREDEBANT ILLIS, HIS ET MARCUS AD
TESTATUR, NAM POSTEA COMMEMORAUIT EAS
TREMENTES ET PAUENTES EXISSE A MONU
MENTO ET NEMINI QUICQUAM DIXISSE ADIUN
XIT QUOD RESURGENS DOMINUS APPARUERIT
MANE PRIMA SABBATI PRIMO MARIAE MAG
DALENE DE QUA EIECERAT SEPTEM DAEMO
NIA ET QUIA ILLA UADENS NUNTIAUIT HIS
QUI CUM EO FUERANT LUGENTIBUS ET FLENTIB,
ET QUIA ILLI AUDIENTES QUOD UIUERET ET UI
SUS ESSET AB EA NON CREDIDERUNT.
SANE MATTHEUS ETIAM ILLUD INSERUIT ABS
CEDENTIBUS MULIERIBUS QUAE ILLA OMNIA
UIDERANT ET AUDIERANT UENISSE ETIAM
QUOSDAM IN CIUITATEM DE ILLIS CUSTODIB,
QUI IACUERANT UELUT MORTUI ET NUNTIAS
SE PRINCIPIBUS SACERDOTUM OMNIA QUAE
FACTA ERANT, HOC EST QUAE ETIAM ILLIS SENTI
RE.

potuerunt, Illos uero congregatos
cum senioribus consilio accepto pe
cuniā copiosā dedisse militibus ut di
cerent quod discipuli eius uenissent
eumque furati essent illis dormienti
bus pollicentes etiā securitatem a pre
side qui eos custodes dederat et illos
accepta pecunia fecisse sicut erant
edocti deuulgatum que esse uerbum
istud apud iudaeos usq; in hodiernū diē.

XXV. Iam post resurrectionē quēadmodū
apparuerit dn̄s discipulis conside
randum est, non solum ut elucescat
etiam ex hac re conuenientia quat
tuor euangelistarum, uerū etiam
ut cū paulo apostolo consonent qui
de hac re in prima ad corinthios episto
la ita loquitur, Tradidi enim uobis in
primis quod et accepi quia xp̄s mortuus
est pro peccatis nostris secundum
scribturas, et quia sepultus est et
quia resurrexit tertia die secundū
scribturas et quia apparuit cephae
postea duodecim, deinde apparuit plus
quam quingentis fratribus simul, ex

quibus plures manent usque adhuc.
Quidam autem dormierunt. postea apparuit
iacobo deinde apostolis omnibus. Nouissimo
autem omnium quasi abortiuo apparuit
et mihi. hunc autem ordinem nullus eu
angelistarum tenuit. unde consideran
dum est utrum ordo quem illi tenuerunt
huic non aduersetur. nam nec illi omnia
nec iste omnia dixerunt. quae autem dixe
runt omnes utrum nihil inter se repugnent
tantum uidendum est. Lucas enim solus
quattuor euangelistarum non dicit a muli
eribus uisum dominum sed tantummodo ange
los. mattheus autem dicit quod eis oc
curreri redeuntibus a monumento.
marcus quoque dicit primum uisum esse mariae
magdalenae sicut et iohannes sed quo
modo sit ei uisus non dicit quod expli
catur a iohanne. Lucas autem non solum
tacet ut dixi eum apparuisse mulieribus.
sed etiam duos quorum erat unus cleopas
talia dicit locutus cum illo antequam
agnoscerent eum tamquam mulieres nihil
se aliud quam angelos uidisse nuntiaue
rint qui dicebant eum uiuere. etenim

narrat. Ecce duo ex illis ibant ipsa die
in castellum quod erat in spatio stadiorum
sexaginta ab hierusalem nomine emaus
et ipsi loquebantur ad invicem de his om
nibus quae acciderant. Et factum est
dum loquerentur (ut) et secum quaererent et ipse
ihesus adpropinquans ibat cum illis. oculi au
tem illorum tenebantur ne eum agnos
cerent. Et ait ad illos. qui sunt hi sermo
nes quos confertis ad invicem ambulan
tes et estis tristes. Et respondens unus
cui nomen cleopas dixit ei. tu solus pe
regrinus es in hierusalem et non cog
novisti (que) quae facta sunt in illa his diebus. quibus
ille dixit. quae. Et dixerunt de ihesu nazare
no qui fuit uir propheta potens in opere
et sermone coram deo et omni populo.
Et quomodo eum tradiderunt summi sacer
dotum et principes nostri in damnatione
mortis et crucifixerunt eum. Nos autem
sperabamus quia ipse esset redempturus
israhel. Et nunc super haec omnia ter
tia dies (est) hodie quod haec facta sunt. Sed
et mulieres quaedam ex nostris terru
erunt (nos) quae ante lucem fuerunt ad monu
mentum.

et non inuento corpore eius uenerunt
dicentes se etiam uisionem angelorum
uidisse qui dicunt eum uiuere. et abie
runt quidam ex nostris ad monumen
tum et ita inuenerunt sicut mulieres
dixerunt. ipsum uero non uiderunt. haec
secundum lucam ita narrant ut meminis
se ac recolere potuerint. Quod a mulie
ribus dictum erat uel a discipulis qui
cucurrerant ad monumentum quando
eis nuntiatum est quod ablatum inde sit
corpus eius. et ipse quidem lucas petrum
tantum dicit cucurrisse ad monumen
tum et procumbentem uidisse lintea
mina sola posita. et abisse secum miran
tem quod factum fuerat. hoc autem de
petro commemorat priusquam narret
de his duobus quos inuenit in uia. postea
quam narrauit de mulieribus quae uiderant
angelos. et ab eis audierant quod resur
rexit ihs tamquam tunc petrus ad mo
numentum cucurrerit. sed intellegitur
hoc lucas recapitulando posuisse de
petro. tunc enim cucurrit petrus ad mo
numentum quando et iohannes cum

tantummodo a mulieribus praecipue
a maria magdalene nuntiatum eis fue
rat de corpore ablato; tunc autem
illa nuntiauerat quando uidit lapidem
auulsum a monumento et postea fac
ta sunt haec de uisione angelorum
atque ipsius domini qui bis numero apparue
rat mulieribus semel ad monumentum
et iterum occurrens reuertentibus
a monumento, hoc autem antequam
duobus illis in uia uisus fuisset quorum
erat unus cleopas namque et cleopas lo
quens cum domino quem nondum agnoscebat
non petrum dixisse ad monumentum
sed abierunt quidam ex nostris inquit
ad monumentum et ita inuenerunt
sicut mulieres dixerunt; quod et ipse
recapitulando intellegitur dixisse
illud scilicet quod primo mulieres nun
tiauerunt petro et iohanni de ablato
corpore domini; ac per hoc et ipse lucas
petrum dixerit cucurrisse ad monu
mentum et cleopan dixisse ipse retu
lerit quod quidam eorum erant ad
monumentum intellegitur adtestari

iohanni quod duo ierint ad monumen
to. Sed petrū solum primo commemo
rauit quia illi primitus maria nuntiaue
rat. item potest mouere quod petrum
non intrantem sed procumbentē dicit
idem lucas uidisse sola linteamina et
discessisse mirantē cū iohannes dicat se
potius ita uidisse hoc est discipulum
illum quem diligebat ihs non intrasse
in monumentum quo prior uenerat.
Sed cū se inclinasset uidisse posita lin
teamina sed et se ipsū postea dicit intras
se. ita et petrus intellegendus est pri
mo procūbens uidisse quod lucas com
memorat iohannes tacet. post autem
ingressus sed ingressus tamen ante
quam iohannes intraret ut omnes uerū
dixisse sine ulla repugnantia reppe
riantur. Ordo ergo rerum qui esse
potuit quemadmodum dn̄s excepto
quod iam mulieribus locutus erat etiā
maribus discipulis uisus fuerit secun
dum testimonia non solum quattuor
euangelistarū sed etiam pauli aposto
li contexendus et demonstrandus est.

Omniu̅ ergo uirorum primo apparuis
se intellegitur petro, ex his dumtaxat
omnibus quos euangelistae quattuor
et paulus apostolus commemoraue
runt. Ceterum si apparuit alicui eoru̅
prius qua̅ petro quod omnes tacuerunt
quis uel dicere audeat uel negare.
Neque enim et paulus dixit apparuit
primo cephae sed apparuit inquit
cephe postea duodecim deinde appa
ruit plus quam quingentis fratribus
simul, sic autem non apparet quibus
duodecim quemadmodum nec quibus
quingentis; fieri enim potest ut de tur
ba discipulorum fuerint isti duodecim
nescio quinam illos quos apostolus no
minauit non iam duodecim sed unde
cim diceret sicut nonnulli etia̅ codices
habent quod perturbatos homines
emendasse putantes de illis duodecim
apostolis dictum qui iam iuda extincto
undecim erant, sed siue illi codices
uerius habeant qui undecim habent
siue alios quosdam duodecim apostolus
lus paulus uelit intellegi siue sacratu̅

illum numerum etiā undecim stare
uoluerit quia duodenarius in eis nume
rus iam misticus erat ut non posset in lo
cum iudae nisi alius id est matthias ad
conseruandum sacramentum eiusdē
numeri subrogari. quodlibet ergo eorū
sit nihil inde existit quod ueritati uel
istorū alicui ueracissimo narratori
uideatur. probabiliter tamen creditur
postea quā petro apparuit deinde appa
ruisse istis duob. quorū erat unus cleo
pas de quibus lucas totū narrat marcus
autē breuiter ita perstringit. post haec
autem inquit duob. ex eis ambulantib.
ostensus est in alia effigie euntib.
in uillā. castellum quippe illud non ab
surde accipimus etiam uillam potuisse
appellari quod iam nunc appellatur ipsa
bethleē quae ciuitas antea uocitata est
quamuis nunc sit honoris amplioris
nomine dn̄i qui in illa natus est sic per
eclesias omniū gentium diffamato.
et in codicibus quidem grecis magis
agrum inuenimus quā uillā. agri autē
nomine non castella tantum uerum

et iam municipia et coloniae solent
uocari extra ciuitatem quae est caput et qua
si mater est ceterarum unde metro
polis appellatur, quod autem marcus
eis in alia effigie apparuisse hoc lucas dicit
quod eorum oculi tenebantur ne agnos
cerent eum, oculis quippe eorum acci
derat aliquid quod ita manere permissum
est usque ad fractionem panis certo mys
terii causa ut eis in illo alia ostendere
tur effigies et sic eum non nisi in frac
tione panis agnoscerent sicut luca
narrante monstratur pro merito
quippe mentis eorum, adhuc ignoran
tis quod oportebat xpm mori et resur
gere, simile aliquid eorum oculi passi
sunt non ueritate fallentes sed ipsius
ueritatem percipere non ualentibus
et aliud quam res est opinantibus
ne quisquam se xpm agnouisse arbi
tretur, si eius corporis particeps non
est, id est ecclesiae cuius unitatem in sa
cramento panis commendat aposto
lus dicens unus panis unum corpus mul
ti sumus, ut cum eis benedictum panem

porrigeret aperirentur oculi eorum
et agnoscerent eum. aperirentur utiq;
ad eius cognitionē remoto scilicet
inpedimento quo tenebantur ne ag
noscerent. neq; enim clausis oculis
ambulabant sed inerat aliquid quo non
sinerentur agnoscere quod uidebant,
quod scilicet et caligo et aliquis umor
efficere solet/ non quia dns non poterat
transformare carnē suā ut alia re ue
ra esset effigies nō quā solebant illi
contueri quando quidem et ante passio
nē suā transformatus est in monte
ut facies eius clarescerit sicut sol, quale
uult enī corpus de qualecumq; corpore
uerū de uero facit quide aqua uera uinū
uerū fecit. Sed non ita fecerat cū apparuit
illis duob; in alia efficiae non enī sicut
erat apparuit eis quorū oculi teneban
tur ne agnoscerent eū, non autem con
gruenter accipimus hoc inpedimentum
oculis eorū a satana fuisse ne agnosce
retur ihs. Sed tamen a xpo est facta per
missio usq; ad sacramentū panis et uni
tate corporis eius participata remoueri

intellegamur inpedimentum inimicitiae
xps possit agnoscere. Nam ipsos esse istos
de quibus et lucas narrat credendum est
quia dicit ipsos euntes nuntiasse ceteris.
Sicut lucas eos dicit surgentes eadem
hora regressos esse hierusalem et inue
nisse congregatos undecim et eos qui cum
ipsis erant dicentes quod surrexit dns
uere et apparuit simoni et tunc etiam
ipsos narrasse quae gesta erant in uia
et quomodo eum cognouerint in fractione
panis. Iam ergo erat fama quod resurrexerat
ihs ab illis mulieribus facta et a simone
petro cui iam apparuerat. Hoc enim isti
duo inuenerunt loquentes ad quos in hie
rusalem uenerunt. fieri itaque potest ut ti
more prius in uia noluerint dicere quod
eum audierant resurrexisse quando
tantummodo angelos dixerunt uisos
esse mulieribus. Ignorantes enim cum quo
loquerentur merito possent esse sol
liciti ne quid passi de xpi resurrectio
ne iactantes in manus inciderent
iudaeorum. quod autem ait marcus
adnuntiauerunt ceteris nec illis credi
derunt

cum lucas dicat quod inde iā loqueban
tur uere resurrexisse dnm̄ et simoni
apparuisse quid intellegendū est nisi
aliquos ibi fuisse qui hoc nollent crede
re. Cum autem non eluceat praetermi
sisse marcum q̄ lucas narrando expli
cauit hoc est quae cū illis locutus fue
rit ibs̄ antequā agnoscerent eū et quo
modo eum in fractione panis agnosce
rint quandoquidem mox ut dixit eis
apparuisse in alia effigie euntibus in
uillā continuo coniunxit et illi euntes
nuntiauerunt ceteris. Nec illis credi
derunt quasi possent nuntiare quē non
agnouerant aut possent agnoscere
quibus aliae effigies eius apparuerant
quomodo ergo eū agnouerunt nuntia
re possunt. Marcus sine dubio praeter
misit quod ideo memoriae cōmendan
dum est ut adsuescamus aduertere
euangelistarum more ita praeter
mittentium quae non commemorant
et coniungentium quae commemo
rant ut eis quia uisum in hac conside
ratione non habent. Non aliunde

maxime error oriatur quo putent
eos non sibi congruere. lucas ergo
sequitur et dicit. dum haec autem lo
cuntur ihs stetit in medio eorum et
dicit eis pax uobis, ego sū nolite timere.
Conturbati uero et conterriti existima
bant se spm uidere. et dixit eis, quid tur
bati estis et cogitationes ascendunt in
corda uestra. uidete manus meas et pe
des quia ipse ego sum. palpate et uidete
quia sps carnē et ossa non habet sicut
me uidetis habere. Et cū hoc dixisset
ostendit eis manus et pedes. hanc
ostensionē dni post resurrectionē
intellegitur. et iohannes commemo
rat sic loquens. Cum esset ergo sero
die illo una sabbatorū et forēs essent
clausae ubi erant discipuli propter
metū iudaeorū. uenit ihs et stetit in
medio et dicit eis pax uobis. Et hoc cū
dixisset ostendit eis manus et latus.
hac per hoc his uerbis iohannis possunt
coniungi ea quae lucas dicit. idē autē
iohannes praetermittit, ita enī lucas
sequitur. Adhuc autē illis non cre
dentibus

et mirantibus prae gaudio dixit habe
tis hic aliquid quod manducetur. At illi
obtulerunt ei partem piscis assi et
fauum mellis. Et cum manducasset
coram eis sumens reliquias dedit eis.
His item uerbis possunt adiungi
Quae lucas tacet, dicit autem iohannes.
Gauisi sunt ergo discipuli uiso domino. Dixit
ergo eis iterum, pax uobiscum, sicut misit
me pater et ego mitto uos. Hoc cum di
xisset insufflauit et dixit eis. Accipite
spiritum sanctum quorum remiseritis pecca
ta remittuntur eis et quorum detenue
ritis detenta sunt. His rursus adiun
gamus quae iohannes praetermisit
lucas commemorat. Et dixit ad eos. Haec
sunt uerba quae locutus sum ad uos
Cum adhuc essem uobiscum quoniam necesse
est impleri omnia quae scripta sunt
in lege moysi et prophetis et psalmis
de me. Tunc aperuit illis sensum ut in
tellegerent scripturas. Et dixit eis. Quoniam
sic scriptum est et sic oportebat xpistum
pati et resurgere a mortuis die tertia
et praedicari in nomine eius paeniten
tia

et remissionem peccatorum in omnes
gentes incipientibus ab hierusalem.
Uos autem estis testes horum et ego
mitto promissum patris mei in uos.
Uos autem sedete quoadusque indua
mini uirtute ex alto. Ecce quomodo
commemorauit et lucas promissionem
spiritus sancti quam non inuenimus a domino factam
nisi in euangelio iohannis quod non
praetereunter aduertendum est ut me
minerimus quemadmodum sibi euangelis
tae inuicem attestantur de quibusdam
etiam quae ipsi non dicunt et tamen dicta
nouerunt. Post haec lucas quae gesta
sunt omnia praetermittit nec omnino
commemorat nisi quando iesus ascendit
in caelum. Quod tamen ita coniungit
quasi hoc sequatur haec uerba quae
dixit cum hoc gestum sit una sabbatorum
quo die dominus resurrexit. Illud autem
quadragensimo die sicut idem ipse lucas
in apostolorum actibus narrat. Quod
autem dicit iohannes non cum illis fuisse
tunc apostolum thomam cum secun
dum lucam duo illi quorum erat unus cleo
pas

regressi hierusalē inuenerint con
gregatos undecim et eos qui cū ipsis
erant procul dubio intellegendū est
quod inde thomas exierit antequā eis
dns haec loquentibus appareret. hinc
iā iohannes aliā commemorat sui de
monstrationē a dno discipulis factā
post dies octo ubi erat et thomas qui
prius eum non uiderat. Et post dies octo
inquit iterum erant discipuli eius in
tus et thomas cū eis. uenit ihs ianuis
clausis et stetit in medio et dixit, pax uo
bis. deinde dicit thomae, infer digitū tuū
huc et uide manus meas et adfer manū
tuā et mitte in latus meū et noli esse
incredulus sed fidelis. Respondit tho
mas et dixit ei, dns meus et ds meus. dicit
ei ihs, quia uidisti me credidisti beati qui
non uiderunt et crediderunt. hanc se
cundā dni uisionē erga discipulos fac
tā id est quā secundo loco iohannes
commemorat apud marcū possēmus
agnoscere breuiter eā sicut adsolet
perstringentē nisi moueret quod ibi
ait nouissime recūbentib; illis xi

APPARUIT NON IDEO QUIA IOHANNES TACUIT
RECUMBENTES POTUIT ENIM HOC PRAETER
MITTERE SED QUIA ISTE DIXIT NOVISSIME
QUASI ULTRA IAM NON EIS APPARUERIT CUM
ADHUC IOHANNES TERTIAM SIT EIUS NARRA
TURUS DEMONSTRATIONEM AD MARE TIBERIA
DIS DEINDE QUOD DICIT IDEM MARCUS EX
PROBRANS ILLIS INCREDULITATEM ILLORUM
ET DURITIAM CORDIS QUIA HIS QUI VIDERANT
EUM RESURREXISSE NON CREDIDERANT
ILLIS UIDELICET DUOBUS QUIBUS IN VILLAM EUN
TIBUS APPARUIT POSTEAQUAM RESURREXIT
ET PETRO CUI PRIUS EUM APPARUISSE
APUD LUCAM UESTIGATUM EST FORTASSE ET
MARIAE MAGDALENAE ET ALIIS MULIERIBUS
QUAE CUM ILLA ERANT QUANDO EIS ET AD MONU
MENTUM APPARUIT ET INDE REDEUNTIBUS
IN ITINERE OCCURRIT. NAM ET ITA CONTEXIT
NARRATIONEM IDEM MARCUS CUM COMMEMO
RASSET BREVITER DE DUOBUS ILLIS QUIBUS
APPARUIT IN VILLAM EUNTIBUS QUOD NUNTIAS
SENT CETERIS NEC ILLIS CREDITUM ESSET
NOVISSIME INQUIT RECUMBENTIBUS ILLIS
UNDECIM APPARUIT ET EXPROBRAVIT
INCREDULITATEM ILLORUM ET DURITIAM CORDIS

quia his qui uiderant eum resurrexis-
se non crediderant; quomodo ergo
nouissime quasi iam ultra eum non ui-
derent. Nouissimum quippe illud est
quod dominum apostoli in terra uiderunt
quando ascendit in caelum quod fac-
tum est quadragensimo die post eius
resurrectionem; numquid nam tunc ex-
probraturus erat quod non credidis-
sent eis qui eum uiderant resurrexis-
se quando iam et ipsi post resurrec-
tionem totiens eum uiderant et maxi-
me ipso die resurrectionis eius.
id est una sabbati iam circa noctem
sicut lucas iohannes que commemo-
rant. remanet igitur ut intellegamus
eundem diem resurrectionis eius
id est una sabbati quando eum post di-
luculum uiderunt maria et aliae cum illa
mulieres quando etiam petrus et quan-
do et illi duo quorum erat unus cleo-
pas quos uidetur retinere idem marcus
commemorare quando iam circa noc-
tem illi undecim praeter thomam et qui cum
eis erant quando eis et isti quod uiderant

NARRAUERUNT. NUNC ETIAM MARCUM MORE
SUO BREUITER COMMEMORARE UOLUIS
SE. ET IDEO DIXISSE NOUISSIME QUIA IPSO
DIE HOC NOUISSIMA FUIT. IAM INCIPIEN
TE NOCTURNO TEMPORE POSTEAQUAM ILLI DE
CASTELLO UBI EUM IN FRACTIONE PANIS AGNOUE
RUNT REDDEDERUNT IN HIERUSALEM. ET INUE
NERUNT SICUT DICIT LUCAS ILLOS UNDECIM ET
EOS QUI CUM ILLIS ERANT IAM CONLOQUENTES
DE RESURRECTIONE DOMINI ET QUOD UISUS FUERIT
PETRO. QUIBUS ET IPSI NARRAUERUNT QUOD IN
UIA GESTUM ERAT. ET QUOMODO EUM COGNOUE
RUNT IN FRACTIONE PANIS. SED ERANT IBI UTIQUE
NON CREDENTES. UNDE UERUM EST QUOD MAR
CUS DICIT NEC ILLIS CREDEDERUNT. HIS ERGO IAM
SICUT MARCUS DICIT DISCUMBENTIBUS. ET ADHUC
INDE SICUT LUCAS DICIT LOQUENTIBUS STETIT
IN MEDIO EORUM DOMINUS ET AIT ILLIS PAX UOBIS.
CUM SICUT LUCAS ET IOHANNES. FORES AUTEM
CLAUSAE ERANT CUM AD EOS INTRAUIT QUOD SO
LUS IOHANNES COMMEMORAT. UERBIS ITAQUE
DOMINI QUAE TUNC EUM LOCUTUS ESSE DISCIPULIS
LUCAS IOHANNESQUE DIXERUNT. INTERPONITUR
ET ILLA EXPROBRATIO DE QUA MARCUS DICIT
QUOD NON CREDEDERUNT EIS QUI EUM RESUR

rexisse uiderant. Sed hoc rursus mo
uet quomodo discumbentibus undecim
dicit apparuisse marcus, si illud tempus
est diei dominici iam noctis initio quod
lucas iohannesque commemorauerunt. Aperte
quippe iohannes dicit non cum eis tunc
fuisse apostolum thomam quem credimus ex
isse inde antequam dominus ad eos intraret
posteaquam illi duo redeuntes de castello
cum ipsis undecim conlocuti sunt sicut
apud lucam inueni tur. Sed lucas in sua
narratione dat locum quo possit in
tellegi dum haec loquerentur prius inde
exisse thomam et postea dominum intrasse.
Marcus autem qui dicit nouissime recum
bentibus illis undecim apparuit etiam tho
mam illic fuisse cogit fateri nisi forte quam
uis uno absente undecim tamen uoluit
appellare quia eadem tunc apostolica
societas hoc numero nuncupabatur
antequam matthias in locum iudae subro
garetur. Aut si hoc durum est sic accipere
illud ergo accipiamus post multas de
monstrationes eius quibus per dies qua
draginta discipulis praesentatus est

eum etiam nouissime recumbentibus
illis undecim apparuisse id est ipso qua
draginsimo die et quo iam erat ab eis as
censurus in caelum. hoc eis illo die ma
xime exprobrare uoluisse quia his qui
uiderant eum resurrexisse non credi
derant antequam ipsi eum uiderint.
Cum utique post ascensionem suam praedican
tibus illis euangelium etiam gentes quod
non uiderunt fuerant crediturae. post
illam quippe exprobrationem secutus
ait idem marcus et dixit eis eun
tes in mundum uniuersum praedicate
euangelium omni creaturae. qui cre
diderit et baptizatus fuerit saluus
erit qui uero non crediderit condem
nabitur. hoc ergo praedicaturi quod qui
non crediderit condemnabitur. Cum utique
non crediderit quod non uidet nonne
ipsi prius fuerant obiurgandi quod
antequam dominum uidissent non credide
runt eis quibus prius apparuisset.
hanc autem nouissimam fuisse corpo
raliter in terra repraesentationem domini
apostolis etiam illud admonet ut

credamus quod ita sequitur. Idem marcus
signa autem eos qui crediderint haec se
quuntur in nomine meo daemonia eicient
linguis loquentur novis serpentes tol
lent et si mortiferum quid biberint non
eos nocebit. Super aegrotos manus in
ponent et bene habebunt. Deinde subiun
git et dominus quidem postquam locutus est eis
adsumptus est in caelo et sedit a dexteris dei.
Illi autem profecti praedicaverunt ubique
domino cooperante et sermonem confirmante
sequentibus signis. Cum ergo dicit et dominus
quidem postquam locutus est eis adsumptus est
in caelum satis videtur ostendere novis
simum cum illis in terra hunc eum habuisse
sermonem quamvis non omni modo ad id eo ar
tare videatur. Non enim ait postquam haec
locutus est eis. Sed postquam locutus est eis.
unde admittit si necessitas cogeret non
istam fuisse novissimam locutionem nec istum
fuisse novissimum diem quo eis in terra prae
sens fuit sed ad omnia quae cum eis omnibus
illis diebus locutus est posse pertinere
quod dictum est postquam locutus est eis
adsumptus est in caelum. Sed quia ea quae

superadiximus magis suadent hunc
nouissimum diem fuisse quando intelle
gantur undecim qui thomam absen
te decim fuerunt. Ideo post hanc locu
tionem quam marcus commemorat ad
iunxit etiam consequenter illis uerbis
uel discipulorum uel ipsius quae commemo
rantur in actibus apostolorum creden
dum est adsumptum dominum in caelum qua
dragensimo scilicet die post diem resur
rectionis eius. Iohannes autem quamuis
fateatur multa se praetermisisse quae
fecit ihesus uoluit tamen etiam tertiam eius
repraesentationem discipulis post resur
rectionem factam commemorare ad ma
re tiberiadis septem scilicet discipu
lis petro thomae nathanael filiis ze
bedaei et aliis duobus quos nominatim
non expressit. Cum piscarentur quan
do iussu eius retia mittentes in dextra
parte extraxerunt magnos pisces
CLIII; quando etiam petrum ter interro
gauit utrum ab illo amaretur et ei pas
cendas commendauit oues suas et de
eius ipsius passione praedixit et de

ipso iohanne ait sic eum uolo mane
re donec ueniã adhoc iohannes eu
angelium suum terminauit iam nunc
querendum est quando primum uisus
sit a discipulis in galilea quia et hoc
quod tertio narrat iohannes in galilea
factum est ad mare tibiriadis quod fa
cile uidet qui recolit illud miraculum
de panibus quinque quod ita narrare
incipit idem iohannes post haec abiit
ihs trans mare galileae tibiriades ubi
autem putari potest primum a disci
pulis post resurrectionẽ uideri de
buisse nisi in galilea si recolantur
uerba illius angeli qui secundum matthm
uenientibus ad monumentũ mulierib;
ita loquitur nolite timere uos scio enĩ
quod ihm qui crucifixus est quaeritis
non est hic surrexit enim sicut dixit
uenite et uidete locũ ubi positus erat
dns et cito euntes discipulis eius dicite
quia surrexit et ecce praecedet uos
in galilea ibi eum uidebitis ecce dixi
uobis item secundũ marcũ siue ipse
sit angelus siue alius nolite inquit ex

pauescere ihm queritis nazarenũ
crucifixum surrexit non est hic ecce
locus ubi posuerunt eum sed ite dicite
discipulis eius et petro quia praecedit
uos in galilaeã ibi eum uidebitis sicut dixit
uobis, haec uerba ita uidentur sonare
quod ihs non erat demonstraturus
post resurrectionẽ discipulis nisi in
galilaeã, quam demonstrationem nec
ipse marcus cõmemorauit quiẽt dixit
mane prima sabbati apparuisse pri
mo mariae magdalene et illam nuntias
se discipulis his qui cum eo fuerant,
lugentibus et flentibus illos autem
non credidisse, post haec deinde
duobus ex his apparuisse euntibus
in uillã et illos ceteris nuntiasse quod
factũ est sicut lucas et iohannes te
stantur in hierusalem in eodem
ipso die resurrectionis iam noctis
initio, deinde uenit ad illã eius mani
festationẽ quam nouissimã dicit
recumbentibus illis undecim, post
hanc dicit eum adsũptum in caelũ
quod factum scimus in monte oliueti

non longe ab hierusalem, nus quod igitur
commemorat marcus completum quod
ab angelo praenuntiatum esse testatur,
mattheus vero nihil aliud dicit nec
ullum alium locum omnino commemo
rat vel ante vel postea ubi discipuli
postea quam resurrexit viderint dominum
nisi in galilea secundum angeli praedic
tionem, denique cum insinuasset quid ab an
gelo mulieribus dictum sit et illis abeuntibus
subiecisset quid de corruptis ad men
tiendum custodibus gestum sit con
tinuo tamquam nihil aliud sequeretur
quia et revera sic erat dictum ab angelo
surrexit ecce praecedit vos in galileam
ibi eum videbitis ut nihil aliud sequi de
buisse videatur, undecim autem in
quit discipuli abierunt in galileam in
montem ubi constituerat illis ihs, et ui
dentes eum adoraverunt quidam autem
dubitaverunt, et accedens ihs locu
tus est eis dicens, data est mihi omnes
potestas in caelo et in terra euntes
ergo docete omnes gentes baptizan
tes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti

docentes eos seruare omnia quaecū
que mandaui uobis, et ecce ego uobis
cum [su] omnibus diebus usq; ad consūma
tionē saeculi. Ita mattheus clausit
euangelium suū ac per hoc si aliorū
considerata[e] narrationes ad diligentio
rem inquisitionē non conpellerent
nihil aliud arbitraremur nisi dnm post
resurrectionē nusquā praeter in gali
leā primū esse a discipulis uisū; item
si marcus de illa praenuntiatione an
geli tacuisset posset cuiquā putari
mattheus ideo dixisse discipulis abisse
in galileā in montē adq; ibi adorasse
dnm ut impletum uideretur quod ipse
per angelum mandatū ac praenuntia
tum esse narrauerat. Nunc autem
et lucas ac iohannes satis delucide mani
festantes ipso die resurrectionis eius
uisū esse dnm in hierusalem a discipu
lis suis, unde tam longe est galilea ut
uno die ab eis utrumq; loco uideri
non posset, et marcus illā quidem pre
dictionē angeli similiter narrans in
galilea uero uisū a discipulis dnm

post resurrectionē nusquā comme
morans, uehementer cogunt quaere
re quemadmodum dictum sit ecce
praecedet uos in galileā ibi eū uidebitis,
Nam et ipse mattheus si omnino non
diceret undecim discipulos abisse
in montem in galileā ubi constitue
rat eis ihs et illic eum uidisse atq; adoras
se nihil ex hac praedictione conpletū
ad litteram putaremus sed totum
figurata significatione praedictū sicut
illud secundum lucā, ecce hodie et cras
eicio daemonia et sanitates perficio et
tertia consūmabor quod ad litteram
certū est non esse completum, item
si angelus dixisset praecedet uos in ga
lilea ibi primū eum uidebitis aut ibi
tantum eum uidebitis aut non nisi eum
ibi uidebitis ceteris euangelistis
mattheus sine dubio repugnaret, et
cū uero dictū est ecce praecedet uos
in galileā ibi eum uidebitis nec expraes
sū est quando id futurū esset utrum
quam primū antequā alibi ab eis uisus
esset an postea quā eū alicubi etiā

praeter galileam uidissent. idque ipsum
quod discipulos mattheus dicit isse
in galileam in montem non exprimit
diem nec narrandi ordinem. ita conte
xit ut necessitatem ingerat nihil aliud
intelligendi quam hoc primitus factum;
non aduersatur quidem narrationibus
ceterorum et dat eis intellegendis
adque accipiendis locum. uerumtamen
quod dominus ubi primum se demonstratu
rus erat se in galilea ubi necessarium
postea uisus est se uidendum manda
uit et per angelum dicentem ecce prae
cedet uos in galileam ibi eum uidebitis et per
se ipsum dicens ite nuntiate fratribus
meis ut eant in galileam ibi me uidebunt,
quemuis fidelem facit intentum adque
rendum in quo mysterio dictum intellegatur
sed prius considerandum est quando etiam
corporaliter in galilaea uideri potuerit
dicente mattheo. Undecim autem discipu
li abierunt in galileam in montem ubi consti
tuerat illis ihs et uidentes eum adorauerunt
Quidam autem dubitauerunt quia enim non ipso
die quo resurrexit manifestus est, nam in hie
rusalem

uisũ esse eo die initio noctis lucas et
iohannes apertissime consonant,
Marcus autẽ non aperte, quando ergo
uiderunt dnm in galilea non secundum
id quod dicit iohannes ad mare tiberiadis
tunc enim septẽ fuerunt et piscantes inuen
ti sunt sed secundum id quod dicit matthęs
ubi erant undecim in monte quo eos se
cundum praedictionẽ angeli ihs praeces
serat, nã ita narrare apparet quod illic
eũ repperierint quia utiq. secundũ cons
titutũ praecesserat, non ergo ipso die
quo resurrexit neq. in consequentibus
octo diebus post quos dicit iohannes dis
cipulis apparuisse dnm ubi primo eũ uidit
thomas qui eum non uiderat die resurrec
tionis eius, nã utiq. se intra eosdẽ octo dies
eum in monte galileae iã illi undecim uide
rant, quomodo post octo dies eũ primum
uidit thomas qui in illis undecim fuerat
nisi quis dicat non illos undecim qui iam
tunc apostoli uocabantur sed discipulos
illic undecim fuisse ex multo numero dis
cipulorũ soli quippe adhuc uocabantur
apostoli illi undecim sed non soli erant

DISCIPULI. POTEST ERGO FIERI UT NON OMNES
SED ALIQUI EORUM IBI FUERUNT ALII UERO DISCIPU
LI CUM EIS UT UNDECIM COMPLERENTUR AC
SIC NON IBI FUISSE THOMAM QUI POST ILLOS DIES
OCTO PRIMO DNM UIDIT. MARCUS QUIPPE
QUANDO ILLOS UNDECIM MEMORAUIT NON AIT
CUMQ. UNDECIM SED ILLIS INQUIT UNDECIM AP
PARUIT. LUCAS ETIAM REGRESSI SUNT IN
QUIT HIERUSALEM ET INUENERUNT CONGRE
GATOS UNDECIM ET EOS QUI CUM IPSIS ERANT.
ET ISTE OSTENDIT ILLOS UNDECIM HOC EST A
POSTOLOS FUISSE. NAM CUM ADIUNXIT ET EOS
QUI CUM IPSIS ERANT SATIS UTIQ. DECLARAUIT
EMINENTIUS ILLOS UNDECIM APPELLATOS CŨ
QUIB. ERANT CETERI AC PER HOC ILLI INTELLE
GUNTUR QUI IAM UOCABANTUR APOSTOLI. HOC
PROINDE FIERI POTUIT UT EX NUMERO APOSTO
LORUM ET ALIORŨ DISCIPULORUM UNDECIM DIS
CIPULI COMPLERENTUR QUI UIDERINT INTRA
ILLOS OCTO DIES IN GALILEAE MONTE IHM. SED
OCCURRIT ALIUD QUOD OBSISTAT. IOHANNES
ENIM QUANDO COMMEMORAUIT NON IN MON
TE AB UNDECIM SED AD MARE TYBERIADIS A SEP
TEM PISCANTIB. UISUM ESSE DNM. HOC IAM
TERTIO INQUIT MANIFESTATUS EST IHS DISCI

pulis cum resurrexisset a mortuis,
Si autem acceperimus intra illos octo dies
antequam thomas eum vidisset ab undecim
quibusque discipulis dominum visum non erit
hoc ad mare tiberiadis tertio manifesta
tum esse sed quarto, quod quidem cavendum
est ne quis existimet et tertio iohannem
dixisse tamquam tres solae factae fuerint
manifestationes eius; sed hoc intellegen
dus est ad numerum dierum retulisse non
ad numerum ipsarum manifestationum
nec continuorum dierum sed per interval
la sicut idem ipse testatur, nam primo
ipso die resurrectionis suae excepto
quod a mulieribus visus est id est quod in
evangelio clare inter se manifestavit,
semel petro iterum duobus illis quorum
erat unus cleopas tertio pluribus iam
inde conloquentibus noctis exordio
sed hoc totum iohannes ad unum diem
referens semel computat, iterum autem
hoc est in alio die quando eum vidit et
thomas tertio vero ad mare tiberiadis
hoc est tertio die manifestationis eius
non tertia manifestatione, ac per hoc

post haec omnia cogimur intellegere
factum esse quod eum in monte galilaeae
secundum mattheum discipuli undecim
uiderunt quo eum secundum constitutū
praecesserat ut impleretur etiam ad litterā
quod et per angelum et per se ipsum prae
dixerat, Inuenimus itaq; apud quattuor
euangelistas decies commemoratum
dnm uisum esse ab hominib; post resurrec
tionē semel ad monumentum mulierib;
iterum eisdem regredientib; a monumen
to in itinere, tertio petro quarto duobus
euntibus in castellum quinto pluribus
in hierusalem ubi non erat thomas, sexto
ubi eum uidit thomas septimo ad mare
tyberiadis octauo in monte galilaeae
secundum mattheum, nono quod dicit
marcus nouissime recumbentibus quia
iam non erant in terra cū illo conuiua
turi, decimo in ipso die non iam in terra
sed eleuatum in nubem cum in caelū
ascenderet et quod marcus et lucas
commemorant, marcus quidem post
illud quod eis discumbentibus apparuit
ita continuans ut diceret et dn̄s quidē

POSTQUAM LOCUTUS EST EIS ADSŪPTUS EST
IN CAELUM. LUCAS AUTEM PRAETERMISSIS
OMNIBUS QUAE PER QUADRAGINTA DIES AGI AB
ILLO CUM DISCIPULIS POTUERUNT ILLI PRIMO
DIEI RESURRECTIONIS EIUS QUANDO IN HIERUSA
LEM PLURIBUS APPARUIT CONIUNGIT TACITE
NOUISSIMUM DIEM QUO ASCENDIT IN CAELUM
ITA NARRANS, EDUXIT AUTEM ILLOS FORIS IN
IN BETHANIA ET ELEUATIS MANIBUS SUIS BENE
DIXIT EIS, ET FACTUM EST CUM BENEDICERET
EIS RECESSIT AB EIS ET FEREBATUR IN CAELO,
UIDERUNT ERGO EŪ PRAETER QUOD IN TERRA
UIDERANT ETIAM DUM FERRETUR IN CAELUM,
TOTIENS ERGO IN EUANGELICIS LIBRIS COMME
MORATUS EST AB HOMINIBUS UISUS ANTEQUĀ
ASCENDISSET IN CAELUM, TERRA SCILICET
NOUIENS ET IN AERE SEMEL ASCENDENS,
SED NON OMNIA SCRIPTA SUNT SICUT IOHANNES
FATETUR, CREBRA ENIM ERAT EIUS CŪ ILLIS
CONUERSATIO PER DIES XL PRIUSQUAM
ASCENDISSET IN CAELUM NON TAMEN EIS
PER OMNES XL CONTINUOS APPARUERAT,
NĀ POST DIEM PRIMUM RESURRECTIONIS EIUS
ALIOS OCTO DIES INTERUENISSE DICIT IOBAN
NE POST QUOS EIS RURSUS APPARUIT TERTIO

autem ad mare tiberiadis, fortassis
continuo consequenti die nihil enim.
et deinde quando uoluit constituens
eis quod et ante praedixerat ut eos in
galileae monte praecederet, adque omni
no per illos XLta dies quotiens uoluit
quibus uoluit quemadmodum uoluit, sicut
petrus dicit quando eum cornelio et his
qui cum illo fuerant praedicabat, qui si
mul inquit manducauimus et bibimus
cum illo postea quam resurrexit a mor
tuis per dies XLta, non quod cotidie per
dies XLta cum illo manducassent et bi
bissent, nam erit contrarium iohanni qui
octo illos dies interposuit quibus eis ui
sus non est ut tertio manifestaretur
ad mare tiberiadis, inde iam etiam sicuti
die illis uisus et cum illis conuiuatus
est nihil repugnat, et fortasse ideo dic
tum est per XLta dies qui quater[de]ni sunt
in mysterio uel totius mundi uel totius
temporalis saeculi, quia et illi primi
decem dies in quibus erant illi octo dies
a parte totum possunt more scriptu
rarum non dissone computari, confera

tur ergo et quod ait apostolus paulus
utrum nihil adferat quaestionis re
surrexit inquit tertio die secundum
scripturas et apparuit cephae non
dixit primo apparuit cephae nam esset
contrarium quod primo mulieribus appa
ruisse in euangelio legitur postea in
quit duodecim quibuslibet qua hora libet
ipso tamen resurrectionis die deinde
apparuit plusquam quingentis fratribus
simul siue eis cum illis undecim erant con
gregati clausis ostiis propter metum iudaeorum
unde cum exisset thomas uenit ad eos ihs
siue post octo illos dies quandolibet nihil
habet aduersi postea inquit apparuit
iacobo non tunc autem primum accipere
debemus uisum esse iacobo sed aliqua
propria manifestatione singulariter
deinde apostolis omnibus nec illis tunc
primum sed iam ut familiarius conuersa
retur cum eis usque ad diem ascensionis
suae nouissime autem omnium inquit
quasi abhortiuo apparuit et mihi sed
hoc iam de caelo post non paruum tempus
ascensionis suae nunc iam uideamus quod

distuleramus. cuius mysterii gratia
secundum matheum et marcum resur-
gens ita mandauerit: praecedam uos in
galileam ibi me uidebitis, quod et sic con-
pletum est. tamen post multa completum
est, cum sic mandatum sit, quamquam sine prae-
iudicio necessitatis, aut hoc solum aut
hoc primum expectaretur fieri debuis-
se. procul dubio ergo quod uox est ista
non euangelistae narrantis, quod ita
factum sit, sed angeli ex mandato domini
et ipsius postea domini, euangelistae autem
narrantis sed quod ita ab angelo et a
domino dictum sit, prophetice dictum accipi-
endum est, galilea namque interpretatur
uel transmigratio uel reuelatio, prius
itaque secundum transmigrationis signi-
ficationem quid aliud occurrit intellegen-
dum quid intellegatur per mysterium
transmigratio patet, praecedit uos in gal.
ibi eum uidebitis, nisi quia christi gratia de popu-
lo israhel transmigratura erat ad gentes,
quibus apostoli praedicantes euangelium
nullo modo crederentur nisi eis ipse
dominus uiam in cordibus hominum praepararet.

et hoc intellegitur praecedit uos in galilaea;
Quod autem gaudentes mirarentur dis
ruptis et euectis difficultatibus aperire
sibi hostium in domino per inluminationem fidei
hoc intellegitur ibi eum uidebitis, id est ibi
membra eius inuenietis, ibi uiuum corpus
eius in his qui uos susceperint agnoscetis,
Secundum illud autem quod galilea inter
pretatur reuelatio non iam in forma serui
intellegendum est, sed in illa in qua aequalis
est patri quam promisit apud iohannem dilecto
ribus suis cum diceret et ego diligam eum et os
tendam me ipsum illi, non utique secundum
id quod iam uidebant et quod etiam resurgens
cum cicatricibus non solum uidendum sed etiam
tangendum postmodum ostendit, sed se
cundum illam ineffabilem lucem qua inlumi
nat omnem hominem uenientem in hunc mun
dum secundum quam lucet in tenebris et
tenebrae eum non conpraehenderunt, illuc
nos praecessit, unde ad nos ueniens non re
cessit et quo nos praecedens non deseru
it, illa erat reuelatio tamquam uera galilea
cum similes ei erimus ibi eum uidebimus sicuti
est ipsa, erit etiam beatior transmigratio

ex isto saeculo in illa aeternitatē eius
praecepta sic amplectamur ut ad dexterā (eius)
segregari mereamur. Tunc enī ibunt si
nistri in conbustione aeternā. Iusti autē
in uitā aeternam, hinc illuc transmigra
bunt et ubi eum uidebunt quomodo non
uident impii, tolletur enī impius ut non
uideat claritatē dn̄i et impii lumen non
uidebunt, haec est autem inquit uita ae
terna ut cognoscant te unū uerum dm̄
et quem misisti ihm̄ xp̄m, sicut in illa ae
ternitate cognoscetur quo seruos per
ducet per formā serui ut liberi contem
plentur formam dn̄i, Reliq.

AVR. AGVSTINI EP̄I DE CONCOR DIA EVANGELISTARV̄ FIN. LIB. III.

INCIP. IIII. PRAECEDENTIB. KAP. QVES

I. In euangelio marci & cepit his quicū matheo dixit
quomodo nulla repugnantia demonstretur ab ini
tio usq. ad illud ubi ait & ingrediuntur capharnau
et statim sabbatis docebat eos quod eū lucas dicit
II. De homine a quo spīs immund. eiectus ē conuexans

eius quomodo lucae qui hoc euangelio dixit non repugnet

III De nomine patris quomodo et nam et adq· etiam commendetur nec repugnat iohanni qui dixit quando hoc nomen acciperit

IIII Quod dixit quanto magis eis praecipiebat ut tacerent tanto magis plus praedicabant quomodo repugnet praescientiae ipsius quae in euangelio commendatur

V De quo suggessit iohannes quod in nomine eius eicerent demonia non secutus discipulos et dixit noli prohibere eos qui enim contra uos non est pro uobis est quomodo non repugnet illi sententiae ubi ait qui non est mecum contra me est

VI Quod in occasione huius qui in nomine christi eiciebat demonia quamuis discipulis non sequeretur marcus quam lucas dominum dixisse narrat quomodo ostendatur ad hoc ipsum pertinere quod illum in nomine suo uirtutem facientem uetat prohibere

VII Hinc usq· ad cenam dn̄i unde commemorationem considerari coeperat nihil a de marco quaestione esse tractatum

VIII De lucae euangelio quomodo principium eius congruat principio libri actuum apostolorum

VIIII Quomodo ostendatur quod de piscibus captis lucas commemorauit non pertinere ad illud quod uidetur simile iohannis narrasse postedn̄i

resurrectionem atque inde iam usque ad caenam
domini unde omnium omnia usque in finem considera
ta sunt nulla puto iam ex evangelio lucae tractan
dum esse quaestione

X de iohanne evangelista quid a ceteris tribus differat

Nunc quoniam matthei narratione contex
tim considerantes ceteros tres ab eo con
ferentes usque in finem in nullo eos vel sibi
vel inter se repugnare docuimus, marcum
similiter videamus ut exceptis his quae cum
mattheo dixit de quibus iam quod disse
rendum videbatur absolvimus, cetera
eius inspiciamus atque conlata nulli eorum
repugnare monstrentur usque ad cenam
domini. nam inde iam omnia omnium quattuor
quemadmodum sibi conveniant usque in
finem considerata tractavimus. sic ergo
I incipit marcus, initium evangelii iesu christi
filii dei sicut scriptum est in esaia prophe
ta et cetera usque ad illud ubi ait et ingre
diuntur capharnaum et statim sabbatis
ingressus synagogam docebat eos. in hac
iam contextione omnia superiora cum
mattheo considerata sunt. hoc autem
marcus quia ingressus capharnaum

in synagugae eorū docebat eos sabbatis
cū luca dixit sed nihil habet quaestionis
II Sequitur marcus et dicit et stupebant
super doctrinā eius; erat enim docens
eos quasi potestatem habens et non sicut
scribae, et erat in synagoga eorū homo in
spū inmundo et exclamavit dicens quid
nobis et tibi ihū nazarene venisti perde
re nos et cetera usq; ad eū locū ubi ait
et erat praedicans in synagogis eorum III
et omni galilaea et daemonia eiciens et
in hoc contextu locorū quamvis sint quaedam
quae cū solo luca dixit tamen iam trac
tata sunt cū matthaei narrationē con
tinuam teneremus quia in ipsum ordi
nem sic incurrerunt ut ea praeter
mittenda non arbitrarer, sed lucas de
spū inmundo ait quod sic exierit ab ho
mine ut nihil ei noceret, marcus autē
et discerpens illum sps inmundus et
exclamans voce magna exiit ab eo; pot
est ergo videri contrariū, quomodo enī
discerpens vel sicut aliqui codices ha
bent conuexans si illi nihil nocuit se
cundum lucā sed et ipse lucas ait

proiecisset illum inquid daemonium in me
diū exiit ab illo nihil q̄ ei nocens. unde et in
tellegitur hoc dixisse marcū conuexan
eum quod lucas dixit cū proiecisset eū
in mediū quod secutus ait nihil q̄ ei nocens
hoc intellegatur quod illa iactatio mem
brorum atq; uexatio non eū debilitauit
sicut solent exire daemonia etiā quib;
dam membris amputatis aut euulsis.
III Sequitur idem marcus. et uenit ad eum
leprosus deprecans eum et genu
flexo dixit. si uis potes me mundare et
cet. usq; ad illud ubi ait et clamabant
dicentes tu es filius dī. et uehementer
comminabatur eis ne manifestarent
illum. huic quod ultimum posuimus
simile aliquid et lucas dicit. sed sine
aliqua repugnantiae quaestione se
quitur marcus. et ascendens in monte
uocauit ad se quos uoluit ipse. et uene
runt ad eum. et fecit ut essent duode
cim cū illo. et ut mitteret eos praedi
care. et dedit illis potestatē curandi
infirmitates et eiciendi daemonia.
et inposuit simoni nomen petrus.

et cetera usque ad illud ubi ait et abiit et
coepit praedicare in decapoli quanta
sibi fecisset Iesus et omnes mirabantur.
De nominibus discipulorum iam et antea
me locutum scio cum matthei ordinem seque
rerer hic rursus admoneo ne quisquam
putet nunc accepisse nomen simonem
ut petrus vocaretur, et sit contrarium
iohanni qui longe ante illi dictum esse
commemorat, tu vocaberis cephas
quod interpraetatur petrus, ipsa enim
verba domini commemoravit quibus ei no
men inposuit, Marcus autem hoc loco
id recapitulando commemoravit cum ait
et inposuit simoni nomen petrus, cum
enim vellet nomina duodecim aposto
lorum enumerare et necesse haberet
petrum dicere breviter insinuare voluit
quod non hoc antea vocaretur. Sed hoc
ei dominus nomen inposuerit non tunc sed
quando iohannes ipsa verba domini posuit,
cetera nihil cuiquam repugnantia
IIII. Iam pertractata sunt. Sequitur mar
cus; et cum transcendisset Iesus in navi
rursus trans fretum convenit turba

multa ad illum et erat circa mare et
cetera usq· ad illud ubi ait et conuenien
tes apostoli ad ihm renuntiauerunt illi
omnia quae egerant et docuerant, hoc
ultimum dixit cum luca nihil ei discordans
cetera iam ante tractata sunt, Sequitur
marcus, et ait illis uenite seorsum in de
sertum locum et requiescite pusillum
et cet· usq· ad illud ubi ait quanto autem
eis praecipiebat tanto magis plus prae
dicabant et eo amplius admirabantur
dicentes. bene omnia fecit et surdos
fecit audire et mutos loqui, In his cum luca
marcus nihil est quod repugnare uidea
tur et superiora omnia iam considerauimus
quando eos mattheo conferebamus, Sed
cauendum est ne quisquam arbitretur
hoc quod in ultimo ex euangelio marci
repugnare omnib· qui eum aliis eius pleris
q· factis et dictis ostendunt scisse quid
ageretur in hominib·, id est quod eum cogi
tationes et uoluntates eorum latere non
poterant sicut apertissime iohannes
dicit, ipse autem ihs non credebat semet
ipsum eis eo quod ipse nosset omnes et quia

opus ei non erat ut quis testimonium
perhiberet de homine. ipse enim sciebat
quid esset in homine. Sed quid mirum
si praesentes hominum voluntates vide
bat qui etiam futuram petro praenuntiavit
quam tunc utique non habebat. quando
pro illo vel cum illo paratum se mori prae
sumebat. Quae cum ita sint quomodo huic
eius tam praescientiae et praesentiae non
est contrarium quod marcus dicit praec
epit illis ne cui dicerent. quanto autem
eis praecipiebat tanto magis plus prae
dicabant. Sciebat eos sicut ille qui notas
habebat et praesentes et futuras homi
num voluntates tanto magis praedica
turos quanto magis ne praedicarent eis
praecipiebat. Ut quid hoc praecipiebat
nisi quia pigris volebat ostendere quan
to studiosius quantoque ferventius eum
praedicare debeant quibus iubet ut
praedicent quando illi qui prohibeban
tur tacere non poterant.
V. Sequitur marcus. In illis diebus iterum cum
turba multa esset nec haberent quod man
ducarent et cetera usque ad illud ubi ait Respondit illi.

iohannes dicens, Magister uidimus
quendam in nomine tuo eicientem daemonia
qui non sequitur nobiscum et prohibuimus.
Ihs autem ait, nolite prohibere eum nemo est
enim qui faciat uirtutem in nomine meo
et possit cito male loqui de me, qui enim
non est aduersum uos pro uobis est. hoc lucas
similiter narrat nisi quod ipse non dicit
Nemo est qui faciat uirtutem in nomine meo
et possit cito male loqui de me. Nulla est
ergo inter eos quaestio cuiusquam repug
nantiae. sed uidendum est ne hoc senten
tiae domini putetur contrarium ubi ait qui me
cum non est aduersus me est et qui mecum
non colligit spargit. Quomodo enim iste
non erat aduersus eum qui cum illo
non erat de quo iohannes suggessit quod
cum illis eum non sequebatur si aduersus
illum est qui non est cum illo, aut si aduer
sus illum erat. quomodo dicit discipulis
nolite prohibere qui enim non est aduer
sus uos pro uobis est. An hoc interesse
aliquis dicit quia hic discipulis ait qui
non est aduersus uos pro uobis est. ibi
autem de se ipso locutus est qui mecum

non est adversus me est. quasi vero
possit cum illo non esse qui discipulis eius
tamquam membris eius sociatur. alioquin
quomodo verum erit. Qui vos recipit me
recipit et quando uni ex minimis meis
fecistis mihi fecistis. aut potest etiam
non esse adversus eum qui fuerit adver
sus discipulos eius. Nam ubi erit illud qui
vos spernit me spernit et quando uni ex
minimis meis non fecistis nec mihi fecis
tis et saule saule quid me persequeris cum
discipulos eius persequeretur. Sed nimi
rum hoc voluit intellegi in tantum cum illo
non esse aliquem in quantum est adversus
illum, et in tantum adversus illum non esse
in quantum cum illo est, exempli gratia
sicut iste ipse qui in nomine Christi virtutes
faciebat et in societate discipulorum
Christi non erat, in quantum operabatur vir
tutes in illo nomine in tantum cum ipsis erat
et adversus eos non erat in quantum
vero eorum societati non adherebat
in tantum cum ipsis non erat et adversus
eos erat, sed quia illi hoc eum facere pro
hibuerunt in quo cum ipsis erat dixit eis

dns noluit prohibere . illud enim prohibe
re debuerunt quod extra eorum erat so
cietatem ut illum in unitatem aecclesiae suaderent
Non illud in quo cum illis erat nomen scilicet
magistri et domini eorum in daemoniorum expul
sione commendans sicut catholica aecclesia
facit non improbans in hereticis sacra
menta communia in his enim nobiscum sunt
et adversus nos non sunt sed improbat
et prohibet divisionem hac separationem
vel aliquam adversam paci veritatique sen
tentiam in hoc enim adversus nos sunt
quia in hoc nobiscum non sunt et nobis
cum non colligunt et ideo spargunt
VI. Sequitur marc(us) et dicit quisquis enim
potum dederit vobis calicem aquae in nomi
ne meo quia xpi estis amen dico vobis
non perdet mercedem suam et quisquis scan
dalizaverit unum ex his pusillis creden
tibus in me bonum est ei magis si circum
daretur mola asinaria collo eius et in
mare mitteretur et si scandalizaverit
te manus tua abscide illam bonum est tibi
debilem introire in vitam quam duas manus
habentem ire in gehennam in ignem inex

tinguibile ubi uermis eorū non moritur
et ignis non extinguitur et cetera usq·
ad illud ubi ait habete in uobis salē
et pacē habete inter uos, haec marcus
dnm locutum posteaquam illum qui in
nomine eius eiciebat daemonia et cū dis
cipulis non eum sequaebatur uetuit pro
hibere contextim cōmemorat aliqua
ponens quae nullus alius euangelistarum
posuit aliqua uero que mattheus quoque
posuit et aliqua quidem quae et mattheus
et lucas, sed et illi ex aliis occasionibus
et alio rerum ordine non hoc loco ubi de
illo suggestū est qui cū discipulis xp̄i non
eum sequabatur et daemonia in eius no
mine eiciebat, unde [illegible] mihi uidetur etiā
hoc loco dn̄s secundum marci fidē ideo
dixisse quae aliis etiā locis dixit quia satis
pertinebant ad hanc ipsā eius sententiā
qua uetuit prohibere uirtutēs in nomi
ne suo fieri etiā ab illo qui cū discipulis
eū non sequebatur, Sic enim contexuit;
qui enī non est aduersū uos pro uobis est;
Quisquis enim potum dederit uobis cali
cē aquae in nomine meo quia xp̄i estis

amen dico uobis non perdet mercedem
suam; unde ostendit etiam illum de quo iohan
nes suggesserat et unde iste eius sermo
exortus est quod non ita se separabatur
a societate discipulorum ut eum tamquam here
ticus improbaret sed sicut solent ho
mines nondum audere christi suscipere sa
cramenta et tamen nomini fauere christi
ano ita ut christianos etiam suscipiant et non
ob aliud eis nisi quia christiani sunt obse
quantur de qualibus dicit quod non per
dunt mercedem suam. Non quia iam tuti atque
securi sibi debent uideri ex hac beniuo
lentia quam erga christianos habent etiamsi christi
baptismo non abluantur nec unitati eius
incorporentur. Sed quia ita iam dei miseri
cordia gubernantur ut ad ea quoque per
ueniant atque ita securi de hoc saeculo
abscedant. qui profecto et priusquam
christianorum numero socientur utiliores
sunt quam hi qui cum iam christiani appellentur
et christianis sacramentis imbuti sint talia
suadent ut quibus ea persuaserint secum
in aeternam poenam pertrahant quos mem
brorum corporalium nomine tamquam manum

uel oculum scandalizantem iubet erui
a corpore, hoc est ab ipsa unitatis societate.
ut sine his potius ueniatur ad uitam quam cum
eis eatur in gehennam, hoc ipso autem separan
tur a quibus separantur quod eis mala sua
dentibus, hoc est scandalizantibus non con
sentiatur, et siquidem omnibus bonis cum quibus
eis notitia est etiam de hac peruersitate in
notescunt ab omni penitus societate atque
ab ipsa diuinorum sacramentorum parti
cipatione separantur, Si autem quibusdam
ita noti sunt pluribus autem ista eorum est
ignota peruersitas, ita tolerandi sunt sicut
ante uentilationem palea toleratur in area
ut neque illis ad iniquitatis communionem consen
tiatur, nec propter illos bonorum societas de
seratur, hoc faciunt qui habent in seipsis
salem et pacem habent inter se;

VII. Sequitur Marcus, Et inde exsurgens uenit
in fines iudaeae ultra iordanem, et conue
niunt iterum turbae ad eum et sicut consue
uerat iterum docebat illos. et cetera usque
ad illud ubi ait omnes enim ex eo quod abun
dabat illis miserunt haec uero de paenu
ria sua omnia quae habuit misit totum uictum
suum,

In hac tota contextione omnia superi
ora considerata sunt. Ne quid uiderentur
habere contrarium quando cum Matthei ordi
ne ceteros conferebamus. Hoc autem
de uidua paupercula quae duo minuta misit
in gazofylacium duo soli dicunt Marcus
et Lucas sed sine ulla quaestione concor
dant. Hinc iam usque ad cenam domini unde com
munium omnia considerata tractauimus. Non
dicit et Marcus quod cogat cum aliquo con
parari ad inquirendum ne quid repugnare
uideatur. Nunc ergo deinceps Lucae eu
angelium ex ordine pertractemus ex
ceptis eius quae habet cum Mattheo Marco
que communia quoniam illa iam omnia pertracta
VIII ta sunt. Sic ergo incipit Lucas: Quoniam quidem
multi conati sunt ordinare narrationem
quae in nobis completae sunt rerum sicut tra
diderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt
et ministri fuerunt sermonis uisum est
et mihi adsecuto a principio omnibus dili
genter ex ordine tibi scribere optime
Theophile ut cognoscas eorum uerborum
de quibus eruditus es ueritatem. Hoc prin
cipium ad euangelii narrationem nondum

pertinet ad monet autem ut noverimus
eundem lucam etiam illum librum scribsisse
qui actus apostolorum vocatur, non solum
quia theophili nomen etiam illic inest nam pos
set fieri ut et alius aliquis theophilus esset;
et si hic ipse esset ab alio ad illum aliquid
scriberetur sicut a luca evangelium, sed
quia et ibi ita exorsus est ut diceret primum
quidem sermonem de omnibus feci o theophile
quae coepit ihesus facere usque in diem quo aposto
los (quos) elegit per spiritum sanctum mandans iussit
praedicare evangelium dedit intellegi quod
iam scribserit evangelii librum unum ex
quattuor quorum est in ecclesia sublimis
auctoritas, nec ideo quia dixit de omnibus
se fecisse sermonem quae coepit ihesus face
re et docere usque in diem quo mandavit apos
tolis putari debet omnia scribsisse in ev
angelio suo quae ihesus cum apostolis in terra
versatus fecit et dixit ne sit contrarium
iohanni qui ait multa alia fecisse ihesum quae
si scriberentur mundum totum non po
tuisse capere illos libros cum etiam constet
ab aliis evangelistis non pauca narrata
quae lucas ipse narrando non attigit;

de omnibus ergo fecit sermonē. ele-
gendo de omnibus unde faceret ser
mo(ne)m quae iudicauit apta et congrua
sufficere officio dispensationis suae,
et quod dicit multos conatos ordina
re narrationē quae in nobis cōplete
sunt rerum, uidetur significare non
nullos qui non potuerunt hoc suscep
tum munus implere, ideo autē dicit
sibi uisū esse ex ordine diligenter scri
bere quō multi conati sunt, sed eos de
bemus accipere quorum in ecclesia
nulla existat auctoritas, quia id quod
conati sunt implere minime potuerunt.
iste autē non solū usq; ad resurrectionē
adsūptionēq; dn̄i perduxit narrationē
suā, ut in quattuor auctoribus euange
licae scribturae dignū suo labore ha
beret locū, uerū etiā deinceps quae
per apostolos gesta sunt, quae suffi
cere credidit ad aedificandā fidem
legentiū uel audientiū ita scribsit ut
solus eius liber fide dignus haberetur
in ecclesia de apostolorū actibus narrauit
2 rantes, reprobatis omnibus qui non ea

fide qua oportuit facta dictaque e apos
tolorum ausi sunt scribere eo quippe
tempore scribserunt marcus et lucas
quo non solum ab ecclesia christi uerum etiam
ab ipsis adhuc in carne manentibus aposto
lis probari potuerunt, sic ergo

VIIII Narrare lucas incipit euangelium,

Fuit in diebus herodis regis iudaeae sacer
dos quidam nomine zaccharias de uice abia
et uxor illi de filiabus aaron et nomen eius
elisabeth et cetera usque ad eum locum ubi ait ut
cessauit autem loqui dixit ad simonem duc
in altum et laxa retia uestra in capturam,
hoc totum non habet ullam repugnantiae
quaestionem, iohannes quidem uidetur
simile aliquid dicere sed illud longe
aliud est quod factum est post resurrec
tionem domini ad mare tiberiadis, ibi enim non
solum ipsum tempus ualde diuersum est
sed etiam res ipsa plurimum distat, nam retia
illic in dexteram partem missa centum
quinquaginta tres pisces ceperunt
magnos quidem sed pertinuit ad euangelis
tam dicere quod cum tam magni essent retia
non sunt disrupta respicientes scilicet

ad hoc factum quod lucas commemorat
ubi prae multitudine piscium retia rumpeban
tur, et cetera similia iohanni lucas non di
xit nisi circa dni passionem et resurrectio
nem qui totus locus a cena ipsius usque ad fi
nem sic a nobis tractatus est ut omnium
conlatis testimoniis nihil eos dissentire
doceremus. Iohannes est reliquus quem
non restat cui conferatur, quicquid enim
singuli dixerunt quae ab aliis non dicta sunt
difficile est ut habeant aliquam repugnan
tiae quaestionem, ac per hoc liquido cons
tat tres istos mattheum scilicet marcum
et lucam maxime circa humanitatem dni nri
ihu xpi esse uersatos. Secundum quam
et rex et sacerdos est, et ideo mar
cus qui in illo mysterio quattuor
anima lium hominis uidetur demons
trare personam. uel matthei magis
comes uidetur quia cum illo plura dicit
propter regiam personam quae incomitata
esse non solet, quod in primo libro com
memoraui. uel quod probabilius intel
legitur cum ambobus incedit. nam quamuis
mattheo in pluribus tamen in aliis non

nullis. Lucae magis congruit ut hoc ipso
demonstretur ad leonem et ad vitulum
hoc est et ad regalem quam Mattheus et sacer
dotalem quam Lucas insinuat personam id
quod Christus homo est pertinere quam figuram
Marcus gerit pertinens ad utrumque. Divinitas
vero Christi qua aequalis est Patri secundum
quod verbum est et Deus apud Deum et verbum caro
factum ut habitaret in nobis secundum hoc
quod ipse et pater unum sunt a Iohanne
maxime commendanda suscepta est qui
sicut aquila in his quae Christus sublimius
locutus est immoratur nec in terram
quodammodo nisi raro descendit. Denique
quamvis matrem Christi se nosse planè testè
tur tamen nec de eius nativitate cum Mat
theo et Luca aliquid dicit nec eius baptis
mum cum tribus commemorat. Sed tantum
modo ibi testimonium Iohannis alte sub
limiter que commendans relictis eis
pergit cum illo ad nuptias in Chanan
Galileae, ubi quamvis ipse evangelista
matrem eius fuisse commemoret ille
tamen dicit quid mihi et tibi est mulier
non repellens de qua suscepit carnem.

Sed suā tunc maxime insinuans diuinita
tem aquā conuersurus in uinū quae diui
nitas illa etiā feminā fecerat non in illa
facta erat. Inde post paucos dies factos in
Cafarnaum redit ad templū ubi eū comme
morat. dixisse de templo corporis sui
Soluite templum hoc et in trib; dieb; excitabo
illud, ubi maxime insinuat non solū quia
ds erat in templo. uerbū caro factū ue
rum etiā quia eandē carnē ipse resuscita
uit non utiq; nisi secundum id quod unum
est cū patre. Nec separabiliter opera
tur cū ceteris locis fortassis omnibus
scriptura non dicat nisi quod ds illū susci
tauerit nec alicubi sic expraessū est
quod cū ds resuscitaret xpm etiā ipse se
resuscitauit quia cū patre unus ds est
Sicut hoc loco ubi ait soluite templū hoc
et tribus diebus suscitabo illud. Inde cū
illo nicodemo quā magna quā diuina
locutus est. Inde rursus pergit ad tes
timoniū iohannis et cō mendat amicū
sponsi non gaudere nisi propter uocē
sponsi ubi admonet animā humanā
non de se ipsa sibi lucere. Nec beari

nisi incommutabilis participatione sa
pientiae; inde ad mulierem samaritanam
ubi commemoratur aqua unde qui bibe
rit non sitiet in aeternum. Inde rursus
in chanan galilaeae ubi fecerat de aqua
uinum ubi eum commemorat dixisse regu
lo cuius filius infirmabatur. Nisi signa
et prodigia uideritis non credetis usque
adeo supra omnia mutabilia uolens
mentem credentis adtollere ut nec ip
sa miracula quae quamdiu diuinus de mutabi
litate corporum fiunt a fidelibus quaeri
uellet. Inde hierusolymam redit, fit sanus
XXX octo annorum languidus, Ex hac
occasione quae dicuntur quamdiu dicun
tur. Ibi dictum est quaerebant eum iudaei
interficere quia non solum soluebat
sabbatum sed et patrem suum dicebat deum
aequalem se faciens deo, ubi satis osten
ditur quam non usitate sicut solent
sancti homines dicere dixerit patrem suum
deum sed quod ei esset aequalis insinuans,
quippe paulo superius dixerat eis de
sabbato calumniantibus pater meus
usque modo operatur et ego operor.

Ibi exarserunt non quia a patre se suū dice
ret dm̄ sed quod ei aequalis uellit intellegi
dicendo pater meus usq· modo operatur
et ego operor· consequens esse ostendens
ut quoniam pater operatur et filius ope
retur quia pater sine filio non operatur
Ibi enim et paulo ante ait· iam illis ob hoc
irascentib· quaecumq· enim ille fecerit
haec et filius similiter facit; Inde tan
dem discendit iohannes ad illos tres cū
eodem dn̄o in terra gradientes ut quinq·
milia hominum panib· quinq· pascantur
Ubi tamen solus commemorat quod cum
uellent eum regem facere solus fugit
in montem, qua in re nihil mihi aliud uide
tur animam rationalem commonere
uoluisse nisi eo se nostrae menti ratio
ne que regnare quo est in excelsis nulla
cum hominib· communione naturae
solusq· unicus patri, hoc autem mysteri
um de arsum repente carnales homi
nes fugit qui ualde sublime est, unde
illos et ipse fugit in monte qui regnum
eius terreno animo requirebant, unde
et alibi dicit· regnūm meum non est de hoc

mundo; Neque etiam hoc nisi iohannes ipse
commemorat uolatu quodammodo ethe
rio su pereminens terris et gaudens
luce sol iustitiae, ab illo fit idem mon
tem̄ post miraculum de quinq· panib· factū·
cum his decim tribub· paululum remoratus·
donec mare transissent, quando ambula
uit super aquas, continuo rursus se in uer
bum dn̄i attollit, quam magnum quam pro
lixum, quam diu supernum et excelsum, ex
occasione panis exortum, cum dixisset tur
bis· amen amen dico uobis· quaeritis me non
quia signa uidistis· sed quia edistis de panib·
et saturati estis· operamini non cybum qui
perit· sed qui permanet in uitā aeternā,
Et inde iam talia diutissime adq· excel sis
sissime, tunc ab ista uerbi celsitudine·
ceciderunt qui post eum deinceps non am
bulauerunt, cui sane inhaeserunt qui po
tuerunt intellegere, sp̄s est qui uiuificat·
caro autem nihil prodest, quia utiq· et per
carnem sp̄s prodest et solus sp̄s prod
est, caro autem sine sp̄u nihil pr odest,
Deinde suis fratrib· id est cognatis car
nis suae suggerentib· ut ascendat ad

diem festum quo posset innotescere mul
titudini quanta altitudine respondit
tempus meum nondum aduenit tempus
autem uestrum semper est paratum
non potest mundus odisse uos me autem
odit quia ego testimonium perhibeo de illo
quia opera eius mala sunt. hoc est ergo
tempus uestrum semper est paratum quia
uos diem istum concupiscitis de quo prophe
ta dicit. Ego autem non laboraui subsequens
te domine et diem hominis non concupiui tu scis
hoc est uolare ad lucem uerbi et concupis
cere illum diem quem uidere concupiuit abra
ham et uidit et gauisus est. Inde iam ad diem
festum cum ascendisset in templum quae illum
iohannes locutum esse commemorat quam
mirabilia quam diuina quam excelsa quod
ipsi uenire non possint quo esset iturus
quod et ipsum nossent et unde esset sci
rent et esset uerus qui eum miserit
quem illi nescirent iam quam diceret
Et unde sim scitis et unde sim nesci
tis quod quid aliud uoluit intellegi nisi
secundum carnem notum se illis esse potu
isse et gentem et patriam secundum

diuinitatem autem incognitum. Ibi etiam de
dono spiritus sancti locutus ostendit quis esset
quando munus altissimum dare potuisset.
Rursus illuc de oliueti monte regredien
te quae et quanta narrat locutum post
ueniam illi adulterae datam quae uelut lapi
danda oblata illi a temptatoribus fuerat
quando digito scribebat in terra tamquam
illos tales in terra scribendos significa
ret non in caelo ubi monuit discipulos
se scriptos esse gauderent. aut quod
se humiliando quod capitis inclinatione
monstrabat signa in terra faceret. aut
quod iam tempus esset ut in terra quae
fructum daret non in lapide sterili sicut
antea lex eius conscriberetur. ergo
post haec lucem mundi se dixit et qui eum
sequeretur. Non ambulaturum in tene
bris sed habiturum lucem uitae. dixit etiam
se esse principium quod et loqueretur eis.
quo nomine utique se distinxit ab illa luce
quam fecit tamquam lux per quam facta
sunt omnia. et illud quod si dixerat lucem
mundi non sic acciperetur quem ad mo
dum discipulis ait uos estis lux mundi.

Illi enim tamquam lucerna quae non est ponen
da sub modio sed super candelabrum /
sicut et de iohanne baptista ille erat
inquid lucerna ardens et lucens / sed
ipse sicut principium de quo dictum est / nos
omnes de plenitudine eius accepimus,
Ibi dixit se filium esse veritatem quae nisi li
beraverit nemo erit liber, inde postea quam
inluminavit a nativitate caecum / et ipsa
occasione in prolixo eius sermone de
moratur iohannes de ovibus / et pastore
et ianua / et de potestate ponendi animam
suam / et iterum sumendi eam in quo excel
lentissimam potestatem suae divinitatis
ostendit, Inde cum encenia in hierosoli
mis fierent commemorat ei dixisse iu
daeos / quousque animam nostram tollis /
si tu es xps dic nobis palam atque inde
sumpta oportunitate sermones quae
etiam sublimia dixerit narrat ibi dixit /
ego et pater unum sumus, Inde iam resu
scitatum ab eo lazarum praedicat / ubi
dixit ego sum resurrectio et vita / qui
credit in me etiam si mortuus fuerit
vivet et omnes qui vivit et credit in

me. non morietur in aeternum, inquit,
uerbis quid nisi claritudinē diuinitatis
eius agnosceremus cum uita aeternum
participationē uidemus; Inde tertium
iohannis occurrit in bethania quã matheo
et marco ubi factum est illud de unguento
praetioso. Quod pedes eius a maria ca-
pit[illegible] q perfusũ est, atq. hinc deinceps
usq. ad passionē et resurrectionē dn̄i cū
tribus euangelistis iohannes graditur
sed in locis eisdem narratione uersan-
te. Ceterum quod ad sermonē dn̄i attinet
non cessat se attollere in ea quae cilla ab
hinc etiã sublimiter diuturne locutus
est. Nã et quando eũ uoluerunt uidere
gentiles per philippũ et andreã habuit
excelsũ sermonē que aliorum euan-
gelistarum nullus inseruit, Ibi prae-
clara iterum de luce inluminante et
lucis filios faciente commemorat,
deinde in ipsa cena de qua euangelis-
tarũ nullus tacuit quã multa et quã
excelsa uerba eius iohannes cõmemo-
rat quae alii tacuerunt non solũ de
cõmendatione humilitatis quando

pedes discipulorum lauit. Sed eum
expressus per buccellam traditor eius
exisset remanentibus cum illo undeci(m)
in sermone ipsius mirabiliter stupen-
do maximeque diuturno idem iohannes
immoratus est ubi dixit qui uidet me
uidet et patrem; ubi multa locutus est
de spiritu sancto paracleto quem miss(u)rus
eis erat et de sua clarificatione quam
habuit apud patrem prius quam mundus
esset et quod unum nos faceret in se
sicut ipse et pater unum sunt, non ut
ipse et pater et nos unum sed nos unum
sicut ipsi unum; multaque alia mireque
sublimia de quibus disserere sicut dignum
est etiam si essemus idonei in hoc tamen
opere non id nos suscepisse quis non
aduertat quod alibi fortasse reddendum
est hic certe non est expetendum. Com-
mendare quippe uolumus amatoribus
uerbi dei et studiosis sanctae ueritatis
quamuis eiusdem christi qui uerus et uerax
est adnuntiator atque praedicator
iohannes in euangelio suo fuerit cuius
et ceteri tres qui scripserunt euangeliu(m)

et ceteri apostoli qui non quidem ipsam
narrationem scribendam susceperunt
in ea tamen praedicationes suo offici
munus impleverunt. Longe tamen hunc
in spiritalia altiora subvectum ab ipso initio +
libris suis raro fuisse cum ceteris, id est pri
mo circa Iordanen per testimonium Iohan
nis baptistae; inde trans mare Tiberiadis
quando turbas de quinque panibus pavit et
et super aquam ambulavit; tertio in Betha
nia ubi unguento praetioso fidelis feminae
devotione perfusus est donec illis inde
occurreret ad passionem tempus quod eum
eis erat necessario narraturus, ubi ta
men ipsam dominicam cenam de qua nullus
eorum tacuit multo opulentius tamquam de
cellario dominici pectoris ubi discum
bere solebat exhibuit ipsum; deinde Pila
tum verbis altioribus percunctanti dicens
regnum suum non esse de hoc mundo regem
que esse natum et ad hoc venisse in
hunc mundum ut testimonium per
hibeat veritati; Mariam quoque post
resurrectionem mystica altitudine
visitans noli me inquit tangere

Nondum ueni ascendi ad patrem, dis
cipulis etiam insufflando dedit spm
scm, ne ipse sps qui trinitati consubs
tantialis et coaeternus est, tantum
modo patris esse, non etiam filii sps pu
taretur, postremo suas oues petro se
amanti eum quod amore ter confitenti
commendans dicit eunde iohannen sic
se uelle manere donec ueniat, ubi
etiam mihi uidetur alto docuisse myste
riis tam ipsam iohannis euangelicam dis
pensationem, quam in luce liquidissi
mam uerbi sublimiter refertur, ubi tri
nitatis aequalitas, et incommutabi
litas uideri potest, et quam maxime
proprietate distet a ceteris homo
cuius susceptione uerbum caro factum
est, perspicue carne cognoscique non
posse, nisi cum ipse dns uenerit, id
est sic manebit donec ueniat, mane
bit autem nunc in fide credentium,
tunc autem facie ad faciem con
templandum erit, cum apparue
rit uita nostra, et nos cum ipso
apparebimus in gloria; Quisquis

AUTEMARBITRATURHOMINIUITAMISTAM
MORTALEMADHUCAGENTI POSSECONTINGE
RE· UTDEMOTOADQ·DISCUSSOOMNINUBILO
PHANTASIARUMCORPORALIUMADQ·CARNA
LIUM SERENISSIMAINCOMMUTABILISUE
RITATISLUCEPOTIATUR ETMENTEPAENI
TUS ACONSUETUDINEUITAEHUIUSALIENA
TAILLICONSTANTERETINDECLINABILITER
HAEREAT· NECQUIDQUAERAT NECQUISQUE
RATINTELLEGIT· CREDATERGOPOTIUSSUBLI
MEAUCTORITATI MINIMEQ·FALLACI QUAM
DIUSUMUSINCORPORE PEREGRINARENOSA
DNOETAMBULAREPERFIDEM NONDUMPER
SPECIEM ACSICPERSEUERANTERRETINENS
ADQ·CUSTODIENSFIDEMSPEMCARITATEM
INTENDATINSPECIEMEXPIGNOREQUODAC
CEPIMUSSCISPSQUINOSDOCEBITOMNEM
UERITATEM· CUMDSQUISUSCITAUITIHMXPM
AMORTUIS UIUIFICABITETMORTALIACOR
PORANOSTRA PERINHABITANTEMSPM
EIUSINNOBIS; PRIUSAUTEMQUAMUIUIFI
CETUR·HOCQUODMORTUUMESTPROPTER
PECCATUM PROCULDUBIOCORRUPTIBILE
EST ETADGRAUATANIMAM· ETSIQUAN
DO ADIUTAEXCIDITHANCNEBULAMQUATE
GITUR

omnes terras id est hanc carnalem ca
liginem qua tegitur omnis vita terrena
tamquam rapida coruscatione perstringit
et in suam infirmitatem redit vivente
desiderio quo rursus erigatur, nec suf
ficiente munditia qua figatur. et quan
to quisque hoc magis potest tanto maior
est, quanto autem minus tanto minor.
Si autem nihil adhuc tale mens hominis
experta est in qua tamen habitat xps per
fidem instare debet minuendis finien
disque cupiditatibus huius saeculi moralis
virtutis actione tamquam in comita
trium illorum evangelistarum cum media
tore xpo ambulans semper quia filius dei semper
est propter nos filius hominis factus
ut sempiterna virtus eius et divinitas
nostrae infirmitati et mortalitati
contemperata de nostro nobis inseatque
ad se faceret. ita cum magna ac spei laeti
tia fideliter teneat. ne peccet a rege
xpo regatur si forte peccaverit ab eo
deo sacerdote xpo expietur atque ita
in actione bonae conversationis et
vitae nutritus pennis geminae dilectio
nis

tamquam duabus aliis et hi discedet certius ter
ris ab eo de ipso uero uerbo inluminetur
uerbo quod in principio erat et uerbum apud
deum erat et uerbum deus erat, et super specu
lum et in aenigmate longe tamen sub
limius ab omni similitudine corporali.
Quapropter quamuis in illis tribus ac toto
in iohannis maxime euangelio dona conte
platiuae uirtutibus eluceant eis qui
haec dinoscere sunt idonei, tamen et
hoc iohannes quoniam ex parte est sic ma
nebit donec ueniat quod perfectum est et alii
quidem datur per spm sermo sapientiae,
alii sermo scientiae secundum eundem spm,
alius diem dno sapit, alius de pectore
dni liquidius aliquid bibit, alius leuatus
usque ad tertium caelum ineffabilia
uerba audit. Omnes tamen quamdiu
sunt in corpore peregrinantur a dno,
et omnibus bonae spei fidelibus in libro
uitae scribtis seruatur, quod dictum
est et ego diligam eum et ostendam
me ipsum illi, uerum tamen in hac pere
grinatione quantum rei huius intel
legentia uel scientia quisque

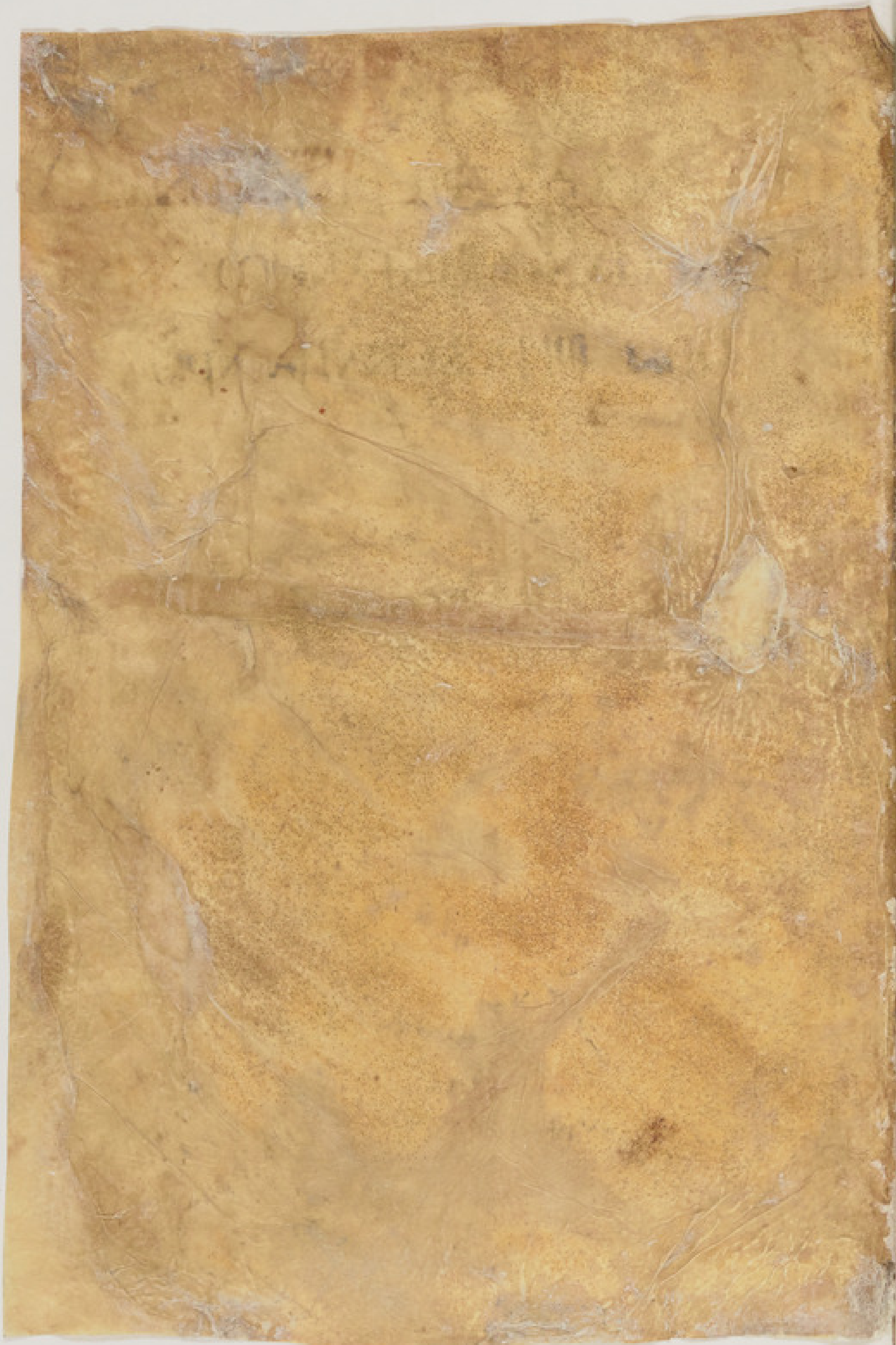
PROFECERIT TANTO MAGIS CAUEAT DIA
BOLICA UITIA SUPERBIAE ET INUIDENTIAE
MEMINERIT HIC IPSUM EUANGELIUM
IOHANNIS QUAM MULTO AMPLIUS ERIGIT AD
CONTEMPLATIONE UERITATIS, TAM MUL
TO AMPLIUS PRAECIPERE DE DULCIDINE
CARITATIS, ET QUIA ILLUD PRAECEPTUM
UERISSIMUM AC SALUBERRIMUM EST
QUANTO MAGNUS ES TANTO HUMILIA TE
IN OMNIBUS, QUI EUANGELISTA XPM
LONGE CETERIS ALTIUS COMMENDAT
APUD EUM DISCIPULIS
PEDES LAUAT, EXPL. lib iii aurel aug de consensu eug

expl

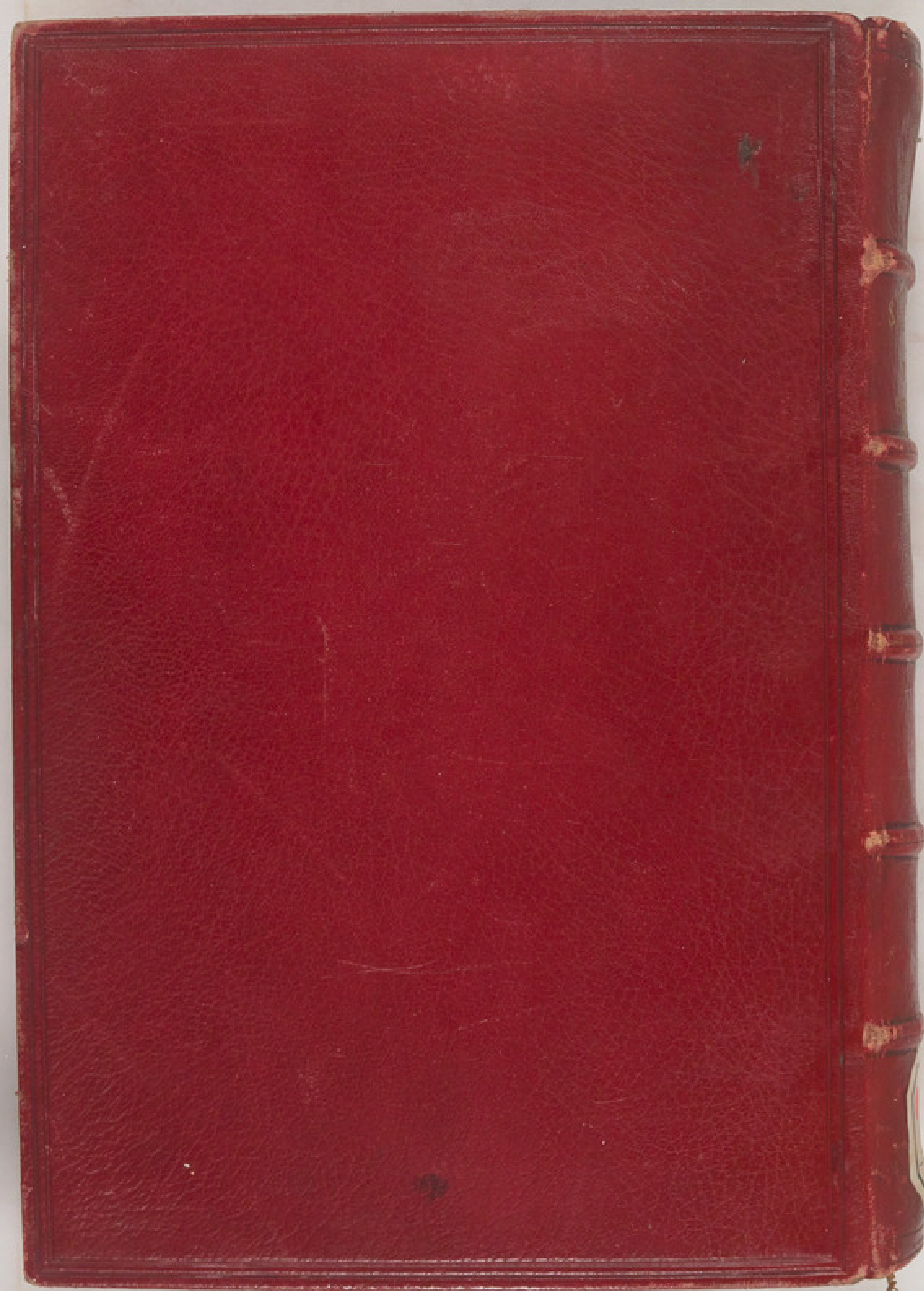
Confessio & magnificentia

RC I E C I AGUSTINI EPI DE CON
CORDIA EUANGELISTARUM
FINIT LIBRI IIII PER GRATIA XPI
AMEN

S. AVGVSTINVS.
DE CONSENSV
EVANGELISTARVM

